

EKONOMIKA A ŘÍZENÍ VE ZDRAVOTNÍCH A SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

**Sborník
mezinárodní vědecké konference**

Editoři

PhDr. Karel Preuss, CSc.

Doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.

Vysoká škola aplikované psychologie Praha

Fakulta sociálních věd Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Vysoká škola zdravotnictva a sociálnej práce sv. Alžbety Bratislava

Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce

PRAHA

2013

Vědecká rada konference

PhDr. et Mgr. Štefan Medzihorský, rektor VŠAPs Praha

PhDr. Peter Horváth, PhD., dekan Fakulty sociálnych vied UCM v Trnave

Prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD., prorektor VŠ ZaSP sv. Alžbety Bratislava

Doc. Ing. Roman Zuzák, CSc., prorektor VŠAPs Praha

Doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.

Doc. PhDr. Soňa Hermochová, CSc.

PhDr. Karel Preuss, CSc.

Vědecký redaktor

Doc. Ing. Roman Zuzák, CSc.

Recenzenti

Prof. PhDr. Václav Furmánek, DrSc.

RNDr. Jaroslava Fišerová, CSc.

Editoři

PhDr. Karel Preuss, CSc.

Doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.

© 2013, Vysoká škola aplikované psychologie, s.r.o.

ISBN 978-80-87871-00-3

OBSAH

Editorial.....	7
Strategie a financování organizací zdravotnictví a sociálních služeb <i>Karel Preuss</i>	11
Reflexie globální hospodářské krízy a jej vplyv na zabezpečovanie zdravotnej a sociálnej starostlivosti v SR <i>Miroslav Kollár, Zuzana Pačesová</i>	17
Evropský sociální model v ohrožení <i>Jaromír Řezáč</i>	27
Strategické výhody spoločenské zodpovednosti firiem ve vztahu k sociálním službám <i>Jitka Nesnídalová</i>	37
Ekonomické problémy súčasnej rodiny a pomoc sociálních služeb <i>Jiří Tůma, Alena Tůmová</i>	45
Zmena odvodovej reformy na Slovensku a jej dôsledky <i>Michal Imrovič</i>	51
Riadenie hlavných, manažérskych a podporných procesov v zariadeniach sociálních služieb <i>Mária Kovaľová</i>	61
Manažment v sociálnej práci a sociálny manažment v praxi sociálneho pracovníka – komparácia a teoretické vymedzenie <i>Milan Schavel</i>	69
Ekonomika a riadenie neziskových organizácií <i>Jaroslava Kmecová</i>	77
Postavenie manažéra v zariadení sociálních služieb <i>Monika Mačkinová, Eva Musilová</i>	83
Sociální pracovník v manažmente paliatívnej starostlivosti <i>Eva Grey</i>	89
Management ošetrovateľské péče o seniory v zařízeních sociálních služeb <i>Musilová Eva, Mačkinová Monika</i> ..	93
Znalostný menežment klúč k úspechu organizácií <i>Marta Vaverčáková, Jana Keketiová, Zuzana Polakovičová</i>	101
Tréning manažérskych kompetencií <i>Štefan Medzihorský</i>	109
Teambuilding jako metoda ve zdravotních a sociálních službách <i>Soňa Hermochová, Eva Drlíková</i>	121
Psychologické aspekty starostlivosti a prístupu k jedincovi so zdravotným znevýhodnením <i>Peter Slovák</i>	127
Kompetence finanční gramotnosti u starší populace <i>Jaroslava Pavelková</i>	133
Diagnostika v práci sociálního pracovníka, prognóze demografického vývoje a směřování sociálních služeb <i>Marta Vaverčáková, Jana Keketiová</i>	147
Dobrovolnícka činnosť ako relevantná súčasť odbornej prípravy vysokoškolských študentov Fakulty sociálních vied UCM v Trnave <i>Silvia Dončevová</i>	153
Postoje študentov sociálnej práce voči chudobným <i>Peter Vansač, Radoslav Michel</i>	163
Kritické faktory sociálně – ekonomického zabezpečení fyzických osob s úvěrem <i>David Mareš</i>	175
Migrácia za prácou zo Slovenska ako opatrovatel'/opatrovatel'ka seniorov v Rakúsku <i>Silvia Kozoňová</i>	181
Je vytvorenie jednej zdravotnej poisťovne na Slovensku správnym krokom? <i>Martin Švikruha</i>	189

EDITORIAL

Předložený sborník je výsledkem mezinárodní vědecké konference „Ekonomika a řízení ve zdravotních a sociálních službách“, která se konala v Praze 18. dubna 2013 za podpory Vysoké školy aplikované psychologie v Praze, Fakulty sociálních věd Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Vysoké školy zdravotnictví a sociální práce sv. Alžbety v Bratislavě a Spoločnosti pre rozvoj sociálnej práce. Konference navázala na tradici předchozího roku, a rozšířila svůj pohled od finanční gramotnosti a vzdělávacích souvislostí k celospolečenskému pohledu na otázky zdravotnictví a sociální práce.

Publikace je zaměřena především na problematiku ekonomiky a řízení ve zdravotních a sociálních službách, rozšířené o psychologické aspekty zdravotnictví, sociální péče a ekonomického a organizačního zajištění subjektů, které v této sféře působí. Řešeny jsou rovněž vlivy společenského kontextu, které mají na sledovanou oblast zásadní vliv a odráží se v souvisejících socioekonomických tématech současné společnosti (např. bezdomovectví, finanční gramotnost aj.), s možností omezování jejich negativního působení na život jedince, rodiny, komunity i celé společnosti.

Organizace, které se zabývají poskytováním zdravotních a sociálních služeb, tvoří složitý a vnitřně nesourodý soubor. Mnohé z nich fungují na obchodní bázi jako podnikatelské subjekty, jiné zařízeními s obecně prospěšným charakterem, další mají veřejnoprávní či státní charakter, liší se svou velikostí i komplexností, úlohou a postavením v systému i rozsahem poskytovaných služeb. Existující mix je výsledkem historického vývoje, v němž se uplatňovaly různé názory na existující, i postupně se utvářející potřeby.

Tak, jak se utvářelo poznání hodnoty lidského života pro moderní společnost, potřeba jeho ochrany a záchrany si vynutila zřízení specializovaných institucí, schopných poskytnout potřebnou péči, založenou na poznání lékařských a sociálních věd. Ve vyspělých zemích se postupně vytvořily víceméně komplexní systémy, institucionálně zajišťující tyto potřeby.

Společnost přijala jako důležitou součást ochrany lidského života i ochranu základních sociálních práv člověka. Následovalo postupné vytváření institucí, které by tuto ochranu zajistily. Ve vyspělých zemích se vytvářela kombinace veřejných i soukromých zařízení, které dohromady tvořily síť, usilující o pokrytí společenské potřeby.

Otázkou současnosti se stává ekonomická stránka problému. Nejčastěji se setkáváme s tvrzením, že zdravotnictví a sociální služby jsou prostě nutným společenským nákladem (občas s podtextem „nutné zlo“), na kterém lze z ekonomického pohledu snáze šetřit. Tento přístup zcela přehlíží ekonomický význam obou odvětví, kterému proto věnujeme samostatnou kapitolu. Domníváme se, že uspokojují nejen významné potřeby moderní společnosti, a přispívají k růstu bohatství společnosti (měřeno například hrubým domácím produktem), ale působí též do jisté míry proticyklicky, což je v dobách panující ekonomické krize významný faktor.

Řízení v oblasti zdravotnictví a sociálních služeb nestojí jen před výzvami danými charakterem těchto odvětví a „společenskou objednávkou“ – požadavky společnosti založenými na stavu jejího sociálního a ekonomického vývoje. Managementy jsou zde konfrontovány se všemi problémy řízení ekonomických subjektů.

Moderní podnikání vyžaduje stále nové tvořivé přístupy, které by naplnily soustavně rostoucí očekávání potenciálních zákazníků a klientů, které by uspěly v podmínkách soustavně rostoucí konkurence. Tyto trendy se nemohou vyhnout žádnému odvětví, žádnému segmentu

trhu. Vyplývají ze samé podstaty civilizace a z podstaty podnikání. Jejich současná dynamika je produktem vytváření kvalitativně nové propojené světové ekonomiky – procesu označovaného jako globalizace. Stávající krize pak tento proces jen prohlubuje.

Procesy globalizace přitom nemají vliv pouze na samo podnikání. Ovlivňují naše životy a jejich kvalitu po všech stránkách. Dotýkají se celkových společenských poměrů, jejich projevy nacházíme v ekonomice, politice, mají svůj vliv i na náš soukromý život – ať už si to připouštíme nebo ne. Orientovat se v tomto prostředí se všemi jeho geografickými, politickými, kulturními, ekonomickými a jinými problémy není jednoduché. Ještě náročnější je najít si v tomto složitém prostředí vlastní cestu, uchovávat vlastní identitu subjektu a umožňující jeho koexistenci s jinými subjekty na partnerské bázi. Právě k tomu slouží strategie. Ta osobní, ale stejně tak i rodinná, národní jako evropská, politická jako ekonomická, podnikatelská, o vojenských raději nemluvě.

Krizový vývoj, který po finančním sektoru zasáhl na sklonku minulého desetiletí i další významná odvětví světové ekonomiky a přerostl postupně v globální ekonomickou krizi, jen podtrhuje význam strategického řízení, nutnost systémových přístupů jak ke tvorbě strategie, tak ke zkoumání rizik, která jsou s každou strategií nedílně spjata. Právě tyto skutečnosti budou vyžadovat podstatné zlepšení kvality všech úrovní ekonomického řízení. I když se mnozí domnívají, že krize je již za námi, neznamená to, že bychom se snad vrátili k výchozímu bodu. V životě není návratu. Krize, ale nejen ona, spíše celý dlouhodobý vývoj, který k ní vedl, nemůže zůstat bez vlivu na budoucnost. Vytvořily se nové podmínky, přetrvávající nejistoty vyžadují nově se orientovat v celé situaci. Krize přinejmenším nahlodala, když ne přímo zbourala, dosavadní systém. Vytvořila – obrazně řečeno – *brownfield*, na kterém vyrostे nový systém, se svými kvalitami překonávajícími stávající problémy a současně rodícími problémy nové.

Zejména Evropa je dnes ohrožována další vlnou krize, označovanou jako „dluhová krize“, silně zasahující i vyspělé země eurozóny, z nichž se postupně přelévá do dalších zemí Evropské unie a ohrožuje další vývoj v globálním měřítku. Koneckonců, nevyhýbá se ani naší zemi. V této situaci je potřeba orientace a nalézání nových řešení zvláště výrazná. Strategie může být efektivním nástrojem v tomto hledání.

Nová situace, která navíc není konečným stavem, vyžaduje ohled na ostatní. Konkurence není pouhý souboj predátorů, i když si ji tak mnozí představují. Je to hledání nových cest naplňování potřeb a přání zákazníků a klientů. Staré metody, zejména prodej samotných surovin, přeprodávání produktů a tendence k restauraci bezmála feudálně roztržštěných autarkních ekonomik, uzavřených v úzkých regionálních hranicích, jsou překonány. Chceme-li mít v budoucnosti úspěch, musíme zlepšovat nejen naši ekonomiku zásadní modernizací, která se nemůže omezit pouze na technologickou inovaci, ale také naše celkové chování. Musíme změnit nejen naše podniky, ale i naše národní instituce a vztahy mezi lidmi.

Toho nelze dosáhnout bez úzké spolupráce různých účastníků tohoto procesu, počínaje vládní úrovní, přes regiony, obce, až po podnikatelské subjekty a jednotlivce. Je třeba mít na paměti, že tento proces má své politické, ekonomické a sociální konsekvence. Proto je nezbytné pevně a opatrně ho koordinovat. Existují dvě základní cesty, jak se s tímto problémem vypořádat. Buď totalitní diktatura, nebo pluralitní demokracie, hledající konsensus a kompromis. Protože je první cesta nepřijatelná (nejen z důvodů humánních, ale i čistě ekonomických), je nutno řešit otázku, jak zvládnout demokratickou cestu ve stávajících podmínkách. Tato otázka má zvláštní

význam pro tzv. „nové“ ekonomiky střední a východní Evropy, kde existují problémy omezených kapitálových zdrojů a silné potřeby optimalizace celého procesu.

Budoucnost podnikání si lze jen těžko představit bez úsilí o udržitelnost rozvoje. To je třeba chápat nejen v dosud nejrozšířenějším smyslu jako otázku přírodních zdrojů a ochrany přírodního prostředí. Musíme dospět k podstatně komplexnějšímu přístupu, který vedle výše zmíněných oblastí zahrne i udržitelnost ekonomickou a sociální. Nebezpečí hlubokých, dlouhodobých otřesů ekonomických a sociálních může zásadním způsobem poškodit podnikatelské prostředí. Proto je nutno podnikat s ohledem na tyto skutečnosti. Přitom nejde a nemůže jít o snahu jakoukoli formou zakonzervovat stávající stav. Naopak, jen nové nastartování inovačních procesů může otevřít cestu k tomuto cíli.¹

To je výzva pro využití principů strategického řízení na všech úrovních popsaného procesu. Právě strategie jednotlivých účastníků (a konání ve shodě s nimi) mohou dát ostatním potřebné informace o jejich záměrech a cílech, zajistit jim určitou míru bezpečnosti a navigace, posilující seriózní konkurenční chování.

Vytváření strategií patří k nejtvořivějším oblastem lidské činnosti. Vyžaduje mnoho znalostí, ale ani ty nestačí. Neobejde se bez invence a fantazie, bez představitivosti, bez schopnosti nalézat nová efektivní řešení. Je odtud blízko k otázkám o samé podstatě našeho bytí, o poznávání skutečnosti, která nás obklopuje a jejíž jsme součástí. Řešení strategických otázek však vyžaduje současně mnoho pokory. Bez ní by jen těžko mohly vznikat tak různorodé přístupy, byla by ohrožena diverzita a tím nepřímo i budoucnost lidstva.

Řešení problematiky zdravotně postižených a sociálně znevýhodněných jedinců i skupin obyvatelstva je neoddelitelnou součástí procesu humanizace a demokratizace současné české společnosti.² Jeho realita prostupující každou společnost je i polem, na němž se řeší nejednoduchý vztah těch silnějších, zdravých, nepostižených, kteří se reprezentují jako majorita k těm slabším, nemocným, postiženým, kteří jsou v postavení minoritním a pomoc i péči pro život potřebují.

Diskutována byla i skutečnosti, že lidem chybí základní znalosti, dovednosti a hodnotové postoje k hospodaření s financemi. Ty jsou nezbytné k tomu, aby občan zabezpečil sebe i své blízké z po finanční a existenční stránce v dnešní komplikované době. Souhrnně je tato schopnost nazývána *finanční gramotnost*.

Diskutované problémy jsou v publikaci řešeny zejména z hlediska ekonomického. Pozornost je však věnována i právním, sociálním a psychologickým aspektům, zvláště pokud jde o řízení zdravotních a sociálních subjektů s ekonomickými dopady na jedince i celou společnost. Věříme, že presentovaná témata přispějí k hlubšímu porozumění.

Editoři

---

¹⁾ Významný přínos k tomuto pojetí představuje článek dvou významných amerických autorů PORTER, M. E.; KRAMER, M. R. 2011 *Creating Shared Value*. In Harvard Business Review, January-February 2011, pp. 63-77. ISSN 0017-8012, zčásti reflektující starší článek Bila Gatese (GATES, B. 2008 *How to Fix Capitalism*. In Time, 8/11/2008, Vol. 172 Issue 6. p. 40-45, ISSN 0040-781X).

²⁾ ČERNÁ, M. Zdravotně postižení a multikulturní tolerance. In *Kapitoly z multikulturní tolerance*. Praha : Člověk a jeho práva, 2002, svazek 17, s. 58-64. ISBN 80-902345-5-9.

STRATEGIE A FINANCOVÁNÍ ORGANIZACÍ ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

STRATEGY AND FUNDING ORGANISATIONS OF THE HEALTH AND SOCIAL SERVICES

Karel Preuss

Abstrakt

Přetrvávající krize způsobuje rostoucí problémy i segmentu zdravotnictví a sociálních služeb. Dochází k narušení makroekonomické stabilizační úlohy sektoru. Základní otázku finančních zdrojů lze řešit prostřednictvím metod vícezdrojového financování. Otázka jejich ochrany pak může být řešena prostřednictvím obezřetného ukládání a investování. Multizdrojové financování znamená získávat finance z co největšího počtu zdrojů. Nejde jen o jejich počet, ale také o jejich různorodost, protože jednotlivé skupiny zdrojů mohou trpět různými problémy, mohou různě reagovat na krizové podmínky a podobně. Pro tento účel je třeba sestavit „mix“, v jehož rámci zvážíme možnosti skupin zdrojů (a poté i hlavních zdrojů), časové a další aspekty jejich možností. Užití sofistikovaných metod získávání a ochrany finančních zdrojů nemůže odstranit všechny současné problémy financování segmentu zdravotnictví a sociálních služeb. Může ale napomoci při jejich řešení a alespoň omezit jejich negativní působení. Naučí také organizace působící v segmentu chování, které se zúročí v budoucí konjunkturu.

Klíčová slova

Zdravotnictví, sociální práce, finanční mix, finanční strategie, finanční trhy.

Abstract

The continuing crisis is causing increasing problems as well as a segment of the health and human services. The macroeconomic stabilization role of the sector occurs to be violated. The basic question of the financial resources can be addressed through the multi-source financing methods. The question of their protection can then be addressed through prudent saving and investment. Multi-source financing means to raise finance from, what the largest number of sources possible. It's not just the number, but also about their diversity, because each resource group may suffer from different problems, different ways to respond to the critical conditions and so on. For this purpose it is necessary to build the "mix", in which we consider options for resource groups (and then the main sources), time, and other aspects of their options. The use of sophisticated methods of acquisition and protection of financial resources cannot delete all the current problems of financing segment of the health and human services. It can help to resolve them, and at least to limit their negative effects. Also learn how to organizations active in the segment of behavior that will boom in the future.

Key words

Health care, social work, financial mix, financial strategy, financial markets.

Úvod

Již pátým rokem působí ve většině vyspělých zemí světa finanční krize a následná recese. Konec tohoto stavu je v podstatě v nedohlednu. Mezinárodní měnový fond i další mezinárodní instituce, stejně jako většina centrálních bank a ministerstev financí ujišťují, že k hospodářskému oživení dojde koncem tohoto, nebo nejpozději počátkem příštího roku (v prvním pololetí – ve druhém pak tuto „prognózu“ posunou o půlrok dále. Problém je v tom, že tento postup se opakuje každoročně. „Výroba optimismu“ nám nepomůže. Musíme počítat s dlouhodobým přežíváním tohoto stavu jen s mírnými oscilacemi. Lék zatím nezná nikdo.

V podmínkách dlouhodobé stagnace ekonomiky se do problémů dostává i segment zdravotnictví a sociálních služeb³. V podmínkách Slovenska i České republiky byl tento segment finančně poddimenzován i v dobách konjunktury. Přesto v první fázi krize působil jako stabilizující faktor, protože k poklesu plateb do tohoto sektoru dochází teprve v posledních dvou letech. Tím je jeho stabilizační funkce vážně narušena a sektor sám se připojil k celkovému sestupnému trendu ekonomiky. Nakolik velký je tento propad, bude zřejmé až z makroekonomických ukazatelů za rok 2012, nicméně dílčí informace zatím naznačují, že tempo bude, alespoň v případě sociálních služeb, možná i převyšovat celkový pokles ekonomiky jako celku.

1 Získávání zdrojů

Jak mohou organizace v sektoru reagovat na tyto skutečnosti? Za těchto okolností je úloha finanční strategie značná a odpovědnost managementu při jejím vytváření zásadní. Je nezbytné hledat nástroje, které by umožnily přežití organizace a zajistily jí co největší finanční stabilitu. Bez ní totiž bude plnění vlastního poslání jen stěží možné. Základní otázku finančních zdrojů je třeba řešit prostřednictvím systému vícezdrojového financování. Otázka jejich ochrany pak může být řešena prostřednictvím obezřetného ukládání, popřípadě i investování. Multizdrojové financování znamená získávat finance z co největšího počtu zdrojů. Nejde přitom jen o jejich počet, ale také o jejich různorodost, protože jednotlivé skupiny zdrojů mohou trpět různými problémy, mohou různě reagovat na krizové podmínky a podobně. Pro tento účel je třeba sestavit „mix“, v jehož rámci zvážíme možnosti jednotlivých skupin zdrojů (a poté i hlavních jednotlivých zdrojů), časové a další aspekty jejich možností. Tomu pak přizpůsobíme svoji marketingovou strategii v té části, která se nezabývá nabídkou služeb, ale právě získáváním zdrojů.⁴ Především jde o zdroje z účelových grantů, platby zdravotních pojišťoven, platby pacientů a klientů, granty a podpora od nadací, sponzorské dary firem a organizací, charita církví, dary soukromých osob.

2 Ochrana zdrojů

Protože nelze počítat se zcela vyrovnaným přísunem zdrojů v rámci cash-flow, je třeba se vážně věnovat otázkám ochrany získaných prostředků. Proto, i když segment zdravotnictví a sociálních služeb zůstává v obecném povědomí jako oblast, kde se dlouhodobě finančních

³)SCHAVEL, M. ET AL. *Sociální prevence*. Liptovský Ján : Prohu, 2012. ISBN 978-80-89535-06-4.

⁴)Finanční a marketingová strategie musí být v tomto bodě pevně provázány. Právě v tom, že marketing není jen otázkou nabídky produktů, ale také způsobem získávání finančních zdrojů, odlišuje segment zdravotnictví a sociálních služeb od většiny ostatních.

prostředků nedostává, je třeba se v něm zabývat otázkou investičních a finančních strategií. Je to dokonce důležitější než tam, kde je prostředků relativní dostatek. Obecný nedostatek financí a jejich nerovnoměrné získávání vyžadují velmi dobře zpracovanou finanční strategii, nejen pouhý plán cash-flow.

Skutečnost, že organizace v segmentu nezískávají finanční prostředky plynule (platí více pro oblast sociální práce), nebo je získávají s velkým zpožděním, vyžaduje, aby nejen dobře zvládaly řízení cash-flow v těchto obtížných podmínkách, ale aby také uměly s těmito prostředky nakládat tak, aby je dokázaly ochránit proti inflaci. K tomu mohou využít nástrojů nabízených na finančních trzích.

V tomto smyslu se ve svém rozhodování musí řídit podmínkami finančních trhů. Proto je třeba, aby se seznámili alespoň s principy jejich fungování a s povahou rizik, se kterými se na nich setkávají. Základem obecných přístupů k formování podnikatelských i nepodnikatelských investičních a finančních strategií je analýza a respektování relevantních specifík fungování finančních trhů.

3 Finanční trhy

Prvním charakteristickým znakem finančních trhů je skutečnost, že v nich probíhají na tržních principech finanční toky jakožto toky volných peněžních prostředků od jejich držitelů, kteří jich mají přebytek, k jejich uživatelům, kteří jich mají nedostatek, a to na *principu návratnosti*. Tento pohyb má specifický dvoufázový charakter, kdy v první fázi se volné peněžní prostředky přesouvají bez protihodnoty od jejich majitele k jejich uživateli, ve druhé fázi pak zpětně (až na určitou modifikaci při nákupu majetkových cenných papírů) od uživatele k jejich majitelům, a to včetně určité úhrady za jejich použití.

Oproti ostatním obchodním operacím, zejména trhu zboží a služeb, kde proti penězům získává jejich majitel hodnotu v podobě zboží nebo služby, zde majitel peněžních prostředků dostává nejvýš písemné potvrzení o poskytnutí peněz uživateli se slibem jejich navrácení. Majitel zde podstupuje *riziko*, že na straně uživatele může dojít k situaci, kdy uživatel nebude schopen získané peněžní prostředky vrátit.

Dalším specifikem obchodování na finančních trzích je, že majitel peněz i při jejich předání (prodeji) uživateli zůstává nadále jejich majitelem. Jejich postavení na trhu se však mění. Majitel se mění ve *věřitele*, který má v rukou místo peněz *pohledávku*. Uživatel se mění v *dlužníka*, který má vůči věřiteli *závazek*.⁵

Většina operací na finančních trzích neprobíhá přímo mezi majiteli peněžních prostředků a jejich uživateli, ale za pomoci tzv. *finančních zprostředkovatelů*. Nejznámějšími jsou banky, pojišťovny, investiční fondy, burzy cenných papírů, makléři, dealeři apod. Pro formování investiční strategie je také důležité, zda jde o zprostředkovatele obchodující na vlastní účet (vlastní riziko), nebo zda zprostředkovatel obchoduje na riziko majitele peněžních prostředků.

---

⁵)Odtud také plynou různé názory na to, s čím se vlastně na finančních trzích obchoduje. Existují názory, že jde o *obchod s dluhy* (KOLEKTIV AUTORŮ *Bankovníctví v České republice*. 6. vyd., Praha : BIVŠ, 2006. s. 86, ISBN 978-80-7265-099-6), *obchod s pohledávkami* nebo *obchod s riziky* (KOHOUT, P. *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*. 5. přeprac. a rozšíř. vyd., Praha : Grada, 2008. 287 s. ISBN 978-80-247-2559-8; CASSERLEY, D. *Facing up to the Risks*. New York : John Wiley & Sons, Inc. 1993. s. 23, ISBN 0-471-59219-6). Pravdu mají zřejmě všechny názory, každý z určitého hlediska. Dále si ukážeme, že z jistého pohledu jde také o obchod s vlastnostmi peněz. A to s jejich schopností sloužit jako kupní a platební prostředek, tedy obchod s likviditou, anebo s jejich schopností fungovat jako kapitál (peněžní, finanční, spekulativní, lichvářský apod.)

Vzhledem k tomu, že většina operací na finančních trzích probíhá v podobě jednostranného přesunu peněžních prostředků, bývají tyto operace, zejména jejich první část – přesun od majitele k uživateli – zajišťovány smluvními dokumenty. Jde o dokumenty představující nárok na určitou sumu peněz, případně na výnos z nich. Tyto dokumenty nabývají na finančních trzích formu *cenných papírů*. Cenné papíry, vzhledem ke svým vlastnostem, mohou pak začít žít svůj vlastní život nezávislý na původním (primárním) majiteli. Vzniká tak zvláštní část finančního trhu (sekundární finanční trh), na němž se s cennými papíry obchoduje. Jeho zákonitosti pohybu bývají často odlišné od fungování primární části finančních trhů, podléhají kvalitativně jiným rizikům než primární část finančních trhů a často slouží i k jiným účelům (např. k zajišťovacím nebo spekulativním operacím). Nákup takovýchto cenných papírů pak získává podobu *finanční investice* (odtud také název *investiční strategie*).

4 Formování investiční strategie

Z hlediska formování investiční strategie je také důležité, v jaké části finančních trhů dochází k obchodování. Z ekonomického hlediska se finanční trh dělí na dvě relativně odlišné části podle toho, s jakou vlastností peněz se obchoduje. Zda s jejich schopností fungovat jako kupní a platební prostředek, tedy *především* sloužit jako *likvidita* nebo s jejich schopností fungovat jako *kapitál*, tedy jako prostředek přinášející *především* výnos. Z toho hlediska se finanční trhy dělí na trhy peněžní (obchod s likviditou) a kapitálové (obchod s kapitálem, rezervami apod.). Pro obchod s penězi jako likviditou jsou typické krátkodobé operace, pro obchod s penězi jako kapitálem (nebo rezervami) jsou typické operace střednědobého a dlouhodobého charakteru. Operace krátkodobého charakteru bývají méně rizikové, ale i méně výnosné, operace dlouhodobého charakteru bývají více rizikové, ale také výnosnější.

Na tvorbu investiční strategie má také vliv celkové postavení jednotlivých subjektů na finančním trhu z hlediska vztahu věřitel – dlužník. Téměř každý z účastníků trhu je v praxi zároveň věřitelem i dlužníkem. Podle toho zda v portfoliu účastníka převažují pohledávky na závazky, hovoříme o postavení *věřitelském*, převažují-li závazky nad pohledávkami, charakterizujeme postavení subjektu jako *dlužnické*. V případě vyrovnanosti finančních pohledávek a závazků se nachází v postavení *neutrálním*.

Z makroekonomického hlediska je pro subjekty nevýrobní sféry obecně typické,⁶ že se nacházejí v postavení převážně věřitelském. Pro subjekty výrobní sféry a stát je typické, že se nacházejí v postavení převážně dlužnickém. Finanční zprostředkovatelé, kteří pohyb peněžních prostředků v podobě finančních toků v podstatě jen zprostředkují, se pak nejčastěji nacházejí v postavení neutrálním.

Existuje rovněž řada faktorů působících mimo finanční trh, které však rovněž mohou zásadně ovlivnit formování investičních strategií. Jsou to zejména inflace a fáze hospodářského cyklu. Jejich vliv je nejednoznačný a vyžadoval by zvláštní rozvedení.⁷

---

⁶)Co se týče subjektů činných v oblasti sociálních služeb a zdravotnictví, jsou většinou v postavení věřitelském vůči zdravotním pojišťovnám, případně vůči systému sociálního pojištění a státu, ale vůči bankám jsou naopak v postavení dlužnickém. Pokud je jejich celková pozice věřitelská, můžeme hovořit o zdravém stavu financování. V opačném případě je rozhodující, zda je dlužnická pozice způsobena investičním úvěrováním, nebo krátkodobými úvěry. Stav finančního zdraví subjektu je pak věcí posouzení výsledků finanční analýzy.

⁷)Ty se nazývají faktory, resp. riziky systémovými (někdy též systematickými).

Závěr

Samo užití sofistikovaných metod získávání a ochrany finančních zdrojů nemůže odstranit všechny současné problémy financování segmentu zdravotnictví a sociálních služeb. Jde o komplexní otázku, na kterou není jednoduchá odpověď.⁸ Může ale napomoci při jejich řešení a alespoň omezit jejich negativní působení. Mimo to přináší ještě jednu naději. Naučí organizace působící v segmentu chování, které se zúročí v budoucí konjunkturu. Práce v segmentu neubude. Musíme počítat s tím, že populace stárne, a i kdyby se tento trend zvrátil, péče o nemocné a potřebné patří k základům naší civilizace⁹. Křesťanství zvítězilo v soutěži s řadou esoterických kultů právě proto, že přinášelo silný sociální impuls a naději v prostředí všeobecné krize římské společnosti.

Literatura

- CASSERLEY, D. *Facing up to the Risks*. New York : John Wiley & Sons, Inc. 1993. 323 s. ISBN 0-471-59219-6.
- KOHOUT, P. *Investiční strategie pro třetí tisíciletí*. 5. přeprac. a rozšíř. vyd. Praha : Grada, 2008. 287 s. ISBN 978-80-247-2559-8.
- KOLEKTIV AUTORŮ *Bankovníctví v České republice*. 6. vyd. Praha : BIVŠ, 2006. 280 s. ISBN 978-80-7265-099-6.
- KOVALOVÁ, M. Ukazovatele připravenosti procesu deinstitucionalizácie v SR. In MÁTEL, A.; ROMAN, T.; JANECHOVÁ, L. (eds.) 2012. *Aplikovaná sociálna politika*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, s. 171-179. ISBN 978-80-8132-061-3.
- MÁTEL, A.; OLÁH, M.; SCHAVEL, M. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce I*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 214 s. ISBN 978-80-8132-027-9.
- PAVELKOVÁ, J. *Antropologicko-sociální studie problematiky bezdomovců a žebráků v České republice*. Praha : Econ Publishing, 2010. 259 s. ISBN 978-80-86433-50-9.
- PREUSS, K.; GORDEEVA, A. *Strategické řízení v organizacích zdravotních a sociálních služeb*. Brno : Econ publishing, 2012. 246 s. ISBN 978-80-86433-56-1.
- SCHAVEL, M. ET AL. *Sociálna prevencia*. Liptovský Ján : Prohu, 2012. ISBN 978-80-89535-06-4.
<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/pavel-bratinka.php?itemid=19732>, [cit. 2013-04-15].
<http://www.halonoviny.cz/articles/view/5506740>, [cit. 2013-04-15].

PhDr. Karel Preuss, CSc.

Vysoká škola aplikované psychologie, s.r.o.

Karlštejnská 19, 158 00 Praha 5

E-mail: karel.preuss@seznam.cz

⁸)KOVALOVÁ, M. Ukazovatele připravenosti procesu deinstitucionalizácie v SR. In MÁTEL, A.; ROMAN, T.; JANECHOVÁ, L. (eds.) 2012. *Aplikovaná sociálna politika*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, s. 175. ISBN 978-80-8132-061-3.

⁹)PAVELKOVÁ, J. *Antropologicko-sociální studie problematiky bezdomovců a žebráků v České republice*. Praha : Econ Publishing, 2010, s. 34, ISBN 978-80-86433-50-9. MÁTEL, A.; OLÁH, M.; SCHAVEL, M. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce I*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 214 s. ISBN 978-80-8132-027-9.

REFLEXIE GLOBÁLNEJ HOSPODÁRSKEJ KRÍZY A JEJ VPLYV NA ZABEZPEČOVANIE ZDRAVOTNEJ A SOCIÁLNEJ STAROSTLIVOSTI V SR

REFLECTION OF THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS AND ITS IMPACT ON THE PROVISION OF HEALTH AND SOCIAL CARE IN THE SLOVAK REPUBLIC

Miroslav Kollár, Zuzana Pačesová

Abstrakt

Obsah nášho príspevku poukazuje na priebeh globálnej hospodárskej krízy (GHK). Upozorňujeme, že riešením východísk z GHK je nastolenie globálnej spravodlivejšej spoločnosti pri zabezpečovaní vyššej participácie občanov na parlamentnej demokracii, ktorá musí byť spojená so zmenou spôsobu myslenia a konania ľudí. Zameriame sa na charakteristiku dopadov pre oblasť zdravotnej a sociálnej starostlivosti ovplyvnenou nedostatkom finančných zdrojov na zabezpečenie chodu zdravotných a sociálnych subjektov. Upozorníme na výhody a ohrozenia, ktoré súvisia s prechodom pluralitného zdravotného poistenia na unitárne poistenie. Súčasťou príspevku bude aj charakteristika systému sociálneho zabezpečenia, vplyv vývoja ekonomiky na rast nezamestnanosti, východiska a riešenia, ako aj formulovanie východísk pre uplatňovanie etických princípov sociálnej starostlivosti.

Kľúčové slová

Globálna hospodárska kríza, finančné a ľudské zdroje, sociálna starostlivosť, zdravotná starostlivosť, politika, ekonomika.

Abstract

The contents of our contribution dealt with the progress of the global economic crisis (GEC). We wish to point out, that solution of the starting point of GEC is creating of a global rather fair society, ensuring greater participation of citizens in a parliamentary democracy, which must be connected with changing the way of thinking and acting people. We will focus on the characterization of the impact in the field of health and social care, influenced by the lack of financial resources to ensure the functioning of the health and social subjects. We stress out the advantages and risks associated with the transition from the multiparty health insurance to the unitary one. Part of the contribution will be also the characteristics of the social security system, the impact of the development of the economy on the growth of unemployment, formulation of the basis for its solution, as well as the solution for the implication of ethical principles in social care.

Key words

Global economic crisis, the financial and human resources, social welfare, health care, politics, economy.

1 Globálna hospodárska kríza, východiská a riešenia

Globálna hospodárska kríza (GHK) odštartovala v kapitálovom, hospodárskom, politickom i spoločenskom systéme vstup do nového veku chaotiky a turbulencie. Svet sa nám pred očami zmenil. Nič už nie je také ako predtým. Jediná istota je, že nie je istota, a všetko dopadne inak ako sa očakáva. Vlny tsunami nebičujú len pobrežia kontinentov, ale i spoločenské systémy.

Hypotekárna kríza, ktorá začala pádom banky Lehman Brothers v USA následným prechodom do Európy v roku 2008 odštartovala GHK. Jej negatívnymi dopadmi sú dlhová, menová a fiškálna kríza. Predpokladá sa prerastanie do environmentálnej a završí sa sociálnou krízou. Globálna ekonomická kríza je tu preto, aby najbohatší rakeri (hrablári) ešte zbohatli a ľudia práce – workeri ešte schudobneli a prípadne stali sa z nich walkerí (nemajetní – potulujúci sa nezamestnaní.)

Riešením východísk z GHK je nastolenie globálnej, spravodlivejšej spoločnosti pri zabezpečovaní vyššej participácie občanov na parlamentnej demokracii spojené so zmenou spôsobu myslenia a konania ľudí. Namiesto fetišu zisku, mamony, korupcie a arogancie moci presadzovať princípy etiky, morálky, humanizmu, solidarity a spravodlivosti. Súvisí to s prirodzeným vývojom Homo sapiens na Homo etikus, ktorý vyjadruje harmóniu mysle, správania a konania ľudí v globálnom pohľade. Dnes, keď má ľudstvo ambície nielen ovládať prírodu na zemi, ale prenikať do vesmíru a ovládať ďalšie planéty, nie je možné, aby myslením zostal na úrovni minulých storočí. Dobíjal, drancoval a podroboval si hrubou silou svoje okolie. Je čas, aby odkaz veľkej Francúzskej revolúcie zhmotnený v slovách bratstvo – rovnosť – sloboda zažil svoju renesanciu v prospech ďalšieho rozvoja človeka bez ohľadu na jeho pôvod, vieru, rasu, pohlavie, hranice, svetadiely a dosiahol globálny rozmer, rozšírený o dimenziu solidarity. Riešenie konfliktov násilím, zbraňami na bojovom poli musí vystriedať globálne porozumenie rokovaním za okrúhlym stolom.

Musí prestať platiť, že keď dvaja robia to isté, nie je to isté. Keď arogancia moci je výsadou silného a poslušnosť je povinnosť slabšieho. Keď atribúty právo a jeho vymožitelnosť, morálka, etika, česť a spravodlivosť majú len okrajový účelový význam. Sú len bezmocnými figúrkami posúvanými na šachovnici, devalvované a deformované vzťahmi v spoločnosti prerastenej obludným molochoom byrokracie a korupcie. Ide však o to, aby tento prechod bol bez veľkých strát, bolestí a eliminácie sociálnych nepokojov.

Globálna hospodárska kríza má dimenziu ekonomickú, politickú, sociálnu a etickú. Je hodnotovou krízou systému, ktorá bude limitovaná vektorom času v celom komplexe súvislostí, východísk a následných riešení z pohľadu spoločenského, politicko-ekonomického systému a jednotlivcom v ňom. Jedno je však isté, rodí sa lepší a spravodlivejší svet pre väčšinu, ktorý bude charakterizovaný postupne uplatňovaním priamej demokracie masami v globálnom rozhodovaní, využívaním čistých energií dostupných všetkým na báze nevyčerpatelnej energie, slnka, vody, vzduchu, elektromagnetického vlnenia a pod. s cieľom environmentálnej očisty našej planéty. Musia tiež skončiť praktiky špekulatívneho kapitalizmu, keď úzka skupina manažérov spravovala cudzí majetok bez rizika a negatívnych dopadov na nich, však pri maximalizácii osobného zisku a rastu osobnej prosperity. Manažéri finančných inštitúcií si ujedali z chutného koláča podľa vlastných potrieb a žili v súkromnom komunizme. Preto intervencia štátu do trhu je nielen opodstatnená, ale aj nevyhnutná.

Dnešným heslom musí byť reštrukturalizácia, flexibilita trhu zameraná na podporu výroby a jej odbyt na domácom trhu a tým znovu evokovanie osobnej spotreby pri posilnení úlohy štátu ako podnikajúceho subjektu na trhu. Dost' bolo chudobného štátu pre bohatých, nastal čas budovať bohatý štát pre chudobných!

Nesmieme zabudnúť na podporu vzdelania pre všetkých. Prostredníctvom základného a aplikovaného výskumu uplatňovať vedecko-technické poznatky v praxi. V tomto smere podporovať ochranu duševného vlastníctva a realizáciu prevratných vynálezov a zlepšovacích návrhov v praxi.

V zdravotníctve podporiť inováciu liečebných procesov na báze výsledkov vedy, techniky a tým zatriť naše zdravotníctvo navonok. Spravodlivejšie a efektívnejšie prerozdeľovať výsledky spoločnej práce. Na mieste je šetrenie výdavkov štátnej správy na všetkých stupňoch riadenia. Platiť to musí od prezidenta, cez vládu, parlament a pre nás všetkých, aby už nebolo aktuálne, že voda sa káže a víno sa pije, a šetriť musia všetci, okrem nás.

Musíme si zložiť rúžové okuliare v tom, že kritérium našej úspešnosti nemôže byť merané len dosiahnutím aj v tomto roku najväčšej miery rastu HDP v rámci EÚ. Pôjde o to, aby sme všetci s čo najmenšími stratami prežili globálnu hospodársku krízu, ktorá ani v tomto roku neskončí. Už neplatí ilúzia, že niekto tvrdo pracoval, že niekto kšeftoval, že niekto klamal a kradol. Už nie je s kým kšeftovať, koho klamať a okrádať. Zostáva nám len opäť tvrdo pracovať a vrátiť hodnotám skutočnú hodnotu a nie virtuálnu manipuláciu, ktorá krivila charaktery a trh. Musíme sa naučiť opäť tomu najbazálnejšiemu – pokore a úcte k ostatným ako aj k sebe samému, vzájomnej tolerancii a solidarite. Na trhu práce dať zelenú pracoviti, kreativite, poctivosti a odmeňovaniu podľa zásluh a kvality práce.

Globálna hospodárska kríza z hľadiska geopolitického bude pre EÚ skúškou homogenity, stability a akcieschopnosti. Pôjde o praktické preverenie základných zásad charakteristiky naplnenia európskej vízie formulovanej jej architektom, bývalým prezidentom bruselskej exekutívy Jacquesom Delorsom, že konkurencia povzbudzuje, spolupráca posilňuje a solidarita spája.

V tomto smere zákonite dôjde k stretu záujmov alebo výraznému prehlbeniu spolupráce medzi EÚ, Čínou a Ruskom. Na druhej strane z pohľadu spoločných historických, geografických a etnických koreňov môže dôjsť v záujme prekonania globálnej hospodárskej krízy k možnosti konštituovania čo najužších vzťahov spolupráce medzi USA a Afrikou.

Afrike v jej ďalšom vývoji a ťažkom položení, v ktorom sa nachádzajú ľudia obývajúci tento kontinent, nepomôže humanita a dary „bohatého strýka“ za oceánom, ale len komplexná, spoločenská, sociálna a politická obroda. Je nemysliteľné, aby aj v súčasnosti etnické konflikty sa v tomto svetadiely často riešili masakrou a genocídou nevinného obyvateľstva. Afrika potrebuje naštartovať vlastnú produkciu, ktorá roztočí špirálu príjmu, kúpyschopnosti a nadväzne spotrebu obyvateľstva a rast vlastného HDP. Afrika je rozprávkovou „Šípkovou Ruženkou“, ktorú prebudí zo svojho spánku organizovaný návrat Afroameričanov – potomkov otrokov z Ameriky do svojej pravlasti. Nebudú vnímaní masami ako nepriatelia, ale ako bratia. Využitím ich intelektu a pracovného potenciálu s masívnou investičnou podporou amerického kapitálu, životného štýlu, podnikateľského ducha Afrika roztočí špirálu vlastnej produkcie zamestnanosti, spotreby obyvateľstva a nastolenie štandardnej demokracie. To spätne bude mať i blahodarné účinky aj na prekonanie recesie v samotných USA. Tieto spojené väzby v konečnom dôsledku prirodzeným vývojom môžu vyústiť až k úzkemu spočen-

sko-politickému a hospodárskemu zacyklovaniu vzťahov medzi Afrikou a Amerikou. Pozitívny imidž v tomto smerovaní bude mať i úloha prezidenta USA (nie je náhodou, že „čierny Barack“ je v Bielom dome).

Najväčší dopad bude mať globálna hospodárka kríza na rozvojové krajiny v dôsledku znižovania až zastavenia hospodárskej pomoci zo strany vyspelých krajín. To môže viesť až ku kataklizme a následne však ku katarzii. Ono biblické vstanie z prachu sa môže stať blahodarným impulzom na ukončenie globálnej hospodárskej krízy a naštartovanie špirály nového dynamického globálneho rastu, spojené však s definitívnou zmenou videnia dnešného starého sveta.

Globálnu hospodársku krízu, preto treba vnímať ako výzvu a upozornenie, že ak ľudstvo nezmení rebríček svojich hodnôt a kritéria života a konania v globálnych súvislostiach, môže to mať ďalekosiahle až apokalyptické dôsledky na existenciu samotného života, a tým i ľudstva na našej planéte.

Ľudstvo si musí uvedomiť, že sme opäť všetci bez rozdielov na jednej lodi a či z nej bude Titanic, alebo Noemova archa, závisí len a len od nás všetkých.

2 Vývoj systému zdravotného poistenia v SR a pripravované zmeny

Na zdravotníctvo sa na Slovensku ročne vynakladá viac ako 4 mld. eur. s potenciálom každoročného nárastu. Po roku 1993 sa zmeny v zdravotníctve začali podriaďovať osobným záujmom tých, ktorí vo financovaní zdravotníctva videli možnosť lukratívneho biznisu s jedinečnou príležitosťou osobného obohatenia.

Dochádza k postupnému prispôbovaniu si zákonov nie za účelom poskytovania lepšej zdravotnej starostlivosti, ale za účelom ovládania celého systému finančnými skupinami.

Vstup trhového systému do zdravotníctva a klasické pravidlá obchodu sú odštartované a spojené s privatizáciou jednotlivých zdravotníckych segmentov za vlády ministra Kováča v roku 1998 a svoj rozkvet dosiahli 2002- 2006 počas ministrovania Zajaca a to zavedením inštitútu zisku do verejného zdravotného poistenia. Celú Zajacovu reformu možno charakterizovať, že išlo o sofistikovaný biznis plán na privatizáciu verejného zdravotníctva, vopred určenej finančnej skupine. Táto „ reforma „ pokračovala aj za nasledujúcich vlád a vyústila v roku 2010 prijatím Zákona o transformácii všetkých verejných nemocníc na a.s., ktorý mal nadobudnúť účinnosť 01.01.2012. Tento scenár sa nenaplnil len vďaka rozhodnej akcii lekárov, podporenej petíciou občanov, a predmetný zákon bol zrušený, čím predpokladaná privatizácia nemocníc sa neuskutočnila.

Na jednej strane čím viac sa otvorene hovorilo o zisku v zdravotníctve, ktorý sa postavil na piedestál celej snahy nasledujúcich reformných tímov, na druhej strane sa financovanie verejného zdravotníctva posúvalo do stále väčšej a väčšej krízy. Zdravotné poisťovne vykazovali väčšie a väčšie zisky, ale nemocnice sa stále viac a viac zadlžovali.

Odborníkov na zdravotníctvo začali postupne vytláčať ekonomickí reformátori a finanční dobrodruhovia, výsledkom čoho nie je už zdravý pacient, ale predovšetkým zisk.

Dôležité posty sa obsadzujú už ani nie na základe politickej príslušnosti, ale zdravotníctvo je na všetkých úrovniach riadené a podriadené záujmom silných finančných skupín vrátane prispôbovania si zákonov a celej legislatívy.

Zdravotníctvo sa výrazne skomercializovalo a pacient a lekár začína byť závislý od nového subjektu – finančníkov. Zdravotníctvo sa tak stáva pre každú vládu jedným z najlukratívnejších rezortov.

A kde dnes zostal pacient? S akou úlohou?

Postavenie občana vo verejnom zdravotníctve je deklarované Ústavou SR.

Čl. 40 / Každý má právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotné pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.

Čl.2/ Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo.

Čl.55/ Hospodárstvo Slovenskej republiky sa zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky.

Zdravie predstavuje nielen pre jednotlivca a rodinu, ale aj pre celú spoločnosť ekonomické hodnoty. Úroveň starostlivosti o zdravotný stav populácie výrazne závisí od sociálnych a ekonomických podmienok spoločnosti. Ekonomika zdravotníctva je veda o tom, ako sa nedostatočné zdroje rozdeľujú medzi alternatívne použitia na starostlivosť o chorých a na podporu, ochranu, udržiavanie a upevňovanie zdravia. Hľadanie najefektívnejšej cesty pridelovania finančných prostriedkov do systému je prvý predpoklad jeho efektívnosti. V tomto smere je spoločnosť od roku 1989 neustále konfrontovaná permanentnými zmenami s cieľom prekonávania krízových stavov. Podstata problému spočíva v tom, že nie je až natoľko dôležité, ako sa peniaze do zdravotníctva zbierajú, ale ako sa peniaze v zdravotníctve využívajú. Základným predpokladom dostupnosti a najvyššej možnej kvality poskytovania zdravotnej starostlivosti a tým ideálneho postavenia pacienta je čo najefektívnejšie a najtransparentnejšie využitie JEHO peňazí, ktoré si na túto zdravotnú starostlivosť povinne platí.

Financovanie zdravotníctva v EÚ je zabezpečené :

- z verejných zdrojov: dane (systém národnej zdravotnej služby, rozpočtový systém), poistné príspevky (systém sociálneho/zdravotného poistenia),
- z súkromných zdrojov: nepovinné poistenie sporiace účty, priame platby.

Vo svete v súčasnosti prevažujú dve formy organizácie a financovania zabezpečovania zdravia a to:

- odvodový model (povinné verejné zdravotné poistenie – tzv. Bismarckov model)
- daňový model (zdrojom sú dane občanov – tzv. Beveridgeov model)

Viac ako 19 rokov existencie pluralitného zdravotného poistenia na Slovensku nesplnilo očakávania občanov a už vôbec nie pacientov. Systém povinného verejného solidárneho zdravotného poistenia nepotrebuje pluralitu ani súťaž. Potrebuje transparentné, objektívne a spravodlivé pravidlá, ktorých dodržiavanie sa kontroluje a porušovanie pravidiel sankcionuje.

Sme na prahu veľkých zmien, ktorých výsledok nemôže byť závislý len od politikov a tých ktorí reálne ovládajú zdravotníctvo, ale musí v tomto smere zarezonovať aj hlas občana – pacienta. Vláda SR v septembri 2012 schválila prechod pluralitného zdravotného poisťovacieho systému na unitárny systém – jedna zdravotná poisťovňa (ZP), ktorý má nadobudnúť účinnosť už v roku 2014.

Silné a slabé stránky navrhovaného procesu	Viacero ZP	Jedna ZP
<i>Poskytovatelia zdravotnej starostlivosti (PZS)</i>		
Overovanie poisťného vzťahu pacientov	potrebné	nepotrebné
Administratíva súvisiaca so zmluvnými a cenovými Rokovaniami	vyššia	nižšia
Fakturácia poskytnutej zdravotnej starostlivosti	zložitejšia	jednoduchšia
Pozícia pri rokovaníach o zmluvách a cenách	teoreticky lepšia	teoreticky horšia
Revízno-lekárske a obdobné postupy	nejednotné	jednotné
Možnosť pre nekorektné postupy poskytovateľov	vyššia	nižšia
<i>Platitelia</i>		
Celkový administratívny proces súvisiaci s platením poisťného	náročnejší	jednoduchší
Komunikácia so zdravotnými poisťovňami	náročnejšia	jednoduchšia
<i>Poistenci</i>		
Slobodný výber zdravotnej poisťovne	áno	nie
<u>Správa systému zdravotného poistenia</u>		
Celková administratívna náročnosť výkonu zdravotného Poistenia	vyššia	nižšia
Motivácia k zlepšovaniu služieb pre poistencov	teoreticky vyššia	teoreticky nižšia
Možnosť štandardizovania postupov kontrolných a revíznych	nízka	vysoká
Výdavky na správu	vyššie	nižšie
Možnosť politických zásahov do činnosti zdravotnej poisťovne	nižšia	vyššia

Čo by sme mohli získať pri zavedení unitárneho systému ?

- ✓ Sprehľadnenie finančných tokov s možnosťou ich efektívneho realizovania a možnej úspory v niektorých segmentoch výkonu zdravotného poistenia.
- ✓ Zjednodušená komplexná informatizácia celého systému a jeho účastníkov.
- ✓ Reálnejší a flexibilnejší kontrolný systém v oblasti financovania a ekonomizácie celého poisťného procesu.
- ✓ Komplexná odborná kontrola výkonu zdravotnej starostlivosti.
- ✓ Aktívnejšia forma prijímania a zavádzania do praxe efektívnych opatrení v oblasti zdravotnej starostlivosti a financovania systému
- ✓ Reálna spätná väzba s príslušnými informáciami.

Čo treba stanoviť?

- ✓ výhody a prínos pre PZS a pre občana,
- ✓ riziká spojenia a možné komplikácie,
- ✓ akcionár (ak jedna ZP ako štátna, tak nie len MZSR, ale doplniť ďalších akcionárov, vrátane stavovských organizácií a organizácií pacientov).

Čo je potrebné predovšetkým dodržať pri existencii jednej zdravotnej poisťovne?

- ✓ Zastabilizovať pevnou sumou platby štátu za svojich poistencov a zvyšovať ich každoročne minimálne o inflačný koeficient platný v tom roku.

- ✓ Priblíženie ZP k činnosti PZS ako partnera a zamedziť možnosti vzniku ďalšieho diktátu až monopolu ZP voči PZS.
- ✓ Zefektívniť kontrolu nákladov – výdavkov na zdravotnú starostlivosť (cien a množstva výkonov) vykonávanú v prvom rade na základe odbornosti a nie subjektívne stanovených ekonomicko-štatistických parametrov.
- ✓ Zjednodušenie administratívy pre platiteľov poistného a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a unifikácia kontaktných miest.
- ✓ Zefektívniť a zaktualizovať manažment vymáhania pohľadávok, čo bude mať priamy dopad na udržanie, resp. zvýšenie príjmov.
- ✓ Úspory v oblasti prevádzkových nákladov – zníženie niektorých súčasných „duplicitných“ výdavkov poisťovní (z dôvodu optimalizácie siete pobočiek ukončenie časti nájomných zmlúv, postupný predaj prebytočného nehnuteľného majetku, prevádzkovanie jedného informačného systému), čím sa získajú doplnkové finančné zdroje na financovanie zdravotnej starostlivosti.
- ✓ Zlepšenie dostupnosti služieb – zvýšením komfortu pre poistencov aj PZS

Riziká unitárneho systému:

- Spôsob dohadovania zmlúv PZS s poisťovňami nie dialóg, ale diktát.
- Tvorba a zaistenie siete PZS.
- Funkčnosť a kapacita IS a kooperácia s PZS ako i s platcami poistného.
- V tomto procese môže dôjsť k nižšiemu výberu poistného a spomaľovania platieb, ako i pomalšieho riešenie pohľadávok.
- Pokušenie ovládať financovanie zdravotníctva politickou stranou – finančnými skupinami – prostredníctvom jednej zdravotnej poisťovne.

Na základe uvedeného je len logické, že sme v súčasnosti na prahu vzniku takej zdravotnej inštitúcie, ktorá na princípe transparentnosti a nezávislosti svojho systému musí čo najefektívnejšie prerozdeliť finančné prostriedky získané výberom zdravotnej dane. V tomto kontexte je na mieste i otázka, či má význam diskutovať o tom, aký systémom zabezpečenia financovania zdravotnej starostlivosti bude na Slovensku.

Zavedenie unitárneho zdravotného poistenia znamená odkúpenie súkromných zdravotných poisťovní (v súčasnosti deklarovaná predpokladaná cena je v meridiáne približne 700 mil. €). Prichádza tiež do úvahy inštitút vyvlastnenia, čo znamená nekonečný proces spojený s arbitrážnymi konaniami. Vláda SR zatiaľ neprijíma najlacnejšiu a jedinou právne čistou alternatívu maximálneho nezávislého využitia odvodových prostriedkov občanov na poskytovanie zdravotnej starostlivosti a to prechod na národnú zdravotnú inštitúciu – daňový model spojený so zmenou ústavy, zákonov, bez nutnosti rušenia a tým aj odškodnenia súkromných zdravotných poisťovní.

Môžeme si práve dnes dovoliť draho vyplácať niekoho, kto nám celé roky deformoval systém a čerpal z neho tak vzácne zdroje? Zisk súkromných zdravotných poisťovní v rokoch 2006 – 2011 predstavoval 558,6 mil. €, financie vynaložené na ich prevádzku v rovnakom období tvorili 347,7 mil. €, pričom neuhradené (ale poisťovňami uznané) nadlimitné výkony za roky boli 521 mil. €. Z toho jasne vyplýva, že ak by verejné zdravotníctvo bolo financované bez ziskov zdravotných poisťovní, bolo by v podstate samofinancovateľné. Preto, aký systém financovania poistenia sa zvolí nemôže byť výlučne len vecou politického rozhodovania, ale v súlade s Ústavou SR čl. 2, musí byť akceptovaná vôľa a potreba občana.

Diskusie o tom, ktorý systém je lepší a ktorý horší, sú v tomto kontexte len stratou času. Kľúčovým je určenie transparentných pravidiel a zabezpečenie ich dodržiavania.

Ak by tieto kroky neboli zrealizované, tak pripravovaná zmena na unitárny systém zdravotného poistenia môže priniesť ešte väčšie deformácie v zdravotníctve aké sú v súčasnosti.

Prihliadajúc na historické, nielen slovenské skúsenosti s jednou zdravotnou poisťovňou a tendenciou k jej poskytovateľom systémom „komu chcem tomu dám, koľko chcem toľko dám, kedy chcem vtedy dám, alebo vôbec nedám“, je preto nevyhnutné zabezpečiť vytvorenie pravidiel, ich kontrolu a dodržiavanie, najmä vo financovaní a organizácii riadenia. Mementom toho je i nedávne predložený poslanecký návrh na novelu zákona o možnosti kedykoľvek a bez udania dôvodu zrušiť zo strany zdravotnej poisťovne, alebo neuzatvoriť zmluvu s lekármi primárnej zdravotnej starostlivosti. Len koncentrovaným atakom stavovských organizácii nedošlo zatiaľ k naplneniu týchto účelových a čisto politických zámerov, ktorých cieľom bolo umlčať lekárov a pripraviť podmienky na ďalšiu privatizáciu súkromných ambulancií finančnými skupinami.

Postavenie slovenského občana – pacienta v súčasnom zdravotníctve je priamoúmerné jeho schopnosti reálne ovplyvniť nastávajúcu reformu zdravotníctva. Schopnosť spolurozhodovať o svojich peniazoch vo forme zdravotnej dane, nie je možné bez nastavenia konkrétnych a kontrolovaných pravidiel, zodpovednosti a poriadku a úmernému vplyvu štátu v procese solidárnosti zdravotného systému.

K presadeniu týchto zásad by výrazne prospela reálna diskusia s možnosťou zohľadnenia podnetných názorov a riešení. Výsledkom by mala byť celospoločenská dohoda, podpora jednotlivých krokov a zmien, vrátane politickej zhody, naprieč celým spektrom politických strán. V opačnom prípade bude každý produkt legislatívneho procesu len čisto politickým výtvorom súčasnej vlády, ktorý neprivedie do praxe fungujúci, vyvážený a spravodlivý systém a nebude mať dlhé trvanie.

3 Zabezpečovanie sociálnej starostlivosti s dôrazom na zamestnanosť

Počet nezamestnaných vplyvom svetovej krízy sa stále rozširuje a je predpoklad, že ich počet v tomto roku dosiahne z celosvetového hľadiska 200 mil. ľudí.

V marci 2013 bolo bez práce už 12 % obyvateľov eurozóny, čo znamená už skoro 20 mil. ľudí. Najnižšia nezamestnanosť je v Rakúsku 4,9 % a najvyššia je v Grécku 27 %, Slovensko je od konca na štvrtom mieste so 14 %. Naliehavým problémom sú neustále rozširujúce sa rady mladých nezamestnaných ľudí vo veku do 25 rokov. Najhoršia situácia je v Španielsku 55 % a v Grécku. Nad Slovenskom je v tomto rebríčku už len Portugalsko 38,6 % a Taliansko 38,7 %. Ekonomická situácia na Slovensku sa v priebehu tohto roku zhorší. Predpokladá to viac ako polovica (52 %) Slovákov, pričom pozitívny vývoj očakáva len 12% (výsledky prieskumu Eurobarometer, ktorý na Slovensku realizovala spoločnosť TNS Slovakia na vzorke tisíc respondentov).

V štátnom rozpočte v SR na rok 2013 sa v kapitole Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny rozpočtuje 265 mil. €, čo predstavuje nárast oproti predchádzajúcemu roku schválenému rozpočtu na tento rok nárast o 83,5 % t.j. o 121 mil. € viac. Tieto prostriedky sú vyčlenené na podporu zamestnanosti, financovania nástrojov aktívnej politiky trhu práce a na príspevky na novovytvorené pracovné miesta. Parlament v tomto smere schválil novelu Zá-

kona o službách zamestnanosti. Táto právna norma okrem iného prináša nový príspevok na udržanie pracovných miest, ktorým chce vláda podporiť vytvorenie nových 5 000 miest, sumou na jednu pozíciu 76 €, čo predstavuje výdavky v sume 380 000 €. V nasledujúcom roku má ísť o 7 350 miest s priemernou dotáciou miest s priemernou dotáciou na jedno miesto 80 eur a v roku 2015 spolu o 7 560 miest s 85 eurami na jednu pozíciu. Dôvodom ďalšej zmeny, keď sa už nezamestnaní nebudú musieť hlásiť na úradoch práce každý mesiac, je podľa ministerstva zníženie administratívy a zefektívnenie práce s nezamestnanými. Periodicitu kontaktu bude po novom určovať samotný úrad. Okrem toho sa ruší aj povinnosť úradov raz za mesiac ponúknuť uchádzačom vhodné zamestnanie alebo účasť na niektorom z aktívnych opatrení trhu práce. Zároveň sa sprísňuje opätovné zaradenie občana do evidencie. V prípade, ak bude uchádzač o zamestnanie vyradený z evidencie z dôvodu nespolupráce s úradom, opätovne môže byť zaradený až po šiestich mesiacoch, v súčasnosti ho možno zaradiť po troch mesiacoch. Nový Výbor pre otázky zamestnanosti, ktorý vznikne na úradoch práce, bude schvaľovať poskytovanie príspevkov aktívnej politiky trhu práce, na ktoré nemajú ľudia právny nárok. Dôvodom je podľa rezortu adresnosť a tiež zmena niektorých právne nárokovateľných opatrení na nenárokovateľné. Od mája tohto roka na ne nebude automatický nárok. Tým sa podľa ministerstva vytvoria podmienky na lepšie zohľadňovanie situácie na regionálnych trhoch práce a podporí sa sociálny dialóg zameraný na podporu a vytváranie pracovných miest. Fakultatívnym, teda právne nenárokovateľným, sa stanú napríklad príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť, protipovodňový príspevok či príspevok na vykonávanie absolventskej praxe. Obligatónymi zostane len päť príspevkov – na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb, činnosť pracovného asistenta, úhradu prevádzkových nákladov chránenej dielne a dochádzku či presťahovanie sa za prácou. Okrem týchto zmien dôjde aj k zrušeniu viacerých príspevkov, a to pre ich nízku mieru využívania alebo nedostatok finančných prostriedkov v štátnej pokladnici. Ide napríklad o príspevok na zapracovanie znevýhodneného uchádzača o zamestnanie, ktorý v roku 2011 využilo iba 195 ľudí.

Záver

Korupcia a klientelizmus negatívne zasahuje do všetkých oblastí spoločnosti, vrátane zdravotníctva. Indikátorom v tomto smere sú výsledky prieskumov verejnej mienky. Slovenskí občania vnímajú tento problém intenzívne. Pretrváva však vysoká neochota oznamovať prípady korupcie príslušným orgánom (nízka dôvera v orgány štátnej moci). Odhaduje sa, že rozmer korupcie v EU predstavuje ročne až 320-350 mld. eur a daňové úniky 400 mld. eur, pričom len na DPH je to až 150 mld. eur. Na Slovensku podľa odhadov MFSR rozmer korupcie predstavuje ročne výšku až 4 mld. Eur a výpadok z príjmu štátneho rozpočtu na odvode DPH až 2 mld. eur.

Aktérmi korupcie a klientelizmu v zdravotníctve sú štát, poskytovatelia zdravotníckych služieb, pacienti a dodávatelia zdravotníckych zariadení a liekov. Najrozšírenejšia forma korupcie v zdravotníctve zo strany lekárov a pacientov je prijímanie a dávanie peňazí, vecných darov a klientelizmus. Aktérmi nelegálnych platieb sú pacienti, dodávatelia liekov a dodávatelia zdravotníckych zariadení. Korupčné správanie farmaceutických firiem sa realizuje prostredníctvom hmotných darov, protislužbou a peniazmi. Ako znížiť úroveň korupcie?

Vláda by mala presadzovať dlhodobú stratégiu boja proti korupcii, súčasťou ktorej musia byť účinné nástroje na potláčanie korupcie, čo prispeje k efektívnemu využitiu verejných prostriedkov, ich adresnejšiemu prerozdeleniu, ekonomickému rastu a tak zvýšeniu kvality života.

Očakáva sa od vlády, že bude preto presadzovať opatrenia, ktoré zahŕňajú pacientova poskytovateľov, ale aj opatrenia týkajúce sa farmaceutických spoločností súperiáciach o verejné prostriedky určené pre zdravotníctvo. Na všetkých stupňoch riadenia v rezorte zdravotníctva je potrebné:

- ✓ zverejňovať obsah zmlúv – medzi poskytovateľmi a nemocnicami, a tiež zverejňovať finančné indikátory všetkých poskytovateľov,
- ✓ zverejňovať žiadosti farmaceutických firiem do kategorizačnej komisie, kritériá, členov komisie, a následne vyhodnotenie žiadostí,
- ✓ vybudovať praktický užívateľský portál pre pacientov, umožňujúci výber poskytovateľov (cenníky, otváracie hodiny, počet oprávnených sťažností z Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, životopisy lekárov, atď.), triedenie a štatistiky, prístup ku dotazníkom pre verejnosť a ďalšie prvky pre posilnenie transparentnosti v zdravotníctve,
- ✓ dofinancovať výkony poskytovateľov zdravotnej starostlivosti,
- ✓ zaviesť v ústavnej zdravotnej starostlivosti preplácanie zdravotných výkonov podľa systému DRG,
- ✓ zrušiť čakacie doby na operačné výkony,
- ✓ zabezpečiť spravodlivejší systém odmeny za prácu zdravotníckym pracovníkom.

Literatúra

KOTLER, P.; CASLIONE, J.A. *Chaotika: manažment a marketing firiem v turbulentných časoch*. Bratislava : Eastone Books, 2010. ISBN 978-80-8109-114-8.

KOVÁČ, E. *Zdravotné poistenie*. Bratislava: Herba, 2009. ISBN 978-80-89171-62-0.

Ústava Slovenskej republiky

Zákon č. 438/2012 Z. z. o štátnom rozpočte

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách v zamestnanosti http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL, [cit. 2013-04-15].

Ing. Miroslav Kollár

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o.

Nám.1. mája č. 1

810 00 Bratislava

Slovenská republika

E-mail:kollar.vsz@gmail.com

EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ MODEL V OHROŽENÍ

THE EUROPEAN SOCIAL MODEL AT HAZARD

Jaromír Řezáč

Abstrakt

Analýzy předních světových ekonomů i politologů naznačují, že současný deformovaný model neoliberálního kapitalismu vyčerpal své rozvojové možnosti nejen ve sféře výroby hmotných statků, ale i v oblasti poskytování kvalitních služeb včetně služeb zdravotních a sociálních. Autor porovnává odraz této skutečnosti ve skandinávském znalostním modelu sociálního státu, neoliberálním znalostním modelu USA, evropském sociálním modelu, zadržovacím modelu Německa, Francie a Itálie včetně hybridních modelů. Závěrem autor naznačuje možný perspektivní trend směrem ke znalostnímu modelu sociálního státu, kde sociální stát podporuje nejen motivaci tržních subjektů v oblasti zdravotních a sociálních služeb, ale vytváří také podmínky pro motivační sílu soudržnosti a solidární přístup k intelektualizaci člověka ve společnosti znalostí. Tato diskutovaná „třetí cesta“ – smíšená úloha trhu a státu a renesance sociálně tržní ekonomiky – je proto ve společném zájmu dalšího nekatastrofického vývoje vyspělých i méně vyspělých zemí světa, neboť je vede úspěšně do třetího tisíciletí.

Klíčová slova

Kapitalismus, neoliberální model, sociální soudržnost, solidární přístup, sociální a zdravotní služby, společnost znalostí.

Abstract

Analyses by the world's leading economists and political scientists suggest that the current deformed model of neo-liberal capitalism has exhausted its possibilities not only in the sphere of production of material goods, but also in the provision of quality services, including health and social services. The author compares the reflection of this fact within the Scandinavian knowledge welfare state model, the neo-liberal knowledge model in the USA, the European social model, the retaining model of Germany, France and Italy, including hybrid models. Finally, the author suggests a possible trend towards a prospective knowledge-based model of the welfare state, where the welfare state supports not only the incentives of market actors in the field of health and social services, but also creates conditions for the motivating force of social cohesion and solidary Access to the intellectualization of man in the society of knowledge. This discussed „Third Way“ – a combined role of the market and the state, and the social market economy – is therefore in the common interest of any further non-catastrophic development as well as of the less developed countries of the world, that leading them successfully into the third millennium.

Key words

Capitalism, neo-liberal model, social cohesion, solidary approach, social and health services, knowledge society.

Úvod a realita těchto dnů

Střet civilizací, soumrak ideologie moci, krize sociálního státu, zřejmé narušení konjunkturálního cyklu tržní ekonomiky, generalizace trhu, vyvázání ekonomického života ze sociálních souvislostí a regulace i další symptomy současného krizového vývoje, označované jako selhání systému, implikují nutnost přehodnocení současného paradigmatu neoliberálního modelu kapitalismu a jeho základních postulátů.¹

Konvenční ekonomické myšlení vysvětluje lidské chování kontextem racionální volby, založené na pojetí člověka jako svobodné ekonomické bytosti, která sleduje svůj sobecký zájem maximalizace užítu ve svobodném (neregulovaném) tržním prostoru.²

Liberalismus ve své podstatě usiluje o maximální svobodu, a to jak osobní, tak ekonomickou, náboženskou i politickou.

Současný neoliberální sice navíc akceptuje určitou státní roli v ekonomice, zároveň však vyžaduje omezení role státu nejen v oblasti výroby hmotných statků, ale i v oblasti poskytování služeb včetně služeb sociálních a zdravotních³. Atributy proklamované osobní svobody, etiky, morálky, rovnosti, spravedlnosti a solidarity mají zpravidla jen ideologický charakter. Všechny teorie, vycházející z ekonomického liberalismu, vytvářejí základ pro současnou formu liberálního kapitalismu, založenou na soukromém vlastnictví, svobodných smluvních vztazích subjektů volného trhu, motivaci k osobnímu i korporátnímu zisku.

Původní ekonomický liberalismus přitom tvrdí, že jednotlivci i korporace v ekonomickém prostředí konají zejména ve vlastním zájmu, a umožnit jim to bez jakýchkoliv omezení vede k nejlepšímu výsledku (za předpokladu existence soudní moci a slabé státní moci). Minimální míra státní regulace však zejména v oblasti sociální vytváří předpoklady pro uplatnění *funkcí sociálního darwinismu*⁴, zejména pak o přírodním výběru a „přežití nejschopnějších“ (survival of the fittests), kde lidé soutěží o přežití, lépe adaptovaní jednotlivci vítězí a ti hůře adaptovaní mají být ponechání svému osudu; dovedeno do důsledku – neúspěšným lidem nemá smysl pomáhat, sociální problémy se tím totiž jen zhoršují. V současné realitě to znamená, že dobročinnost a omezená sociální a zdravotní péče udržují na živu méně schopné, a tak jim umožňují, aby se dále množili. Protože lidské schopnosti jsou přísně dědičné,

¹) ŘEZÁČ, J. Sociální model podnikání. In *Sborník z mezinárodní vědecké konference "Sociální a vzdělonostní souvislosti finanční gramotnosti"*. Praha : Bankovní institut vysoká škola, 2012. ISBN 978-80-7265-224-2.

²) Základní premisa svobodného trhu: obě strany, prodávající i kupující, realizují přidanou hodnotu, benefit či zisk. Jinak vstup do tržní transakce není svobodný. Pouze donucení, klam, podvod, dezinformace, zamlčení nebo hrozby, okradení, hloupost, zneužití nebo neprůhlednost ... takový „trh“ není svobodný. Svobodu trhu je třeba chránit, svobodný vstup do transakce zaručit a ochranu obou stran garantovat – stejně jako svobodu člověka a důstojnost jedince. Regulace trhu je nutná k ochraně a zajištění svobody – státní, veřejné i soukromé instituce proto zajišťují dohled, průhlednost a informovanost transakcí. Úkolem státu není jen pomáhat, ale chránit a zajišťovat svobodu subjektů trhu před korupcí, podvodem a zlodějnou.

³) Liberalismus jako systém politických, ekonomických a sociálních hodnot založený na preferování politické a ekonomické svobody, respektování individua a soukromého vlastnictví, vnímá sice velký společenský význam zdraví, avšak zdravotní péči chápe jako zboží (Durdisová, J. *Ekonomika zdraví*. Vysoká škola ekonomická Praha, 2005. ISBN 80-245-0998-9).

⁴) DARWIN, CH. *The Descent of man and selection in relation to sex*. London : Murray, 1882, s. 134. ISBN sine.

dochází tak ke zhoršení kvality lidské populace. Systém pak atrofuje především z hlediska solidarity a mravnosti, atrofuje tak i původní pojetí liberalismu z dob osvícenství, kde svoboda je základem společnosti, na němž stát, politika a hospodářství spočívají a které stát chrání. Zde již nestojí problém kapitalismus versus socialismus, ale kapitalismus versus demokracie. Především trh v současné podobě má tendenci kolonizovat veřejný prostor, a to jak v podobě privatizace veřejných statků, tak v podobě vytlačování veřejnosti coby jedné z forem občanské společnosti z veřejného prostoru.

Globální kapitalismus nastolil rovněž nadvládu trhu nad národními státy. Nastupuje korporativistický model, v němž stát srůstá s korporacemi tržního typu a dalšími soukromými zájmy.⁵

Současný neoliberální kapitalismus rovněž přináší řadu globálních rizik, které pro rok 2012 definuje zpráva World Economic Forum,⁶ tj.

- *v oblasti ekonomické* jsou za nejvíce rizikové pokládány „růst puštěný ze řetězu“, nerovnoměrnost příjmů mezi bohatými a chudými a nerovnováha mezi dluhy a příjmy jak na úrovni státní, tak domácností. Podobně je tomu s riziky v oblasti volatility cen potravin a energií a opakujících se krizí likvidity;
- *v oblasti životního prostředí* jsou jako nejzávažnější problémy identifikovány narůstající koncentrace skleníkových plynů v atmosféře a neschopnost všech zúčastněných subjektů zvládat tyto změny. Rovněž jde o snižování úrodnosti půdy a narušení vodního hospodářství celé Země, nezvládnutá (živelná) urbanizace měst, nové kmeny bakterií odolných proti antibiotikům, zvyšující se intenzita slunečních bouří citelně narušujících dopravu a komunikace;
- *sféra geopolitická* je ohrožena rizikovými faktory, které se týkají koncentrované a cílené korupce, nárůst protekcionismu, existence „křehkých“ států na pokraji rozkladu a terorismu. Za riziko je označována též absence koordinace mezi státy a neexistence světové vlády;
- *v oblasti sociální* je v nejvyšší míře závažnosti uváděn nedostatek vody a potravin, zranitelnost v zásobování minerálními zdroji, se kterými jsou spojena další rizika – náboženský fanatismus, nezvládnutá migrace, zranitelnost vůči epidemiím a problémy plynoucí ze stárnutí populace, růst sociálního napětí, nárůst nezaměstnanosti zejména mezi mladými;
- *v technologické sféře* je to především riziko v podobě kyberútoků a dále události typu zhroutil infrastruktury, dezinformačních kampaní nebo masivních krádeží dat.

Heczko⁷ k současným megatrendům světového vývoje navíc uvádí nárůst financionalizace světa, rozvoj integračních procesů, multikulturalitu, multireligiozitu, zpomalení liberalizace mezinárodního obchodu, růst cen surovin a potravin, rostoucí nerovnoměrnost sociálního a ekonomického vývoje včetně krizového vývoje světové ekonomiky, návrat zbrojení a válek včetně pokračující militarizace světa, boje a války o zdroje, krize politiky a morálky, prohlubování globálních problémů, hrozba islamizace Evropy a světa, hrozba nárůstu pravicového extrémismu, *krize sociálního státu*, globalizace chudoby a sílící odpor proti stávající neoliberální podobě globalizace, vyprázdňenost velkých politických ideologií, krize člověka a absence adekvátního subjektu systémových změn, počátek konce hegemonie jediné globální super-

⁵⁾ Právo – Salon, 18.3.2010. ISSN 1211-2119.

⁶⁾ GLOBAL RISK 2012. 7th Edition. Geneva, World Economic Forum 2012. ISBN 978-92-95044-56-7. Zpráva dostupná z <http://www.weforum.org>.

⁷⁾ HECZKO, S. *Finanční krize - realita a perspektivy*. Doplnovaný podkladový a studijní materiál (též texty *Historie a realita finančních krizí*). Verze 2011 dostupná na www.rodon.cz.

velmoci, postupné drolení evropské integrace a další hospodářský propad Evropy, rostoucí vliv Číny, Brazílie, Indie a Ruska a pokračující nárůst významu asijského regionu.

Z uvedeného je zřejmé, že neoliberální kapitalismus již patrně vyčerpal svůj historický přínos, překročil svůj horizont a naráží na meze svých možností⁸ a vede k sociální i ekonomické nestabilitě.⁹

1 Geneze sociálního státu

Trh je mnohem širší pojem než kapitalismus. Kapitalismus je časově i obsahově jenom výsečí tržní ekonomiky. Svoji slávu má už za sebou, a to především v devatenáctém století. Kapitalistický trh přinesl do ekonomiky největší motivační sílu, sobectví člověka, ale ohraničil ji soutěživostí trhu, která přes všechnu brutalitu kapitalismu devatenáctého století alespoň udržela sobectví trhu v dimenzích lidských a ne darwinisticky zvířecích. Kapitalistická industrializace Evropy a Severní Ameriky v uvedeném století zvýšila ekonomickou úroveň na obyvatele troj- až čtyřnásobně. To byl po tisíciletí stagnace evropského feudalismu největší, do té doby neslýchaný hospodářský zázrak.

Ten ale skončil na rozhraní devatenáctého a dvacátého století, kdy kapitalismus přešel do své monopolní fáze, když ztrátou soutěživosti trhu ztratil právě svou lidskou dimenzi. Kapitalismus přešel do období válek, revolucí, kontrarevolucí, světové hospodářské krize a posléze i nacismu a genocidy. Ztratil svou legitimitu výkonnostní, ekonomickou, sociální, politickou i morální.

Na druhé straně snaha nahradit kapitalismus netržním státním dirigismem v průběhu minulého století také skončila nevýkoností, nestačila k rozvinutí moderního státu blahobytu, který by rozvinul socialistické představy o blahobytu a skončila i nedemokraticky a zločinně.

Dvacáté století však nejen ukázalo obě falešné cesty, ale v jeho druhé polovině navíc přineslo to, co se nazývá v ekonomické teorii státem blahobytu, nebo v polické praxi sociálním státem,¹⁰ a to zejména v Evropě. To nebyl jen přílepek ke zmírnění sociálních nerovností kapitalismu, to byl stát, který v rozvinuté podobě – i když v různých zemích byly různé modely – reguloval i tvorbu zdrojů, intervenoval makroekonomicky do povzbuzování poptávky i mikroekonomicky do konkurenceschopnosti podniků. Ve Skandinávii byla zespolečenštěna až

---

⁸) PICK, M. *Stát blahobytu, nebo kapitalismus?* Všeň : Grimmus, 2011. ISBN 978-80-87461-05-1.

⁹) Je pravděpodobné, že režim, který diskriminuje většinu společnosti, který z ní činí poslušné poddané vlastníků existenčních zdrojů, těchto malých diktátorů svobodného světa, bude jednou nahrazen účelným systémem bez diskriminace. Bíma, J. *Měřítka lidskosti*

¹⁰) *Definice sociálního státu* (stát veřejných sociálních služeb, stát blahobytu, welfare state) zpravidla zahrnuje následující atributy: 1. plná zaměstnanost ve smyslu regulace tržního hospodářství, 2. univerzální sociální služby, hlavně vzdělání, zdravotní péče, bydlení, jistota příjmu, 3. sociální pomoc založená na testování potřeb ke zmírnění chudoby, 4. sociální podmínky jednotlivce jsou i záležitostí společnosti. *Zpráva o evropském sociálním modelu budoucnosti* (2005/2248 (INI)) pro Evropský parlament charakterizuje Evropský sociální model takto: „Evropský sociální model je v první řadě otázkou hodnot. Ať už zkoumáme jakýkoliv evropský sociální systém, najdeme v něm společné hodnoty rovnosti, nediskriminace, solidarity a přerozdělování jako základní prvky a všeobecný, bezplatný nebo levný přístup ke vzdělání a zdravotní péči a celou řadu dalších veřejných služeb, které jsou právem občana a zásadním prvkem pro vytvoření předpokladů pro vznik úspěšného moderního hospodářství a spravedlivé společnosti. Právě v tomto ohledu se náš evropský model liší například od modelu USA. Sociální politiky (včetně sociální ochrany, zdraví, vzdělání a pečovatelských služeb) jsou v EU na vysoké úrovni a odrážejí silnou tendenci k sociální soudržnosti. Akademici rozlišují čtyři různé modely (severský, anglosaský, kontinentální a středomořský) s rozdíly v míře ochrany a prostoru pro iniciativu jednotlivce, ale i se společnými prvky“.

polovina kapitálu včetně družstevního a přerozdělování přesahovalo až dvou třetin hrubého domácího produktu. Byl to stát, který dokázal k hnací sobecké motivační síle trhu dát i motivační sílu soudržnosti. Prokázal tím rychlejší růst konkurenceschopnosti a produktivity než tehdejší Spojené státy. V důsledku toho EU do poloviny devadesát let minulého století prakticky překonala historický předstih USA v úrovni, která na počátku poválečného období byla ve srovnání s USA méně než poloviční. Stát blahobytu (sociální stát) nebyl kompromisem mezi socialismem a kapitalismem, byl to nový, životaschopný model¹¹. V sociálních státech sedmdesátých let minulého století bylo poskytování veřejné podpory chápáno jako zákonné právo, bylo nemravné definovat občanský status v závislosti na majetku či bohatství. Díky progresivnímu zdanění, vládní podpoře chudých se moderní demokracie zbavovaly krajních projevů bohatství a chudoby. Sociálnědemokratický konsensus představoval v mnoha ohledech největší pokrok, jaký zatím dějiny přinesly.

Sociální stát umožnil přepnutí ke kvalitativnímu růstu, neboť je mnohem levnější a ekologicky šetrnější cestou k rozšíření zdrojů – jde o to, že není nutné spotřebovávat více omezených hmotných a energetických zdrojů, ale do jednotky hmoty a energie vtělit co nejvíce inteligence – to je dnes umožněno současným vývojem směrem k informační (znalostní) společnosti.¹² kterou se obvykle rozumí společnost, ve které kvalita života a perspektiva sociálních změn a ekonomického rozvoje závisí především na informacích a znalostech a na jejich využití. V takové společnosti jsou životní úroveň, typické způsoby práce a oddychu, systém výchovy a tržní podmínky ovlivněny pokrokem v oblasti využívání informací, resp. znalostí.¹³ Tento trend se úspěšně rozvíjí v USA a ještě úspěšněji ve Skandinávii a cestou k tomu je kvalitativní přepnutí k politice drahé práce a ke zvýšení výdajů na výzkum a vzdělávání. Protože i zde se ukazuje účinnější solidární cesta Skandinávie než čistě tržní cesta USA, vyžaduje to i vysoké a nikoliv nízké daně. Tedy cesta nikoliv oklešťování a privatizace sociálního státu, která sleduje zisky kapitálu a zdražuje a omezuje dostupnost sociálních služeb lidem s nižšími příjmy, ale řešením je naopak silný a přitom konkurenceschopný sociální stát, který si „na sebe vydělá“ svými znalostními faktory.

Evropský sociální stát, který uplatňuje práva a svobody občanů s ohledem na sociální spravedlnost a solidaritu a který je kompromisem mezi kapitálem a prací, trhem a státem, konkurencí a solidaritou, se úspěšně vyvíjel v politicky a sociálně regulovaných rámcích do konce sedmdesátých let minulého století. Nástup ekonomické globalizace tuto situaci změnil. Ekonomická globalizace přinesla velké možnosti uspořádat (zesíťovat) společnost informačními, komunikačními, dopravními a ostatními prostředky v celoplanetárním rámci. V důsledku absence národní regulace však převažují spíše rizika – nadnárodní firmy se do značné míry vymanily z národně regulovaných rámců a začaly volně operovat v nadnárodním prostoru, národní státy začaly snižovat daně a sociální výdaje s cílem přilákat kapitál a zajistit tak konkurenceschopnost v mezinárodní soutěži. Jelikož zdaňování firem představuje pro moderní

---

¹¹) Prof. Miloš Pick – PICK, M. *Stát blahobytu, nebo kapitalismus?* Všeň : Grimmus, 2011. ISBN 978-80-87461-05-1. České národní listy. Dostupné na <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/prof-milos-pick-stat-blahobytu>.

¹²) Informační (znalostní) společnost bývá považována za součást velké tzv. třetí vlny lidské civilizace. První vlnu tvořila tzv. agrární vlna (ve vyspělých ekonomikách zhruba do 70. let 19. století), potom následovala vlna industriální (zhruba do 70. let 20. století) a nyní jde o třetí vlnu, nazvanou informační (znalostní).

¹³) ŘEZÁČ, J. *Moderní management. Manažer pro 21. století*. Brno : Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-1959-4.

sociální státy jeden z důležitých zdrojů příjmů pro financování veřejných politik, jde de facto o útok na sociální stát cestou tzv. daňového a sociálního podbízení. Politicky nejzávažnější důsledky to má na vysoce rozvinuté sociální systémy v Evropě. Jde o útok na evropský způsob života – nejen na pravidla ekonomického rozvoje, ale také na ohleduplnost k životnímu prostředí, vzdělanost, lidské zdraví, volný čas. Evropský sociální model je vydáván za přežitý, příliš nákladný a málo konkurenceschopný, technologicky zaostávající ve srovnání s americkým modelem a s modelem „asijských tygrů“ (zejména Čína, Indie).

Dnes společně s Evropou prožíváme nájezd kapitálu na tento sociální stát, ke kterému jsme ani plně nedospěli. Problém je v tom, že na rozdíl od dřívějšího období úspěšnosti je nyní sociální stát v krizi. Vede k rostoucím schodkům veřejných rozpočtů a kapitál – a s ním spojení neoliberální teoretici a politici – to zdůvodňuje tím, že solidární sociální systém je plýtvavý, že je málo motivační, že je nadměrný.

2 Modely sociálního státu

V klasifikaci modelů sociálního státu a jejich charakteristice se budeme držet **rozlišení na čtyři základní modely** podle „Zprávy o evropském sociálním modelu budoucnosti“ pro Evropský parlament (2005/2248 (INI)) tak, jak je uvedeno v předchozí kapitole, tj. model **severský, anglosaský, kontinentální a středomořský (jižní)**.

Severský (sociálně demokratický, skandinávský) model (případ Švédska) je založen na univerzalizmu, což znamená, že všichni občané jsou zaopátráni proti sociálním rizikům nezávisle na své výdělečné činnosti. Přitom míra jejich zaopatření je ze všech typů sociálního státu nejvyšší. Stát je zodpovědný za blahobyt všech občanů.

Ve financování a poskytování sociální péče jednoznačně dominuje stát stejně tak jako v penzijním systému. O to silnější je sektor veřejných služeb, v němž je ve Švédsku zaměstnána téměř třetina všech zaměstnanců (oproti necelým 15 % v Německu). Existuje hustá síť služeb péče o děti a staré lidi.

Ještě v osmdesátých létech minulého století byl skandinávský systém všeobecně považován za nejvyspělejší typ sociálního státu vůbec. Avšak od přelomu osmdesátých a devadesátých let dochází i v severských zemích k poměrně významnému ekonomickému zpomalení, k prudkému nárůstu nezaměstnanosti a veřejné zadluženosti. Začíná se diskutovat o vztahu mezi sociálním zajištěním a konkurenceschopností země v globalizované ekonomice. Zároveň dochází k deregulaci kapitálových trhů, když na počátku devadesátých let byla odstraněna všechna omezení pro tok cizího kapitálu. Zároveň roste tlak na flexibilizaci práce.

Převažuje snaha o vyrovnaný rozpočet a o nízkou míru inflace. S tím je dobře slučitelný tlak na nezaměstnané, snaha „aktivizovat“ je, aby brali jakoukoli neplnohodnotnou pracovní příležitost. Sílí obavy, aby globalizace neohrozila dosavadní politický konsensus, který byl založen na plnohodnotných formách práce a od nich odvozené schopnosti platit vysoké daně, z nichž mohla být financována velkorysá sociální politika a rozvětvený systém sociálních služeb.

Anglosaský (liberální, reziduální) model (případ Velké Británie) – zatímco základní funkcí sociálního státu je působit jako korektiv tržního mechanismu coby producenta sociálních nerovností, anglosaský sociální stát naopak požaduje, aby všechny instituce sociální politiky

byly tržně konformní. Tento rys činí z konceptu sociálních práv zbytkovou kategorií, která si může nárokovat jen tolik prostoru, kolik jí ho ponechá tržní mechanismus.

Liberální politika obecně nutí aktéry k přijímání vlastní zodpovědnosti a jen ti, kdo v této oblasti selžou, mohou očekávat minimální pomoc, a to jen v případě, že doloží její potřebnost. Sociální opora zde nemá preventivní charakter a nemá podobu práva na sociální zajištění. Sociální rizika jsou vymezena velice úzce a pomoc nastupuje až tehdy, když všechny ostatní prostředky selhaly.

Systém se vyznačuje nízkou výměrou pojistného a tomu odpovídající nízkou úrovní vyplácených dávek, v případě nouze pak každý dostává stejně skromné minimum, ať již se jedná o nezaměstnané, důchodce, nemocné anebo o neúplné rodiny. Pouze minimální zabezpečení je doprovázeno nutností prokázat vlastní potřebnost jako předpoklad nároku na sociální pomoc. Tato pomoc přichází pouze v případě, kdy nelze očekávat pomoc z jiných zdrojů, především od vlastní rodiny.

Liberální systém obecně se vyznačuje poměrně nízkou mírou sociálních výdajů v poměru k hrubému domácímu produktu. Cenou za tuto úspornost sociálního státu a za jeho orientaci pouze na ty nejchudší je, že nejen domácnosti s průměrným, ale i ty s podprůměrným příjmem (včetně např. domácností s jedním živitelem) jsou vystaveny plným tržním cenám bydlení, zdravotní péče apod. To zvyšuje míru sociální polarizace.

Důraz je naopak kladen na tržně konformní soukromé pojištění proti rizikům. Do oblasti soukromého sociálního zabezpečení je směřováno jen minimum dotací a zpravidla podfinancovány jsou také sociální služby.

Reformy Margaret Thatcherové představují obrat, který se projevuje především v odklonu od všenárodní solidarity a v zamítnutí myšlenky sociálních práv jako součásti práv občanských. Byla provedena redukce veřejných výdajů a došlo k výrazným škrtům v sociálním zajištění, byly sníženy přídavky na děti, snížena podpora v nezaměstnanosti, zrušena minimální mzda, sníženy mzdy ve veřejném sektoru a snížena státní podpora vědeckého výzkumu a vývoje. Namísto některých sociálních dávek nastoupily půjčky. Zároveň došlo ke snížení daní pro podnikatele a k prudkému rozvoji méně hodnotných forem práce, k výrazné privatizaci v oblasti sociálního zabezpečení, kde namísto veřejného sektoru nastupují soukromé agentury – pojem „veřejné služby“ mizí. Úsilí o ekonomickou konkurenceschopnost je zapláceno rostoucí nerovností a nárůstem počtu chudých, ať již mají práci, či nikoliv. Ekonomická integrace tak probíhá souběžně se sociální dezintegrací, rozvírají se nůžky mezi bohatými a chudými, velká část populace patří mezi „pracující chudé“ s příjmem pod hranicí bídy.

Kontinentální (konzervativní) model (případ Německa) byl až do sedmdesátí let 20. století považován za vzorový příklad sociálního zabezpečení. Největší část prostředků na sociální výdaje je vázána na platy zaměstnanců, a to jak ve formě příspěvků na sociální pojištění, tak formou přímých daní. Německý sociální stát je více než ze dvou třetin financován skrze příspěvky zaměstnanců a jejich zaměstnavatelů. Spočívá tak na předpokladu plné zaměstnanosti a na naprosté převaze plnohodnotných forem práce.

Flexibilní práce nepojišťuje člověka proti elementárním sociálním rizikům. Jak vzrůst nezaměstnanosti (čím více nezaměstnaných, tím méně peněz na jejich sociální zajištění), tak také snižování ceny práce v zájmu vyšší konkurenceschopnosti snižuje přítok peněz do státního rozpočtu a zároveň zvyšuje poptávku po sociálním zajištění. Stejný efekt má flexibilizace

práce, tedy rozmach neplnohodnotných forem pracovního kontraktu. Celý systém nemůže fungovat jinak, než když jsou plnohodnotná zaměstnání ve většině.

Rigidnost německého systému sociálního zabezpečení v podmínkách globalizace se projevuje jednak v neochotě ustoupit od modelu založeného na plnohodnotném zaměstnání, dále v tom, že sociální pojištění, které je oporou systému, je ohroženo flexibilizací práce, a konečně tím, že sociální nároky jsou brány jako právo, dokonce jako jistá forma vlastnictví, o něž nelze lidi připravit.

Středomořský (rudimentální, jižní, latinský) model (případ Španělska) bývá přiřazován nejen Španělsku a Itálii, ale všem evropským středozezemním státům od Portugalska po Řecko. Jsou to země, ve kterých se sociální stát rozvíjí s určitým zpožděním a vykazuje řadu odlišností od zbytku Evropy. Zahrnuje jak prvky konzervativního modelu (důchodové zajištění a zajištění v nezaměstnanosti spočívá na pojištění hrazeném z příjmů ze zaměstnání), tak také severského modelu sociálně demokratického (zdravotní péče a vzdělání jsou financovány z daní).

Patrně nejvýraznější zvláštností jihoevropských zemí je dosud *silná úloha rozvětvené rodiny*, která vykonává řadu sociálně významných funkcí a ulehčuje tak sociálnímu státu, rodinné sítě jsou oporou v nezaměstnanosti i ve stáří. Převládající vzorce rodinného života, kdy hlava rodiny je jediným živitelem, zatímco matka zůstává v domácnosti, přibližují jižní typ státu konzervativnímu modelu, byť na méně vyvinuté úrovni.

Profilující *Španělsko* od konce sedmdesátých let 20. století začalo budovat systém sociálního zabezpečení podle skandinávského vzoru. V průběhu osmdesátých let došlo k univerzalizaci péče o zdraví a k rozvoji vzdělanostní politiky, přičemž obojí bylo financováno převážně ze státních zdrojů. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let byl ve Španělsku zaveden minimální příjem, rodinné dávky, dávky pro nepojištěné lidi staré a nemohoucí.

Zároveň však zemi zasáhl prudký růst nezaměstnanosti, kdy tvořily časově omezené pracovní poměry již více než třetinu všech pracovních míst. Dávky v nezaměstnanosti se snižují a jsou omezovány hlavně na dlouhodobě nezaměstnané živitele rodin. Tlaky na dohánění Evropy a tlaky na zvýšenou přizpůsobivost v procesu globalizace se tak ve Španělsku složitě vyrovnávají a vyvažují. Prozatímním výsledkem nebyly zatím přímo škrty v sociálních výdajích, nýbrž pouze zmírnění jejich růstu.¹⁴

3 Ohrožení sociálního státu

V soutěži ve výkonnosti mezi sociálním a neoliberálním modelem dosáhl sociální model historické převahy v tom, co je pro dlouhodobé udržení konkurenceschopnosti rozhodující, překonal předstih USA v úrovni produktivity.

Od poloviny devadesátých let minulého století však nastal již dříve postupně nazrávající zvrát, který otáčí vývoj opačným směrem a trvá již prakticky celou dekádu. Růst produktivity se v USA podle mezinárodních statistik zrychlil na 1,9 %, zatímco v EU se naopak zpomalil na 1 %, tj. růst produktivity v USA je téměř dvojnásobný ve srovnání s EU (hlavní *vnější příčina* ohrožení evropského sociálního státu).

Urychlení růstu produktivity v USA bylo umožněno především tím, že USA se daří zapojit do ekonomiky novou komparativní výhodou, vyplývající z nové, znalostní fáze vědeckotechnického rozvoje. Znalostní éra přináší mnohem účinnější technický pokrok, který je více zaměřen

¹⁴⁾ KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006. 80-86429-41-5.

řen na vysoké ocenění vstupů (na intelektualizaci výrobků a služeb) než na snižování náročnosti na výrobní činitele (na snižování nákladů). Proto souběžně zvyšuje nejen produktivitu práce, ale i kapitálu – analýzy přitom naznačují mimořádně vysokou účinnost investic do těchto kvalitativních, znalostních faktorů. V USA to do dosavadní politiky cenové konkurence založené na levné práci přidává nový prvek, novou komparativní výhodu, převážně dosaženou tržní cestou – USA tím vlastně modernizují svůj neoliberalní model a mění jej na *neoliberalně znalostní model*.

Sociální evropský model však ohrožují také *vnitřní příčiny* – růst na financování sociálního státu vytváří tlak na jeho veřejné rozpočty. Hlavní dlouhodobou příčinou je postupná změna struktury ekonomiky, jejich výdajů spojených s přechodem od konzumní společnosti ke společnosti znalostně sociální. Výdaje na vzdělávací a sociální sféru, zejména na prodlužování vzdělávání, lidského života, jeho kvalitu a zdraví i zdravé životní prostředí dlouhodobě rostou rychleji a porostou rychleji a jejich podíl na celkových výdajích se bude dále zvyšovat bez ohledu na to, zda budou vynakládány solidární nebo tržní, soukromou cestou. Tento trend je objektivní a nelze ho zastavit.

Odpůrci solidární cesty, a zejména finanční kapitál mají zájem na privatizaci a lukrativním zavedením tržních podmínek do tohoto významného, dynamického segmentu ekonomiky. Vydávají růst nákladů na financování těchto činností nikoliv za důsledek objektivního vývoje, ale především za důsledek plýtvavosti solidárního systému v jejich zabezpečování. Analýzy¹⁵ však prokazují, že to představuje jen malou část (cca jednu desetinu) zvyšování výdajů a nadto tržní, soukromé systémy zde selhávají ještě více, jsou ještě nákladnější a chudým málo přístupné.

Je zde i tržní zájem politiků, kteří jednak přijali obraz zveličeného vlivu nehospodárnosti a demotivačních faktorů solidárních systémů na růst těchto výdajů, jednak přijali představu, že empiricky dosažená současná průměrná míra veřejné zadluženosti je teoreticky podloženou a proto nepřekročitelnou hranicí. Proto očekávaný další značný růst výdajů na znalostní a sociální sféru považují za „neprofinancovatelný“ veřejnými rozpočty. Prosazují tvrdé sociální restriktce i restriktce veřejných výdajů do vzdělávací sféry, což jen velmi málo přispívá k ekonomickému růstu a ještě méně k růstu produktivity, mnohonásobně méně než uvedený přínos znalostních faktorů růstu produktivity. To má dlouhodobé důsledky – tyto tlaky ztěžují přechod ke kvalitativní konkurenci a směřují k privatizaci sociálních systémů a ke zvyšování míry chudoby.

Bezprostředním důsledkem těchto vnějších i vnitřních tlaků je vleklá hospodářská stagnace EU, jsou zakonzervovány nejen veřejné výdaje do sociální sféry, ale i výdaje na vytváření a na osvojování znalostí (na výzkum a vzdělávání). Tím většině evropských zemí zůstává uzavřena cesta ke kvalitativní konkurenci, kterou již dekádu úspěšně uplatňují především ve Skandinávii za výrazné účasti státu.

EU však zatím nejen nepřijímá aktivní opatření k nastartování modernizace svého sociálního modelu, ale svojí pasivitou zcela přenesla tak výrazné sociální adaptace na podniky a ty se je snaží převalit na zaměstnance, stlačením podílu nákladů práce (mzdových nákladů) na produktu, respektive na produktivitě. Restriktce solidárních systémů oslabovaného a ustupujícího sociálního státu má za následek, že původní společný evropský sociální model je ohrožen ve

---

¹⁵) PICK, M. Přerozdělování: Spása nebo pohroma pro ekonomiku? In *Sondy* XV 2005, Sv. 35. 6. ISSN 1213-5038.

svých kořenech a je ve vleklé krizi, stává se pomalu minulostí a rozpadá se do více nástupnických modelů, které postupují vůči vnějším tlakům nekoordinovaně a protisměrně a soupeří i vzájemně.

Shrnutí a závěr

Výsledná komparativní výkonnost sociálních systémů od druhé poloviny devadesátých let minulého století jednoznačně potvrzuje úspěšnost znalostně sociálního modelu. Předstihuje nejen všechny ostatní nástupnické modely, ale i neoliberalně znalostní model USA v tom hlavním, co je základem dlouhodobé výkonnosti, tj. v nejen v růstu produktivity práce, ale také v totální produktivitě výrobních faktorů. Dosahuje toho převážně znalostními faktory, kterými nejen disponuje, ale dokáže je i účinně absorbovat na rozdíl od jiných modelů (USA, hybridní modely), kde obdobné nasazení těchto faktorů přináší menší výsledky. To patrně naznačuje přednost solidární cesty do znalostní společnosti i před neoliberalně znalostním modelem. Příkladem je Skandinávie, jejíž model vznikl solidárně rozvíjenou cestou znalostní modernizace sociálního modelu.

Literatura

- DARWIN, CH. *The Descent of man and selection in relation to sex*. London : Murray, 1882, 693 s. ISBN sine.
- DURDISOVÁ, J. *Ekonomika zdraví*. Vysoká škola ekonomická Praha, 2005. ISBN 80-245-0998-9.
- GLOBAL RISK 2012. 7th Edition. Geneva, World Economic Forum 2012. ISBN 978-92-95044-56-7. Zpráva dostupná z <http://www.weforum.org>, [cit. 2013-04-15].
- HECZKO, S. *Finanční krize – realita a perspektivy*. Doplněvaný podkladový a studijní materiál (též texty *Historie a realita finančních krizí*). Verze 2011 dostupná na www.rodon.cz.
- KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006. 80-86429-41-5.
- PICK, M. Přerozdělování: Spása nebo pohroma pro ekonomiku? In *Sondy XV* 2005, Sv. 35. 6. ISSN 1213-5038.
- PICK, M. *Stát blahobytu, nebo kapitalismus?* Všeň : Grimmus, 2011. ISBN 978-80-87461-05-1. Právo – Salon, 18.3.2010. ISSN 1211-2119.
- ŘEZÁČ, J. *Moderní management. Manažer pro 21. století*. Brno : Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-1959-4.
- ŘEZÁČ, J. Sociální model podnikání. In *Sborník z mezinárodní vědecké konference "Sociální a vzdělonostní souvislosti finanční gramotnosti"*. Praha : Bankovní institut vysoká škola, 2012. 88-96. ISBN 978-80-7265-224-2.

Ing. Jaromír Řezáč

Na Nivách 1050/18

141 00 Praha 4

Česká republika

E-mail: jaromir.rezac@seznam.cz

STRATEGICKÉ VÝHODY SPOLEČENSKÉ ODPOVĚDNOSTI FIREM VE VZTAHU K SOCIÁLNÍM SLUŽBÁM

STRATEGIC ADVANTAGES OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF COMPANIES IN RELATION TO SOCIAL SERVICES

Jitka Nesnídalová

Abstrakt

Společenská odpovědnost firem je aktuální a palčivé téma, stala se fenoménem doby a odrazem myšlení lidí v celé společnosti. Příspěvek se zabývá strategickým nahlédem při řízení firem a oblastí, která je managementem firem mnohdy málo využívána. Je to způsob hospodaření, kdy firma redistribuuje část dosaženého zisku zpátky do místní komunity, např. formou dárcovství nebo dobrovolnických či charitativních programů. Oblast podnikání by měla být od začátku spojena s dodržováním právních, etických, morálních a mravních kodexů. Sociální služby jsou členěny do tří základních oblastí, a to sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Sociální služby jsou náročné na zdroje, ať už veřejné, nebo ze soukromého sektoru. Ekonomická otázka v sociálních službách je často rozhodujícím faktorem pro jejich udržení do budoucna.

Klíčová slova

Strategické řízení firem, sociální marketing, společenská odpovědnost firem, sociální služby.

Abstract

Social responsibility of companies is a topical and hotly-debated issue, which has become a phenomenon of our time and reflects the thinking of people of the whole society. This article deals with the theme of strategic perspective during the management of companies. This area which is often disregarded is a way how the company can re-distribute part of the profit back into the local community in the form of sponsorship or voluntary or charitable programs. Entrepreneurship should be since the start connected with the observation of legal, ethical, and moral norms. Social services are divided into three major categories: social counseling, services of social care, and services of social prevention. Social services are demanding as to their resources, from the public or private sectors. The economic considerations are the most important factor which can decide about their future sustain decide.

Key words

Strategic management of companies, social marketing, social responsibility of companies, social services.

1 CSR jako zdroj konkurenční výhody

Z hlediska strategického řízení firmy se společenská odpovědnost firem (Corporate Social Responsibility – CSR) na současném globalizovaném trhu stává zdrojem možné konkurenční

výhody.¹ Definici CSR uvádí Evropská unie i mezinárodní organizace Business for Social Responsibility, „podle World Business Council for Sustainable Development je definována společenská odpovědnost jako kontinuální závazek podniků chovat se eticky a přispívat k ekonomicky udržitelnému růstu a zároveň se zasazovat o zlepšení kvality života zaměstnanců, jejich rodin a stejně tak lokální komunity a společnosti jako celku.“²

Cílem firem je nejen dosažení konkurenční výhody, ale její dlouhodobé udržení. Pro zákazníky to znamená, že firma bude schopna naplnit jejich očekávání nebo splnění potřeb. Tato užitná hodnota se projeví ve vyšší ceně výrobku nebo služby a pro firmu představuje vyšší zisk. Hledají se koncepty řízení, které pomohou přinést konkurenční výhodu. Následující tabulka č. 1 poskytuje přehled, jak se s vývojem stavu světové globalizace mění reakce firem na situaci na trhu.

<i>Období</i>	<i>Stav okolí</i>	<i>Kritérium pro rozhodování zákazníků</i>	<i>Zaměření firem</i>
Po r. 1945 obnova ekonomiky	Deterministický, ohraničeně lineárně dynamický	Uspokojení základních potřeb po válečném období	Dodat na trh co nejvíce výrobků
Po r. 1960 hospodářský růst	Deterministický, ohraničeně lineárně deterministický, ohraničená komplexnost	Cena	Efektivnost výroby
Do r. 1970, po r. 1973 destabilizace	Turbulentně dynamický, komplexní	Cena a kvalita	Kvalita výrobků
Po r. 1980 hranice růstu	Globalizace, společnost služeb, hyperturbulence	Cena, kvalita, výběr	Pružnost výroby
Po r. 1990 růst globalizace	Virtualita, vytváření sítí, hyperkonkurence, znalosti jako rozhodující faktor pro dosažení konkurenční výhody	Cena, kvalita, výběr, jedinečnost	Inovace výrobků
Po r. 2000 hyperglobalizace	Zhýčkaný zákazník, hyperkonzumní společnost	Cena, kvalita, výběr, jedinečnost, hodnota pro zákazníka	Udržitelnost pozice na trhu nebo její zvýšení, neustálá změna a boj o zákazníka

Tab. č. 1 – Vývoj stavu okolí a reakce firem na něj. zdroj: Roman Zuzák³

Vývoj okolí přináší s sebou i vývoj podnikatelského myšlení, přístup k tomu, jak dosahovat stanovených cílů na trhu. Orientace na produkci je charakteristická pro výrobní koncepci, kdy se vychází z předpokladu, že zákazník preferuje levné a snadno dostupné výrobky. Výrobce

¹⁾ KULDOVÁ, L. *Nový pohled na společenskou odpovědnost firem: strategická CSR*. Plzeň : Nava, 2012. ISBN 978-80-7211-408-5.

²⁾ <http://www.opf.slu.cz/aak/2012/03/Kamradova.pdf>.

³⁾ ZUZÁK, R. *Strategické řízení podniku*. Praha : Grada Publishing, 2011. str. 26. ISBN 978-80-247-4008-9.

se orientuje na zvýšení objemu produkce, dosažení nižších nákladů než konkurence. Tato koncepce preferuje potřeby výrobce a ne zákazníka. Prodejní koncepce je založena na tom, že zákazník se musí ke koupi stimulovat často agresivními prostředky komunikačního mixu. Opět je orientována na potřeby prodávajícího a ne zákazníka. Výrobová koncepce je zaměřena na vysokou kvalitu výrobku za odpovídající vysokou cenu, je zahleděna do výrobku a jeho inovací bez ohledu na přání zákazníka. Marketingová koncepce přichází zhruba v 50. a 60. letech 20. století. Je zaměřena na potřeby a přání zákazníka, řešení jeho problémů a na cílové trhy. V 90. letech 20. století se objevuje sociální marketingová koncepce, která zabezpečuje soulad mezi potřebami a přáním zákazníků s dlouhodobými sociálními a etickými zájmy firmy. V roce 2006 Michael Eugene Porter přichází v Harvard Business Review s významnou studií v oblasti CSR, kde se zabývá spojením společenské odpovědnosti a konkurenční výhody. „Používá nový pojem Creating Shared Value (CSV, vytváření společných, sdílených hodnot) a poukazuje na to, že proklamovaný termín společenské odpovědnosti firem je odtržen od podnikatelské strategie a není prospěšný veřejnosti. Firmy opomíjejí zákazníky, jednají pod vidinou krátkodobých zisků“.⁴ Přístup CSV přináší aktivity, které představují společnou hodnotu pro firmu a její okolí, tedy i celou společnost. Firma se tak stává specifickou a konkurenceschopnou. Na strategickou CSR lze nahlížet jako na investici do vývoje a výzkumu, jako na dlouhodobou investici do společnosti. Firma maximalizuje své zisky tím, že naplňuje základní společenské potřeby v rámci strategie CSR, identifikuje klíčové faktory, generické sociální otázky a uvádí společensky odpovědná témata do hodnotového řetězce a CSR do kontextu konkurenceschopnosti. V následující tabulce č. 2 jsou uvedeny sociální dopady společenské odpovědnosti podle Portera.

<i>Generické sociální otázky</i>	<i>Zasazení společenských témat do hodnotového řetězce</i>	<i>Zasazení CSR do kontextu konkurenceschopnosti</i>
<ul style="list-style-type: none"> - pro společnost významné, ale nesouvisející s jádrem podnikání, - nemají dlouhodobý vliv na konkurenceschopnost firmy 	<ul style="list-style-type: none"> - vše, co firma svou činností výrazně ovlivňuje 	<ul style="list-style-type: none"> - strategické pojetí CSR, které významně ovlivňuje konkurenceschopnost a budoucí úspěch firmy

Tab. č. 2 – Sociální dopady společenské odpovědnosti podle Portera zdroj: businessinfo⁵

CSR by neměl představovat odtržený přístup od strategie a podnikání firmy, naopak měl by zahrnout podporu environmentální politiky. Firmy zařazují do klíčových ukazatelů výkonnosti (KPI) i environmentální ukazatele, jako např. „procento znovu obnovitelných zdrojů“⁶ a efektivní využití energie se stává klíčovým posláním firmy spolu se sociální politikou firmy.

⁴⁾ <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/csr-jako-vyznamny-prvek-strategickeho-rizeni-20591.html>.

⁵⁾ <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/csr-jako-vyznamny-prvek-strategickeho-rizeni-20591.html>.

⁶⁾ <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/csr-jako-vyznamny-prvek-strategickeho-rizeni-20591.html>.

Koncept CSV „Porter a Kramer dále rozvíjejí v roce 2011, kdy pro Harvard Business Review vydávají detailnější studii mapující vytváření sdílených hodnot a začínají razit cestu strategické CSR“.⁷ Následující tabulka č. 3 vystihuje zásadní rozdíly mezi těmito dvěma koncepty.

<i>CSR</i> <i>Hodnota: konat dobro</i>	<i>CSV</i> <i>Hodnota: dělat dobře business</i>
Firemní občanství, filantropie a udržitelný rozvoj.	Tvorba společné hodnoty pro firmu i pro společnost (komunitu).
Nemá vliv na zvyšování výkonnosti.	Identifikace přímého vlivu na výkonnost a konkurenceschopnost firmy.
Společensky odpovědné aktivity jsou vyvíjeny na základě osobních preferencí či externího tlaku.	Společensky odpovědné aktivity přímo souvisejí s jádrem podnikání a mají vazbu na podnikatelskou činnost firmy.
Aktivity a samotný dopad je omezen rozpočtem na CSR a působností organizace.	Pevně a strategicky zakotveno ve firemním rozpočtu.

Tab. č. 3 – Rozdíl mezi CSR a CSV.

zdroj: businessinfo⁸

V rámci vlastního empirického výzkumu autorky Kuldové, a sice „analýzy stavu CSR sta nejvýznamnějších plátců daně z příjmů právnických osob TOP 100 bylo dokázáno, že se ke společenské odpovědnosti hlásí v České republice 71 % firem, z toho 54 % integrovalo CSR do strategického řízení a 17 % alespoň částečně plní kritéria společenské odpovědnosti. Většina firem prosazuje etické chování své firmy prostřednictvím etických kodexů a společensky odpovědné aktivity reportuje 43 % firem, přičemž 29 % přímo vydává samostatnou zprávu o CSR a 14 % zahrnuje společenskou odpovědnost do své výroční zprávy. Z výzkumu lze vyčíst, že s klesajícím ziskem se snižuje i míra společenské odpovědnosti organizací a ubývá na transparentnosti při předkládání ekonomických výsledků. Dále bylo zjištěno, že ze 47 % firmy strategii prezentují pod pojmem společenská odpovědnost. U některých společností se můžeme setkat s pojmem udržitelný rozvoj, odpovědná firma, sociální odpovědnost či etické zásady podnikání. Sdílenou hodnotu s označením CSV v seznamu TOP 100 překvapivě přímo identifikovaly čtyři firmy“.⁹ Strategický přístup CSR předpokládá odlišit se od konkurence efektivním spojením sdílené a ekonomické hodnoty firmy. Tak lze přeměnit CSR na konkurenční výhodu, jež bude v udržitelném horizontu zvyšovat výkonnost a konkurenceschopnost firmy. Morální odpovědnost firmy buduje její dobré jméno, vzbuzuje důvěru, posiluje její značku, má přímý vliv na image firmy. CSR přispívá k samotné hodnotě firmy. Současné pojetí strategického řízení firmy zahrnuje marketingový princip „*globalizace*“ – myslí globálně, jedne lokálně.

2 Základní pilíře společenské odpovědnosti

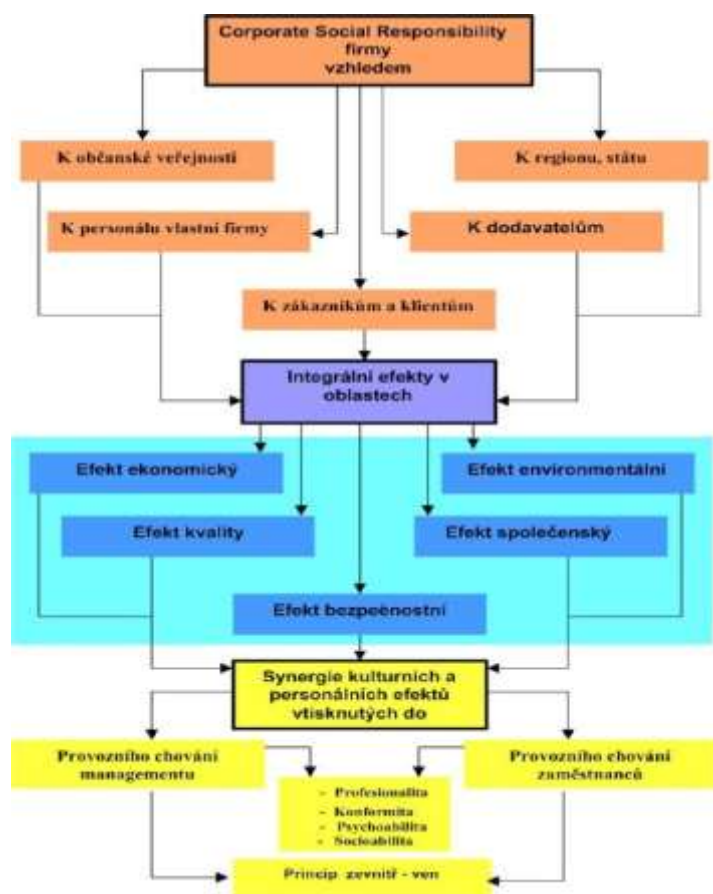
Společenská odpovědnost firem se opírá o tři základní pilíře – ekonomický, společenský a environmentální. Všechny tyto oblasti jsou vzájemně provázány.

⁷⁾ <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/csr-jako-vyznamny-prvek-strategickeho-rizeni-20591.html>.

⁸⁾ <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/csr-jako-vyznamny-prvek-strategickeho-rizeni-20591.html>.

⁹⁾ <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/csr-jako-vyznamny-prvek-strategickeho-rizeni-20591.html>.

Obr. č. 1 – Provázanost společenské odpovědnosti firem. Zdroj: Kamradová¹⁰

V ekonomické oblasti se firma chová transparentně ve svém podnikání a udržuje dobré vztahy s okolím – se zákazníky, dodavateli a všemi obchodními partnery. Dopady na ekonomiku jsou sledovány na všech úrovních okolního prostředí, včetně rozvoje zaměstnanosti nebo boje proti korupci. Ve společenské oblasti se projevuje především ve firemní kultuře – přístupem k zaměstnancům a přispěním k rozvoji regionu. V oblasti environmentální si firma uvědomuje dopady na životní prostředí včetně ekosystému, půdy, vzduchu a vody. Firma svými podnikatelskými aktivitami nezatěžuje přírodní zdroje. Z tohoto zodpovědného jednání má firma řadu přínosů ve formě:

- posilování důvěryhodnosti firmy,
- jednodušší získávání obchodních partnerů a posilování vzájemných vztahů,
- budování reputace a z ní vyplývající silné pozice na trhu,
- odlišení od konkurence, zviditelnění značky pro spotřebitele,
- zvýšení spokojenosti a loajality stávajících zaměstnanců,
- možnost získání a udržení kvalitních zaměstnanců,
- přímé finanční úspory spojené s ekologickým chováním (např. úspora energie, opětovné využití odpadového materiálu ve výrobě),
- zvýšení obrátu,
- zvýšení kvality produktů či služeb¹¹.

¹⁰⁾ <http://www.opf.slu.cz/aak/2012/03/Kamradova.pdf>

¹¹⁾ <http://www.ipodnikatel.cz/O-podnikani-obecne/spolecenska-odpovednost-firem.html>.

Společenská odpovědnost firem by měla být zaměřena na aktivity, které slouží samotnému podnikání, ale současně i na aktivity prospěšné pro celou společnost. Strategický plán firmy při využití zásad CSR se opírá o promyšlené akce, ne o nahodilou dobročinnost. Proč by se firma měla chovat společensky odpovědně? Návratnost výdajů na společenskou odpovědnost firem je vyčíslena zvýšením hodnoty firmy pro akcionáře, posílením firemní pozice na trhu a mnohdy jsou přínosy těžko vyčíslitelné v penězích, protože zvyšují image firmy.

3 Koncept CSR v sociálních službách

Sociální služba, podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, „je činnost nebo soubor činností, jimiž se zajišťuje pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci. Rozsah a forma pomoci musí zachovávat lidskou důstojnost, musí působit na osoby aktivně a motivovat je k činnostem, které neprodlužují nebo nezhoršují jejich nepříznivou sociální situaci, a musí zabraňovat jejich sociálnímu vyloučení. Podle zákona jsou definována zařízení sociálních služeb: centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy pro osoby s chronickou duševní nemocí nebo se závislostí na návykových látkách, chráněné bydlení, azylové domy, domy na půl cesty, zařízení pro krizovou pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, terapeutické komunity, sociální poradny.“¹² Sociální služby jsou buď pobytové, ambulantní, nebo terénní. Pobytové služby jsou spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. Ambulantními službami jsou služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování. Terénní služby jsou služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí. Sociální služba je „soustava vybraných základních činností, jako je pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při zajištění chodu domácnosti; výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při prosazování práv a zájmů.“¹³ Sociální služby se rozdělují na služby sociální péče, služby sociální prevence a sociální poradenství. Obce a kraje „dbají na vytváření vhodných podmínek pro rozvoj sociálních služeb, zejména zjišťováním skutečných potřeb lidí a zdrojů k jejich uspokojení; kromě toho samy zřizují organizace poskytující sociální služby.“¹⁴ Dalšími poskytovateli služeb jsou nestátní neziskové organizace a fyzické osoby, zřizovatelem pěti specializovaných ústavů sociální péče je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Při uplatnění konceptu CSR se objevují tři základní úkoly:

- „jak stát a region přispívá k dlouhodobému rozvoji firmy,
- jak firma přispívá k rozvoji vzdělanosti a zaměstnanosti, tím i zvyšování kvality života v regionu,
- jak stát a region pomáhá pochopit zaměstnancům firmy jeho sociální odpovědnost a jakou podporu pro její dosažení stát či region vytváří.“¹⁵

¹²⁾ <http://socialnirevue.cz/item/socialni-sluzby>.

¹³⁾ <http://socialnirevue.cz/item/socialni-sluzby>.

¹⁴⁾ <http://www.mpsv.cz/cs/9>.

¹⁵⁾ <http://socialnirevue.cz/item/socialni-sluzby>.

Pokud je spolupráce všech zúčastněných úspěšná, dochází v regionu, kde společensky zodpovědná firma působí, ke zvýšení intelektuálního potenciálu veřejnosti, která se zajímá o oblast působení firmy a v případě nadnárodní firmy jde i o partnerství národů, států a aliancí.

Identifikačními charakteristikami CSR zde mohou být:

- „vliv stability firmy na míru zaměstnanosti i minimalizace míry nezaměstnanosti v regionu,
- šetrné a bezpečné čerpání přírodních zdrojů a jejich obnovitelnost,
- vyšší a rozvíjející se úroveň vzdělanosti obyvatelstva,
- vznik výzkumných a vývojových sociálních a produktových center.“¹⁶

Hledají se i vzájemné souvislosti mezi spokojeností zaměstnanců firem a počtem kriminálních deliktů vznikajících v regionu, upevňováním a rozvojem občanské soudržnosti, snižováním rasového napětí, vznikem lokálního regionálního patriotismu. Zkušenosti nebývají vždy jen pozitivní. Sociální sféra CSR může být pro rozvoj sociálních služeb v regionu klíčová. Nabízí se zde různé formy dárcovství a investic firmy do komunit, finanční služby, věcné dary, zapůjčení produktu nebo majetku, které by poskytovatelé sociálních služeb mohli využít. Tyto způsoby podpory a pomoci by měly vycházet ze strategického dokumentu obcí, který obsahuje:

- výsledky provedených analýz:
  - sociodemografická analýza prostředí (obce, regionu), zde jsou údaje o aktuálním věkovém složení obyvatel, přirozených přírůstcích, trendech vývoje místní populace,
  - analýza existujících zdrojů (materiální, lidské, finanční, informační),
  - přehled o státních a nestátních poskytovatelích sociálních služeb,
- stanovené priority a hlavní cíle rozvoje služeb rozpracované do jednotlivých opatření a konkrétních aktivit,
- kontakty na konkrétní osoby a organizace, které v plánu a implementaci hrají klíčovou roli,
- zásady a pravidla, které se týkají monitorování plnění jednotlivých kroků a evaluace plánu.

„Podle Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky je komunitní plán výsledkem vyjednávání mezi všemi účastníky procesu (především představiteli města, poskytovateli a uživateli služeb a částí veřejnosti), který je realizován v rámci rozsáhlého partnerství v komunitě a který odpovídá podmínkám a potřebám místních občanů.“¹⁷ Partnerství přináší kromě osobních kontaktů zdroje pro financování sociálních služeb, patronaci určitého programu nebo projektu, získání dobrovolníků z řad zaměstnanců firmy. Pro firmy je to možnost účastnit se dnů otevřených dveří v organizacích poskytujících sociální služby nebo zabezpečit účast vybraných zaměstnanců firmy při práci v pracovních skupinách.

---

¹⁶) <http://socialnirevue.cz/item/socialni-sluzby>.

¹⁷) <http://www.opf.slu.cz/aak/2012/03/Kamradova.pdf>.

Literatura

- KULDOVÁ, L. *Nový pohled na společenskou odpovědnost firem: strategická CSR*. Plzeň : Nava, 2012. ISBN 978-80-7211-408-5.
- KUNZ, V. *Společenská odpovědnost firem*. Praha : Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3983-0.
- MICHALÍK, J. *Smluvní vztahy v sociálních službách*. Olomouc : VCIZP, 2008. ISBN 80-903658-1-7.
- ZAMAZALOVÁ, M. A KOL. *Marketing*. Praha : C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-115-4.
- ZUZÁK, R. *Strategické řízení podniku*. Praha : Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-4008-9.
- Zákon ze dne 14. března 2006, č. 108 Sb., o sociálních službách*. http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf, [cit. 2013-04-14].
- <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/csr-jako-vyznamny-prvek-strategickeho-rizeni-20591.html>, [cit. 2013-03-12].
- <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/spolecenska-odpovednost-firem-pruvodce-7482.html>, [cit. 2013-04-02].
- http://www.csr-online.cz/wp-content/uploads/2012/11/BLF_Pruvodce_CSR.pdf, [cit. 2013-03-15].
- <http://www.ipodnikatel.cz/O-podnikani-obecne/spolecenska-odpovednost-firem.html>, [cit. 2013-03-12].
- <http://www.mpsv.cz/cs/9>, [cit. 2013-04-02].
- <http://www.opf.slu.cz/aak/2012/03/Kamradova.pdf>, [cit. 2013-03-12].
- <http://socialnirevue.cz/item/socialni-sluzby>, [cit. 2013-04-02].
- <http://www.vlastnicesta.cz/mapa-serveru/akademie/socialni-odpovednost/kam-az-dosahne-corporate-social-responsibility-csr/>, [cit. 2013-03-15].

Ing. Jitka Nesnídalová, Ph.D.

Soukromá vysoká škola ekonomických studií, s. r. o.
Lindnerova 575/1
180 00 Praha 8
Česká republika
E-mail: jitka.nesnidalova@svses.cz

EKONOMICKÉ PROBLÉMY SOUČASNÉ RODINY A POMOC SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

ECONOMIC PROBLEMS CONTEMPORARY FAMILY AND HELP OF SOCIAL SERVICES

Jiří Tůma, Alena Tůmová

Abstrakt

Rodina představuje bio-sociální systém již od prvopočátků lidských dějin, má v ní své nezapustitelné místo, a přitom je společností znovu a znovu ovlivňována a formována. Funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění jen tehdy, pokud uspokojuje základní potřeby a požadavky každého svého člena. Aby rodina dostála všem těmto náročným požadavkům, vzhledem ke globálnímu vývoji společnosti a změnám v prioritním žebříčku lidských hodnot, a dala smysl své existenci, musí plnit alespoň ty základní úlohy a funkce, které zabezpečují život člověka v rodině, ve společnosti a ve všech etapách jeho života. V ekonomických problémech současné rodiny je vhodná péče a sociální pomoc prostřednictvím nabídky sociálních služeb.

Klíčová slova

Rodina, manželství, pomoc, sociální služba.

Abstract

Ever since the dawn of our population, family has represented a bio social system and it has always had its irretrievable place, while society has been forming and influencing it again and again. Family functions properly and has its justification only if all requirements and desires of its members are satisfied. In order to fulfill these demanding requirements, with regards to global development of the society and changes in priority lists of human values, and give its existence a meaning, it has to be successful at least in those basic duties and functions, which secure the life of a person within the family, within society and in all stages of its life. In economic problems of contemporary family is suitable care and social help via offer of social services.

Key words

Family, marriage, help, social service.

Úvod

Pro tento příspěvek jsme si zvolili téma Ekonomické problémy současné rodiny a pomoc sociálních služeb. Toto téma je neustále aktuální, jelikož rodina je pro mnohé stále důležitou prioritou a fungující rodina i základní potřebou. Při kladení si otázky, jaké jsou vlastně životní potřeby lidí v dnešním světě a již velice změněném hodnotovém žebříčku, zda moc, kariéra a peníze a vlastně i materiální nadbytek, nejsou na úkor rodiny a fungujících vzájemných vztahů.

S nárůstem životní úrovně, dochází k odcizování jak lidí v širším slova smyslu, ale i přímo v rodinách, kdy honba za zajištěním vlastních osobních potřeb, přerostla nad emotivní a dá se říci i mravní a duchovní zásady života. Proč v dřívějších dobách, za časů našich babiček, nebylo zdaleka tolik rozvedených manželství, zda ten důvod byl pouze ekonomický, zda si lidé více vážili svých bližních, či nepovyšovali své osobní zájmy a potřeby nad ostatní a byli zodpovědnější vůči rodině? V tomto příspěvku se budeme tedy zabývat problémem rodiny, její funkcí, z hlediska vývoje společnosti, vývoje životních hodnot a stoupající rozvodovosti a možnosti pomoci v podobě sociálních služeb.

1 Rodina a společnost

Rodina je z hlediska socializace ze tří základních společenských skupin skupinou nejdůležitější. Je totiž jednou z nejvýznamnějších součástí společenské mikrostruktury, která provází člověka nebo se ho aspoň nějak dotýká ve všech jeho úsecích života. „Z tohoto pohledu můžeme tedy rodinu chápat, jako malou primární společenskou skupinu, založenou na společném svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej nahrazujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti“.¹

2 Sňatečnost a rozvodovost

V moderní evropské společnosti se sice významně oslabil vazba mezi prokreačním chováním a tradičním manželstvím, přesto však při výzkumech populačního vývoje neztrácí sledování sňatkového nebo rozvodového chování svůj význam. Vzhledem k tomu, že v České republice jsou datově podchyceny pouze nově vznikající a rozpadající se manželství, omezím se pouze na sňatečnost a na rozvodovost jako procesy, které je možno studovat. Na konci 80 let patřila Česká republika k zemím s téměř univerzální úrovní sňatečnosti. „Do manželství vstupovala alespoň převážná část populace a v padesáti letech věku zůstávalo svobodných pouze 6 % mužů a 4 % žen, nejméně za posledních dvě stě let. Sňatek se dříve uzavíral v časném věku, mladí muži se ženili v průměru ve věku 24 let a jejich nevěstám, pokud se vdávaly poprvé, bylo v průměru 22let. I když stabilita manželství nebyla veliká a stále větší část rodin se rozpadla, mimo manželský svazek zůstávalo žít jen málo rozvedených. Opětovné svazky byly běžné a až 40% rozvedených mužů se oženilo do 5let od rozpadu předešlého manželství, rozvedené ženy se vdávaly méně často anebo až později“.²

Po změně politického a zároveň i ekonomického uspořádání státu a i vzhledem k změně celkové filozofie a myšlení lidí, se rámec uzavírání svazků změnil. Jen velmi malou a podružnou roli zde hrálo opětovné uzavírání církevních svazků bez obligatoria sňatku civilního nebo definitivní zrušení vojenské služby ke konci roku 2005.

Rozdíl ve sňatkovém chování mezi zeměmi východní Evropy, v tom i České republiky, a ostatní Evropou se začali po pádu komunismu snižovat. Nová generace je konfrontována s jiným sociálním prostředím, s volným trhem pracovních sil, delšími pracovními zkuš-

¹) ŠPATENKOVÁ, N. *Krise psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada Publishing, 2004. 132 s. ISBN 80-247-0888-4.

²) http://is.muni.cz/th/167259/ff_m_a2/DIPLOMOVA_PRACE_2_final_verze.txt, [cit. 2010-05-17].

nostmi a nezřídka i vstupní kapitál pro založení rodiny. Změnou politického uspořádání se otevřely hranice a možnosti studia či práce v zahraničí. Dnešní mladí lidé nestojí před lehkou volbou, nestojí před nimi perspektiva jednoduchého a téměř jednotného životního stylu mají neomezené množství možností jak se uplatnit a jakým způsobem se připravit pro budoucí život a s tím samozřejmě souvisí i plánování či založení rodiny. Ekonomické a sociální vazby se dostaly do popředí nad, tím kdy založí rodinu. Z těchto důvodů se počet sňatků v devadesátých letech rychle snižoval.

Úroveň rozvodovosti je ovlivňována celou řadou společenských sociálních faktorů, jako jsou kultura a tradice, stupeň zachování religiozity obyvatelstva, hodnotová orientace, růst individualismu a emancipace žen. Z dalších důvodů je proces rozvodovosti ovlivněn také intenzitou sňatečnosti, populační politikou a změnami v oblasti rodinného práva. Vysoká úroveň rozvodovosti v české společnosti je často dávána do souvislosti s poměrně snadnou dostupností rozvodu. V poválečném období sice postupně docházelo k liberalizaci rozvodové legislativy, ale soudní praxe se spíše přizpůsobovala reálné situaci a nově přijímané zákony tak umožňovaly rozvést již nefungující manželské svazky. Výjimku v trendu zjednodušování a liberalizace rozvodové legislativy představuje až zákon o rodině z roku 1998, který zpřísnil vyřizování žádostí o rozvod v případě manželství s nezletilými dětmi a znemožnil rozvody v prvním roce trvání manželství. „Podle nového zákona je podmínkou rozvodu smluvní vypořádání vzájemných majetkoprávních vztahů a společného bydlení, dohoda o úpravě poměrů nezletilých dětí a případná vyživovací povinnost. Na druhou stranu však tento zákon zavedl tzv. nesporný rozvod se zjednodušeným projednáváním, kdy soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství“.³

Základní informaci o úrovni rozvodovosti dává absolutní počet rozvodů, který se v poválečném období průběžně zvyšoval a v polovině 80. let byla poprvé v historii české populace překročena hranice 30 tisíc povolených rozvodů za rok. V porovnání s počátkem 50 let se počet rozvodů v druhé polovině 80 let téměř ztrojnásobil. Vývoj intenzity rozvodovosti na počátku 90 let vedl k optimistickým úvahám o zodpovědnějšímu přístupu k manželství a rodině v nových podmínkách, vývoj v dalších letech však tento trend nepotvrdil a již v roce 1993 došlo k zvýšení počtu rozvodů na srovnatelnou úroveň s roky 1985 – 1989. V roce 1996 bylo dokonce zaznamenáno historické maximum počtu rozvodů 33,1 tisíc. Vývoj v dalších letech potvrdil pokračování trendu rostoucí rozvodovosti. V roce 2006 se počet rozvodů dokonce přiblížil historickému maximu z roku 1996.

Nejjednodušším ukazatelem intenzity rozvodovosti je hrubá míra rozvodovosti, její hodnota je však ovlivňována strukturálními charakteristikami populace a to především složením obyvatelstva podle věku, pohlaví, rodinného stavu a sociálním zabezpečením. Tento jednoduchý ukazatel je obvykle dostupný pro všechny země a poskytuje základní údaje o úrovni rozvodovosti. Nejnížší míra rozvodovosti je tradičně v zemích jižní Evropy a tento fakt dokumentují i nejnižší hodnoty hrubé míry rozvodovosti v Řecku. Nejvyšších hodnot dosahovala hrubá míra rozvodovosti v letech 1985- 2007 v České republice, kde se stabilně pohybovala kolem 3 rozvodů na 1 000 obyvatel. Doplňující informace o úrovni ovlivněna i úrovní sňatečnosti, která se ve většině Evropských zemí snižuje.

---

³) ŠPIČÁK, J. *Prostředí z pohledu sociální pedagogiky*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993. 61 s. ISBN 80-7076-227-7.

3 Pomoc sociálních služeb

Uvádíme zde sociální pomoc rodinám, je tím míněna pomoc od státu a státních institucí. V České republice se oblastí sociální pomoci zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí. Je potřeba rozlišit několik sfér pomoci, kterou stát rodinám nabízí. Z pohledu rodinné sociální politiky lze rozlišit tři typy aktivit zaměřených na podporu rodiny, přičemž zcela specifické postavení mají aktivizační programy pro mládež opouštějící ústavní či pěstounskou péči a poradenství v situacích nechtěného těhotenství.

Sociální služby, které jsou zaměřeny na pomoc a podporu jednotlivým členům rodiny a/nebo rodině jako celku, nacházejícím se v nepříznivé sociální situaci za účelem prevence sociálního vyloučení upravuje zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách⁴. Základními druhy sociálních služeb jsou:

- a) „o sociální poradenství (např. manželské a rodinné poradenství, poradny pro seniory, poradny pro osoby se zdravotním postižením, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí)
- b) o služby sociální péče (např. osobní asistence, pečovatelská služba, odlehčovací služby, centra denních služeb)
- c) o služby sociální prevence (raná péče, telefonická krizová pomoc, azylové domy, domy na půl cesty, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní programy)⁵“.

Závěr

V tomto příspěvku jsme chtěli poukázat na to, jakým způsobem se vyvíjela stoupající rozvodovost od počátku d 90 let. Zamysleli jsme se nad tím, z jakého důvodu vlastně rozvodovost neustále stoupá, zdali je to tím, že se nám neustále zvyšuje životní úroveň, zda je to dáno vyspělostí země a chováním lidí ve společnosti. Přemýšlíme nad tím, zda opravdu lidé za 10 či 20 let budou a jakým způsobem uzavírat manželské svazky. Zda jejich svazky budou pevnější a rodiny založeny na pevnějších základech. Snad lidé jednou pochopí a dojdou zrovna tak jako já k závěru, že rodina je prioritou a budou své děti vychovávat v úplných rodinách.

Doufáme, že již brzy přijde doba kdy lidé, dnes uznávané pseudocelebrity a jejich vzory, budou schopni vyměnit za pravé životní hodnoty a že kariéra, moc, peníze a výměny partnerů nebudou na denním pořádku. Můžeme se ovšem v současné době spolehnout na pomoc sociálních služeb a jejich uspokojivou nabídkou.

Literatura

http://is.muni.cz/th/167259/ff_m_a2/DIPLOMOVA_PRACE_2_final_verze.txt, [cit. 2010-05-17].

<http://www.lorm.cz/download/pruvodce-zakonom-o-socialnich-sluzbach.pdf>, [cit. 2007-01-01].

<http://www.osobniasistence.cz/?tema=1&article=5&detail=1&page=2>, [cit. 2006-12-31].

ŠPATENKOVÁ, N. *Krise psychologický a sociologický fenomén*. Praha : Grada Publishing, 2004. 132 s. ISBN 80-247-0888-4.

⁴) <http://www.osobniasistence.cz/?tema=1&article=5&detail=1&page=2>, [cit. 2006-12-31].

⁵) <http://www.lorm.cz/download/pruvodce-zakonom-o-socialnich-sluzbach.pdf>, [cit. 2007-01-01].

ŠPIČÁK, J. *Prostředí z pohledu sociální pedagogiky*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993. 61 s. ISBN 80-7076-227-7.

PhDr. Jiří Tůma, PhD.

Vysoká škola zdravotnictva a sociální práce sv. Alžbety Bratislava

Ústav sv. Jana Nepomuka Neumanna Příbram

Jiráskovy sady 240

261 01 Příbram

Česká republika

Doručovací adresa:

Krumlovská 18

370 07 České Budějovice

E-mail: jirkatuma@centrum.cz

Mgr. Bc. Alena Tůmová

Univerzita Karlova v Praze

Odbor pro vědu a výzkum

Ovocný trh 3/5

Praha 1

114 00 Praha

Česká republika

E-mail: alenatumova@centrum.cz

ZMENA ODVODOVEJ REFORMY NA SLOVENSKU A JEJ DÔSLEDKY

ADJUSTMENTS IN CONTRIBUTION REFORM IN SLOVAKIA AND ITS CONSEQUENCES

Michal Imrovič

Abstrakt

Priblížime si súčasný stav sociálneho zabezpečenia na Slovensku. Zameriame sa na sociálne poistenie. Cieľom príspevku je poukázať na aktuálny stav odvodovej politiky na Slovensku, týkajúca sa ako zamestnanca tak aj zamestnávateľa. Aké zmeny priniesla vo forme odvodov sociálneho a zdravotného poistenia pre dohodárov. Zároveň sa budeme snažiť zhodnotiť aké dôsledky mala odvodová reforma na trh práce na Slovensku. Aké dôsledky, pozitíva a negatíva prípadne očakávania (ne)priniesla.

Kľúčové slová

Odvody, reforma, zamestnanec, sociálne poistenie.

Abstract

We focused on current status social security in Slovakia. We focused too on social security insurance. The aim of this paper is focused on current status of contribution policy in Slovakia for employee and employer. Which changes brought of contributions social and health security insurance for employee. We evaluate which consequences had for labor market in Slovakia. If it's brings positive or negative. Or what expectations brings.

Key words

Contributions, reform, employee, social security insurance.

Úvod

Sociálne istoty pre človeka začnú byť skôr, či neskôr natoľko aktuálne, že sa nimi bude zaoberať počas života, a to v prípade ak sa ocitne v zložitej situácii, pre neho samého často krát neriešiteľnou, resp. na konci produktívneho veku, kedy prichádza do dôchodkového veku a opäť uvíta nejaké sociálne istoty.

Túto oblasť sociálneho zabezpečenia považujeme za dôležitú a preto sa v nej budeme venovať v našom príspevku. Sociálne zabezpečenie ako také je naviazané na rôzne aspekty života spoločnosti ako napríklad sociálne, ekonomické ale aj politické. Práve politická vôľa vlády predstavuje tú moc, ktorá určuje smerovanie sociálnej politiky krajiny. Keďže aj sociálna politika reflektuje aktuálne spoločenské dianie, je na mieste reforma v tejto oblasti. Okrem sociálneho zabezpečenia je ďalšou oblasťou, ktorému je potrebné venovať značnú pozornosť je oblasť zdravotníctva. Pre ľudí sa tieto obidve oblasti stávajú neoddeliteľnou súčasťou života. Ako pracujúci človek totižto odvádza príspevky vo forme odvodov ako do oblasti

sociálneho zabezpečenia t.j. sociálneho poistenia ale rovnako aj na zdravotné poistenie. Práve posledná daňovo - odvodová reforma na Slovensku priniesla zmeny pre pracujúcich ľudí na dohodu. V našom príspevku sa preto pozrieme na odvodovú časť tejto reformy, priblížime si sociálne zabezpečenie a jeho súčasti najmä sociálne poistenie, a aké pozitíva, negatíva resp. očakávania táto reforma pre dohodárov priniesla.

1 Sociálne zabezpečenie a odvodová reforma v podmienkach Slovenskej republiky

Skôr ako sa dostaneme k samotnej reforme znamenajúcu zmeny pre tzv. dohodárov, ktorých sa novelizácia týka, priblížime si ako je nastavené sociálne zabezpečenie v Slovenskej republike.

Definujme si sociálne zabezpečenie: „*sociálne zabezpečenie predstavuje istú formu pomoci. Zahŕňa v sebe súbor inštitúcií, zariadení a opatrení, prostredníctvom ktorých pomáha pri predchádzaní, zmieňovaní a odstraňovaní následkov sociálnych udalostí*“.¹

Sociálne zabezpečenie má v súčasnosti širšie ciele, než iba prevenciu, či zmierňovanie chudoby. Je odpoveďou moderných spoločností na otázku zabezpečenia v najširšom zmysle. Základným cieľom sociálneho zabezpečenia je poskytnúť jednotlivcom aj rodinám istotu, že úroveň a kvalita ich života sa nezníži v rizikovej sociálnej či ekonomickej situácii. To znamená nielen uspokojovanie potrieb, ale predovšetkým prevenciu rizika a pomoc jednotlivcom a rodinám v situáciách, ktorým nebolo možné zabrániť. Preto sociálne zabezpečenie disponuje nielen peňažnými dávkami, ale aj širokou škálou služieb.²

Inými slovami sociálne zabezpečenie má predovšetkým zabezpečiť sociálne istoty v prípade neočakávaných životných udalostí obyvateľov. „*Pod pojmom sociálne zabezpečenie rozumieme súbor právnych a finančných noriem na ochranu občana, ktorý sa ocitne v ťažkej životnej situácii a nedokáže alebo nevie si pomôcť sám, a je závislý od pomoci štátu*“.³

Sociálne zabezpečenie je v podstate nástrojom, ktorý realizuje pre každý štát jemu vlastnú špecifickú sociálnu politiku. Obsah sociálnej politiky je naviazaný na konkrétne rozhodnutia vlády.

Sociálne zabezpečenie v podmienkach Slovenskej republiky má tri základné formy, ktorými sú:

- *sociálne poistenie,*
- *sociálna pomoc*
- *sociálna podpora.*⁴

¹) I.c. RUŽIČKA, V. Sociálne zabezpečenie, 2009 [on-line] Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&sqi=2&ved=0CEQQFjAD&url=http%3A%2F%2Fskupi na15.wall.sk%2Frocnik3semester5%2Fmaterial%2Fsocialne_zabezpecenie%2Fsoc_zabezpecenie-skripta.doc&ei=c7aPUZatI4XEPezlGdgP&usg=AFQjCNHmq029Kt4oZnQQb6Np0hhTIw3SAw&sig2=J2UK6y1qxBkOjzgxIGKiLw&bvm=bv.46340616,d.bGE, [cit. 2013-03-28].

²) DUDOVÁ, I. in STANEK, V. A KOL. Sociálna politika. Bratislava : Sprint vfra, 2002. 474 s. ISBN 808884892X.

³) I.c. RUŽIČKA, V. Sociálne zabezpečenie, 2009 [on-line] Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&sqi=2&ved=0CEQQFjAD&url=http%3A%2F%2Fskupi na15.wall.sk%2Frocnik3semester5%2Fmaterial%2Fsocialne_zabezpecenie%2Fsoc_zabezpecenie-skripta.doc&ei=c7aPUZatI4XEPezlGdgP&usg=AFQjCNHmq029Kt4oZnQQb6Np0hhTIw3SAw&sig2=J2UK6y1qxBkOjzgxIGKiLw&bvm=bv.46340616,d.bGE, [cit. 2013-03-28].

⁴) SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V SR; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/socialne-poistenie.html>, [cit. 2013-04-03].

V ďalšej časti príspevku si priblížime jednotlivé formy sociálneho zabezpečenia, no našu pozornosť budeme venovať najmä sociálnemu poisteniu, ktoré je z hľadiska zmien pre pracujúcich na dohodu najdôležitejší.

2 Sociálne poistenie

Úlohou sociálneho poistenia je finančná ochrana obyvateľov, ako jednotlivca tak aj rodinu, v rôznych životných situáciách (materstvo, pracovná neschopnosť, choroby ošetrovania člena rodiny, invalidity, staroby a straty živiteľa.), a to v prípade pokiaľ ide o následky vo vzťahu k pracovnej sile. Inými slovami povedané strata príjmu zo zárobkovej činnosti osoby. Je treba zdôrazniť, že podstata poistného systému vychádza z predchádzajúcej ekonomickej aktivity občanov a ich príjmov. Ide o systém zásluhovosti, ktorý je súčasťou reformy sociálneho poistenia, čo v praxi znamená, že výška poistnej dávky bude adekvátne odvedenej časti (odvodov do poistných fondov) prostriedkov do systému.⁵

3 Sociálna pomoc

V prípade sociálnej pomoci ide o poskytovanie finančnej podpory jednotlivcom a rodinám v špecifických životných situáciách. Ide o rodinné dávky financované zo štátneho rozpočtu, prostredníctvom ktorých sa štát priamo podieľa na riešení niektorých životných situácií.⁶ Predstavuje teda systém náhradných zdrojov najčastejšie v situáciách hmotnej núdze najzraniteľnejších skupín obyvateľov. Poberateľom hmotnej núdze je občan, ktorý je bez príjmu. Má teda nárok na pomoc zo strany štátu formu dávok v hmotnej núdzi. Tie však ale nemôžu byť trvalou, ale len dočasnou náhradou pracovného príjmu.⁷

4 Sociálna podpora (rodinné dávky)

Sociálna podpora tzv. rodinné dávky sa uplatňujú v situáciách, keď sa občan dostal do stavu, keď si nevie zabezpečiť sám starostlivosť o svoju osobu. Sú financované zo štátneho rozpočtu, prostredníctvom ktorých sa štát priamo podieľa na riešení niektorých životných situácií (napr. narodenie, výživa a výchova dieťaťa, smrť rodinného príslušníka a podobne.) Za pozornosť stojí, že nárok na rodinné dávky nie je podmienený platením príspevkov, či príjmovými pomermi oprávnených osôb.⁸

⁵) RUŽIČKA, V. Sociálne zabezpečenie, 2009 [on-line] Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&sqi=2&ved=0CEQQFjAD&url=http%3A%2F%2Fskupina15.wall.sk%2Frocnik3semester5%2Fmaterial%2Fsocialne_zabezpecenie%2Fsoc_zabezpecenie-skripta.doc&ei=c7aPUZatI4XEPezlgdGp&usg=AFQjCNHmq029Kt4oZnQQb6Np0hhTIw3SAw&sig2=J2UK6y1qxBkOjzgxIGKiLw&bvm=bv.46340616,d.bGE, [cit. 2013-03-28].

⁶) RUŽIČKA, V. Sociálne zabezpečenie, 2009 [on-line] Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&sqi=2&ved=0CEQQFjAD&url=http%3A%2F%2Fskupina15.wall.sk%2Frocnik3semester5%2Fmaterial%2Fsocialne_zabezpecenie%2Fsoc_zabezpecenie-skripta.doc&ei=c7aPUZatI4XEPezlgdGp&usg=AFQjCNHmq029Kt4oZnQQb6Np0hhTIw3SAw&sig2=J2UK6y1qxBkOjzgxIGKiLw&bvm=bv.46340616,d.bGE, [cit. 2013-03-28].

⁷) SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V SR; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/socialne-poistenie.html>, [cit. 2013-04-03].

⁸) SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V SR; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/socialne-poistenie.html>, [cit. 2013-04-03].

Vráťme sa ale k základu sociálneho zabezpečenia, ktorým je sociálne poistenie. Sociálne poistenie spája viaceré poistenia do jedného kompaktného celku.

Pri posudzovaní vhodného nastavenia sociálneho poistenia v podobe zakotvenia do konkrétneho zákona, je potrebné si uvedomiť, aké možnosti má konkrétny štát na jeho vytvorenie. Rovnako je potrebné zmapovať sociálny status obyvateľov krajiny, a potom nastaviť jednotlivé pravidlá, ktoré majú viesť k posilneniu jeho sociálnych istôt. V neposlednom rade je potrebné pamätať na rastúce problémy predovšetkým s financovaním dôchodkov sú odrazom pretrvávajúcich systémových deformácií z predchádzajúceho spoločensko-ekonomického systému a nepriaznivo sa vyvíjajúcich externých problémov, ako sú napríklad starnutie populácie, stav verejných financií, makroekonomické problémy.⁹

Za základné princípy sociálneho poistenia považujeme:

- *solidarita,*
- *adresnosť,*
- *participácia,*
- *osobná zodpovednosť,*
- *garancia štátu.*²¹⁰

Systém sociálneho poistenia v podmienkach Slovenskej republiky sa vykonáva na základe Zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“) a pozostáva z piatich samostatných poistných systémov:

- nemocenské poistenie,
- dôchodkové poistenie - starobné poistenie a invalidné poistenie,
- úrazové poistenie,
- garančné poistenie,
- poistenie v nezamestnanosti.

5 Nemocenské poistenie

Podstatnú zložku systému sociálneho poistenia tvorí nemocenské poistenie, teda poistenie pre prípad straty alebo zníženia príjmu zo zárobkovej činnosti a na garanciu príjmu v dôsledku rozličných udalostí. Nemocenské poistenie je teda poistenie, ktoré prináša dávky ako istú náhradu v čase, keď sa človek dostane do ekonomických problémov. S príchodom 1. januára 2004 v rámci transformácie sociálneho zabezpečenia došlo zákonom o sociálnom poistení k ustanoveniu podmienok nového systému nemocenského poistenia, ktoré malo slúžiť pre prípad straty alebo zníženia príjmu zo zárobkovej činnosti a na vykrytie príjmu v dôsledku dočasnej pracovnej neschopnosti, tehotenstva či materstva. Nastali zásadné zmeny prvkov systému a mechanizmu jeho fungovania, najmä v oblastiach osobného rozsahu, dávkovej sústavy a výkonu nemocenského poistenia.¹¹

⁹⁾ RUŽIČKA, V. Sociálne zabezpečenie, 2009 [on-line] Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&sqi=2&ved=0CEQQFjAD&url=http%3A%2F%2Fskupina15.wall.sk%2Frocnik3semester5%2Fmaterial%2Fsocialne_zabezpecenie%2Fsoc_zabezpecenie-skripta.doc&ei=c7aPUZatI4XEPeZlgdGP&usg=AFQjCNHmq029Kt4oZnQQb6Np0hhTIw3SAw&sig2=J2UK6y1qxBkOjzgxIGKiLw&bvm=bv.46340616,d.bGE, [cit. 2013-03-28].

¹⁰⁾ STANEK, V. A KOL. Sociálna politika. Bratislava : Sprint vfra, 2006. 391 s. ISBN 80-89085-66-0.

¹¹⁾ STANEK, V. A KOL. Sociálna politika. Bratislava : Sprint vfra, 2006. 391 s. ISBN 80-89085-66-0.

Z podmienok vyplývajúcich zo zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení sa poskytujú zo systému nemocenského poistenia tieto **nemocenské dávky**:

- nemocenské,
- ošetrovné,
- vyrovnávacía dávka,
- materské.

Je tiež nutné spomenúť, že na Slovensku môže byť občan povinne a aj dobrovoľne nemocensky poistení. V prípade povinného nemocenského poistenia ide o zamestnanca, ktorý pracuje na území Slovenskej republiky a tiež samostatne zárobkovo činná osoba. Dobrovoľné nemocenské poistenie môže byť zrealizované od dosiahnutia 16 roka života. Z hľadiska systémového delenia sa nemocenské poistenie člení na časovo krátkodobú práceneschopnosť a časovo dlhodobú práceneschopnosť. Systém dávok nemocenského poistenia obsahuje poistenie krátkodobých sociálnych udalostí peňažnými dávkami, ktoré vyplývajú z výšky zárobku, ktorý kompenzujú. Sociálne udalosti, ku ktorým dochádza v dôsledku rôznych životných situácií spôsobujú nutnosť dočasného zabezpečenia, kam sa radí napríklad krátkodobá pracovná neschopnosť pre chorobu či úraz, starostlivosť o chorého člena rodiny, tehotenstvo alebo materstvo.¹²

6 Dôchodkové poistenie

Ako vyplýva z Ústavy Slovenskej republiky, všetci občania majú zaručené sociálne práva z čoho pramení aj právo na hmotné zabezpečenie v starobe. Už spomínaný zákon č. 461/2003 o sociálnom poistení Z. z., ktorý vstúpil do platnosti v roku 2004 naštartoval výrazné zmeny v oblasti dôchodkového zabezpečenia. Nastala zmena v oblasti zabezpečovacieho systému ochrany na poistný a zároveň dochádza aj k ochrane iných sociálnych oblastí. Na Slovensku zaisťuje dôchodkové zabezpečenie Sociálna poisťovňa. Z dôchodkového poistenia dochádza k úhrade dávok, ktorými sú: starobný dôchodok, predčasný starobný dôchodok, vdovecký a vdovský dôchodok a sirotský dôchodok. Invalidné poistenie poskytuje invalidný dôchodok, vdovský a vdovecký dôchodok, sirotský dôchodok.¹³

7 Úrazové poistenie

Keďže nikdy nevieme, kedy nám môže úraz výrazne ovplyvniť život má úrazové poistenie dôležité miesto v živote každého človeka. Na Slovensku je úrazové poistenie druhom sociálneho poistenia, pričom je povinné pre zamestnávateľa, ktorého ochraňuje pred rizikom ekonomického dopadu v prípade škody, ktorá môže nastať kvôli pracovnému úrazu alebo choroby zamestnancov. Zaradenie úrazového poistenia ako samostatného systému do sociálneho poistenia bolo vyústením snahy adaptovať právny rámec odškodňovania pracovných úrazov a chorôb z povolania novým spoločensko-ekonomickým podmienkam a progresívne upraviť zabezpečenie zamestnancov úrazovými dávkami pre možnosť poškodenia zdravia kvôli pra-

¹²⁾ SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V SR; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/socialne-poistenie.html>, [cit. 2013-04-03].

¹³⁾ SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V SR; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/socialne-poistenie.html>, [cit. 2013-04-03].

covnému úrazu alebo chorobe z povolania.¹⁴ Právo získať úrazovú dávku má zamestnanec alebo iná fyzická osoba, ktorá je poistená z úrazového poistenia zamestnávateľa na základe zákona o sociálnom poistení.

Úrazové poistenie poskytuje podľa zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení úrazové dávky:

- úrazový príplatok,
- úrazová renta,
- jednorazové vyrovnanie,
- pozostalostná úrazová renta,
- jednorazové odškodnenie,
- pracovná rehabilitácia a rehabilitačné,
- rekvalifikácia a rekvalifikačné,
- náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia,
- náhrada nákladov spojených s liečením,
- náhrada nákladov spojených s pohrebom.

8 Garančné poistenie

Vychádzajúc zo zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení je súčasťou sociálneho poistenia okrem už spomenutých poistení aj garančné poistenie. Zmyslom tohto poistenia je v prípade platobnej nespôsobilosti zamestnávateľa splniť požiadavky zamestnanca vyplývajúce z pracovnoprávneho pomeru. Právom na dávku garančného poistenia disponuje zamestnanec, ktorý potvrdil žiadosť na dávku garančného poistenia a taktiež je v pracovnoprávnom so zamestnávateľom, ktorý si neplnil povinnosti vyplývajúce z tohto vzťahu. Uplatňovanie nároku na spomenutú dávku prebieha v pobočke Sociálnej poisťovne na základe miesta zamestnávateľa, ktorý spravuje zoznam miezd alebo podľa sídla zamestnávateľa, ak evidenciu miezd vedie iná právnická osoba alebo fyzická osoba alebo ak útvar, ktorý vedie evidenciu miezd sa nachádza v oblasti Slovenskej republiky.¹⁵ Nárok na dávku garančného poistenia si zamestnanec uplatňuje na základe písomnej žiadosti, pričom zamestnávateľovi vyplýva povinnosť oznámiť zamestnancom a pobočke Sociálnej poisťovne platobnú indisponovanosť a potvrdiť zamestnancovi nároky z pracovnoprávneho vzťahu.¹⁶

Medzi tieto nároky patria:¹⁷

- a) nárok na mzdu a kompenzáciu za obdobie pracovnej neschopnosti,
- b) nárok na substitúciu príjmu počas sviatkov a pri prekážkach v práci,
- c) nárok na náhradu príjmu za dovolenku, na ktorú vznikol nárok počas kalendárneho roka, v ktorom vznikla platobná neschopnosť,
- d) právo na odstupné, ktoré prislúcha zamestnancovi po dovŕšení pracovného pomeru,
- e) nárok na kompenzáciu mzdy pri bezprostrednom skončení pracovného pomeru,
- f) nárok na náhradu mzdy pri neplatnom skončení pracovného pomeru,

¹⁴) STANEK, V. A KOL. Sociálna politika. Bratislava : Sprint vŕa, 2006. 391 s. ISBN 80-89085-66-0.

¹⁵) SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V SR; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/socialne-poistenie.html>, [cit. 2013-04-03].

¹⁶) DÁVKA GARANČNÉHO POISTENIA; 2013. [on-line] Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/davka-garancneho-poistenia/1359s>, [cit. 2013-03-30].

¹⁷) STANEK, V. A KOL. Sociálna politika. Bratislava : Sprint vŕa, 2006. 391 s. ISBN 80-89085-66-0.

- g) nároky cestovných, sťahovacích a iných výdavkov,
- h) právo na odškodnenie vecnej straty v súvislosti s pracovným úrazom alebo chorobou z povolania,
- i) nárok na úhradu mzdy pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca,
- j) súdne výdavky v súvislosti s uplatnením nárokov z pracovného pomeru zamestnanca na súde.

9 Poistenie v nezamestnanosti

Je poistením v prípade straty príjmu z činnosti zamestnanca v dôsledku nezamestnanosti a na zaručenie príjmu v dôsledku nezamestnanosti. Poistenie v nezamestnanosti spadá do systému sociálneho poistenia. Za podmienok ustanovených v zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení sa z poistenia v nezamestnanosti poskytuje dávka v nezamestnanosti. Dodávame, že fyzická osoba povinne nemocensky poistená je zároveň povinne poistená v nezamestnanosti. Nárok na dávku v nezamestnanosti vzniká poistencovi, keď v období posledných 4 rokov pred začlenením do evidencie nezamestnaných občanov hľadajúcich zamestnanie bol poistený v nezamestnanosti najmenej 3 roky. Poistencovi, ktorý splnil podmienky nároku na dávku v nezamestnanosti, nárok na dávku v nezamestnanosti nastáva odo dňa zavedenia do evidencie nezamestnaných občanov.¹⁵

Dávku v nezamestnanosti si môže poistenec uplatniť na príslušnej pobočke Sociálnej poisťovne, podľa miesta trvalého pobytu a to podaním písomnej žiadosti. Dávka v nezamestnanosti sa pohybuje vo výške 50% denného vymeriavacieho základu.¹⁸ Ako stojí v zákone číslo 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, dobrovoľné poistenie v nezamestnanosti prislúcha každej fyzickej osobe po dovŕšení 16 rokov života, ktorá má na území Slovenskej republiky trvalý pobyt.

Ku všetkým vyššie spomínaným formám sociálneho zabezpečenia, čo sa týka ich konkrétnych podôb riešia inštitúcie a to Ministerstvo sociálnych vecí a rodiny SR a následne Sociálna poisťovňa a jednotlivé zdravotné poisťovne. Venovať sa naďalej budeme reforme, ktorá priniesla zmeny v novelizácii zákona o sociálnom poistení a v zákona o zdravotnom poistení a k nim nadväzujúcich zákonov.

Jedným z opatrení, s ktorým sa vláda Róberta Fica v spolupráci s Ministerstvom práce sociálnych vecí a rodiny predostrela, pripravila a následne, ktorú prijali poslanci v parlamente, bola daňovo-odvodová reforma. Radi by sme uviedli, že sa budeme venovať len odvodovej časti tejto reformy. Na základe spomínaných novelizácií obidvoch zákonov a k nim nadväzujúcich s účinnosťou od 1. januára 2013 majú povinnosť, okrem zamestnancov zamestnaných na pracovnú zmluvu aj ľudia pracujúci na dohodu odvádzať príspevky vo forme odvodov. Príspevky na základe zákona sa odvádzajú do Sociálnej poisťovni a zdravotnej poisťovni, v ktorej je zamestnanec poistený. Povinnosť platí ako pre zamestnanca tak aj pre zamestnávateľa.

V podmienkach Slovenskej republiky Zákonník práce definuje tri možnosti práce mimo pracovného pomeru. Ide o tieto typy:

- *Dohoda o pracovnej činnosti,*

¹⁸⁾ SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V SR; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/socialne-poistenie.html>, [cit. 2013-04-03].

- *Dohoda o vykonaní práce,*
- špecifickou do určitej miery je *Dohoda o brigádnickej práci študenta*.¹⁹

Ide predovšetkým o prácu, ktorú pracujúci vykonáva, v rámci svojho voľného času, buď pravidelne alebo nepravidelne. Často krát je využívaná na prilepšenie do rodinného rozpočtu. Prispieva k zlepšeniu socioekonomickej situácie jednotlivcov, rodín.

Už od samotného začiatku prinášala reforma množstvo otázok, diskusií smerujúce najmä k tomu, či skutočne prinesie očakávania, s ktorými sa počíta. Na druhej strane sme zaznamenali najväčšiu nevôľu so zmenami pri práci študenta na dohodu. Práve študenti, boli tými, ktorí neváhali využiť svoje právo zobrať osud do vlastných rúk. Reagovali na pripravované zmeny s jednoznačným nesúhlasom a žiadali o úpravu nastavených zmien. Reakcia a rozhodnutie vládnych predstaviteľov bola v konečnom dôsledku výhrou pre samotných študentov, pretože si vlastnou iniciatívou zlepšili zmeny v dohode o brigáde študenta.

Aká sa teda zmena udiala? Jedným z vládnych záujmov, prečo sa zmeny udiali bolo k priblíženiu sa zrovnoprávneniu ľudí pracujúcich na dohodu s ľuďmi pracujúcimi na klasickú zmluvu a zároveň tak k zníženiu počtu dohodárov. Keďže od začiatku tohto roku sa povinnosť platenia odvodov vzťahuje aj na všetkých dohodárov, vláda takýmto spôsobom zabezpečila budúce sociálne istoty pre všetkých pracujúcich. Pokiaľ tieto zmeny neboli prijaté o žiadnych sociálnych istotách pre dohodárov nebola možná ani reč.

Na základe odvodov do Sociálnej poisťovni pracujúci získava sociálne istoty v prípade onemocnenia, straty zamestnania, úrazov, ale asi najpodstatnejšou sociálnou istotou je dôchodok a to buď invalidný alebo starobný. Máme tu prvý krát zabezpečené, že pokiaľ človek pracuje a to na základe akejkoľvek zmluvy či dohody, nemusí mať obavu, že v dôchodkovom veku mu Sociálna poisťovňa nebude vyplácať dôchodok. Ako vieme výška dôchodku sa odvíja od počtu zapracovaných dní spolu s výškou odvodov do Sociálnej poisťovni. Takto je zabezpečená ďalšia sociálna istota, a to tá, že človek by sa v normálnom statuse nemal dostať na hranicu biedy a byť vylúčený na okraj spoločnosti a hraničiť so sociálnou biedou. Čím aj štát je v lepšej ekonomickej situácii, pretože nie je nútený prispievať takýmto na štát odkázaným ľuďom.

Na záver by sme radi uviedli, že konkrétne zmeny v podobe percentuálneho rozdelenia nájdete v novelizovaných zákonoch o sociálnom poistení, o zdravotnom poistení, v zákonníku práce a ďalších. Pre ilustráciu ale spomenieme tie najviac v praxi využívané.

Dohoda o brigádnickej práci študentov – žiaci strednej školy do dovŕšenia 18 rokov pri príjme max. 66 eur mesačne odvádzajú odvody do garančného a úrazového poistenia v pomere spolu zamestnanec 0%, zamestnávateľ 1,05%.

Poberateľ starobného dôchodku a výsluhového dôchodku, ak dovŕšil dôchodkový vek – dohoda o vykonaní práce alebo dohoda o pracovnej činnosti odvádzajú odvody do garančného a úrazového poistenia, starobného poistenia a do rezervného fondu v pomere spolu zamestnanec 4%, zamestnávateľ 19,80%.

Dohoda o brigádnickej práci študentov (ostatní študenti okrem žiakov strednej školy do dovŕšenia 18 rokov pri príjme max. 66 eur mesačne) a poberateľ invalidného dôchodku a invalidného výsluhového dôchodku – dohoda o vykonaní práce alebo dohoda o pracovnej činnosti

¹⁹⁾ Zákon č. 311/2001 Z. z. zákonník práce v znení neskorších predpisov.

odvádzajú odvody do garančného a úrazového poistenia, starobného poistenia a do rezervného fondu a invalidné poistenie v pomere spolu zamestnanec 7%, zamestnávateľ 22,80%.

Ostatní dohodári s nepravidelným príjmom odvádzajú odvody do garančného a úrazového poistenia, starobného poistenia a do rezervného fondu a invalidné a zdravotné poistenie v pomere spolu zamestnanec 11%, zamestnávateľ 32,80%.

Ostatní dohodári s pravidelným príjmom odvádzajú odvody do garančného a úrazového poistenia, starobného poistenia, do rezervného fondu, invalidné a zdravotné poistenie plus navyše si platia nemocenské poistenie a poistenie v nezamestnanosti v pomere spolu zamestnanec 13,4%, zamestnávateľ 35,20% (Sociálne a zdravotné poistenie (zmeny v odvodoch) od 1.1.2013, 2012).

10 Dôsledky odvodovej reformy

Nakoľko považujeme možnosť práce na dohodu za korektnú formu legálnej práce, konštatujeme, že kroky ktoré pripravila ostatná vláda sú do značnej miery zaväzujúce pre zamestnanca a jeho zamestnávateľa. Ako negatívum by sme radi uviedli, že tieto zmeny priniesla zvýšenú mieru administratívneho zaťaženia najmä zamestnávateľa.

Reforma mala priniesť zlepšenie pracovných podmienok, odstránenie nelegálnej tzv. čiernej práce v spojitosti so znížením počtu nelegálneho zamestnávania pracujúcich na dohodu, vyššie sociálne zabezpečenie a istoty zamestnancov, priblíženie sa k zrovnopráveniu s ľuďmi pracujúcimi na pracovnú zmluvu a zníženie počtu pracujúcich na dohodu.

Vládni predstavitelia si taktiež od zavedenia odvodov z dohôd sľubovali viac peňazí pre štátnu kasu, čím by sa znížil deficit verejných financií a podporu zamestnanosti.

Doterajšie kroky nenasvedčovali, tomu, že by sa vo väčšej miere nepotvrdili očakávania zo strany vládnych predstaviteľov, ktorí reformu zaviedli. Aj keď dohody neprestanú byť u zamestnávateľov využívané, podaril sa presun z práce na dohodu aspoň na zmluvu s čiastočným pracovným úväzkom.

Môžeme jednoznačne konštatovať, že reforma posilnila sociálne istoty, čo považujeme za pozitívum pokiaľ máme na mysli, ľudí, ktorí stratia zamestnanie, sú nemocní alebo prichádzajú na dôchodok. Treba si zároveň uvedomiť, že až čas ukáže, či takto nastavený systém bol nastavený správne, kedy sa oplatí reflektovať tieto zmeny.

Literatúra

DÁVKA GARANČNÉHO POISTENIA; 2013. [on-line] Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/davka-garancneho-poistenia/1359s>, [cit. 2013-03-30].

DOHODÁRI SA PO NOVOM VYROVNÁVAJÚ ZAMESTNANCOM; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://kariera.info.zoznam.sk/cl/1000161/1335903/Dohodari-sa-po-novom-vyrovnavaju-zamestnancom>, [cit. 2013-03-26].

RUŽIČKA, V. Sociálne zabezpečenie, 2009 [on-line] Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&sqi=2&ved=0CEQQFjAD&url=http%3A%2F%2Fskupina15.wall.sk%2Frocnik3semester5%2Fmaterial%2Fsocialne_zabezpecenie%2Fsoc_zabezpecenie-skripta.doc&ei=c7aPUZatI4XEPezlgdgp&usg=AFQjCNHmq029Kt4oZnQQb6Np0hhTIw3SAw&sig2=J2UK6y1qxBkOjzgxIGKiLw&bvm=bv.46340616,d.bGE, [cit. 2013-03-28].

MIHÁL ŽIADA PRE DOHODÁROV VÝNIMKY Richter ich chce vidieť v klasickom zamestnaní, 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://profesia.pravda.sk/zamestnanie/clanok/272895-mihal-ziada-pre-dohodarov-vynimky-richter-ich-chce-vidiet-v-klasickom-zamestnani/>, [cit. 2013-03-26].

SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE V SR; 2013 [on-line] Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/socialne-poistenie.html>, [cit. 2013-04-03].

SOCIÁLNE A ZDRAVOTNÉ POISTENIE (zmeny v odvodoch) od 1.1.2013, 2012 [on-line] Dostupné na internete: <http://blog.etrend.sk/mihalblog/2012/08/16/socialne-a-zdravotne-poistenie-zmeny-v-odvodoch-od-1-1-2013/>, [cit. 2013-04-03].

STANEK, V. A KOL. Sociálna politika. Bratislava : Sprint vfra, 2002. 474 s. ISBN 80-88848-92-X.

STANEK, V. A KOL. Sociálna politika. Bratislava : Sprint vfra, 2006. 391 s. ISBN 80-89085-66-0.

Zákon č. 311/2001 Z. z. zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.

Mgr. Michal Imrovič

Fakulta sociálnych vied UCM Trnava

E-mail: imroviemichal@gmail.com

RIADENIE HLAVNÝCH, MANAŽÉRSKÝCH A PODPORNÝCH PROCESOV V ZARIADENIACH SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

MANAGEMENT OF MAIN, MANAGERIAL AND SUPPORT PROCESSES IN SOCIAL
SERVICES

Mária Koval'ová

Abstrakt

Príspevok je zameraný na procesné riadenie v sociálnych službách. Procesné riadenie sa v sociálnych službách na Slovensku začína ešte len etablovať. Ide ruka v rukáve s implementáciou systémov manažerstva kvality. Zariadenia sociálnych služieb, ktoré majú STN EN ISO 9000, alebo model CAF pracujú s mapou procesov. Proces zabezpečenia kvality v sociálnych službách ovplyvnil na Slovensku Zákon o sociálnych službách č. 448/2008 Z. z., ktorý zaviedol procedurálne, personálne a prevádzkové podmienky. Zároveň predpisuje individuálny prístup.

Kľúčové slová

Dokumentácia, klient, kvalita, potreby, procesné riadenie.

Abstract

The article is devoted to the introduction of process management into social services. Process management is just beginning to establish itself in social services in Slovakia. It is developing along with the implementation of quality management systems. Social service facilities with STN EN ISO 9000 or the CAF model work with the process map. The process of assuring quality in social services affected the Act 448/2008 Coll. on social services, which introduced procedural, personnel and operating conditions. It also prescribes an individual approach.

Key words

Documentation, client, quality, needs, process management

Úvod

V zariadeniach sociálnych služieb podobne ako v podnikovej kultúre ešte donedávna prevládal funkčný manažment, ktorý bol orientovaný najmä na výstupy, teda na dôsledky a nie na príčiny.

Proces je akákoľvek činnosť (postupnosť činností), ktorá transformuje vstupy na výstupy SÚTN a je vymedzená vnútornými a vonkajšími ohraničeniami. Procesný prístup sa zakladá na skúmaní zariadenia z hľadiska vykonávaných činností a z hľadiska riadiacich aktov, teda riadiacich činností, ktoré vykonáva manažment prevádzky. Snaží sa pritom zosúladiť všetky činnosti do fungujúceho celku, ktorého jednotlivé časti sú identifikované, prepojené a riadené. Procesný prístup zaistí na začiatok niekoľko dôležitých vecí.

Obsahuje v sebe významný prvok ochrany ako prijímateľa sociálnej služby, tak aj jej poskytovateľa. Predovšetkým prijímateľ služby je vo vzťahu k poskytovateľovi vo významnej nerovnovážnej pozícii. Sociálnu službu si spravidla nakupuje z donútenia, pod tlakom vonkajšej a vnútornej nepriaznivej zdravotnej a sociálnej situácie. Výber samotnej služby je zúžený, nakoľko je prejudikovaný jeho stavom a rozhodnutím skupiny odborníkov. Na toto rozhodnutie prijímateľ služby nemá žiadny vplyv, alebo jeho vplyv je malý. Výber samotného poskytovateľa je tiež zúžený na aktuálnu ponuku kapacít v regióne a nezanedbateľný vplyv má nielen teritoriálna, ale aj cenová dostupnosť služby. Druhým významným faktorom tejto nerovnováhy je malá, alebo žiadna schopnosť prijímateľa posúdiť vhodnosť a objektívnu kvalitu odborných postupov, ktoré sú na ňom aplikované.¹ Táto nerovnováha prináša významné riziká aj pre poskytovateľov služieb. Zvyšuje riziká z neskorého odhalenia nesprávnych postupov v odborných činnostiach. Tieto môžu viesť k skrytej ujme prijímateľa služby prejavujúcej sa až v budúcnosti; pričom táto ujma môže významne obmedziť až zmariť úspešnosť ďalších, nadväzujúcich alebo súvisiacich odborných postupov a posilňovať a rozvíjať negatívne dopady na kvalitu života prijímateľa služby.

Vyžaduje jasné definovanie poslania a cieľov sociálnej služby aplikovanej na prijímateľovi, ktoré je možné chápať aj ako verejný záväzok, či verejnú deklaráciu poskytovateľa sociálnej služby.²

Procesný prístup zabezpečuje zmenu plánovaných predpokladov na požadované výsledky a zaisťuje opakovateľnosť dobrých výsledkov v sociálnej práci. Tým tiež zabezpečuje zachovanie kontinuity znalostí a postupov pri fluktuácii pracovníkov, ktorá v zariadeniach sociálnych služieb hlavne na pozíciách priameho kontaktu s príjemcom sociálnej služby môže byť v niektorých regiónoch veľmi kritická. Núti manažment sociálnych služieb exaktne a úplne popísať všetky svoje činnosti, dať ich do vzájomného súvisu, určiť ich postupnosť a interakciu, preskúmať ich oprávnenosť, účelnosť, vhodnosť a efektivitu, čo sú taktiež aj požiadavky zákona o sociálnych službách. V konečnom výsledku môže dôjsť nielen ku presnému popísaniu odborných postupov a ich harmonizácii, ale aj k ich typológii pre realizáciu ďalšieho nástroja riadenia kvality, ako napríklad *benchmarking* a *benchlearning*. Presná identifikácia požadovaných vstupov do procesov (činností) a taktiež požadovaných výstupov prináša exaktné popísanie ich formy a obsahu, kvality, kvantity a merateľnosti. Procesný prístup vyžaduje nielen meranie výstupov, ale aj monitorovanie a meranie priebehu činností a validáciu vhodnosti činností. Predovšetkým tento atribút procesu prináša želané zbúranie mýtu o tom, že sociálne služby nie je možné merať. Identifikácia požiadaviek na vstupy a výstupy logicky prináša identifikáciu všetkých záujmových partnerov, ktorí buď zabezpečujú vstupy alebo odoberajú výstupy a zamyslenie sa nad komunikáciou s nimi.

Nadväzne na predchádzajúci bod, procesný prístup núti manažment vyhodnocovať aj kompetencie a kompetentnosť personálu, pretože určuje vlastníkov a aktérov procesu a rozhrania

---

¹) PAVELKOVÁ, J. Vzdělávání seniorů v oblasti finanční gramotnosti. In *Zadlužení fenomén současnosti*. Praha : SVSES, 2012, s. 230-242. ISBN 978-80-86744-92-6. PAVELKOVÁ, J. Otázky kolem bezdomovců a žebráků v České republice. In *Znalosti pro tržní praxi: Význam znalostí v aktuální fázi ekonomického cyklu*. Olomouc : Societas Scientiarum Olomucensis II, 2012, s. 345-352. ISBN 978-80-87533-04-8.

²) PREUSS, K.; PAVELKOVÁ, J.; GORDEEVA, A.; DOLEŽAL, M. 2011 The Strategic Aspects of Corporate Social Responsibility from the Perspective of Social Integration of Individuals. In *Clinical Social Work*, 2011, vol. 2, no. 6, p. 30-35. ISSN 2222-386X.

procesu, čo je v konečnom dôsledku nový pohľad do pracovných náplní. Aj tu je možné sa dopracovať k primeranej typológii pracovných miest a pracovných náplní, čo sprehľadňuje situáciu hlavne väčším poskytovateľom sociálnych služieb.

Procesný prístup núti tiež k prehodnoteniu všetkých existujúcich zdrojov, ktoré sú potrebné k zabezpečeniu činností. To má priamy dopad na rozpočet zariadenia, ktorý je tak možné zostaviť oveľa exaktnejšie a faktografickejšie a nevychádza len z holej spotreby z minulého roka doplnenej o havarijné stavy a nové nápady manažmentu. Tento postup prináša taktiež plánovanie zdrojov na základe vyhodnocovania priebehu procesov a zhody či nezhody výstupov s definovanými očakávaniami.

Dobre fungujúce procesy vyžadujú aj dobrú znalosť determinujúcej dokumentácie, ktorá určuje požiadavky na jednotlivé činnosti. Kritické prehodnotenie determinujúcej dokumentácie interného charakteru môže priniesť jej úpravu. Aj tento bod prispieva k zníženiu rizika prevádzkovania tzv. nebezpečných služieb, hoci niektoré odborné postupy v sociálnej práci nie sú determinujúce, ale iba odporúčané.

Meranie, monitorovanie a validácia v procesnom prístupe nemá za úlohu iba štatisticky sledovať a vyhodnocovať činnosti, kvalitu a kvantitu vstupov a výstupov, ale smeruje ku zamýšľaniu sa nad zlepšeniami. Návrhy zlepšenia sa akoby vracajú na začiatok uvažovania o procesoch a správne by nemali pomyselný kruh kvality uzavrieť, ale ho posunúť o úroveň vyššie a vytvoriť tak stúpajúcu špirálu kvality.

Nezanedbateľným prínosom procesného riadenia v sociálnych službách je vytvorenie multidisciplinárnych tímov, bez ktorých poskytovanie sociálnych služieb orientovaných na klienta nie je v modernej dobe možné. Samotná implementácia procesného prístupu v sociálnych službách sa môže poňať u poskytovateľa ako proces, alebo ako strategický projekt. Jednotlivé kroky môže rozdeliť na nasledovné okruhy:³

- Identifikácia činnosti procesov a tvorba procesných máp.
- Analýza súčasného stavu poskytovaných služieb a spracovanie postupu samotnej implementácie procesného prístupu.

Tu je potrebné najprv definovať strategický cieľ pre kvalitu v poskytovaných sociálnych službách, identifikovať cieľovú skupinu a jej potreby, rozhodnúť o štruktúre poskytovaných služieb, určiť kritické faktory úspechu, preskúmať požiadavky determinujúcej dokumentácie, zostaviť plán a metodicky pripraviť projektový tím.⁴

Druhým krokom je vypracovanie samotného procesného modelu, ktorý vychádza z doterajšej štruktúry odborných, obslužných a ďalších činností poskytovateľa sociálnych služieb a budúcich činností navrhnutých v predchádzajúcom kroku. Tieto činnosti je potrebné zoskupiť do procesov, priradiť k nim vlastníkov, aktérov a zdroje a určiť rozhrania. Súčasne je potrebné upraviť existujúcu dokumentáciu, alebo vypracovať novú a preskúmať aktuálnosť interných smerníc, ktoré majú byť upravené tak, aby podporili implementáciu.

Tretím krokom je spustenie nadizajnovaných procesov a ich validácia. Môže tomu predchádzať zmena organizačnej štruktúry a kompetencií vlastníkov a aktérov procesu.

---

³⁾ GRASSEOVÁ, M. ET AL. *Analýza v rukou manažéra*. Brno : Computer Press, 2010. 325 s. ISBN 978-80-251-2621-9.

⁴⁾ PREUSS, K.; GORDEEVA, A. *Strategické řízení v organizacích zdravotních a sociálních služeb*. Brno : Econ publishing, 2012. 246 s. ISBN 978-80-86433-56-1.

Štvrtým krokom je preskúmanie procesov a dokumentácie. Je potrebné preskúmať nielen funkčnosť jednotlivých činností, ale predovšetkým výstupy z procesov, či sa zhodujú s očakávanými kritériami. Na základe výsledkov z tohto kroku sa činnosť vracia k druhému kroku, v ktorom sa opätovne procesy prehodnocujú a optimalizujú.

Udržiavanie procesného prístupu a procesov v stave funkčnosti je neustály proces. Jeho neodmysliteľnou súčasťou je monitorovanie a meranie výkonnosti procesov a neustále zlepšovanie procesov. K meraniu výkonnosti je potrebné využívať nástroje pre zabezpečovanie a meranie numerických aj nenumerických údajov.⁵

Mateides⁶ uvádza nasledovné etapy implementácie procesného riadenia:

- 1) Zostavenie projektového tímu pre implementáciu,
- 2) Hierarchizácia procesov v organizácii,
- 3) Identifikácia činnosti procesov a tvorba procesných máp,
- 4) Definovanie cieľových hodnôt ukazovateľov,
- 5) *Benchmarking* procesov,
- 6) Simulácia a optimalizácia procesov,
- 7) Vlastný priebeh procesov,
- 8) Meranie a zlepšovanie procesov.

Jedným z podstatných prvkov v procesnom riadení je analýza procesu a jeho vnútornej logiky. Ide o zisťovanie, v čom je priebeh procesu vecne alebo logicky zlý. To znamená, že hľadáme príčiny problémov v procese. Prostredníctvom *benchmarking* môžeme preskúmať v čom sa analyzovaný proces odlišuje od procesu tzv. najlepšej skúsenosti z praxe (*best practice*). *Benchmarking* však môžeme uskutočniť len vtedy, keď jednotlivé zariadenia sociálnych služieb majú zavedené procesné riadenie a postupujú podľa jednotnej metodiky. Analýzu procesu robíme skúmaním modelu eEPC (*extended Event-driven process chain* – rozšírený udalosťami riadeného procesného reťazca). To znamená, že tento model zachycuje priebeh procesu v celej jeho šírke, so všetkými objektmi modelovania, ktoré tvorí logické okolie popisovaného procesu (vstupy, výstupy, aplikácie, riziká, indikátory).

Projektový tím určí hierarchizáciu procesov organizácie. V procesnom riadení organizácie musí byť každá činnosť súčasťou nejakého procesu. Pri hierarchizácii procesov sa musia procesy definovať tak, aby bolo možné každú činnosť priradiť k danému procesu. Hlavnými aktérmi projektového tímu implementácie procesného riadenia sú menovaní vlastníci procesov. Ak jeden hlavný proces prechádza cez viacero organizačných funkčných jednotiek, tak vlastníkovi procesu nesmú byť nadriadení vedúci daných organizačných jednotiek, cez ktoré prechádza.

Tento problém je možné riešiť dvoma spôsobmi:

- 1) Zrušiť funkčnú organizačnú štruktúru (organigram) a vytvoriť len procesnú organizačnú štruktúru, kde funkčné oblasti budú mať len informatívny charakter.
- 2) Ponechať funkčnú organizačnú štruktúru, avšak jeden veľký proces rozdeliť na subprocesy a týmto subprocesom prideliť vlastníkov.

---

⁵⁾ KERNER, J. G. *Qualitätsverbesserung, Strategie und Werkzeuge*. Stuttgart : EQ Zert, 2003. 62 s. ISBN 3-9806293-4-1.

⁶⁾ MATEIDES, A. ET AL. *Manažérstvo kvality*. Bratislava : EPOS, 2006. 751 s. ISBN 80-8057-656-4.

Na prvom projektovom stretnutí sa pomocou nástroja *brainstorming* určia všetky procesy. Potom sa kategorizujú na:

- Hlavné procesy,
- Podporné procesy (riadiace a obslužné),
- Procesy manažérskych systémov.

Po kategorizácii sa definujú hranice procesov. Za hranicu procesu považujeme miesto, kde do prvej alebo inej činnosti daného procesu vchádza vstup od klienta, dodávateľa alebo z iného interného procesu organizácie. Alebo ide o miesto, kde z poslednej činnosti procesu alebo inej činnosti procesu vychádza výstup do ďalšieho procesu alebo pre klienta.⁷ V zariadeniach sociálnych služieb je dôležité definovať hranice predovšetkým v hlavných procesoch, ktoré sa vzájomne ovplyvňujú a pôsobia na zmenu zdravotného, ako aj sociálneho stavu klienta. Ide predovšetkým o pôsobenie ošetrovateľského procesu na opatrovateľský proces a opačne. Za dôležité vstupy považujeme napríklad príjem stravy, ktorý podstatným charakterom ovplyvňuje opatrovateľský proces klienta, ako aj samotnú kvalitu života. K rizikovým faktorom zaradujeme aj proces bývania, ktorý tiež ovplyvňuje opatrovateľský, ale aj ošetrovateľský proces. Keď sa zanedbajú vstupy do procesu bývania, napríklad zdravotníckej a kompenzačnej pomôcky (polohovateľná posteľ, antidekubitný matrac, madlá etc.) môžu veľmi znížiť kvalitu života, zhoršiť zdravotný stav a zväčšiť závislosť klienta na odbornom personáli.

Každému procesu je určený vlastník, ktorý za celý proces zodpovedá. Vlastník procesu má nasledovné úlohy:

- navrhuje proces,
- identifikuje proces,
- meria proces,
- hodnotí proces,
- riadi procesný tím.

Vlastník procesu musí byť vyškolený v procesnom riadení, pretože je pomerne náročný a vyžaduje sa od neho práca s manažérskymi nástrojmi. Jednou zo zručností, ktorú musí ovládať je grafické znázornenie a grafická interpretácia procesov. Na to mu vystačia bežné kancelárske softwarové balíky. Keď sa však vlastník chce pracovať ďalej, teda chce simulovať, optimalizovať a merať procesy je potrebné zakúpiť si softwarový nástroj.

V rámci projektu implementácie procesného riadenia pracujeme v týchto krokoch:

- 1) identifikácia jednotlivých činností daného procesu a ich vlastníkov,
- 2) určenie interakcií medzi činnosťami,
- 3) definovanie vstupov a výstupov,
- 4) Identifikácia obmedzení a zdrojov realizácie činností.

Procesné tímy majú pri tom dostatočnú autonómiu a právomoci k tomu, aby mohli modelovať optimálnejšie, na seba nadväzujúce odborné a obslužné činnosti v poskytovanej službe, ktoré smerujú k plánovaným výsledkom.

---

⁷⁾ ZÁVADZKY in MATEIDES, A. ET AL. 2006. *Manažérstvo kvality*. Bratislava : EPOS, 2006. 751 s. ISBN 80-8057-656-4.

Sociálna služba je špeciálny súbor činností, zameraných na uspokojovanie individuálnych aj kolektívnych potrieb, ktoré sa vykonávajú iným spôsobom ako prevodom materiálnych statkov. Sociálne služby sa snažia pomôcť predovšetkým indivíduám, skupinám a spoločnostiam pri dosahovaní maximálneho stupňa sociálneho, duševného a telesného blahobytu. Sociálne služby majú svoje špecifické prostredie v odvetviach služieb. Ich hlavnými činnosťami sú opatrovateľské, rehabilitačné, terapeutické a poradenské procesy, ktoré sa nezaobídu bez ľudského vzťahu, odbornej profesionality personálu, ošetrovateľskej a opatrovateľskej technológie, najnovších vedeckých poznatkov zo sociálneho poradenstva a profesijnej etiky. Postupné zvyšovanie nárokov na odbornosť, profesionalizáciu a predovšetkým na individuálny prístup ku prijímateľom sociálnej služby (PSS) prinášajú so sebou potrebu zavádzania nástrojov na kvalifikované a kvalitné riadenie. Od vrcholového, ale aj stredného odborného manažmentu sa vyžadujú poznatky manažérstva kvality v ktorom má svoje nezastupiteľné miesto aj procesné riadenie. Vďaka procesnému riadeniu ako uvádzame v predchádzajúcich kapitolách nenájdeme prázdne miesto, žiadnu činnosť, ktorá v zariadení sociálnych služieb nebola priradená k nejakému procesu, a vďaka tomu je aj vždy riadená. Hlavné procesy vytvárajú hodnotu v podobe produktu alebo služby pre klienta a sú tvorené reťazcom pridanej hodnoty, ktorý predstavuje hlavnú (kľúčovú) oblasť existencie organizácie. Hlavné procesy teda priamo zabezpečujú plnenie poslania, tzn. Napĺňajú dôvod existencie organizácie.⁸ Hlavné procesy majú najväčšiu pridanú hodnotu pre klienta. Procesy sa nedajú kopírovať. V každom zariadení sociálnych služieb môžu byť iné a aj ich zaistenie je rozdielne. Je lepšie a prínosnejšie pre prax ich popisovať individuálne a len ich korigovať a konzultovať s odbornou firmou pre zrýchlenie tvorby procesu. Po skúsenostiach vieme, že procesy v rovnakých typoch zariadenia sú všade veľmi podobné, takmer zhodné, ale ich väzby a činnosti sú rozličné. Preto musia byť spracované individuálne, inak nebudú v praxi fungovať.⁹

Záver

Proces zabezpečenia kvality v sociálnych službách ovplyvnil zákon o sociálnych službách čí. 448/2008 Z.z., ktorý zaviedol procedurálne, personálne a prevádzkové podmienky. Zároveň predpisuje individuálny prístup ku klientovi, ktorý úplne zmenil odborné činnosti pracovníkov, ako aj samotnú filozofiu sociálnych služieb a sociálnej práce.

Procesné riadenie je na Slovensku spracované v publikáciách len pre podnikový sektor. Chýba dokonca aj odborná literatúra pre verejný sektor, aj keď systémy manažérstva kvality ako je STN EN ISO, alebo model CAF sa už niekoľko rokov implementujú do verejnej správy a organizácii štátnej správy a samospráv. Procesné riadenie sa v sociálnych službách na Slovensku začína ešte len etablovať. Ide ruka v rukáve s implementáciou systémov manažérstva kvality. Zariadenia sociálnych služieb, ktoré majú STN EN ISO 9000, alebo model CAF, už pracujú s riadiacimi, hlavnými aj podpornými procesmi. Procesné riadenie nie je len jednou z 8 zásad *Total Quality Management*, ale je aj veľkým a zároveň vysoko profesionálnym manažérskym nástrojom, ktorý si vyžaduje osobitné postavenie a vlastné spracovanie. Na slovenskom trhu je dostatok odbornej literatúry k sociálnej práci, ale k sociálnym službám

⁸⁾ GRASSEOVÁ, M. ET AL. *Analýza v rukou manažéra*. Brno : Computer Press, 2010. 325 s. ISBN 978-80-251-2621-9.

⁹⁾ MADAR, J. ET AL. *Řízení kvality ve zdravotnickém zařízení*. Praha : Grada Publishing, 2004. 248 s. ISBN 80-247-0585-0.

a predovšetkým k aplikačnej praxi prvkontaktných pracovníkov je na trhu nedostatok odbornej literatúry. Odporúčame, aby sa tejto oblasti venovalo väčšej pozornosti aj zo strany akademických pracovníkov, ktorí vyučujú Sociálnu prácu.

Literatúra

- GRASSEOVÁ, M. ET AL. *Analýza v rukou manažéra*. Brno : Computer Press, 2010. 325 s. ISBN 978-80-251-2621-9.
- KERNER, J. G. *Qualitätsverbesserung, Strategie und Werkzeuge*. Stuttgart : EQ Zert, 2003. 62 s. ISBN 3-9806293-4-1.
- MADAR, J. ET AL. *Řízení kvality ve zdravotnickém zařízení*. Praha : Grada Publishing, 2004. 248 s. ISBN 80-247-0585-0.
- MATEIDES, A. ET AL. 2006. *Manažérstvo kvality*. Bratislava : EPOS, 2006. 751 s. ISBN 80-8057-656-4.
- PAVELKOVÁ, J. Vzdělávání seniorů v oblasti finanční gramotnosti. In *Zadlužení fenomén současnosti*. Praha : SVSES, 2012, s. 230-242. ISBN 978-80-86744-92-6.
- PAVELKOVÁ, J. Otázky kolem bezdomovců a žebráků v České republice. In *Znalosti pro tržní praxi: Význam znalostí v aktuální fázi ekonomického cyklu*. Olomouc : Societas Scientiarum Olomucensis II, 2012, s. 345-352. ISBN 978-80-87533-04-8.
- PREUSS, K.; GORDEEVA, A. *Strategické řízení v organizacích zdravotních a sociálních služeb*. Brno : Econ publishing, 2012. 246 s. ISBN 978-80-86433-56-1.
- PREUSS, K.; PAVELKOVÁ, J.; GORDEEVA, A.; DOLEŽAL, M. 2011 The Strategic Aspects of Corporate Social Responsibility from the Perspective of Social Integration of Individuals. In *Clinical Social Work*, 2011, vol. 2, no. 6, p. 30-35. ISSN 2222-386X.
- STN EN ISO 9000:2005. *Systémy manažérstva kvality. Základy a slovník*. Bratislava, Slovenský ústav technickej normalizácie, 2005.

PhDr. Mária Koval'ová, PhD., MHA

UKF, Krasková 1, Nitra

Štefanov 241, 906 45

E-mail: mkovalova@ukf.sk

MANAŽMENT V SOCIÁLNEJ PRÁCI A SOCIÁLNY MANAŽMENT V PRAXI SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA – KOMPARÁCIA A TEORETICKÉ VYMEDZENIE

MANAGEMENT IN SOCIAL WORK OR SOCIAL MANAGEMENT IN SOCIAL
WORKER'S PRACTICE – COMPARISON AND THEORETICAL SEMANTIC
IDENTIFICATION

Milan Schavel

Abstrakt

Preferencie využívania nástrojov klasického manažmentu a sociálneho manažmentu sa v praxi sociálneho pracovníka rôznia. Voľba nástrojov je výsledkom pôsobenia viacerých faktorov, ako sú napríklad charakter subjektu, cieľová skupina klientov, obsah riešených sociálnych problémov a pod. K lepšiemu porozumeniu tejto problematiky je potrebné ujasniť si rozdiely medzi klasickým manažmentom v činnostiach sociálneho pracovníka a sociálnym manažmentom. Niektorí autori si kladú otázku, či existuje vôbec rozdiel medzi týmito pojmami resp. metódami a ak áno, aký je to rozdiel? V našom príspevku sa pokúsime poukázať na niektoré dilemy tohto problému.

Kľúčové slová

Manažment v sociálnej práci, sociálny manažment, sociálny pracovník, sociálny kapitál.

Abstract

The preference between the tools of the traditional management and modern social managements' tools, as its use in social workers practice is different. The choice of the tools is the result of several factor influences, such as the entity character, targeted customer groups character or the resolved social problems' context. To achieve the better understanding of this issue is desired to clarify the differences between the traditional management in the social workers' practice and the fundament of the social management. Some authors have defined disputation, about the possibility to specify differences between the terms of the management and social management and its methods, and if it is definable, what is the difference among them? In our contribution we try to highlight some dilemmas of this problematic.

Key words

Management in social work practice, social management, social worker, social capital.

Úvod

Súčasťou sociálnej práce sú rôzne riadiace činnosti, ktoré si vyžadujú rôzne úrovne aplikácie nástrojov manažmentu. Sociálni pracovníci ale aj riadiaci zamestnanci v systéme subjektov sociálnych služieb si často kladú za cieľ dosiahnuť čo najlepší pomer efektivity a kvality ich výkonu a fungovania organizácie v sociálnej praxi. Tieto skutočnosti sú motiváciou k tomu,

aby sa dokázala vnímať širšia súvislosť potreby modernejších manažérskych prístupov v riadení sociálnych subjektov, ale aj v samotnej sociálnej praxi pri uskutočňovaní jednotlivých činností sociálnej práce.

1 Komparácia definícií sociálny manažment a manažment v sociálnej práci

Ako východiskový bod porovnávania použijeme definíciu Striženca, ktorý vymedzil sociálny manažment v zmysle aktivít, ktoré sa špecializujú na koordinovanie činnosti ľudí pracujúcich v organizáciách pôsobiacich predovšetkým v oblasti sociálnej pomoci, sociálnych služieb, sociálnej prevencie a sociálneho poradenstva. Dôraz kládol na ľudské zdroje pričom pri riadení sociálneho systému bral do úvahy aj vplyv sociálnych a psychologických faktorov.¹

Z uvedených poznatkov je možné konštatovať, že sa sociálny manažment od ekonomicky vnímaného klasického manažmentu najmä tým, že berie do úvahy aj sociálne a psychologické faktory riadenia. Z klasicky zameraných definícií manažmentu v sociálnej práci je možné spomenúť pohľad Repkovej,² ktorá upriamuje pozornosť najmä na projektovú metódu, ktorá poskytuje spracovávanie určitého projektového zámeru v zmysle finančnej a organizačnej podpory. Touto metódou, ako ďalej tvrdí autorka povzbudzuje samotná činnosť k vysokej kvalite a k dynamike v službách pre klienta a zároveň tak poskytuje nový pohľad na organizáciu práce ľudí i samotné využívanie ich potenciálu v prospech klienta. Súhrnne poukazuje na metódu organizácie práce vo vzťahu ku klientovi, ktorá slúži k maximálnemu zhodnocovaniu zdrojov.³ Uvedené vymedzenie nesie znaky personálnej a zdrojovo orientovanej skutočnosti v zmysle efektivity, ale hlbšie sociálno-psychologické súvislosti neanalyzuje. Komparáciou týchto definícií sa dá však konštatovať, že jedným z odlišujúcich prvkov klasického manažmentu v sociálnej práci od sociálneho manažmentu je práve širší kontext skúmania vzájomných súvislostí a to najmä v medziach sociálno-psychologických faktorov. K potvrdeniu opodstatnenosti tohto zistenia nám poslúžila aj identifikácia sociálneho manažmentu v celosvetovom kontexte. Taliansky autor Bernhart v publikácii „Inovácie v sociálnom manažmente“, definuje sociálny manažment nasledovne: „sociálny manažment je ekonomické chápanie sociálnej práce, pomocou ktorého dokážeme tematizovať sociálnu prácu a transformovať ju na produktívnu ponuku pomoci, ktorá je v súlade s pravidlami a požiadavkami spoločenských skupín v kontexte solidarity“.⁴ Sociálny manažment je podľa autora viac než len ekonomika a vždy sa kladie dôraz aj na sociálny aspekt solidarity. V sociálnom manažmente musí existovať rovnováha medzi ekonomickými, spoločensko-etickými a ľudskými prvkami v sociálnej práci ako praktická forma paralely medzi efektivitou, trvalou udržateľnosťou a solidaritou.⁵ Predkladané vymedzenie sociálneho manažmentu nám umožňuje kon-

¹) STRIŽENEC, Š. *Slovník sociálního pracovníka*. Trnava : AD, 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.

²) REPKOVÁ, K. *Projektovanie v sociálnej práci, stratégie, koncepcné východiska i praktické otázky*. Bratislava : EPOS, 2000. 224 s. ISBN 80-8057-310-7.

³) FREEMAN, E. R. *Strategic Management: a stakeholder approach*. Boston : Pitman, 1984, s.1-27 a 91-123. ISBN 978-0-273019-13-8.

⁴) BERNHART, J.; GUNCH, R.; PROMBERGER, K.; TRAGUST, K. *Innovazioni nel management sociale*. Milano : Franco Angeli, 2006, s. 17-20 ISBN 3-7065-4190-4.

⁵) PAVELKOVÁ, J. Vzdělávání seniorů v oblasti finanční gramotnosti. In *Zadlužení fenomén současnosti*. Praha : SVSES, 2012, s. 230-242. ISBN 978-80-86744-92-6. PAVELKOVÁ, J. Otázky kolem bezdomovců a žebráků v České republice. In *Znalosti pro tržní praxi: Význam znalostí v aktuální fázi ekonomického cyklu*. Olomouc : Societas Scientiarum Olomucensis II, 2012, s. 345-352. ISBN 978-80-87533-04-8.

kretizáciu širšieho kontextu skúmania vzájomných súvislostí v snahe priblížiť sa k optimálnejšiemu stavu vyváženosti ekonomických, sociálnych a psychologických faktorov v riadení. Z tohto aspektu, sociálny manažment v sociálnej práci má za cieľ na určitej úrovni zabezpečiť rentabilitu sociálnych služieb, ale nemala by klesnúť len na dosahovanie ziskov a výnosov. Solidárnosť, etika a ľudskosť sú vzťahové a spätivo-väzbové prvky sociálneho manažmentu, ktoré ho čiastočne odlišujú od bežných manažérskych disciplín.

Uvedené definície nám poskytujú, len čiastočný náznak k porozumeniu problematiky rozdielov medzi manažmentom a sociálnym manažmentom, preto ak chceme dosiahnuť konkrétnu odpoveď na otázku, ako uchopiť sociálny manažment, a ako presne stanoviť objekt záujmu v sociálnom manažmente, musíme v našom bádani postúpiť ďalej a skúmať aj menej viditeľné vzťahy, kritéria a faktory ovplyvňujúce efektivitu riadiacich procesov v sociálnom manažmente. Japonský kolega Nasu⁶ uvádza na internetovej stránke informácie o takom vedeckom systéme sociálneho manažmentu, ktorý má za cieľ zabezpečiť správne fungovanie sociálnych systémov a dosahovanie vytýčených cieľov. Sociálny kapitál v tomto systéme zaujíma ústrednú pozíciu, ktorého základnou úlohou je, aby sa jeho prostredníctvom stanovili ciele, postupy a pravidlá k zabezpečeniu efektívne fungujúcej infraštruktúry, resp. sociálneho systému.⁷

2 Sociálny kapitál a jeho význam pre vymedzenie manažmentu v sociálnej práci a sociálneho manažmentu

Sociálny kapitál tvoria “neformálne normy podporujúce spoluprácu medzi dvoma alebo viacerými jednotlivcami”.⁸ Za pomoci operacionalizácie je možné sociálny kapitál identifikovať ako spoločenský potenciál neviditeľných spätivo-väzbových vzťahov, ktoré dokážu docieľiť spoluprácu viacerých jednotlivcov alebo skupín. Podľa Colemana je sociálny kapitál definovateľný prostredníctvom svojich funkcií. Podstata sociálneho kapitálu pozostáva z rôznych variácií objektov záujmu a to merateľných v dvoch dimenziách, ktoré sa členia na strane jednej z aspektu sociálnej štruktúry a na strane druhej ju tvoria jednotlivci alebo skupiny jednotlivcov ako funkčný celok efektivity.⁹ Funkciou sociálneho kapitálu je dosiahnuť vyššiu reciprocitu, solidaritu, vzájomnú dôveru na báze spolupráce. Nevýhodou je, že spolupráca a dôvera môžu existovať len v úzkej skupine ľudí na úkor ostatných.¹⁰ Dôvera, ako súčasť sociálneho kapitálu je dôležitou súčasťou sociálneho systému. Je extrémne efektívnou súčasťou funkčnosti, schopná ušetriť nás od mnohých ťažkostí a poskytuje tak férovú úroveň opory vo vzťahu s inými ľuďmi. Dôvera a jej podobné hodnoty zvyšujú efektivitu systému a umožňujú väčšiu produkciu.¹¹

Cieľom sociálneho manažmentu je zabezpečiť efektívne riadenie tak, aby riadené subjekty navzájom spolupracovali, vytvárali spätivo-väzbové vzťahy a zároveň boli stotožnené s cieľmi

⁶) NASU “Centrum vedeckých systémov sociálneho manažmentu“ http://management.kochi-tech.ac.jp/about_us_02_e.html, [on-line] [cit. 2008-10-06].

⁷) Vyhľadane na http://management.kochi-tech.ac.jp/about_us_02_e.html, [cit. 2013-01-06].

⁸) FUKUYAMA, F. Social Capital and Development. In *The Coming Agenda SAIS Review*, Winter-Spring 2002, Number 1, Volume 22, 23-37. ISSN 0036-0775.

⁹) COLEMAN, J. *Foundations of Social Theory*. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1990, s. 302. ISBN 978-0-674-31225-8.

¹⁰) OLSON, M. *The Logic of Collective Action*. Harvard : University Press. 1965. 186 s. ISBN 0-674-53751-3.

¹¹) ARROW, K. J. *The Limits of Organization*. New York : W.W. Norton, 1974. ISBN sine.

funkčného celku resp. sociálneho systému.¹² Ako je možné sledovať z hľadiska sociálnej práce má sociálny kapitál významnú komparačnú úlohu a dokáže poukázať na rozdiely medzi manažmentom a sociálnym manažmentom prostredníctvom hĺbky svojho zamerania. Objektom záujmu pre klasický manažment v sociálnej práci zostáva finančno-ľudským kapitál a objektom záujmu sociálneho manažmentu sa stávajú neformálne faktory riadiacich procesov, ktoré sú uchopiteľné prostredníctvom sociálneho kapitálu. Neformálne faktory sociálneho kapitálu riadenia predstavujú skrytý potenciál motivácie k väčšej efektivite v riadiacich procesoch sociálnej práce. Poznanie faktorov makro a mikro prostredia riadiacich procesov, objasnenie ekonomických súvislostí, zákonitostí riadenia a prieskum sociologických neformálnych faktorov riadenia prispieva k strategickému riadeniu sociálnych systémov a poskytuje priestor k výkonu riadiacej praxe v sociálnej práci na kvalitatívne vyššej úrovni.¹³

Za garanta vyššej kvality je možné teda označiť sociálny kapitál. Faktory sociálneho kapitálu je možné identifikovať aj prostredníctvom definície Striženeca, ktorý vnímal sociálny kapitál ako: “rozsah sociálnych vedomostí a zručností stelesnených v sociálnej sile a v možnosti využitia celej siete sociálnych kontaktov”.¹⁴ Operacionalizáciou tejto definície vznikol logický rámec smerujúcich k usporiadaniu teoretických konceptov sociálneho manažmentu. Za ústredné prvky záujmu v sociálnom manažmente boli určené **sociálne vedomosti, sociálne zručnosti a sociálne kontakty**, ktoré poskytli systemizujúci celok potrebný ku komplexnému uchopeniu riadiacich procesov v sociálnej práci prostredníctvom využitia teoretických aspektov sociálneho manažmentu.¹⁵

Niektoré aspekty vymedzenia sociálneho manažmentu a manažmentu v sociálnej práci uvádzame v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 1 Komparácia riadiacich nástrojov manažmentu a sociálneho manažmentu

Komparácia	Sociálny manažment	Manažment v sociálnej práci
Ciele	Cieľom sociálneho manažmentu je zabezpečiť efektívne riadenie tak, aby riadené subjekty navzájom spolupracovali, vytvárali spätnoväzbové vzťahy a zároveň boli stotožnené s cieľmi funkčného celku berúc do úvahy ekosociálne, sociologické a ekonomické faktory riadenia.	Manažment v sociálnej práci je vedenie a organizovanie riadených subjektov za pomoci riadiacich pracovníkov na základe presne určených plánov s následnou kontrolou efektivity a výstupov z riadiaceho procesu v zmysle trvalej udržateľnosti s prihliadnutím na potreby klientov.

¹²⁾ PREUSS, K.; GORDEEVA, A. *Strategické řízení v organizacích zdravotních a sociálních služeb*. Brno : Econ publishing, 2012. 246 s. ISBN 978-80-86433-56-1.

¹³⁾ FÁBIANOVÁ M. Teoretické aspekty manažmentu v sociálnej práci verzus sociálny manažment. In *Prohuman*, ISSN 1338-1415. Dostupné na <http://www.prohuman.sk/socialna-praca/teoreticke-aspekty-manazmentu-v-socialnej-praci-verzus-socialny-manazment>, [cit. 2012-06-21].

¹⁴⁾ STRIŽENEC, Š. *Úvod do sociálnej práce*. 2. vyd. Trnava : AD, 1999, s. 192. ISBN 80-968294-6-7.

¹⁵⁾ FÁBIANOVÁ, M. Teoretické dilemy identifikácie sociálneho manažmentu vo vedeckom systéme sociálnej práce. In *Zdravotníctvo a sociálna práca* 3–4, 2008. 56-59. ISSN 1336-9326.

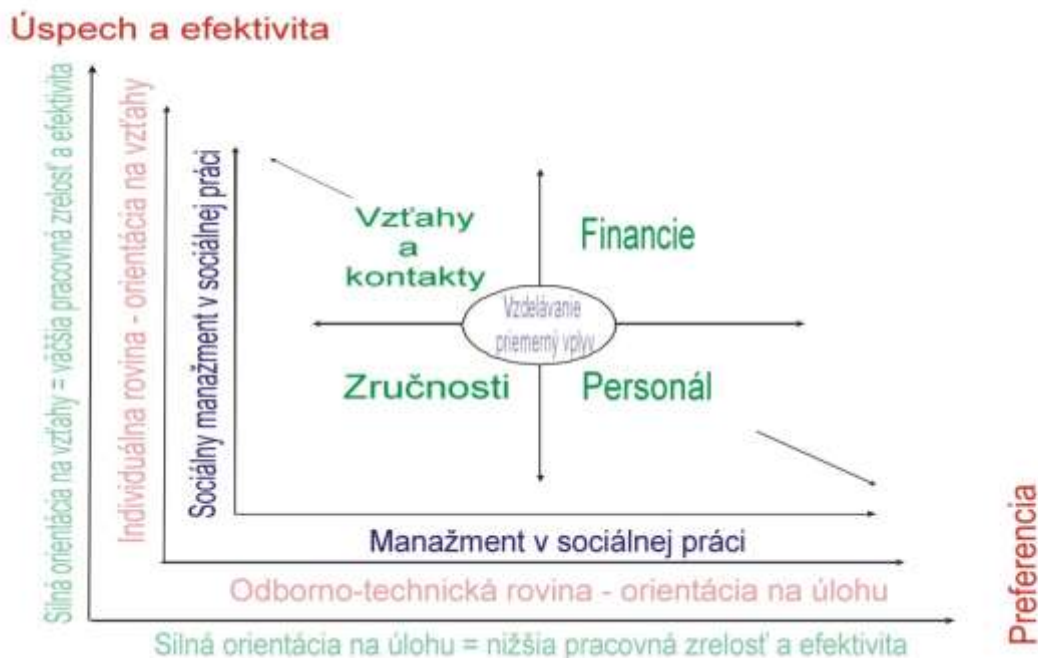

Komparácia	Sociálny manažment	Manažment v sociálnej práci
Objekt záujmu	Sociálny kapitál	Personálny a finančný kapitál
Predmet záujmu	Formálne a neformálne nástroje riadiacich procesov 1. riadenie vedomostí 2. riadenie zručností 3. riadenia kontaktov a vzťahov	Formálne nástroje riadiacich procesov 1. <i>plánovanie</i> 2. <i>organizovanie</i> 3. <i>vedenie ľudí</i> 4. <i>kontrola</i>

Zdroj: Fabiánová¹⁶

Ak by sme chceli určiť postupnosť a zákonitosť využívania nástrojov manažmentu v sociálnej práci a sociálneho manažmentu, je možné predpokladať, že na základnej úrovni riadenia budú postačujúce klasické nástroje manažmentu v sociálnej práci, ale ak budeme chcieť dosiahnuť vyššiu kvalitu a efektivitu v riadení, budeme musieť postúpiť ďalej v smere využívania nástrojov sociálneho manažmentu. O tejto skutočnosti môže svedčiť aj adaptácia situačnej teórie Herseya a Blancharda¹⁷ na podmienky využívania nástrojov manažmentu a sociálneho manažmentu v praxi sociálneho pracovníka. Rozdiel medzi manažmentom a sociálnym manažmentom môže odzrkadľovať zákonitosť situačnej teórie, pri ktorej vzniká predpoklad, že riadiaci pracovníci s nižšou pracovnou zrelosťou využívajú v riadení len klasické manažérske

SITUAČNÁ MATICA V RIADICEJ PRAXI SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

Autor: Fábianová M. 2012

Obrázok č. 1 – Situačná matica v riadiacej praxi

¹⁶) FÁBIANOVÁ M. Teoretické aspekty manažmentu v sociálnej práci verus sociálny manažment. In *Prohuman*, ISSN 1338-1415. Dostupné na <http://www.prohuman.sk/socialna-praca/teoreticke-aspekty-manazmentu-v-socialnej-praci-verus-socialny-manazment>, [cit. 2012-06-21].

¹⁷) BLANCHARD, K.; JOHNSON, S. *Minutový manažer*. Praha : Pragma, 2006. 106 s. ISBN 80-7205-542-9.

nástroje zamerané na pracovné úlohy a pracovníci s vyššou pracovnou zrelosťou komponujú do riadiacich procesov aj vzťahovo orientované nástroje manažmentu, ktoré sú odzrkadlením sociálneho manažmentu. Aj samotná situačná teória je príležitosťou k presnejšiemu vymedzeniu hraníc medzi manažmentom a sociálnym manažmentom v sociálnej práci. Na uvedené účely poskytujeme pomôcku vyše uvedeného modelu situačnej matice (Obrázok č. 1), ktorá zreteľne vymedzuje hranice a smerovanie sociálneho manažmentu a klasického manažmentu v riadiacej praxi sociálnych pracovníkov.

Záver

Otázka definovania manažmentu v sociálnej práci a sociálneho manažmentu môže byť aj naďalej predmetom odbornej diskusie. Faktom je, že v praxi sociálnych pracovníkov najmä v oblasti sociálnych služieb sa tieto pojmy zamieňajú, prípadne sa chápu ako identické pojmy na vymedzenie tej istej metódy v manažovaní sociálneho subjektu alebo činností sociálnej práce. Diskusiu k predkladaným problémom považujeme za aktuálnu aj z dôvodu významnosti skvalitňovania manažmentu sociálnych služieb a posilňovania kvality jednotlivých činností sociálnej práce v prospech efektívneho riešenia niektorých sociálnych problémov.

Literatúra

- ARROW, K. J. *The Limits of Organization*. New York : W.W. Norton, 1974. ISBN sine Zdroj: KOTOROV R. ET AL. A model for enterprise portal management. In *Journal of Knowledge Management*, 2001, Volume 5, 86-93. ISSN 1367-3270.
- BERNHART, J.; GUNCH, R.; PROMBERGER, K.; TRAGUST, K. *Innovazioni nel management sociale*. Milano : Franco Angeli, 2006. 442 s. ISBN 3-7065-4190-4.
- BLANCHARD, K.; JOHNSON, S. *Minutový manažer*. Praha : Pragma, 2006. 106 s. ISBN 80-7205-542-9.
- COLEMAN, J. *Foundations of Social Theory*. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1990. 1114 s. ISBN 978-0-674-31225-8.
- FÁBIANOVÁ M. Teoretické aspekty manažmentu v sociálnej práci verzus sociálny manažment. In *Prohuman*, ISSN 1338-1415. Dostupné na <http://www.prohuman.sk/socialna-praca/teo-reticke-aspekty-manazmentu-v-socialnej-praci-verzus-socialny-manazment>, [cit. 2012-06-21].
- FABIÁNOVÁ, M. Teoretické dilemy identifikácie sociálneho manažmentu vo vedeckom systéme sociálnej práce. In *Zdravotníctvo a sociálna práca* 3-4, 2008. 56-59. ISSN 1336-9326.
- FREEMAN, E. R. *Strategic Management: a stakeholder approach*. Boston : Pitman, 1984. 276 s. ISBN 978-0-273019-13-8.
- FUKUYAMA, F. Social Capital and Development. In *The Coming Agenda SAIS Review*, Winter-Spring 2002, Number 1, Volume 22, 23-37. ISSN 0036-0775.
- NASU "Centrum vedeckých systémov sociálneho manažmentu" http://management.kochi-tech.ac.jp/about_us_02_e.html, [on-line] [cit. 2008-10-06].
- OLSON, M. *The Logic of Collective Action*. Harvard : University Press. 1965. 186 s. ISBN 0-674-53751-3.
- PAVELKOVÁ, J. Vzdělávání seniorů v oblasti finanční gramotnosti. In *Zadlužení fenomén současnosti*. Praha : SVSES, 2012, s. 230-242. ISBN 978-80-86744-92-6.
- PAVELKOVÁ, J. Otázky kolem bezdomovců a žebráků v České republice. In *Znalosti pro tržní praxi: Význam znalostí v aktuální fázi ekonomického cyklu*. Olomouc : Societas Scientiarum Olomucensis II, 2012, s. 345-352. ISBN 978-80-87533-04-8.

PREUSS, K.; GORDEEVA, A. *Strategické řízení v organizacích zdravotních a sociálních služeb*. Brno : Econ publishing, 2012. 246 s. ISBN 978-80-86433-56-1.
REPKOVA, K. *Projektovanie v sociálnej práci, stratégie, koncepčné východiska i praktické otázky*. Bratislava : EPOS, 2000. 224 s. ISBN 80-8057-310-7.
STRIŽENEC, Š. *Slovník sociálního pracovníka*. Trnava : AD, 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.
STRIŽENEC, Š. *Úvod do sociální práce*. 2. vyd. Trnava : AD, 1999. 197 s. ISBN 80-968294-6-7.

prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.

mschavel@stonline.sk

EKONOMIKA A RIADENIE NEZISKOVÝCH ORGANIZÁCIÍ

ECONOMICS AND MANAGEMENT OF NONPROFIT ORGANIZATIONS

Jaroslava Kmecová

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na ekonomiku neziskových organizácií z pohľadu ich hlavnej a vedľajšej činnosti. Základom je jasné a presné definovanie stratégie a následne na to vymedzenie strategického a operatívneho plánovania. Definuje zdaňovanú a nezdaňovanú činnosť podľa slovenskej legislatívy. Pojednáva o rozdieloch v jednoduchom a podvojnóm účtovníctve neziskových organizácií. Zameriava sa na tvorbu rozpočtov a vplyvu tvorby rozpočtov na činnosť neziskových organizácií.

Kľúčové slová

Ekonomika, riadenie, neziskové organizácie, účtovníctvo, stratégia.

Abstract

This article focuses on the economics for nonprofit organizations in terms of their main and secondary activities. The base is clear and precise definition of the strategies and to define strategic and operative planning. It defines taxed and untaxed activities according Slovak legislation. It considers differences in single and double entry accounting for nonprofit organizations. It focuses on budget preparation and budget its impact on non-profit organizations activities.

Key words

Economics, management, non-profit organizations, accounting, strategies.

Úvod

Ekonomika a riadenie neziskových organizácií je veľmi zložitá. Vyplýva to zo skutočností, že je niekoľko typov neziskových organizácií, ktoré majú svoje špecifiká, ale zároveň majú aj rôzne zdroje financovania. Neziskové organizácie vychádzajú predovšetkým zo základných myšlienok svojich zakladateľov zadaných v stanovách, štatútoch, zriaďovacích listinách, zakladateľských listinách alebo na to nadväzujúcich dokumentoch. Na Slovensku máme veľa typov neziskových organizácií: občianske združenia, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, nadácie, neinvestičné fondy, cirkevné organizácie a podobne. Participácia človeka angažovať sa v neziskovej činnosti vychádza z faktu, že „človek sa vo vzťahu k svetu realizuje a potvrdzuje súčasne ako bytosť telesná i ako bytosť duchovná.“¹ Každý človek sa môže slobodne rozhodnúť participovať na živote spoločnosti a angažovať sa

---

¹) STOLÁRIK, S. *Život ako existenciálny pohyb vo filozofii Jana Patočku*. Košice : Kňazský seminár Košice, 2000, s. 12 s. ISBN 80-7165-281-4.

v sociálnej oblasti. Sloboda človeka participovať na tejto neziskovej, charitatívnej činnosti sa prejavuje v jeho tvorivej činnosti. „Tvorivou činnosťou sa osoba vyjadruje a tým naplňuje svoju slobodu. S čím väčšou slobodou sa realizuje istý akt, čiže čím viac ho určuje samotná osoba a nie jej vzťahy k situáciám a jednotlivým detailom, tým dlhšie tento akt trvá a preniká duchovným životom osoby. Život človeka nemôže riadiť strach ani autoritatívne nútenie. Ak má čokoľvek v živote (na svete) hodnotu, tak sa to môže uskutočniť iba vďaka slobode.“² „V tejto súvislosti je veľmi významné posolstvo kresťanského personalizmu, ktoré jasne artikuluje, že druhý človek nepredstavuje hrozbu, ale komunikácia s ním ako s blížnym nám dáva príležitosť k plnej realizácii. Život si vyžaduje sebaohraničovanie, ktorého podstata spočíva v orientácii na dobro.“³

Základom riadenia neziskových organizácií a správne nastavenie ekonomiky je jasné a presné definovanie stratégie a následne na to vymedzenie strategického a operatívneho plánovania. Pričom strategické plánovanie sa vypracováva a schvaľuje na obdobie 5 – 10 rokov a obsahuje dlhodobé vízie, dlhodobé ciele a dlhodobé plány. Operatívny manažment obsahuje krátkodobé plány, projekty, aktivity, administratívu a iné činnosti potrebné na zabezpečenie chodu neziskovej organizácie. Medzi strategickým a operatívnym plánovaním musí byť v organizáciách vzájomné prepojenie, ktoré je uskutočňované zväčša prostredníctvom spätnej väzby a kontroly. Mali by sa robiť priebežne a v súlade s legislatívou, zriaďovacími dokumentmi, záverečnými a priebežnými správami obsahujúcimi výsledky činnosti organizácií. Mali by zohľadniť podstatné časti činnosti neziskových organizácií v minulosti a prítomnosti. Na základe skúseností by mali neziskové organizácie vypracovať stratégiu, ktorá v období 5 až 10 rokov má udávať smer i mantinely.

Neziskové organizácie majú veľké problémy v ekonomike. Vychádza to z nejasného pochopenia zdaňovanej a nezdaňovanej činnosti. V zákone č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov je v paragrafe 12 uvedené, že „predmetom dane daňovníkov, ktorí nie sú založení alebo zriadení na podnikanie, sú príjmy z činností, ktorými dosahujú zisk alebo ktorými sa dá zisk dosiahnuť, a to vrátane príjmov z predaja majetku, príjmov z nájomného, príjmov z reklám, príjmov z členských príspevkov a príjmov, z ktorých sa daň vyberá podľa § 43.“⁴ Ďalej v tomto zákone je v § 13 uvedené, že od dane sú oslobodené príjmy: „členské príspevky podľa stanov, štatútu, zriaďovacích listín alebo zakladateľských listín prijaté záujmovými združeniami právnických osôb, profesijnými komorami, občianskymi združeniami vrátane odborových organizácií, politickými stranami a politickými hnutiami.“⁵ Je dôležité si na začiatku presne špecifikovať hlavnú činnosť a potom ju konfrontovať s týmto zákonom a ďalšími odporúčaniami z MF SR, DÚ SR a podobne.

Financie sú kritickým zdrojom, bez ktorého sa nezaobíde žiadna organizácia, projekt, ani aktivita. Zabezpečiť financovanie neziskových organizácií je veľký problém, pretože finančná kríza, spôsobuje nedostatok finančných prostriedkov v podnikateľskej sfére a to má priamy vplyv na financovanie projektov v neziskovej sfére. V dnešnej dobe je málo výziev na podporu sociálnych projektov a v spoločnosti je veľa sociálnych problémov, ktoré je potrebné

²) SŁOMSKI, W. *Úvod do filozofie Emmanuela Mouniera*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006, s. 8. ISBN 80-8068-450-2.

³) DANCÁK, P. O fundamentálnych elementoch sociálnej komunikácie. In *Zdravotníctvo a sociálna práca*. Bratislava : SAPIENTIA, 2006, 41-44. ISSN 1336-9326.

⁴) Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov.

⁵) Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov.

v rovnakom čase riešiť. Mnohí donori stoja pred ťažkým rozhodnutím, ktoré organizácie, projekty a aktivity uprednostniť a podporiť. Neuprednostnené organizácie, projekty a aktivity však nemusia byť zlé, ani nemusia byť nedostatočne odôvodnené. Ide o to, že donori majú svoje priority a preferujú určitú oblasť zo sociálnej činnosti.

Z tohto dôvodu, ale aj mnohých iných, sa v neziskových organizáciách môžeme stretnúť s viacerými zdrojmi financovania činnosti organizácie, ako aj jej jednotlivých projektov a aktivít, ktoré majú naplňať stanovené ciele organizácie.

Zdrojmi financovania neziskových organizácií môžu byť

➤ Vlastné (interné) zdroje:

- príjmy z predaja vlastných výrobkov,
- príjmy z predaja služieb,
- príjmy prenájmu,
- iné príjmy.

➤ Cudzie (externé) zdroje

- nepeňažné dary,
  - poskytnutie služieb,
  - poskytnutie techniky,
  - poskytnutie materiálu,
  - personálne zabezpečenie,
  - poskytnutie priestorov,
  - poskytnutie stravy, občerstvenia,
  - poskytnutie informácií (napr. propagácia a reklama aktivít, prezentácia mládežníckych činností),
  - poskytnutie energií,
  - iné:
- ✓ dary a príspevky od právnických osôb,
  - ✓ dary a príspevky od fyzických osôb.

➤ Verejné zdroje

- dotácie a nenávratné finančné výpomoci zo štátneho rozpočtu,
- prostriedky z rozpočtov obcí,
- prostriedky z rozpočtov vyšších územných celkov,
- dotácie a nenávratné finančné výpomoci z fondov Európskej únie.

Formy financovania⁶

- peňažná forma:

---

⁶) KMECOVÁ, J. *Investovanie v sociálnej práci*. Prešov : DARE, 2011. CD-ROM. ISBN 978-80-970757-0-5.

- príspevky,
  - dotácie,
  - peňažné dary,
  - granty,
  - verejné zbierky,
  - úvery a pôžičky
  - iné,
- nepeňažná forma.

Podľa získaných zdrojov členíme finančné prostriedky na:⁷

- získané od iných subjektov:
  - granty – sú výnimočné a neopakujúce sa finančné prostriedky, určené na dosiahnutie stanovených cieľov alebo plánovaných aktivít;
  - dotácie – určené na aktivity, ktoré môžu byť opakované;
  - dary – sú určené na hlavnú činnosť organizácie alebo určené na vopred dohodnutý účel, aktivitu, projekt;
  - príspevky – sú určené na hlavnú činnosť organizácie bez nároku na protihodnotu a rozdeľujú sa na príspevky od právnických osôb a fyzických osôb;
  - príspevky zo štátneho rozpočtu;
  - príspevky z dotácie z verejných rozpočtov;
  - príspevky z dotácie z rozpočtov obce;
  - nenávratné príspevky zo štrukturálnych fondov EÚ;
  - príspevky z podielu zaplatenej dane – prijaté príspevky z podielu zaplatenej dane z príjmu právnických i fyzických osôb;
  - dedičstvo;
  - verejné zbierky;
  - úvery a pôžičky;
  - iné zdroje.
- výnosy z vlastnej činnosti:

vlastná činnosť v neziskových organizáciách je vykonávaná v súvislosti s dosahovaním hlavného poslania organizácie. Je oslobodená od dane z príjmov, ak táto činnosť nie je podnikaním s výnimkou príjmov, z ktorých sa daň vyberá podľa § 43 Zákona o dani z príjmov. Vlastná činnosť vykonávaná za účelom dosiahnutia zisku (aj z činností, ktoré nie sú hlavným poslaním organizácie) podlieha zdaneniu v zmysle zákona o dani z príjmu.

Slovenská legislatíva obsahuje opatrenia, ktoré dopĺňajú zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve. Jedná sa o Opatrenie Ministerstva financií Slovenskej republiky z 1. decembra 2010, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a podrobnosti o usporiadaní, označovaní položiek účtovnej závierky, obsahovom vymedzení niektorých položiek a rozsahu údajov určených z účtovnej závierky na zverejnenie pre účtovné jednotky účtujúce v sústave

⁷⁾ KMECOVÁ, J. *Investovanie v sociálnej práci*. Prešov : DARE, 2011. CD-ROM. ISBN 978-80-970757-0-5.

jednoduchého účtovníctva, ktoré nie sú založené alebo zriadené na účel podnikania. Podvojnú účtovníctvo sa riadi Opatrením Ministerstva financií Slovenskej republiky zo 14. novembra 2007, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a účtovej osnove pre účtovné jednotky, ktoré nie sú založené alebo zriadené na účel podnikania. Obidva postupy obsahujú podrobné informácie o vedení účtovníctva. Je na účtovej jednotke, aby sa na začiatku rozhodla, aké účtovníctvo bude viesť. Môže sa rozhodnúť viesť jednoduché účtovníctvo a časom prejsť na podvojnú účtovníctvo. Avšak ak sa od začiatku rozhodne začať viesť podvojnú účtovníctvo, nie je potom možné prejsť na jednoduché účtovníctvo.

Neziskové organizácie si neuvedomujú svoju nezastupiteľnú úlohu, ktorú zohrávajú v rámci svojej pôsobnosti. Ich činnosť pomáha vytvárať sociálne siete v spoločnosti, v ktorej je daná organizácia etablovaná. Zároveň napomáha rozvoju zodpovednosti, formovaniu osobnosti a dodávaniu priestoru pre sebarealizáciu ľudí. V rámci svojej činnosti nesmie zabudnúť predovšetkým na stratégiu, ktorá napomáha k dosahovaniu vytýčených cieľov so zreteľom na uvedenie si hodnoty svojej činnosti. Táto činnosť neprináša finančný zisk, ale jej prínos je nenahraditeľný a finančne mnohokrát nevyčísliteľný. V organizáciách je dôležité mať dobre nastavenú ekonomiku, zafinovaný marketing, správny výber ľudí a dobré zdrojové vybavenie. Stratégia nie je všeličom, ale základným kameňom úspechu naplňovania potrieb ľudí a poskytovaním efektívnej sociálnej starostlivosti.

Ekonomika je v neziskových organizáciách jej neoddeliteľnou súčasťou. Je nositeľom informácií o pohybe zdrojov a ich využívaní. Môžeme konštatovať, že ekonomika je proces hospodárnosti, efektívnosti, účinnosti a účelnosti využívania zdrojov na dosahovanie stanovených cieľov združených občanov. Je to veľmi zložitý a komplikovaný tok informácií, ktorý vychádza z legislatívy a zaznamenáva jednotlivé pohyby zdrojov.

Súčasťou strategického a operatívneho plánovania neziskových organizácií je tvorba rozpočtu. Potrebné je vychádzať z naplánovaných aktivít a činností v presne vymedzenom čase. Rozpočet organizácie pozostáva z príjmov a výdavkov celej organizácie. Medzi výdavky patria režijné výdavky, výdavky na jednotlivé aktivity, podujatia, dobrovoľníkov, propagáciu, atď. Príjmy projektu pojednávajú o tom, z akých zdrojov financovaná hlavná a vedľajšia činnosť neziskovej organizácie. Rozpočet projektu je neoddeliteľnou súčasťou strategického a operatívneho plánovania a obsahuje všetky informácie o tom, aký je plán čerpania zdrojov:

- v jeho celkovom súhrne;
- v rozpise do detailných položiek podľa jednotlivých nákladových a výdavkových druhov;
- v časovom slede podľa predpokladu postupného čerpania týchto zdrojov.

Rozpočet neziskovej organizácie je nevyhnutným podkladom pre koordináciu všetkých činností a čiastkových dodávok, ktoré sú súčasťou činnosti organizácie a zároveň slúži pre kontrolu plánovania vzhľadom k jeho realizácii. Úlohou plánovania nákladov je čo najpresnejšie stanovenie výšky nákladov, ktoré budeme musieť vynaložiť na to, aby sme v stanovenom čase dosiahli plánovaný výsledok plánovanej kvality. Úlohou plánovania výnosov je zabezpečenie peňažných a nepeňažných prostriedkov, ktoré budeme potrebovať na krytie nákladov vzniknutých počas presne vymedzeného obdobia.

„Život si vyžaduje sebaohraničovanie, ktorého podstata spočíva v orientácii na dobro.“⁸ Ak chceme, aby sme poskytovali kvalitnú sociálnu starostlivosť, musíme mať dobre stanovené a zvládnuté riadenie neziskových organizácií vrátane ekonomiky. Je potrebné v nastúpenom trende pokračovať, pretože na tomto poli sa už urobilo veľa kvalitnej práce.

Literatúra

- DANČÁK, P. O fundamentálnych elementoch sociálnej komunikácie. In *Zdravotníctvo a sociálna práca*. Bratislava : SAPIENTIA, 2006, 41-54. ISSN 1336-9326.
- DANČÁK, P.; DANČÁK, M. Láska ako primárny kresťanský zdroj pomoci človeku v núdzi. In *Zdravotníctvo a sociálna práca*. Bratislava : SAPIENTIA, 2006, 40. ISSN 1336-9326.
- GONDA, P. *Ekonomické a etické základy slobodnej spoločnosti: Východiská manažérskej etiky*. Dostupné na: <http://www.petergonda.sk/upload/pdf/Gonda_ekonomia_etika_def.pdf>. [cit. 2011-10-20].
- KMECOVÁ, J. *Investovanie v sociálnej práci*. Prešov : DARE, 2011. 1 CD-ROM. ISBN 978-80-970757-0-5.
- MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha : Poltár, 2010. 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
- SŁOMSKI, W. *Úvod do filozofie Emmanuela Mouniera*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006. 138 s. ISBN 80-8068-450-2.
- SŁOMSKI, W. *Philosophical attempts*. Hannover : Europäische Akademie der Naturwissenschaften Hannover. 2009. ISBN 978-3-00-029959-9.
- STOLÁRIK, S. *Nový Dávid – prorok nádeje: príspevok k filozofii náboženstva a filozofii človeka podľa učenia Jána Pavla II*. Prešov : Prešovská Univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2007. 119 s. ISBN 978-80-8068-638-3.
- STOLÁRIK, S. *Život ako existenciálny pohyb vo filozofii Jana Patočku*. Košice : Kňazský seminár Košice, 2000. 112 s. ISBN 80-7165-281-4.
- STOLÁRIK, S. *Svedectvo bez slov*. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2008. 141 s. ISBN 978-80-89138-89-0.
- SV. AUGUSTÍN *Boží štát*. II. zväzok. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2005. 430 s. ISBN 80-7162-571-X.
- Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov.

Ing. Jaroslava Kmecová, PhD.

Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove
Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

---

⁸) DANČÁK, P. O fundamentálnych elementoch sociálnej komunikácie. In *Zdravotníctvo a sociálna práca*. Bratislava : SAPIENTIA, 2006, s. 53. ISSN 1336-9326.

POSTAVENIE MANAŽÉRA V ZARIADENÍ SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

THE POSITION OF THE MANAGER AT THE SOCIAL SERVICES

Monika Mačkinová, Eva Musilová

Abstrakt

Cieľom sociálneho manažmentu je zabezpečiť efektívne riadenie tak, aby riadené subjekty navzájom spolupracovali, vytvárali spätno-väzbové vzťahy a zároveň boli stotožnené s cieľmi. Manažment v sociálnej práci predstavuje súbor poznatkov, ktoré by mal každý riadiaci pracovník teoreticky ovládať a prakticky aplikovať vo svojej manažérskej práci v sociálnej inštitúcii funkčného celku berúc do úvahy ekososciálne, sociologické a ekonomické faktory riadenia.

Kľúčové slová

Manažment, poskytovateľ sociálnych služieb, organizovanie, plánovanie.

Abstract

The aim of the social management is to ensure effective control so that the controlled entities are cooperating with each other, are creating feedback relations and are identified with the objectives. The management in social work represents a set of knowledge that should any senior manager know in theory and apply in practice within his/her management work in social institution (as a functional unit), taking into account eco-social, sociological and economic factors.

Keywords

Management, provider of social services, organization, planning.

Úvod

Jedným zo strategických kľúčov úspešnosti organizácie je orientácia na kvalitu služieb a spokojnosť klientov, pretože znalosť manažmentu v sociálnej práci nadobúda čoraz väčší význam pre prax sociálnej práce. Zabezpečenie a zlepšenie kvality poskytovania sociálnych služieb prostredníctvom sociálnej práce patrí k prioritným úlohám procesu transformácie sociálnych služieb organizácií. Manažment v sociálnej práci sa stal nevyhnutnosťou, pretože proces riadenia sociálnej práce v organizáciách ovplyvnili faktory ekonomickej efektívnosti, účelnosti a záujmov sociálnej inštitúcie.

1 Manažment

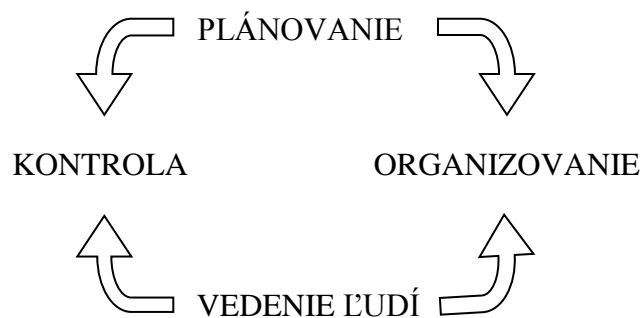
Manažment v sociálnej práci je vedenie a organizovanie riadených subjektov za pomoci riadiacich pracovníkov na základe presne určených plánov s nasledujúcou kontrolou efektivity

a výstupov z riadiaceho procesu v zmysle trvalej udržateľnosti s prihliadnutím na potreby klientov.

Konkrétnu odpoveď na otázku, ako uchopiť sociálny manažment a ako presne stanoviť objekt záujmu v sociálnom manažmente, musíme skúmať menej viditeľné vzťahy, kritériá a faktory ovplyvňujúce efektivitu riadiacich procesov v sociálnom manažmente.

Od manažéra sa vyžaduje riadenie organizácie a plnenie úloh, ktoré sú zamerané na implementáciu dôležitých činností, ku ktorým patria analýza a prieskum situácie, v ktorej sa klient nachádza, tvorba stratégie a plánovania, marketing sociálnej práce, organizácia, koordinácia, komunikácia a kontrola.

V manažmente sa stretávame s praktickou aplikáciou manažérskych funkcií, ktoré majú cyklický charakter, čo dokazuje ich vzájomnú prepojenosť – Demingov cyklus (Obr. č. 1).

Obrázok č. 1 – Demingov cyklus

Zdroj: Autori

2 Prieskum

Cieľ prieskumu

Cieľom prieskumu je preskúmať aplikáciu manažérskych praktík, znalostí a zručností manažérov sociálnej práce v sociálnych inštitúciách a v praxi. Zrealizovať komparáciu verejného poskytovateľa sociálnych služieb s neverejným poskytovateľom v aplikácií manažmentu v sociálnej inštitúcii. Analyzovať ako sa zavádzanie súčasných trendov a metód manažérskych činností sociálnej práce premietne na kvalitu poskytovaných sociálnych služieb.

1. Aký prínos pre poskytovateľov sociálnych služieb je aplikácia manažérskych postupov a metód pri poskytovaní sociálnych služieb klientom?
2. Aké manažérske praktiky a zručnosti použili poskytovatelia sociálnych služieb na poskytnutie rovnakého druhu sociálnej služby v rozličných podmienkach (finančnej kapacity, prostredia, personálnej vybavenosti, odbornej spôsobilosti)?
3. Postačujú na zvyšovanie a udržanie kvality služieb, na dosiahnutie cieľov a plánov sociálnej inštitúcie motivovanie pracovníkov a efektívna komunikácia?
4. Poukazuje na príčinné súvislosti vzniku a vývoja manažmentu aplikácia manažovania činností sociálnej práce v službe klientom pri zásahu a náprave sociálnych nedostatkov v spoločnosti?
5. Manažment v sociálnej práci, ako aj zavádzanie súčasných metód a nových trendov sociálnej práce v spoločnosti je vnímaný ako proces zvyšovania a udržania kvality poskytovania sociálnych služieb?

Prieskumná vzorka

Zvolili sme si za prieskumnú vzorku verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb v mestských častiach Bratislavy. Z viacerých oslovených sa do prieskumu zapojili traja verejní a štyria neverejní poskytovatelia sociálnych služieb.

Štát prestáva byť poskytovateľom sociálnych služieb, odstránil sa monopol štátu a decentralizácia sociálnych služieb. Vzniká presun kompetencií na samosprávy a neštátne subjekty, ako aj rámcová legislatíva určujúca podmienky pre poskytovanie sociálnych služieb. Vzniká trh v poskytovaní sociálnych služieb, rôzni zriaďovatelia, rôzne druhy ako aj rôzna kvalita sociálnych služieb. Prostredníctvom reformy verejnej správy sa stávajú sociálne služby adresné a konkrétne, vzniká možnosť výberu a kombinácie rôznych druhov sociálnych služieb. Aktívacia klienta prostredníctvom individuálneho rozvojového plánu poskytovania sociálnych služieb: „sociálne služby – šité na mieru klienta“. Profesionalizácia zamestnancov, inovácia a modernizácia sociálnych inštitúcií ako aj viac zdrojové financovanie zariadení, zvyšovanie kvality a odbornosti pri poskytovaní sociálnych služieb.

Organizácia a metódy spracovania prieskumu

Interpretácia otázok: 1, 2, 3, 4 ktorá skúmala či zariadenia vykonávajú prieskum trhu, dedukciu potrieb klienta a kontrolu stanovených úloh nám poukázala na fakt, že neziskové organizácie vykonávajú tieto manažérske funkcie polročných intervaloch a podľa potreby aj v častejších, verejní poskytovatelia ich vykonávajú minimálne.

Okruh otázok	1			2			3			4		
Verejný poskytovateľ SS		X	X		X			X			X	
		X	X		X			X			X	X
		X	X		X			X			X	
	0	3	3	0	3	0	0	3	0	0	3	1
Neziskový poskytovateľ SS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4

Tab. 1 – Analýza trhu

Zdroj: Autori

Verejní poskytovatelia analýzu trhu, dedukciu potrieb klienta a kontrolu stanovených cieľov organizácie vykonávajú a monitorujú sporadicky v polročných intervaloch, neziskoví poskytovatelia častejšie podľa potrieb organizácie.

Interpretácia otázok: 5, 6, 7, kde sme prieskumom chceli získať poznatok, ako poskytovatelia sociálnych služieb premietli do praxe manažérsku funkciu riadenia a organizácie sociálnej inštitúcie. V týchto otázkach sme sa zamerali hlavne na zručnosti manažérov v štýle riadenia organizácie na dosiahnutie úspešného fungovania zariadenia.

Okruh otázok	5			6					7					
	Verejný poskytovateľ SS	X		X	X		X	X	X	X	X		X	
X		X	X		X		X		X		X	X		X
		X	X	X	X	X	X	X		X	X	X		
	2	2	3	2	2	2	3	2	2	2	1	3	0	1
Neziskový poskytovateľ SS	X	X	X		X	X	X	X		X	X	X		X
		X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	X
		X	X		X	X	X	X		X	X	X		X
	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
	2	4	4	1	2	4	4	4	2	4	4	4	2	4

Tab. 2 – Potreba manažéra

Zdroj: Autori

U verejných poskytovateľov manažérska činnosť menej preferovala potreby organizácie a pracovníkov. Centralizovaný typ organizačnej štruktúry rozhoduje o právomoci v organizácii a jej vrcholové vedenie (VÚC, BSK, Magistrát hlavného mesta) o strategických otázkach aj o väčšine operatívnych otázkach riadenia. Neverejní poskytovatelia využívajú v plnom rozsahu všetky riadiace funkcie manažéra na dosiahnutie cieľov organizácie v riadení inštitúcie. Vrcholové vedenie odovzdáva značnú časť rozhodovacej právomoci nižším organizačným zložkám a rozširuje počet osôb, ktoré prijímajú rozhodnutia a súčasne sa zúčastňujú na jej riadení.

Interpretácia otázok: 8, 9, 10, 11, kde sme skúmali, ktoré manažérske zručnosti a schopnosti orientovanými na sociálnu problematiku využívajú poskytovatelia sociálnych služieb pri dosahovaní plánov a cieľov najčastejšie v praxi a ktoré vízie sa im podarilo naplniť.

Okruh otázok	8					9					10				11						
	Verejný poskytovateľ SS	X		X		X	X	X		X					X	X		X			
		X	X	X		X	X	X		X		X									
X		X	X		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X		X		
	2	2	3	1	2	3	3	2	2	1	1	2	1	2	2	1	2	0	1	0	
Neziskový poskytovateľ SS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X
		X	X			X		X	X		X	X		X	X	X	X		X	X	
	X		X		X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X		X	X	
	X	X	X	X	X	X		X	X		X	X	X	X	X	X	X	X			X
	3	3	4	2	3	4	2	4	3	2	4	4	2	4	4	4	4	4	2	2	4

Tab. 3 – Plnenie úloh

Zdroj: Autori

Organizačné štruktúry, ktorých predstaviteľmi sú verejní poskytovatelia sociálnych služieb sa pri plnení úloh správajú rigidne a stávajú sa brzdou rozvoja organizácie. Komplexné a pružné

riešenie úloh predstavujú cieľovo – programové a dynamické podnikateľské činnosti, ktoré zvyšujú schopnosť neziskových organizácií rýchlo reagovať na vývoj v okolí.

Výsledky prieskumu

Realizovaným prieskumom sme nadobudli poznanie, že aplikácia manažérskych postupov a metód pri verejných poskytovateľoch sociálnych služieb nie je až taká pružná a jednoznačne preferovaná v sociálnych inštitúciách, ako u neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Tento poznatok ale nevyklučuje potvrdenie hypotézy 1, že aplikácia manažmentu v sociálnych službách v podstatnej miere participuje na manažovaní činností sociálnej práce v spoločnosti svojimi dosiahnutými výsledkami v značnej miere ovplyvnili ekonomiku, kultúrno-sociálny vplyv či legislatívu štátu.

Z výsledkov pozorovania a vyhodnotenia dotazníka sa potvrdila hypotéza 2, že manažment aplikáciou činností zavádzania procesov a procesných prístupov pomáha profesionálnym pracovníkom v sociálnych službách vo vzťahu k pracovníkom, klientom a spoločnosti.

Prieskum nám potvrdil, že zmyslom a cieľom organizácií poskytujúce sociálne služby je pozitívna zmena v živote klienta. V sociálnych službách na všetkých úsekoch sociálnej starostlivosti bol vytvorený aplikáciou manažmentu v sociálnych službách systém zabezpečujúci požadovanú úroveň poskytovanej služby a tento významný determinant potvrdil hypotézu 3.

3 Odporúčania pre prax

Základom efektívnej práce v sociálnej inštitúcii je poznanie cieľov a konkrétnych úloh, ktoré musia pracovníci sociálnej práce vykonať pre naplnenie cieľov sociálnej inštitúcie. K dôležitým prvkom patria dostupné prostriedky, zdroje, metódy a materiálne zabezpečenie. Fungovanie sociálnej inštitúcie je podmienené vykonaním základných činností manažéra sociálnej práce ako je naplánovanie všetkých zložiek inštitúcie. Úlohou manažéra je rozdeliť zamestnancom konkrétne úlohy a zabezpečiť, aby tieto úlohy mohli byť efektívne a včas splnené a priebežne kontrolované.

Riaditelia organizácií sociálnych služieb zodpovedajú za riadenie prevádzky zariadenia, realizáciu odborných služieb ako aj získavanie finančných prostriedkov pre inštitúciu.

Úloha vedúcich pracovníkov – manažérov spočíva v delegovaní úloh, aktívnej komunikácii s podriadenými, sociálnymi pracovníkmi a implementáciu správneho a inovatívneho prístupu ku klientom. Vedúci pracovník primeranou motiváciou a adekvátnym prístupom k podriadeným zamestnancom sociálnej práce zabezpečí, aby na svojich oddeleniach podali maximálny výkon vo vzťahu ku klientom, pri riešení problémov ako aj vzniknutých situácií v spoločnosti v súlade so zákonom o sociálnom ustanovení. Správnou motiváciou sociálnych pracovníkov sa zvýši výkon podriadených a taktiež schopnosť prekonávať problémy spojené s nedostatočnou zodpovednosťou, či nízkou kvalitou práce, vysokou fluktuáciou a pracovnou absenciou zamestnancov. Napĺňaním potrieb pracovníkov docieli manažér či vedúci organizácie pracovné úsilie a záujem pracovníkov v hľadaní úspor a zlepšení pracovného procesu. Prejavom záujmu vedenia o problémy a názory podriadených stimuluje pracovníkov, aby aj v ťažkých dobách zotrvali na svojom mieste, pracovali v mimoriadnych zmenách, ak je to potrebné na dosiahnutie cieľov a plánov organizácie. Kontrola je dôležitou súčasťou riadiaceho procesu, a preto je vykonávaná v každej organizácii. Manažér sociálnej práce kontrolou zisťuje,

či organizácia alebo inštitúcia dosiahla stanovené ciele, či sa nevyskytol problém, ktorý treba riešiť, či je nutné meniť plán, alebo prijať iné nápravné opatrenie. Plánovanie určí, ako dosiahnuť ciele a kontrolou získame informáciu, či inštitúcia nezišla zo správnej cesty k dosiahnutiu cieľa. Manažéri porovnávajú výkony s naplánovanými štandardmi alebo cieľmi na zistenie, či výkon je v súlade so štandardmi a vykonávajú všetky činnosti potrebné na jej zaistenie.

Literatúra

VAVREČKA, M.; LEDNICKÝ, M. Česko-anglický a anglicko-český slovník managementu. Brno : Computer Press, 2006. 364 s. ISBN 80-251-0519-9.

doc. PhDr. Monika Mačkinová, PhD.

VŠZ a SP sv. Alžbety
Katedra sociálnej práce
Bratislava, Slovakia
monika.mackinova@szu.sk

MUDr. Eva Musilová, PhD.

Fakulta ošetrovateľstva a zdravotníckych odborných štúdií
Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave
Limbová 12
833 03 Bratislava
Slovenská republika
eva.musilova@szu.sk

SOCIÁLNY PRACOVNÍK V MANAŽMENTE PALIATÍVNEJ STAROSTLIVOSTI

SOCIAL WORKER IN THE MANAGEMENT OF PALIATIVE CARE

Eva Grey

Abstrakt

Sociálny pracovník patrí do multidisciplinárneho tímu, ktorý sa stará o pacienta v poslednom štádiu nevyliciteľného ochorenia. Takíto pacienti môžu byť umiestnení v domácej starostlivosti, v hospicoch, na oddeleniach paliatívnej starostlivosti, ale aj v iných zdravotníckych a sociálnych zariadeniach. Na Slovensku v tejto oblasti pôsobí menej profesionálnych sociálnych pracovníkov ako v iných krajinách, v dôsledku nedostatočnej legislatívy a finančných limitov. Profesionálne kompetencie a prácu sociálneho pracovníka si potom rozdeľujú ostatní členovia tímu, najčastejšie lekári a zdravotné sestry.

Prítomnosť sociálnych pracovníkov na oddeleniach paliatívnej starostlivosti, ale aj na ďalších nemocničných oddeleniach a v ambulatných i mobilných tímoch paliatívnej starostlivosti by mohla odbremeniť zdravotníckych pracovníkov od množstva povinností a predchádzať tak syndrómu vyhorenia.

Kľúčové slová

Sociálny pracovník, paliatívna starostlivosť, hospicová starostlivosť, syndróm vyhorenia.

Abstract

Social worker belongs to the multidisciplinary team which takes care of a patient in the last stage of an incurable disease. The patient can be treated in home care, in a hospice, in a palliative care unit, but also in other medical or social institutions. Because of inadequate legislation and suboptimal financial funding there are much fewer social workers within palliative care in Slovakia in comparison with many other countries. Therefore, professional competencies and tasks of the social worker have to be divided among the other members of the team, most often physicians and nurses.

Social workers presence in palliative care units, other hospital departments, as well as outpatient and mobile teams of palliative care could relieve health care workers from many duties and prevent burnout syndrome.

Key words

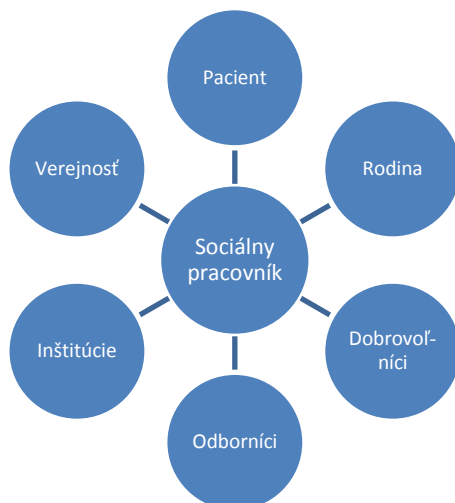
Social worker, palliative care, hospice care, burnout syndrome.

1 Funkcie sociálneho pracovníka v paliatívnej starostlivosti

Nakoľko paliatívna starostlivosť sa môže realizovať viacerými formami, na rôznych miestach a tímami s rôznym zastúpením profesionálov, aj kompetencie sociálneho pracovníka sa môžu čiastočne odlišovať. Iná bude jeho úloha v lôžkovom hospici, v mobilnom hospici alebo na

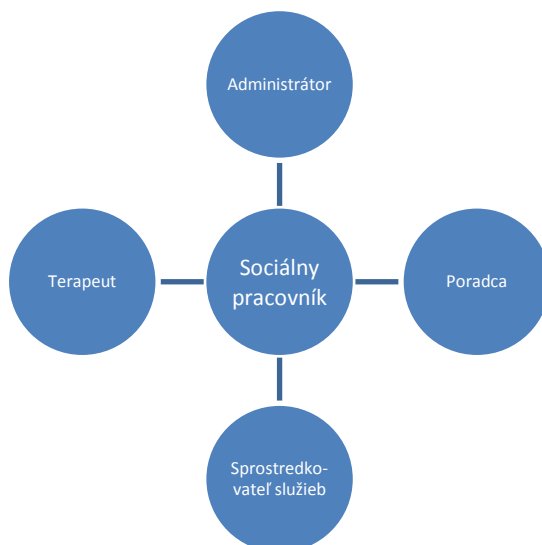
oddelení paliatívnej starostlivosti v zdravotníckom zariadení. Zameriame sa preto na hlavné funkcie, ktoré by mohol vykonávať tak, aby uľahčil prácu najmä zdravotníckym pracovníkom na oddelení paliatívnej starostlivosti v zdravotníckom zariadení alebo v lôžkovom hospíci. Lekári a sestry by tak mohli viac času venovať priamemu a pokojnému kontaktu s pacientmi.

Graf. č. 1 – Spolupráca sociálneho pracovníka v paliatívnej starostlivosti

Sociálny pracovník pracuje so samotným pacientom, s jeho rodinou a blízkymi, koordinuje prácu dobrovoľníkov a môže sprostredkovať kontakt s ďalšími inštitúciami a odborníkmi v prospech pacienta, jeho rodiny, ale i celého paliatívneho tímu. V neposlednom rade môže koordinovať a realizovať kontakt s verejnosťou pre podporu zariadenia paliatívnej starostlivosti.

Graf. č. 2 – Funkcie sociálneho pracovníka v paliatívnej starostlivosti

Základné funkcie sociálneho pracovníka môžeme označiť ako: administrátor, poradca, sprostredkovateľ služieb a terapeut.

2 Administrátor

Sociálny pracovník môže poskytovať záujemcom základné informácie o zariadení paliatívnej starostlivosti, ako aj o podmienkach a aktuálnych možnostiach prijatia pacienta. O samotnom prijatí pacienta nerozhoduje sám. Podaním informácií a prípravou uchádzačov uľahčí prácu tímu, ktorý posudzuje žiadosti o prijatie pacientov.

Pri prijatí pacienta na oddelenie zabezpečuje administratívne úkony, vypísanie registračných formulárov. Informuje pacienta a rodinu o fungovaní zariadenia, návštevách na oddelení, členoch multidisciplinárneho tímu, na ktorých sa môžu obrátiť, a ich kompetenciách.

Počas hospitalizácie môže viesť časť dokumentácie o pacientovi, ako aj chode zariadenia.

3 Poradca

Sociálny pracovník v paliatívnej starostlivosti poskytuje pacientom a rodine poradenstvo o možnostiach a spôsoboch získania či zapožičania kompenzačných pomôcok, najmä pre prípad pobytu chorého v domácom prostredí.

Vie poradiť pacientovi a rodine o nárokoch na invalidný dôchodok a kompenzačné príspevky, ako aj o možnostiach úhrady služieb poskytovaných v súvislosti s nevyliciteľným progresujúcim ochorením. Poradenstvo obsahuje informáciu, na ktoré príspevky má pacient nárok, inštitúciu, kde treba o príspevok žiadať a podobne. Cieľom poradenstva je pomôcť pacientovi a najmä rodine k svojpomoci a využitiu zdrojov pomoci, ktoré sú k dispozícii.¹

4 Sprostredkovateľ služieb

Časť pacientov nemá takého príbuzného, ktorý by bol ochotný a vedel príspevky a pomôcky získať na základe informácií, ktoré dostal. V takýchto prípadoch môže sociálny pracovník urobiť ďalšie úkony alebo asistovať pri nich tak, aby pacient pomoc získal. Ide najmä o vypísanie formulárov a žiadostí, podanie žiadostí na patričné inštitúcie, vyzdvihnutie pomôcky a pod.

Sociálny pracovník môže sprostredkovať služby právnika, napríklad za účelom spísania závetu. Tiež môže byť sprostredkovateľom kontaktu s kňazom alebo pastorom podľa želania pacienta. Sprostredkováva a koordinuje prácu dobrovoľníkov na oddelení.

Sociálny pracovník môže pomôcť riešiť finančné a bytové problémy rodinných príslušníkov, ku ktorým dochádza v dôsledku nevyliciteľnej choroby príbuzného alebo jeho úmrtím. Patrí sem aj pomoc s vybavením vdovského/vdoveckého a sirotského dôchodku.

Ak sa pacient pred svojou hospitalizáciou staral o nezaopatrené deti, mentálne postihnutého člena domácnosti alebo nevládneho partnera, najväčšou úľavou preňho bude, ak mu sociálny pracovník pomôže zabezpečiť starostlivosť o nich. To býva jednou z najťažších no i najdôležitejších úloh sociálneho pracovníka v paliatívnej starostlivosti.²

Niekedy pacientov trápi fakt, že doma nechali bez opatery domáce zvieratko. Sociálny pracovník môže starostlivosť oň zabezpečiť s pomocou dobrovoľníkov.

¹⁾ MÁTEL, A.; OLÁH, M.; SCHAVEL, M. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce I*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 214 s. ISBN 978-80-8132-027-9.

²⁾ SMOLENOVÁ, L. A KOL. *Vybrané kapitoly z paliatívnej starostlivosti*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008. 98 s. ISBN 978-80-8082-197-5.

5 Terapeut

Kvalifikovaný sociálny pracovník sa môže podieľať aj na terapii zomierajúceho pacienta. Podľa stavu a záujmu pacienta využíva prvky ergoterapie, arteterapie a muzikoterapie. Tieto pomáhajú k uvoľneniu pacienta, odpútaniu myšlienok od ochorenia a dávajú mu pocit stálej užitočnosti. Logoterapia pomáha pacientovi nachádzať zmysel utrpenia a vyrovnať sa so smrťou.

Sociálny pracovník môže pomáhať liečiť narušené vzťahy pacienta s rodinnými príslušníkmi a inými osobami využitím komunikačných zručností a mediácie.

Záver

Sociálny pracovník môže byť pomocníkom a partnerom zdravotníckych pracovníkov a ďalších odborníkov v multidisciplinárnom tíme paliatívnej starostlivosti. Prebratím niektorých kompetencií môže šetriť čas a energiu ostatných členov tímu, čím im umožní venovať sa s väčším pokojom ich vlastnej odbornej starostlivosti o pacienta a jeho rodinu. Zároveň u nich pomáha predchádzať syndrómu vyhorenia.

Je preto potrebné, aby pozícia a materiálne zabezpečenie sociálneho pracovníka na Slovensku boli legislatívne ukotvené a prakticky doriešené tak, ako to už funguje v iných krajinách.

Literatúra

MÁTEL, A.; OLÁH, M.; SCHAVEL, M. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce I*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 214 s. ISBN 978-80-8132-027-9.

SMOLEŇOVÁ, L. A KOL. *Vybrané kapitoly z paliatívnej starostlivosti*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008. 98 s. ISBN 978-80-8082-197-5.

Prof. MUDr. Eva Grey, PhD.

Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Nám. 1. mája č. 1

810 00 Bratislava

Slovenská republika

eva.grey@gmail.com

MANAGEMENT OŠETŘOVATELSKÉ PÉČE O SENIORY V ZAŘÍZENÍCH SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

MANAGEMENT OF NURSING CARE FOR THE ELDERLY IN SOCIAL SERVICES

Musilová Eva, Mačkinová Monika

Abstrakt

Za poslední období sloučením managementu a ošetrovatelství vznikla nová vědní disciplína management ošetrovatelství. Management ošetrovatelství je proces provádění práce prostřednictvím jiných, včas, v rámci rozpočtu a důsledně. Shromažďuje výsledky výzkumů, analyzuje a syntetizuje je a třídí je pro potřeby řídicí činnosti. Moderní management ošetrovatelství se zakládá na využívání poznatků z informatiky, statistiky, operační analýzy a ekonomiky v procesu řízení.

Klíčová slova

Management ošetrovatelství, analýza, syntéza, ekonomika.

Abstract

Over the past year by emerging management and nursing, a new scientific discipline of nursing management emerged. Nursing Management is the process of execution of work by others, on time, within budget and consistently. Collects the results of researches, analyzes and synthesizes them and organizes them for the needs of management activities. Modern management of nursing is based on the use of knowledge in informatics, statistics, operational analysis and economy in the management process.

Keywords

Nursing management, analysis, synthesis, economy.

Úvod

"Manažment ošetrovatelstva je súbor overených postupov, skúseností a metód, ktoré používajú sestry – manažérky ošetrovatelstva na zvládnutie činností potrebných na vytvorenie optimálnych podmienok na poskytovanie kvalitných ošetrovateľských služieb".¹

Na Slovensku sa rozvíja cez projekt Svetovej zdravotníckej organizácie, ktorý má názov Ošetrovatelstvo v akcii a má dve zamerania:

- riadenie v ošetrovatelstve,
- ošetrovateľská prax.

---

¹⁾ I.c. Dostupné z <http://www.docstoc.com/docs/117554973/MANA%EF%BF%BDMENT-VO-%EF%BF%BDTROVATELSTVE>.

História riadenia v ošetrovatelstve sa začala písať v roku 1989, kedy Svetový zdravotnícky výbor prijal rezolúciu o posilnení ošetrovatelstva a pôrodnej asistencie v rámci podpory stratégie programu Zdravie pre všetkých. Členské štáty začali podporovať vymenovávanie ošetrovateľského personálu do vedúcich funkcií a manažmentu. Ďalšia významná rezolúcia, vyzdvihujúca dôležitosť ošetrovateľského manažmentu, bola prijatá v roku 1992. Po roku 2000, kedy bola Mníchovská konferencia o ošetrovatelstve a pôrodnej asistencii, bola v Európe zdôraznená potreba na vytvorenie priestoru sestram a pôrodným asistentkám v riadení a rozhodovaní na všetkých úrovniach ošetrovatelstva. Deklarovali ju všetci ministri zdravotníctva členských štátov SZO v Európe. Jednou z úloh Mníchovskej deklarácie bolo minimalizovať faktory spomaľujúce proces rozvoja a zároveň riadenia ošetrovatelstva. Ďalšia časť projektu je zameraná na rozvoj a zvýšenie kvality ošetrovateľskej praxe.

Rozvoj ošetrovateľského manažmentu ovplyvňujú nasledovné faktory:

- nedostatok moci – čo má za následok submisívne postavenie a nerovnocennosť v rozhodovaní na jednotlivých stupňoch riadenia s následnou absenciou ošetrovatelstva a jeho manažmentu v zdravotníckom tíme,
- postavenie žien – s nedostatočným finančným ohodnotením a častou diskrimináciou ich návrhov na zmeny v rozvoji ošetrovatelstva,
- dominantnosť medicíny – čo sestru stavia do polohy pomocníčky, plniacej príkazy lekára a jej prínos v riadení sa nedoceňuje,
- ekonomika – princípy a uplatňovanie trhovej ekonomiky v praxi, postavenie zdravotných poisťovní, finančné toky v zdravotnom systéme a cenová politika má za následok neadekvátne poskytovanie ošetrovateľských služieb,
- nedostatok sestier – spoločenské a finančné nedocenenie sestier má za následok odchod zo sesterskej profesie a migráciu sestier, ktoré zostávajú,
- veda a výskum v ošetrovatelstve – výsledky výskumov dokazujú, že ošetrovatelstvo potrebuje tvorivý a pružný manažment s adresným a účinným riadením,
- informačný systém – umožňuje rýchly prenos a získavanie informácií a počítač je pomocníkom v riadení,
- demografia – prevalencia chorôb, štatistické ukazovatele starnutia populácie predurčujú požiadavky na ošetrovateľské služby,
- vzdelávanie – dôraz treba klásť na transformáciu ošetrovateľského vzdelávania s dôsledným vzdelávaním v manažmente, aby bola zaručená kompatibilita v súlade s požiadavkami EÚ,
- legislatíva – príloha 4 k nariadeniu vlády č. 322/2006 Z.z. sú uvedené špecializačné odbory určené na riadenie zdravotníctva a ošetrovatelstva.²

1 Sestra manažérka

Manažér je funkcia, a jej nositeľom je osoba, ktorá zodpovedá za dosahovanie cieľov organizácie, pri aktívnej účasti na tvorbe a zabezpečení týchto cieľov. Manažér je subjekt riadenia, ktorého zameraním je vykonávať riadiace aktivity a usmerňovať chod riadiacej jednotky. Musí byť nositeľom určitého spektra vlastností a byť pripravený preberať zodpovednosť za

²) KILÍKOVÁ, M. *Základy manažmentu v ošetrovatelstve I.* Bratislava : Sapienta, 2006. 68 s. ISBN 80-89271-01-4.

výsledky práce iných. Považuje sa za subjekt manažmentu, vydávajúci nariadenia a žiadajúci ich realizáciu. Riadi činnosť takzvaného objektu manažmentu, teda pracovníkov zariadenia. Manažérom je vo svojej podstate každá sestra, ktorá pracuje metódou ošetrovateľského procesu, pretože posudzuje, plánuje, realizuje a hodnotí ošetrovateľskú starostlivosť o pacienta. Ďalej vyhodnocuje teórie a výskum a zveľaďuje a udržiava ich nezávislosť.

Na sestru manažérku sú kladené zo strany svojich podriadených určité očakávania:

- dôveryhodnosť a autorita,
- konštruktívnosť a kritickosť,
- schopnosť motivovať,
- organizačné schopnosti,
- komunikačné zručnosti,
- spoľahlivosť,
- schopnosť prispôbiť sa,
- pružnosť,
- intelektové schopnosti,
- interpersonálne zručnosti,
- tvorivosť a vynaliezavosť,
- morálna celistvosť,
- presvedčivosť,
- odborné vedomosti,
- charizma,
- ochota delegovať úlohy,
- zdravý úsudok,
- bezúhonnosť.³

V očiach verejnosti sestra manažérka vytvára a udržiava hlavnú orientáciu ošetrovateľstva a tou je služba ľuďom. Predpokladom efektívnosti práce sestry manažérky je spojenie logického myslenia s vedeckými zákonitostami teórie manažmentu a skúsenosťami úspešných manažérov.

Za optimálne postavenie ošetrovateľstva a jeho nositeľiek – sestier, sú zodpovedné sestry na národnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Národná úroveň

- určuje priority a kooperuje pri vytváraní národných kritérií a štandardov,
- podporuje výskum,
- vytvára národný akčný plán rozvoja ošetrovateľstva,
- zapája sa do medzinárodných ošetrovateľských aktivít,
- podieľa sa na medzinárodných štúdiách a vytvára medzinárodné informačné a komunikačné kanály.

V SR toto funkčné miesto určuje minister zdravotníctva a vykonáva ho odborne spôsobilá registrovaná sestra, vykonávajúca pracovné činnosti v rezorte zdravotníctva.

---

³⁾ JAROŠOVÁ, D. *Péče o seniory*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2006. 200 s. ISBN 80-7368-110-2.

Regionálna úroveň

- s ohľadom na dostupné materiálové a ľudské zdroje, organizuje a koordinuje poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti v regióne,
- so zreteľom na ciele ošetrovateľstva navrhuje a plánuje princípy zdravotníctva,
- na uspokojenie zdravotných potrieb populácie ako celku, hľadá spôsoby na zabezpečenie rozvoja ošetrovateľských služieb,
- vedie poradenstvo v profesionálnej oblasti,
- formuluje a aplikuje princípy ošetrovateľskej starostlivosti do regionálnych programov rozvoja zdravotníctva,
- navrhuje regionálne štandardy ošetrovateľskej starostlivosti,
- kontroluje finančnú oblasť,
- v súvislosti s kvalitou ošetrovateľských služieb zbiera údaje zo zdravotníckych zariadení,
- v zdravotníckych zariadeniach na regionálnej úrovni sleduje pokroky, efektívnosť ošetrovateľského manažmentu,
- reviduje manažérske postupy a vyhodnocuje výsledky.

Funkciu sestry manažérky na regionálnej úrovni vykonáva sestra samosprávneho kraja a obsadzuje ju vedúci odboru zdravotníctva samosprávneho kraja na základe výberového konania.

Miestna úroveň

- v danom zdravotníckom zariadení formuluje racionálnu a efektívnu stratégiu ošetrovateľstva,
- usmerňuje úzke grémium pracovníkov pri vypracúvaní koncepcie ošetrovateľstva pre dané zariadenie,
- pri vypracúvaní štandardov a plánov ošetrovateľskej starostlivosti zabezpečuje odborné poradenstvo,
- nesie priamu zodpovednosť za výsledky ošetrovateľstva v celom zdravotníckom zariadení,
- nesie priamu zodpovednosť za kvalitu ošetrovateľskej starostlivosti.

Rolu vrcholového manažéra ošetrovateľstva zastáva námestníčka riaditeľa pre ošetrovateľskú starostlivosť. Priamo zodpovedá za odbornú úroveň poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti, plynulosť, sústavnosť a dostupnosť poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti metódou ošetrovateľského procesu.

Rolu stredného manažéra zastáva vedúca sestra. Zodpovedá za celkovú činnosť ošetrovateľského personálu na klinike alebo oddelení. Strategické plány vrcholového manažmentu transformuje do každodennej praxe. Plánuje, riadi a kontroluje poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti metódou ošetrovateľského procesu. Organizuje, plánuje a koordinuje tvorbu individuálnych ošetrovateľských plánov a postupov starostlivosti o pacienta.⁴

Riadenie ošetrovateľskej starostlivosti na prvej úrovni zabezpečuje staničná, respektíve úseková sestra. Poveruje ošetrovateľskými úlohami členov tímu, monitoruje a vyhodnocuje ich

---

⁴) KILÍKOVÁ, M.; JAKUŠOVÁ, V. *Teória a prax manažmentu v ošetrovateľstve*. Martin : Osveta, 2008. 149 s. ISBN 978-80-8063-290-8.

pracovné výkony. Organizuje sesterské vizity, riadi komunikáciu s pacientom, zabezpečuje zdravotnícky materiál a pomôcky.⁵

2 Manažérske funkcie v ošetrovatel'stve

Manažérske funkcie v ošetrovatel'stve majú cyklický charakter. Znamená to, že každý manažér uplatňuje v riadiacej práci manažérske funkcie tak, aby ich vzájomným zosúladením dosahoval stanovené ciele a strategickou chybou by bolo manažérske funkcie vnímať izolovane, pretože spolu veľmi úzko súvisia a navzájom sa ovplyvňujú a dopĺňajú.⁶

Plánovanie

Je východiskovou manažérskou funkciou, ktorej výsledkom je plán. Podľa časového horizontu na aký sa plány stanovujú rozoznávame:

- dlhodobé plány,
- strednodobé plány,
- krátkodobé plány.

Podľa úrovne rozhodovacieho procesu, teda stupňa riadenia na ktorom sa vytvárajú rozoznávame:

- strategický plán,
- taktický plán,
- operatívny plán.

Organizovanie

Organizovanie znamená pretváranie existujúceho systému a vytváranie nového. Predpokladom tejto funkcie je existencia vopred vytýčených cieľov, hlavných povinností a rozumnej miery právomocí.

Vedenie

Vedenie je vlastne základom efektívnosti manažérskeho povolania. Spoločným znakom každého vedenia je ovplyvňovanie. Je to schopnosť alebo proces ovplyvňovania ľudí. Manažér sa snaží o dobrovoľnú účasť podriadených na dosiahnutí spoločných cieľov a tým aj o uspokojenie vlastných potrieb.

Kontrolovanie

Kontrolovanie je ukončujúci proces riadenia a jeho úlohou je odstrániť možné odchýlky, ktoré vznikli pri realizácii plánov a zabezpečiť plnenie cieľov. V tejto fáze riadenia sa manažér zameriava nielen na zistenie odchýlok, ale aj ich príčin a na ich urýchlené odstránenie.

---

⁵⁾ KILÍKOVÁ, M. *Základy manažmentu v ošetrovatel'stve I.* Bratislava : Sapia, 2006. 68 s. ISBN 80-89271-01-4.

⁶⁾ JAKUŠOVÁ, V. *Základy zdravotníckeho manažmentu.* Martin : Osveta, 2010. ISBN 978-80-8063-347-9.

Komunikácia

Predstavuje väčšinu aktivít každodenného života. Komunikáciu chápeme ako zjednocujúci faktor pri jednotlivých manažérskych aktivitách a je to jadro manažérskeho výkonu. Je podstatným kritériom úspechu riadenia. Za najrýchlejšiu formu komunikácie považujeme v dnešnej dobe elektronickú komunikáciu.

Kvalita

Kvalitu ošetrovateľskej služby je nutné chápať ako komplexnú, viacrozmernú službu klientovi. Svetová zdravotnícka organizácia definuje kvalitnú zdravotnú a ošetrovateľskú starostlivosť ako súbor výsledkov dosiahnutých v prevencii, diagnostike a liečbe na základe lekárskejších a ošetrovateľských vied a praxe.

Má tri rozmery:

- kvalita z pohľadu pacienta – klienta, t.j. čo očakáva on,
- kvalita z profesionálneho hľadiska, t.j. či poskytované služby majú profesionálny charakter, vhodné pomôcky, techniku,
- kvalita z hľadiska riadenia, t. j. efektívne využívanie zdrojov.

Uznávanými parametrami kvalitnej starostlivosti sú:

- dostupnosť – vzhľadom na geografické podmienky, kultúru ale aj bezbariérovosť prístupu ku kvalitnej starostlivosti,
- primeranosť – s ohľadom na vedecký rozvoj a potreby pacienta – klienta,
- kontinuita – koordinácia starostlivosti v priestore a čase,
- efektívnosť – maximálny úspech starostlivosti vzhľadom na dostupné zdroje,
- pôsobivosť – stupeň efektivity pri minimálnom vynaložení nákladov a námahy,
- bezpečnosť – minimalizovanie rizika nebezpečenstva poškodenia pacienta – klienta,
- včasnosť – poskytnutie starostlivosti vždy, keď ju klient – pacient potrebuje.

Neopomenuteľným ukazovateľom je pohľad príjemcu – pacienta, vyjadrený jeho spokojnosťou a stupňom zainteresovanosti na procese rozhodovania o poskytovaní starostlivosti.⁷

3 Hodnotenie kvality ošetrovateľských činností

Integrálnou súčasťou procesu riadenia ošetrovateľstva je hodnotenie kvality

Kvalita poskytovanej starostlivosti je hodnotená aj z pohľadu poskytovateľov zdravotníckych služieb a tiež nákupcami zdravotníckych a ošetrovateľských služieb.

Metódami merania kvality sú:

- priame pozorovanie,
- kontrola nadriadeným pracovníkom,
- rozhovory,
- sledovanie výkonnosti personálu,
- dotazníky,
- audit,

---

⁷⁾ JAKUŠOVÁ, V. *Základy zdravotníckeho manažmentu*. Martin : Osveta, 2010. ISBN 978-80-8063-347-9.

- vytváranie štandardov a porovnávanie kritérií.⁸

Poskytovanie kvalitnej ošetrovateľskej starostlivosti je proces, ktorý predpokladá spoluprácu všetkých členov ošetrovateľského tímu. Výsledkom je neustále zlepšovanie kvality poskytovanej starostlivosti a redukcia rizík pre pacientov ale aj pre personál. Programy kvality sú efektívne vtedy, keď sú presne plánované, majú presne opísané postupy odborných výkonov a sú v rámci multidisciplinárneho tímu systematické. Dôležité je kontrolovať pracovné postupy, zavádzať potrebné metódy, spôsoby a edukačné programy s cieľom znižovať riziká, účelne hospodáriť so zdravotníckym materiálom a predchádzať chybám. Jedným z množstva prostriedkov zabezpečovania kvality a bezpečnosti poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti sú ošetrovateľské procesuálne štandardy. Zjednocujú náročné pracovné postupy a zlepšujú funkčnosť z hľadiska výsledkov poskytovanej starostlivosti. Každý štandard musí prejsť schvaľovacím procesom, aby bol zabezpečený súlad pracovného postupu s požiadavkami vedúcich pracovníkov, sestier a pacienta. Následne v praxi prebieha pravidelná kontrola – audit – čím sa zabezpečuje jeho relevantnosť a odbornosť.

Netreba zdôrazňovať, že práca sestry je denne konfrontovaná s prípadmi, ktoré musí zvládať nielen profesionálne ale aj ľudsky. Preto má tvorba a dodržiavanie štandardov nezastupiteľné miesto v procese poskytovania zdravotnej a ošetrovateľskej starostlivosti.

4 Etika v práci manažéra

Etika je sústava princípov a pravidiel, ktoré určujú, čo je správne a čo nie je správne z pohľadu morálky. Za etický sa považuje taký prístup manažéra ktorý zohľadňuje, rešpektuje a ochraňuje ľudské práva. V praxi ide o právo zamestnancov na zaistenie bezpečia, ochranu života, vyjadrenie názoru, právo na myslenie. Etika v rozhodovaní súvisí s teóriou spravodlivosti a znamená rešpektovanie osobnej slobody a integrity. Správna sestra – manažérka podporuje a dodržiava v plnom rozsahu všetky predpisy, pravidlá, právne normy a obmedzenia aj napriek tlaku kultúry organizácie, či iných negatívnych vplyvov.

V manažérskej pozícii sú charakteristické tri úrovne morálneho vývoja:

- Predkonvenčný stupeň – manažér sa správa eticky iba v situácii, na ktorej je osobne zainteresovaný alebo vo chvíli, kedy sa obáva trestu.
- Zvyčajne konvenčný stupeň – manažér prijíma rozhodnutia podľa toho, čo od neho očakávajú podriadení alebo nadriadení a úspešne plní vopred dohodnuté stratégie.
- Participačný stupeň – manažér rešpektuje ostatných ale postupuje podľa vlastných hodnôt bez ohľadu na názor väčšiny, riadi sa vlastným etickým princípom aj v prípade hrozby porušenia zákona.

Hlavným atribútom v manažérskej etike je hodnota. Je to miera osobného presvedčenia, podľa ktorého sa manažér riadi. Správny manažér disponuje konzistenciou morálnych postojov a hodnôt.⁹

⁸⁾ KILÍKOVÁ, M. *Základy manažmentu v ošetrovateľstve I.* Bratislava : Sapia, 2006. 68 s. ISBN 80-89271-01-4.

⁹⁾ KILÍKOVÁ, M. *Základy manažmentu v ošetrovateľstve I.* Bratislava : Suplenta, 2006. 68 s. ISBN 80-89271-01-4.

Literatúra

JAKUŠOVÁ, V. *Základy zdravotníckeho manažmentu*. Martin : Osveta, 2010. ISBN 978-80-8063-347-9.

JAROŠOVÁ, D. *Péče o seniory*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2006. 200 s. ISBN 80-7368-110-2.

KILÍKOVÁ, M. *Základy manažmentu v ošetrovateľstve I*. Bratislava : Sapienta, 2006. 68 s. ISBN 80-89271-01-4.

KILÍKOVÁ, M.; JAKUŠOVÁ, V. *Teória a prax manažmentu v ošetrovateľstve*. Martin : Osveta, 2008. 149 s. ISBN 978-80-8063-290-8.

<http://www.docstoc.com/docs/117554973/MANA%EF%BF%BDMENT-VO-%EF%BF%BDTROVATELSTVE> [cit. 2013-03-06].

MUDr. Eva Musilová, PhD.

Fakulta ošetrovateľstva a zdravotníckych odborných štúdií
Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave
Limbová 12
833 03 Bratislava
Slovenská republika
eva.musilova@szu.sk

doc. PhDr. Monika Mačkinová, PhD.

VŠ ZaSP sv. Alžbety
Katedra sociálnej práce
Bratislava, Slovakia
monika.mackinova@szu.sk

ZNALOSTNÝ MENEŽMENT KLÚČ K ÚSPECHU ORGANIZÁCIÍ

KNOWLEDGE MANAGEMENT AS A KEY TO SUCCESS IN THE COMPANY

Marta Vaverčáková, Jana Keketiová, Zuzana Polakovičová

Abstrakt

Současná doba přináší nový pohled na řešení vzdělávání zaměstnanců. Podnikový management je nucen zabývat se nejen tradičními zdroji, tedy využíváním technologií, nýbrž i méně známými zdroji, jako jsou znalosti. Manažeři musí přehodnotit své postoje k vědomostem a znalostem a pomocí těchto informací získávat konkurenční výhodu. Znalostní management je klíčovým faktorem k úspěchu organizace.

Klíčová slova

Znalostní management, vzdělávání zaměstnanců, znalosti, tacitní znalosti, explicitní znalosti, manažeři.

Abstract

Present time brings a new view at the issues of education of employees. Business management is forced to deal with not only traditional sources i.e. the use of Technologies, but also less known sources – the knowledge. Managers have to evaluate their attitude to knowledge and gain competition advantage through this information. Knowledge management is a key factor to the success of the company.

Key words

Knowledge management, education of managers, knowledge, tacit knowledge, explicit knowledge, managers.

Úvod

Vplyv informačných a komunikačných technológií je dôvodom, prečo sme sa v súčasnosti začali zaujímať o znalostný manažment. Samotná podstata úspechu je v ľuďoch, v ich vedomostiach a znalostiach. Najväčší rozmach je badateľný v 90. rokoch minulého storočia. Miesto, kde sa považuje za rodisko znalostného manažmentu je USA. Vznik ovplyvnila v podstate I. a II. svetová vojna v Európe, Japonsku a Indočíne. Pre správne a efektívne fungovanie znalostného manažmentu bolo potrebné zabezpečiť rozvoj hospodárstva, aby bol efektívny, bolo potrebné mať efektívnu fungujúcu organizáciu. Súčasný bohatstvo je ukryté v znalostiach, schopnostiach a zručnostiach ľudí. V dávnych dobách to bolo vlastníctvo pôdy, v priemyselnej ére predstavovalo bohatstvo kapitál. V čase krízy ale aj v budúcnosti je najväčšou výzvou pre všetkých manažérov efektívne a účinné získavanie a zdieľanie znalostí, potrebných pre zabezpečenie existencie rozvoja organizácie ktorú riadia. Veľmi zlou domnienkou, v ktorej žije množstvo manažérov spočíva v chápaní kapitálu ako jediného zdroja. Znalosti ľudí sa ich rozvíjaním a používaním stávajú hodnotnejšie, čo o peniazoch neplatí.

1 Znalostný manažment

Po preštudovaní viacerých literárnych zdrojov sa stretávame s podobným, ak nie rovnakým znením znalostného manažmentu. Viacerí autori uvádzajú, že manažment znalostí nie je o vytvorení určitej encyklopédie znalostí ale skôr o vytvorení takej firemnej kultúry a technológie, ktorá bude tých, čo vedia, motivovať k zdieľaniu svojich vedomostí. Znalostný manažment spočíva hlavne v tom, aby sa znalosti od tých, ktorí ich majú, dostali tam, kde sú potrebné. Znalostný manažment možno charakterizovať ako celostný a systematický prístup k spravovaniu, strategickému, operatívne a krízovému riadeniu hmotných, finančných a neuchopiteľných aktív a tokov organizácií a vedeniu jej ľudí. Manažment znalostí sa orientuje na dva hlavné prístupy:

- **Orientácia na zachytenie znalostí** – aby boli uložené a v prípade potreby ich bolo možné vyhľadať
- **Orientácia na procesy a technológie** – tu je účelom vytvoriť spojenie medzi ľuďmi, pracovné komunity a siete, adresáre znalostí

Optimálny pomer medzi týmito dvoma prístupmi zabezpečí čo najrýchlejšiu návratnosť a konkurencioschopnosť. Veľmi dôležitou súčasťou je prepojenie ľudí, procesov a technológií. Nakoľko znalostný manažment zasahuje do oblasti ľudských zdrojov, do oblasti IT, aj do oblasti riadenia bolo by vynechanie niektorej zložky neprofesionálne. Manažment znalostí je aj stavom mysle, teda prístupom, ktorý sa musí rozšíriť v rámci celej organizácie, ak má byť úspešný. Tento prístup zahŕňa kultúru učenia a spolupráce medzi jednotlivcami, pracovnými skupinami a organizačnými jednotkami podniku. Znamená to, že manažment znalostí sa bytostne týka ľudí a procesov, v rámci ktorých ľudia zdieľajú informácie, budujú ich na základe znalostí a prispievajú k rozvoju spoločnej, zdieľanej firemnej znalosti. Manažment znalostí čerpá zo širokej škály disciplín. Takýmito disciplínami sú:

- Umelá inteligencia, expertné a znalostné systémy;
- Počítačom podporovaná spolupráca;
- Informatika, kognitívne vedy, filozofia;
- Správa dokumentov;
- Systémy pre podporu rozhodovania;
- Reinžiniering firemných procesov;
- Riadenie ľudských zdrojov;
- Organizačná kultúra, organizačné chovanie a pod.

V ďalšej časti si rozoberieme pojem znalosť, keďže manažment znalostí sa skladá z dvoch slov.

2 Znalosť

Znalosť je organizovaná informácia, ktorá sa používa na riešenie problému, zároveň je to informácia, ktorá je analyzovaná, aby sa stala použiteľnou na riešenie problémov a na rozhodovanie. Obsahuje pravdy, presvedčenia, perspektívy a koncepty, úsudky a očakávania, metódy know-how. Znalosti majú svoje špecifiká.

Rozdelenie znalostí

Znalosti sú viac ako informácie. Delíme ich na:

- **Implicitné znalosti** – ktoré sú uložené v hlavách ľudí, nie je možné ich zaznamenať, je možné ich odhadnúť kladením otázok. Nie je možné ju formalizovať, je ovplyvnená nápadmi, rutinou, hodnotami a emóciami. Má vysoko osobný charakter. Organizácie majú v nej veľký potenciál, predurčuje úspech či neúspech každého jednotlivca.
- **Explicitné znalosti** – túto môžeme zaznamenať a pracovať s ňou. Hovoríme o nej, že je dokumentovaná a dá sa vyjadriť formalizovaným spôsobom. Túto informáciu môžeme skladovať a prenášať.

Z uvedených dvoch druhov znalostí sú rozhodujúcou silou podniku znalosti implicitné, pretože ich sila spočíva v uplatňovaní ľudskej odbornosti, v konkrétnych oblastiach a v schopnosti podeliť sa s nimi aj s ostatnými zamestnancami. Konverzia znalostí pozostáva zo štyroch navzájom prepojených fáz:

- *Socializácia,*
- *Externalizácia,*
- *Kombinácia,*
- *Internalizácia.*

Cieľom je z manažmentu znalosti spraviť nevedomelú kompetenciu, aby sa stala automatickou súčasťou činnosti ľudí vo firme v rámci každodenných povinností. Prechod na nevedomelú kompetenciu je nasledovný:

1. stupeň – **nevedomelá nekompetencia** – nie som si vedomý, že to neviem,
2. stupeň – **uvedomelá nekompetencia** – som si vedomý, že to neviem,
3. stupeň – **uvedomelá kompetencia** – som si vedomý, že to viem,
4. stupeň – **nevedomelá kompetencia** – nie som si vedomý, že to viem.

Najlepším krokom je venovať sa určitý čas každému jednému stupňu postupne, aby sa zabezpečil prechod na nevedomelú kompetenciu.

Model manažmentu znalostí je nutné uplatňovať celostne – holisticky. V ďalšej časti si ho rozoberieme.

3 Holistický model manažmentu znalostí

Holistický model hovorí o tom, že celok je viac, ako len súčasť jednotlivých častí. Znalostný manažment – *knowledge management* je treba nutné a dôležité uplatňovať holisticky teda celostne. Vstupnou premennou sú obchodné ciele, výstupnou sú obchodné výsledky. Medzi hlavné činnosti v rámci holistického modelu zaraďujeme:

- **Učenie sa pred akciou** – je veľmi pravdepodobné, že danú činnosť alebo projekt už niekto robil. Hľadáme informácie na internete, v znalostnej báze.
- **Učenie sa v priebehu akcie** – učiť sa z vlastných skúseností, a zároveň sa učiť od ostatných, je možné, že to isté robí teraz niekto iný.
- **Učenie sa po akcii** – v tejto fáze je dôležité zachytenie znalostí.

Zachytenie znalostí po akcii znamená zachytiť ich v takej podobe, aby ich bolo možné opätovne použiť. Niekam ich treba uložiť, nie len držať v hlavách ľudí. Ľudia môžu z firmy

odísť. Naproti tomu tacitné znalosti neuložíme. Preto sa netreba spoliehať len na manažment znalostí. Zachytené znalosti musíme upraviť pre ich ďalší prenos k ľuďom. Čiže budujeme určitú znalostnú bázu. Pred projektom je dôležité znalosti vybrať, po projekte ich zase uložiť. Je potrebné aby sme zachytili vždy tie kľúčové a najpodstatnejšie informácie, aby sa nestratil kontext. Implicitné znalosti nie je možné zachytiť. Za týmto účelom nestačí uloženie znalostí po akcii, ale je nevyhnutné budovať pracovné komunity, kde sa komunikuje a kladú sa otázky a zároveň dochádza k výmene znalostí.

4 Vytvorenie vhodného prostredia pre znalostný manažment

Každý plán projektu aj ten najlepšie vypracovaný sa z času na čas dostáva do kritickej fázy. Veľmi často sa stretávame s odporom voči akýmkoľvek zmenám v organizácii. Zamestnanci prepadnú v strach z niečoho nového, pocitmi neistoty, obavami o stratu svojej pozície. Je dôležité zapojiť každého zamestnanca od začiatku. Pracovníci veľmi často nedokážu absorbovať nové vedomosti, udržať si ich skutočnú hodnotu a samozrejme využiť ich. Organizácia by sa nemala dať odradiť od prekážok a musí pokračovať aj v kritických fázach. Doterajšie odborné diskusie uvádzajú, že trvá tri až päť rokov kým sa vo firme podarí vytvoriť efektívnu kultúru podporujúcu zdieľanie znalostí. Znalostný manažment sa musí stať rutinou.

Efektívny znalostný manažment si vyžaduje vytvoriť vhodné firemné prostredie. Za účelom vytvorenia vhodného prostredia je potrebné:

- **Odstrániť technologické bariéry** – aby sa nevyskytovala nekompatibilita medzi systémami zdieľania znalostí.
- **Odstrániť bariéry v procesoch** – vytvoriť priestor nato, aby po akcii bolo možné zaznamenať znalosti, vytvorenie špeciálnych procesov na manažment znalostí.
- **Odstrániť ľudské bariéry** – požiadanie o pomoc neznamená slabosť človeka. Vytvorenie určitej motivácie za poskytnutie pomoci.
- **Uplatniť komunitný prístup** – učenie sa od ostatných, vytvorenie spoločných hodnôt.

Nositelom znalostí je robotník ale aj špičkový manažér. Konkurencie schopnosť organizácie zabezpečujú ľudia, ktorí využívajú svoje vedomosti, zručnosti, znalosti pri tvorbe nových produktov. Aktívne sa všetci zúčastňujú na dianí okolo seba.

Každá spoločnosť musí umožniť svojim zamestnancom rozvíjať sa a zdokonaľovať. Kapitál teda znalosti nosia ľudia vo svojich hlavách. Veľmi dôležitú úlohu tu hrá podniková kultúra. Potreby podniku majú byť zabezpečené vzdelávaním a získavaním nových poznatkov svojich zamestnancov. Nadobudnuté vedomosti je jednotlivец schopný flexibilne využívať a rýchlejšie reagovať na situácie a tým aj zvyšovať efektívnosť firmy.

Prioritou je, aby sa na slovenskom trhu objavovali inštitúcie, zariadenia a organizácie, ktoré súhlasia s vytvorením miesta manažéra znalosti. Základnou úlohou znalostného manažmentu je sprístupniť vedomosti tým, ktorí ich potrebujú, tam kde ich potrebujú a vtedy kedy ich potrebujú a vo forme v akej ich potrebujú.

Rozvoj manažéra by mal byť odlišný od vzdelávania ostatných zamestnancov. V prosperujúcej organizácii je veľmi dôležité, aby bolo vytvorené miesto manažéra.

Veľmi dôležité je, aby mal manažér určité charakteristické črty:

- Všeobecné intelektuálne schopnosti;

- Schopnosť tvorivo myslieť;
- Riadiace a organizátorské schopnosti;
- Proinovačné postoje;
- Rozvojová hodnotová orientácia;
- Telesná a duševná kondícia;
- Odolnosť voči psychickej záťaži;
- Komunikačné a výrazové schopnosti – schopnosť rýchlo nadviazať kontakty s inými ľuďmi otvoreným a efektívnym spôsobom. Musí byť schopný presne formulovať správu alebo posunúť jasnú informáciu, a to ako po stránke obsahovej tak aj z hľadiska prezentácie;
- Schopnosť sociálnej interakcie;
- Metodická pripravenosť pre riadenie organizácie;
- Úroveň riadiaceho štýlu a režimu riadiacej práce;
- Celkový spôsob života;
- Znalosti so zameraním na špecifiká firmy;
- Synteticko-analytické myslenie;
- Samovzdelávanie;
- Prirodzené autorita vo firme, lojalita, dôveryhodnosť, komunikácia, pragmatizmus;
- Mierny workoholizmus;
- Počítačová gramotnosť, znalosť cudzích jazykov;
- Zvedavosť – schopnosť byť prístupný vonkajším udalostiam a novým javom;
- Schopnosť analýzy – schopnosť rozpoznávať špecifické prvky alebo vlastnosti charakteristické pre určitú situáciu alebo problém;
- Schopnosť kritického hodnotenia – schopnosť zhodnotiť silné a slabé stránky tvrdenia, dokumentu, osoby, organizácie, spôsobu práce, postupu zaobchádzania s informáciami;
- Schopnosť tímovej práce – schopnosť podieľať sa na spoločnej práci v spolupráci s ostatnými členmi tímu. Patrí sem schopnosť odovzdávať a zdieľať informácie, nástroje a potrebné know-how pri práci na spoločných úlohách;
- Samostatnosť – schopnosť konať nezávisle od druhých, od iných hodnôt a od spoločenského očakávania. Znalostný manažér musí byť schopný chytiť sa iniciatívy a samostatne rozhodovať.

5 Význam vzdelávania zamestnancov

Organizácie sú často nútené zamýšľať sa nad otázkou, ako sa vysporiadať so zmenami vo vonkajšom prostredí, v podnikovej stratégii, v motivácii zamestnancov, s efektom stagnácie bez toho, aby sa vyhlí finančne a organizačne náročným náborom a výberom zamestnancov. Základným cieľom každého podniku je dosahovať zisk. V posledných rokoch vystupujú do popredia znalosti, ktoré sú úzko spojené s ľuďmi. Kvalifikovaná pracovná sila, ktorá má potrebnú zásobu vedomostí, schopností, zručností a kreativity sa stáva významným zdrojom úspechu organizácií. Z hľadiska podnikov a organizácií patria vzdelávanie a odborná príprava medzi najvýznamnejšie investície do ľudského kapitálu. Mnohí autori uvádzajú že, základným cieľom podnikového vzdelávania je prostredníctvom permanentného formovania pra-

covného potenciálu utvoriť podmienky na efektívne plnenie úloh podniku a na jeho konkurencieschopnosť na trhu. Investovanie do ľudských zdrojov vedie k ich celkovému zhodnoteniu, ktoré sa konkrétne prejavuje prostredníctvom zvýšenia výkonu zamestnancov a úroveň poskytovaných služieb, možnosti využitia vlastných zdrojov na pokrytie potreby zamestnancov, sebarealizácie a spokojnosti zamestnancov, ich lojality voči podniku, úspory času a finančných nákladov pri rozmiestňovaní zamestnancov.

Legislatívne vymedzenie

V Zákonníku práce (§153 Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce) sa o vzdelávaní zamestnancov píše nasledovne: „Zamestnávateľ sa stará o prehlbovanie kvalifikácie zamestnancov alebo o jej zvyšovanie. Zamestnávateľ prerokuje so zástupcami zamestnancov opatrenia zamerané na starostlivosť o kvalifikáciu zamestnancov, jej prehlbovanie a zvyšovanie.“

Ďalej sa tu uvádza, že zamestnancovi, ktorý vstupuje do zamestnania bez kvalifikácie, zabezpečuje zamestnávateľ získanie kvalifikácie zaškolením alebo zaučením. Zamestnávateľ je tiež povinný rekvalifikovať zamestnanca, ktorý prechádza na nové pracovisko alebo na nový druh práce, ak je to nevyhnutné najmä pri zmenách v organizácii práce. Zamestnanec je povinný stále si prehlbovať kvalifikáciu na pracovnú činnosť dohodnutú v pracovnej zmluve. Pod prehlbovaním kvalifikácie rozumieme aj jej udržiavanie a obnovovanie.

Záver

Znalostný manažment sa stal kľúčom k úspechu organizácií, koncentruje všetky vývojové trendy poslednej doby. Znalostný manažment sa využíva vo všetkých fázach a projektoch inštitúcií, nadväzuje na doterajšie znalosti. Manažéri musia ovládať zvládnuť nové postupy využívajúce súčasné možnosti. Konkurencia, trhy, zákazníci sa neustále menia. Využívaním znalostného manažmentu sa znižujú finančné náklady, pre zamestnanca sa stáva súčasťou na inovácii motivujúcou.

Literatúra

- ARMSTRONG, M. *Personální management*. Praha : Grada, 1999. ISBN 80-7169-614-5.
- DLOUHÝ, V. *Osobnost informačního profesionála v prostředí znalostního manažmentu*. In *Inflow Information Journal*, No. 2. ISSN 1802-9736.
- BUREŠ, V. *Znalostní management a proces jeho zavádění*. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1978-8.
- KACHAŇÁKOVÁ, A. *Riadenie ľudských zdrojov*. Bratislava : Sprint, 2003. ISBN 80-89085-22-9.
- TRUNEČEK, J. *Management znalostí*. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-884-3.
- VAVERČÁKOVÁ, M. *Riadenie ľudských zdrojov*. Trnava : Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce TU, 2006. ISBN 80-8082-088-0.
- <http://www.e-uctovnici.sk/downloads/sk/uplne-znenie-zakonnika-prace/Zakonnikprace>. [cit. 2013-01-01].
- Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce.

doc. PhDr. Marta Vaverčáková, PhD. MPH

Trnavská univerzita, FZ a SP v Trnave
Univerzitné nám. č.1
917 01 Trnava
Slovenská Republika
E-mail: marta.vavercakova@gmail.com

doc. PhDr. Jana Keketiová, PhD.

Trnavská univerzita, FZ a SP v Trnave
Univerzitné nám. č. 1
917 01 Trnava
Slovenská Republika
E-mail: jana.keketiova@gmail.com

PhDr. Zuzana Polakovičová

Trnavská univerzita, FZ a SP v Trnave
Univerzitné nám. č. 1
917 01 Trnava
Slovenská Republika
E-mail: polakovicova@ttonline.sk

TRÉNING MANAŽÉRSKÝCH KOMPETENCIÍ

TRAINING OF MANAGERIAL COMPETENCIES

Štefan Medzihorský

„*Communicare est multum dare*“

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá otázkami zvyšovania komunikačných kompetencií manažérov v zdravotných a sociálnych službách, ktoré sú podstatnou súčasťou excelentnej úrovne vedenia ľudí, tak ako mnohé ďalšie kompetencie, ako sú napr. asertívne, prezentačné, argumentačné a negociačné. Z toho vychádza ak koncepcia obsahová, tak metodická. Obsahová stránka zahŕňa najpodstatnejšie zložky komunikácie: myslenie, vlastnú komunikáciu, načúvanie, pýtanie sa a poskytovanie spätnej väzby.

Kľúčové slová

Manažment, sociálne služby, zdravotné služby, komunikačné kompetencie, negociácia.

Abstract

The contribution deals with issues of improvement of communication competences of managers in health and social services, which make essential component of an excellent level of leadership, like many other competences, such as assertive, persuasive, presentation and negotiation. At these points the concepts of content, so the methodology, are based. The content page includes the most essential component of communication: communication, listening, thinking, its own asking and provides feedback.

Key words

Management, social services, health services, communication skills, negotiation.

Úvod

Zvyšovanie komunikačných kompetencií manažérov v zdravotných a sociálnych službách je podstatnou súčasťou excelentnej úrovne vedenia ľudí. Mnohé ďalšie kompetencie, ako sú napr. asertívne, prezentačné, argumentačné a negociačné. Z toho vychádza ak koncepcie obsahová, tak metodická. Obsahová stránka zahŕňa najpodstatnejšie zložky komunikácie: myslenie, vlastnú komunikáciu, načúvanie, pýtanie sa a poskytovanie spätnej väzby.

1 Obsah tréningu

Zvyšovanie komunikačných kompetencií manažérov v zdravotných a sociálnych službách je podstatnou súčasťou excelentnej úrovne vedenia ľudí. Mnohé ďalšie kompetencie, ako sú napr. asertívne, prezentačné, argumentačné a negociačné. Z toho vychádza ak koncepcie obsahová,

tak metodická. Obsahová stránka zahŕňa najpodstatnejšie zložky komunikácie: myslenie, vlastnú komunikáciu, načúvanie, pýtanie sa a poskytovanie spätnej väzby.

Myslenie a reč

Každému prejavu, aj verbálnemu predchádza myšlienka, akokoľvek rozsiahla či skratkovitá (pokiaľ nejde iba o reflexnú reakciu, napr. obrannú). Preto vstupujeme do oblasti komunikácie krátkym exkurzom do oblasti myslenia a postojov.

Ukážeme si podstatný vplyv, ktorý má navyknutý spôsob myslenia, vďaka osvojeným a upevneným postojom, na kvalitu, vecnosť a účinnosť našej komunikácie.

Pozitívne myslenie

Rozhodujúcim faktorom pri komunikácii vo väčšine zložitých situácií a pri prekonávaní neúspechu je dynamické a pozitívne myslenie. Kto si osvojí stratégiu pozitívneho myslenia, produkuje pozitívne slová a tým otvára priestor pre pozitívne činy a dospieva k pozitívnemu výsledkom.

Pozitívne myslenie je taktiež základom pozitívnych postojov, asertívnej komunikácie i výsledkov.

Postoje

Postoj tvoria tri základné zložky:

1. Kognitívna,
2. Emocionálna,
3. Konatívna (činnosť).

Pre zmenu postoja je najúčinnnejšie ovplyvňovať všetky tri zložky. Často možno dosiahnuť zmenu postojov aj pôsobením na dve z nich. Bežný omyl je, že stačí zapôsobiť na jednu – kognitívnu, napr. poskytnutím informácií.

V oblasti psycholingvistiky Osgood a ďalší autori diferencovali slovníkový význam slov denotát (denotatio) a na druhej strane citový, subjektívny význam slov a slovných spojení – konotát (conotatio).

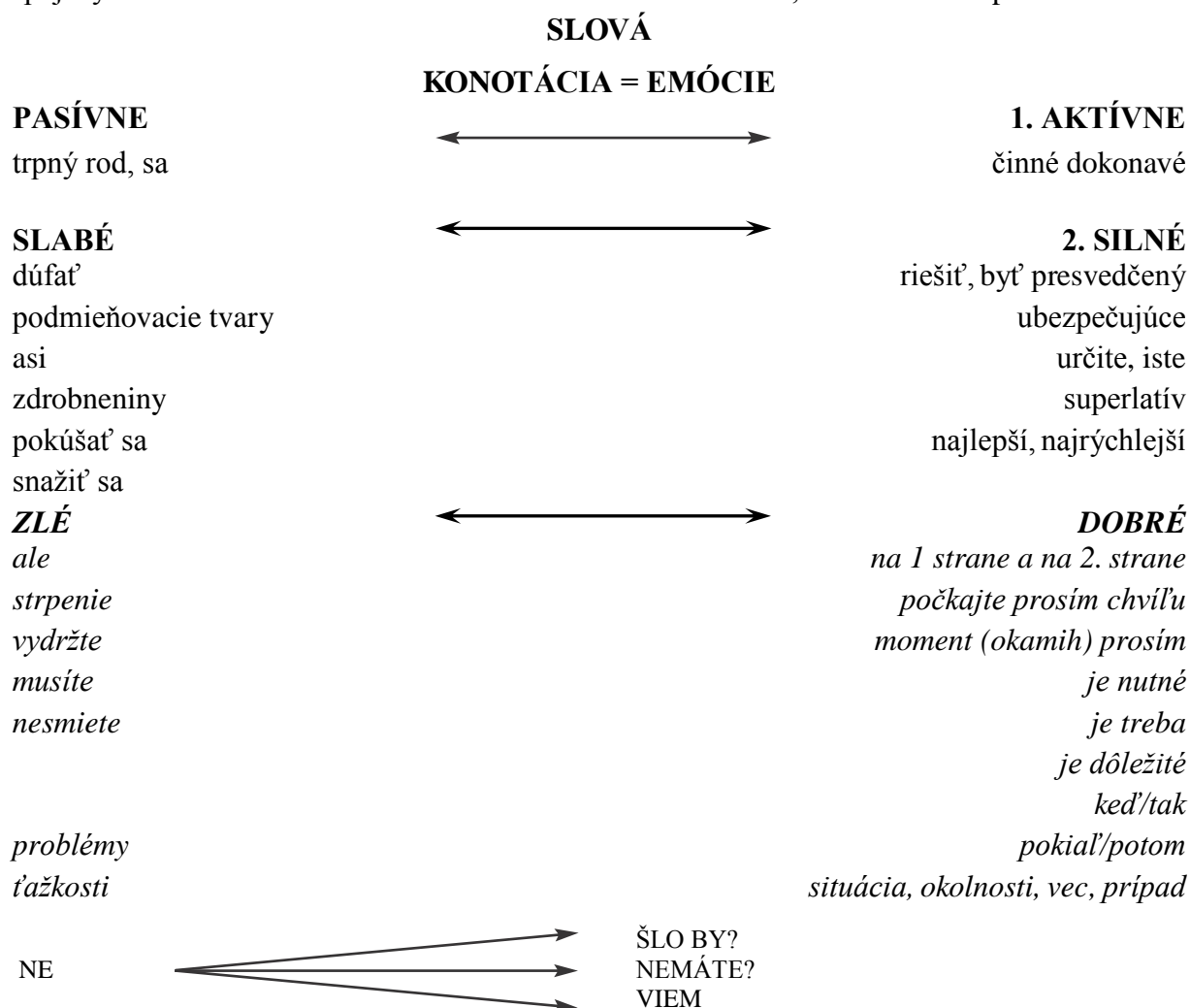
Fungujú i individuálne preferencie a emocionálne odozvy na jednotlivé výrazy pokiaľ sú rozsiahle konotácie spoločné pre väčšinu členov danej spoločnosti. Často bývajú aj kultúrne podmienené. Osgood¹ rozdelil práve konotatívne pôsobenie slov, spoločné pre väčšinu príslušníkov danej kultúry do troch oblastí, vo ktorých sa prejavujú konotácie. Sú nimi aktivita, sila a polarita.

V reči ich predstavujú výrazy

<i>Pasívne</i>	<i>oproti</i>	<i>Aktívnym</i>
<i>Slabé</i>	<i>oproti</i>	<i>Silným</i>
<i>Negatívne, záporné</i>	<i>oproti</i>	<i>Pozitívnym, kladným</i>

¹) OSGOOD, CH.; DIEBOLD, R.; SEBEKA, T.A. *Psycholinguistics: A Survey of Theory and Research Problems*. 4th ed. Bloomington : Indiana University Press, 1969. 307 s. ISBN sine.

Už len výberom a kombináciou slov z pravej polovice tohto spektra je možné v osobnom aj písomnom prejave posunúť komunikáciu bližšie k akceptovateľnosti, spolupráci a k výsledku. Ďalej uvádzame osvedčený výber z bežne používaných slov a slovných spojení, často spojených s nevhodnou konotáciou. Pomáha voliť slová aktívne, silné a dobré – pozitívne.

Uvedomme si, že chceme dosiahnuť, aby komunikačný partner mohol:

- **POČÚVAŤ**
- **POČUŤ**
- **ROZUMIEŤ**
- **PRIJAŤ**
- **KONAŤ**

Ako vidno, zásadnou súčasťou účinnej komunikácie, ktorá vedie až ku konaniu a výsledku, je počúvanie. To spolu so spätnou väzbou mení monológ na dialóg.

Počúvanie: kľúč k dorozumeniu

Počúvanie je schopnosť, ktorú možno dosiahnuť. Keith Davis a John W. Newstrom² dávajú tieto odporúčania:

²) NEWSTROM, J. W.; DAVIS, K. Organizational behavior: human behavior at work. 10th Ed. New York : McGraw-Hill, 1997. 611 s. ISBN 0-07-046504-5.

- prestaňte hovoriť,
- nechajte hovoriť druhého,
- ukážte, že si prajete počúvať,
- buďte pozorní,
- snažte sa druhého pochopiť,
- buďte trpezlivý,
- miernite svoj temperament,
- reagujte pokojne na argumenty a kritiku,
- kladte otázky,
- prestaňte hovoriť!

Najdôležitejšia je prvá a posledná rada – ak chcú ľudia počúvať, musia prestať hovoriť.

NECHAJTE DOHOVORIŤ, NEPRERUŠUJTE

- 1 Je nezdvorilé skákať niekomu do reči.
- 2 Získate sympatie, ak budete pozorne počúvať.
- 3 Máte čas na rozvážnu odpoveď, ak necháte partnera dohovoriť

Postup kladenia otázok

1. otvorené: Kto? Čo? Ktorý? Čí? Aký? Prečo? Kedy?

(zist'ovacie) **V čom spočíva?**

2. alternatívne - 1. možnosť

(špecifikujúce) - 2. možnosť

- (3.) možnosť

3. uzatvorené - áno

(zist'ovacie) - nie

4. sugestívne

5. rečnícke

Je užitočné postupovať podľa schémy lievika. Najprv širokým priemerom nabrať informácie, po zorientovaní spresniť v zužujúcom sa priemere a na záver v najužšom si dať výsledok potvrdiť.

2 Získavať („zhromažďovať“) informácie

Najprv zo širšieho okruhu otvorenými otázkami, kedy sa môžeme pýtať všetkými opytovacími zámenami, okrem zámena PREČO?

Toto je lepšie vynechať. Jednak tvorí príliš širokú otázku, na ktorú je ťažké odpovedať bez ďalšej informácie, takže často zarazí opýtaného. Okrem toho môže vyvolávať pocit obviňovania „...a prečo si (ty hlúpy) neurobil toto?“ Takticky možno niekedy použiť PREČO si to myslíte? keď chceme zastaviť v reči príliš výrečného partnera.

1. Špecifikovať to, v čom sme sa už zorientovali (čo sme zistili) – najčastejšie dvomi, ktoré sformulujeme do otázky.

2. Uistiť sa, že partner rozumel povedanému a akceptoval ho.

Ďalšie typy otázok sugestívne, rečnícke, alebo iné môžeme do rozhovoru zaradiť na rozvinutie rozhovoru, alebo na ovplyvnenie.

Hlasové prostriedky – imidž hlasu

Akým dojmom pôsobí na ľudí váš hlas?

Hlas		
<i>Jasný</i>	<i>Autoritatívny</i>	<i>Bohatý</i>
<i>Farebný</i>	<i>Energický</i>	<i>Prijemný</i>
<i>Uisťujúci</i>	<i>Dôverný</i>	<i>Priateľský</i>
<i>Inteligentný</i>	<i>Prirodzený</i>	<i>Profesionálny</i>

Podľa situácie bude vhodné aby Váš hlas pôsobil príliehavou časťou týchto charakteristík.

Paralingvistika

Vyjadruje hlasovú stránku reči – prácu s hlasom a spôsob vyjadrovania v mnohých smeroch:

1. Výška tónu reči,
2. Sila hlasu,
3. Farba hlasu,
4. Tempo (rýchlosť reči),
5. Plynulosť,
6. Objem reči,
7. Melódia reči,
8. Správna výslovnosť,
9. Členenie reči (frázovanie),
10. Kvalita reči.

Opäť väčšinu uvedených charakteristík by mal manažér zvládnuť v prospech úrovne a kvality komunikácie.

Ako poznať, čo si ľudia myslia, keď s nimi hovoríte?

Alebo čím zvýšime sami svoju dôveryhodnosť? Akú mieru vplyvu majú:

<i>slová, obsah</i>	<i>7 %</i>
<i>tón hlasu a modulácia</i>	<i>38 %</i>
<i>výraz tváre, gestá, reč tela</i>	<i>55%</i>

Ako vieme, so slovami a obsahom povedaného dokážu mnohí ľudia veľmi manipulovať. Nahovorili by Vám čokoľvek. Meniť však intonáciu a dokonca reč tela dôveryhodne zvládne len málokto, pokiaľ nie je herec alebo profesionálny podvodník.

Ako náhle objavíme rozpor medzi uvedenými tromi časťami komunikácie, stojí za to, preskúmať príčinu napr. ďalšími otázkami. Neraz zistíme, že príčinou je klamstvo, nepravda (niekedy však iba neistota).

Uvedené, často citované percentá z výskumu netreba brať úplne doslova. Ukazujú však, že aj dôležitá, či prínosná informácia sa stane nepresvedčivou, ak ju prednesiete tichým monotónnym hlasom, v postoji s krytým tela a sklopeným zrakom.

Naopak, aj banálnejší obsah, avšak s vhodným výberom slov, prednesený nahlas a jasne, s dobrou artikuláciou a moduláciou hlasu, vo vzpriamenom a uvoľnenom postoji s otvorenou gestikuláciou, úsmevom a dobrým očným kontaktom bude mnohonásobne dôveryhodnejší, presvedčivejší.

10 významných faktorov neverbálneho prejavu:

1. Štýl reči – hlasová stránka reči.
2. Držanie tela – postoj, spôsob sedenia.
3. Pohľad – očný kontakt.
4. Vzhľad – imidž.
5. Výraz tváre – mimika.
6. Gestikulácia – názorné a odprevdzajúce gestá.
7. Pohyb (vrátane chôdze).
8. Osobná vzdialenosť – osobná „bublina“.
9. Kontakt, dotyk (vrátane podania ruky).

3 Asertívna komunikácia

Asertivita stojí na troch nohách:

1. Teória, asertívna filozofia,
2. Asertívne techniky, recept ako prakticky postupovať,
3. Asertívne práva, vnútorná opora pre asertívne myslenie a konanie.

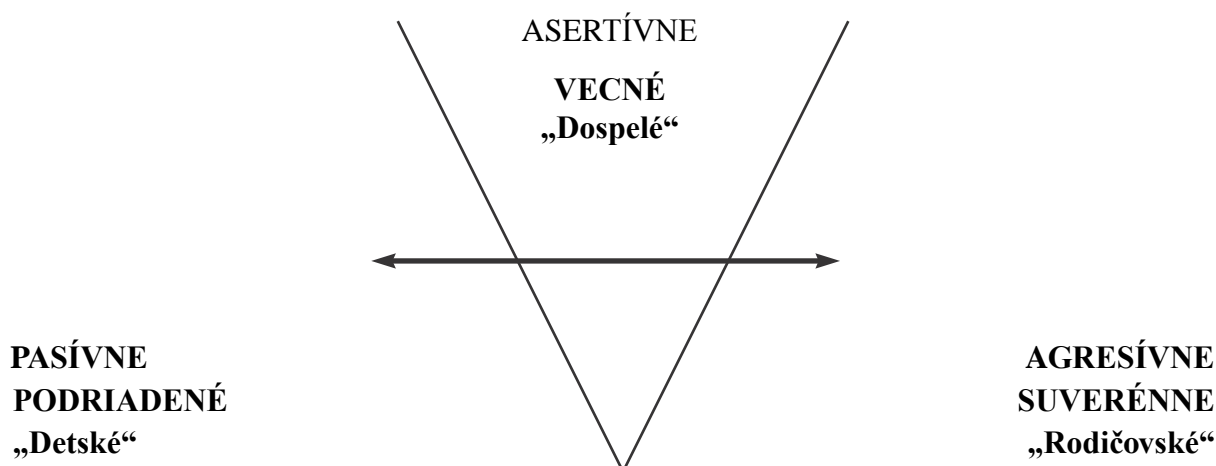
Termín asertivita sa dnes v odbornej literatúre neprekladá. Približne by sme mohli asertivitu definovať ako zdravé, primerané seba presadenie či seba uplatnenie. Nejednáme na úkor druhých, ale tiež ich nenecháme jednať na svoj účet. Nie sme pasívni, ani agresívni.

Pasivita spôsobuje stratu sebavedomia a je neúčinná.

Agresia vyvoláva v druhých buď protiútok alebo pasivitu.

Ani pasivita, ani agresia nie je v rámci tímu ani voči ľuďom okolo nás žiaduca. Umenie primeraného seba presadenia je veľmi dôležité pri jednaní s ľuďmi. Umožňuje interakciu, priamu komunikáciu, pozitívne riešenie úloh a dosiahnutie cieľov ako jednotlivca, tak celých tímov.

Tri základné typy správania

Asertivita je systém myslenia a správania, pravidiel a techník, ktoré umožňujú človeku, aby sa rozhodoval racionálne, dokázal sa presadiť a pritom rešpektoval aj práva druhých ľudí. Je to systém, ktorý umožňuje človeku vychovanému v manipulujúcom prostredí nájsť seba úctu a sebavedomie, ktoré potrebuje, aby sa dokázal presadiť v práci aj bežnom živote. Asertivita udržuje na uzde nezvládnuté emócie oboch krajných typov správania.

Manipulujúce prostredie pôsobí nepriamo, vymáha svoje požiadavky pomocou vyvolávania pocitov viny, úzkosti alebo pod hrozbou, že obeť stratí priazeň či uznanie. Manipulátor sa často odvoláva na to, že „tak sa to má robiť“.

V dnešnej dobe od dospelého človeka očakávame prijatie zodpovednosti za svoj život, za svoje zdravie a za svoje rozhodnutia. Toho však neasertívny človek nebýva úplne schopný.

Asertivita vo svojej základnej forme je pre človeka prirodzená. Toto umenie ovláda aj malé dieťa, ale výchova vedie k tomu, že v dospelom veku má už človek zábrany priznať niektoré veci, čo i len sám sebe. Neasertívny ľudia často vychovávajú svoje deti manipulačným spôsobom, a tieto sa potom nedokážu dobre a asertívne presadzovať. Asertivita je dobrý spôsob ako zmeniť „detské“ správanie na dospelé. Zmenám v správaní však nutne predchádzajú zmeny v myslení. K tým môže dôjsť aj prijatím asertívnych práv, ktoré vysvetľujú na čo má každý človek právo a dokladujú myšlienku, že všetci ľudia sú si rovní.

Asertívne prvky presvedčania

Asertívne správanie umožňuje vhodný spôsob pôsobenia na ľudí a pozitívnu reakciu na nich.

Pre asertívne výroky je typické:

- sú stručné a k veci,
- ukazujú jasne, že hovoríme za seba,
- nie sú preťažené radami,
- využívajú otázky na zistenie názorov druhého,
- rozlišujú medzi faktami, názormi a pocitmi,
- sú vyjadrené pozitívne,
- ukazujú, že sme si vedomí odlišných názorov druhých,
- v prípade nutnosti nezaujato vyjadrujú negatívne pocity,
- upozorňujú druhých zdvorilo, ale pevne na následky ich správania.

Asertivita a nezvládnuté emócie (príbuzné prvky pasívneho a agresívneho správania)

<i>PASÍVNY</i>	<i>ASERTÍVNY</i>	<i>AGRESÍVNY</i>
<i>Vnútorný konflikt</i>	<i>Rieši problémy</i>	<i>Vonkajší konflikt</i>
<i>Depresia</i>	<i>Pozitívne vzťahy</i>	<i>Pocit viny</i>
<i>Bezmocnosť</i>	<i>Spokojnosť</i>	<i>Frustrácia</i>
<i>Slabý seba obraz</i>	<i>Pozitívny vzťah k sebe</i>	<i>Skreslený seba obraz</i>
<i>Stráca príležitosti vo vzťahoch</i>	<i>Vytvára príležitosti pre medzilidské vzťahy</i>	<i>Stráca príležitosti vo vzťahoch</i>
<i>Nemá kontrolu nad sebou</i>	<i>Kontrola nad sebou</i>	<i>Nemá kontrolu nad sebou</i>
<i>Osamelosť</i>	<i>Je s druhými</i>	<i>Osamelosť</i>
<i>Stres</i>	<i>Uvoľnenosť</i>	<i>Stres</i>
<i>Znížený seba rešpekt</i>	<i>Udržiava a buduje seba rešpekt</i>	<i>Pochybný seba rešpekt</i>

Tabuľka ukazuje, ako blízko k sebe majú oba krajné typy správania sa. Veľa spájajúcich prvkov z priebehu a hlavne výsledku sa podobá, v dôsledku nezvládnutých emócií. Nestačí naučiť sa len „správne slová“, Je potrebné osvojiť si celkový „štýl a tón“ komunikácie.

Sedem základných komponentov asertívneho správania

1. Celkový výraz a mimika

celkovým výrazom tváre potvrdzujeme, že svoje tvrdenie myslíme naozaj vážne; ťažko budeme vyznávať lásku so zaťatými zubami, alebo niečo odmietat', a pritom sa tváriť nadšene a ústretovo.

2. Udržiavanie kontaktu očami

dávame najavo úprimnosť a adresnosť nášho oznámenia partnerovi.

3. Pohyby rukami, gestikulácia

presvedčivosť tvrdenia môžeme značne podporiť zladením s obsahom oznámenia, nadbytočné gestá svedčia o pocitoch neistoty, ťažko možno pri odmietaní súhlasne pokyvovať hlavou.

4. Základný postoj a držanie tela

vzpriamené držanie hlavy, mierny predklon tela k partnerovi, vhodná vzdialenosť od neho (riadiť sa pocitom).

5. Sila a modulácia hlasu

nasmerovanie k partnerovi, šepot uspáva, krik prebúdzá obranu alebo útok.

6. Správne načasovanie odpovede

čo možno najrýchlejšie rozhodnutie, ako odpovedať na výzvu; sledovanie svojich myšlienok a pocitov; dôraz na o bezprostrednú odpoveď, na oznámenie pocitov; prispôsobenie reakcie situácii a prostrediu; niekedy je asertívne neodpovedať na otázku vôbec.

7. Obsah a forma oznámenia

stručná, otvorená a spontánná odpoveď, žiadne zdĺhavé váhanie, žiadne zahmlievanie, cieľom nie je uraziť, ponížiť, obviňovať partnera, ale informovať ho, dôraz na používanie „Ja“ – reči. (väčšinou však so zamlčaným podmetom „Myslím si...“, „Som presvedčená...“)

4 Výsledky asertivity

Účinnosť asertivity je mnohostranná a komplexná. Človeku sa aj v roli manažéra lepšie žije a robí. Má takisto lepši bazálny životný pocit a náladu. Výsledky asertívneho správania môžeme pritom vidieť v troch rovinách:

Skutočný účinok

Účinnosť asertívneho správania sa je skutočná. Hovorte o skutočných myšlienkach, pocitoch a potrebách a o tom, ako riešiť skutočné problémy. Sústreďte sa na súčasnosť, nebuďte zstrašení minulými neúspechmi, či obavami z budúcnosti.

Zväčšovanie sebadôvery

V konečnom rozhodovaní ste sudcom svojich vlastných činov. Vaša voľba presadzovať svoje práva, svoje myšlienky a pocity zvyšuje vašu sebaúctu a úroveň sebadôvery. Zmenšujte svoju potrebu, aby vám druhí schvaľovali vaše veci. Budete tak menej zraniteľní a menej neistí. Buďte viacej tvoriví a schopní zdravo riskovať.

Obohacovanie vzťahov

Budujte základ dôvery a vzájomného rešpektu s tými, s ktorými žijete a pracujete. Dôvera je založená na skúsenosti zo spolupráce, otvorenosti a na schopnosti riešiť konflikty. Asertívne zručnosti prispievajú k obojm týmto zložkám. Máte odvahu a schopnosť začínať rôzne činnosti, hovoriť a robiť s druhými ľuďmi i prekonávať tak rôzne ťažkosti.

Záver

Metodika výučby manažérskych komunikačných kompetencií

Tréningy sú založené na progresívnych aktuálnych trendoch vo vzdelávaní. Mimo rozvoja znalostí dochádza behom tréningov ku zmenám vo správaní účastníkov. Tým nastáva reálne zvýšenie ich kompetencií a výkonnosti. Celostný prístup, ktorý uplatňujeme, pritom podporuje prenos poznatkov do dlhodobej pamäti a minimalizuje zabúdanie.

Cieľom je, aby absolventi prakticky používali novo získané poznatky a zručnosti, nielen bezprostredne po kurze, ale i v budúcnosti.

Uplatňujeme aktivizujúce metódy výučby. Zvládnutie teórie preberanej v jednotlivých tematických blokoch si účastníci bezprostredne overujú formou aktívneho tréningu *soft skills* hraním rolí a riešením krátkych prípadových štúdií, založených na konkrétnej praxi.

Metódy skupinovej práce, *brainstorming*, herné a zážitkové prvky, diskusné metódy a tímové riešenia sú osvedčenou súčasťou metodiky tréningov. Štandardnou súčasťou sú aj intenzívne video tréningy s účinnou spätnou väzbou zo strany účastníkov a lektora. Používané metódy aplikujeme na praktické príklady a námety, ktoré vychádzajú z potrieb a reálnych situácií konkrétnej organizácie, s prihliadnutím aktuálne na spektrum účastníkov.

Vychádzame z metód aktívneho sociálneho učenia, kde kladieme dôraz na dosiahnutie praktických zmien prostredníctvom kognitívno-behaviorálneho prístupu.

Tieto metódy vedú k aktívnemu zvládaniu modelových a simulačných činností. Tým, že

účastníci sami aktívne riešia úlohy aj prakticky, dosahujú žiaduce zmeny v spôsoboch vedenia ľudí, v riešení projektov i v personálnom manažmente.

Potrebné penzum poznatkov získavajú účastníci formou krátkeho výkladu, diskusie a aktívnej skupinovej práce. Súčasťou sú aj profesionálne testy i dotazníky a evaluácia celého tréningu.

Áno „Komunikovať znamená mnoho dávať“, iba obojstranne, v dialógu, takže prijímať i dávať.

Literatúra

- FORMÁČKOVÁ, M.; ZINDELOVÁ, M. *Vysoká škola bontónu*. Bratislava : XYZ, 2007. ISBN 80-86864-61-8.
- HABERLEITNER, E.; DEISTLER, E.; UNGVARI, R. *Vedení lidí a koučování v každodenní praxi*. Praha : Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2654-0.
- HALL, S. C.; LINDZEY, G. *Psychológia osobnosti*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2002. ISBN 80-08-03384-3.
- HAYED, N. *Aplikovaná psychologie*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178807-4.
- HONZÁK, R.; NOVOTNÁ, V. *Jak se asertivně prosadit*. Praha : Grada, 2009. ISBN 80-247-1226-1.
- KIMMEL, P. *Pozitivní myšlení pro nové tisíciletí: Cesty k úspěchu a naplněnému životu*. Praha : Knižní klub, 2001. ISBN 80-242-0496-7.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-835-X.
- MEDLÍKOVÁ, O. *Jak řešit konflikty s podřízenými*. Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN 80-247-1732-6.
- MEDZIHORSKÝ, Š. *Asertivita*. Praha : Elfa, 1991. ISBN 80-900197-1-4.
- MEDZIHORSKÝ, Š. A KOL. *Komunikácia a lekárenská starostlivosť*. Bratislava : Linwe/KRAFT, 2011. ISBN 978-80-970678-7-8.
- NEWSTROM, J. W.; DAVIS, K. *Organizational behavior: human behavior at work*. 10th ed. New York : McGraw-Hill, 1997. 611 s. ISBN 0-07-046504-5.
- NOVÁK, T.; KUDLÁČKOVY. *Asertivní žena*. Praha : Grada, 2000. ISBN 80-7169-901-2.
- Mikuláščík, M. *Manažerská psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1349-6.
- O'BRIENOVÁ, P. *Pozitivní řízení: Asertivita pro manažery*. Praha : Management Press, 2003. ISBN 80-85603-98-5.
- OSGOOD, CH.; DIEBOLD, R.; SEBEOK, T. A. *Psycholinguistics: A Survey of Theory and Research Problems*. 4th ed. Bloomington : Indiana University Press, 1969. 307 s. ISBN sine.
- PLAMÍNEK, J. *Komunikace a prezentace*. Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2706-6.
- SMITH, M. J. *When I say No, I feel guilty*. New York : Bantam Books, 1980. ISBN sine.
- TERMANN, S. *Umění přesvědčit a vyjednat*. Praha : Grada, 2002. ISBN 80-247-0304-1.
- WAGE, J. L. *Řeč těla jako účinný nástroj prodeje*. Praha : Management Press, 2000. ISBN 80-7261-014-7.

PhDr. et Mgr. Štefan Medzihorský

rektor

Vysoká škola aplikované psychologie

Karlštejnská 19, 158 00 Praha 5
rek@vsaps.cz

TEAMBUILDING JAKO METODA VE ZDRAVOTNÍCH A SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

TEAM BUILDING AS A METHOD IN THE HEALTH AND SOCIAL SERVICES

Soňa Hermochová, Eva Drlíková

Abstrakt

Příspěvek vyzdvihuje teambuilding, jako metodu, která veda a pomáhá k efektivnímu fungování týmu. Teambuildingové metody umožňují každému členu týmu rozvíjet některou ze svých dovedností a tím rychleji a lépe dosahovat společných cílů.

Důležitou potřebou v sociálních a zdravotních službách je právě stmelit pracovní týmy, zlepšit vzájemné poznání i vztahy, naučit členy spolu komunikovat a spolupracovat. To umožňuje právě teambuildingová metoda, která pomáhá vytvářet pozitivní atmosféru na pracovišti a zvyšovat tak motivaci zaměstnanců k lepším výkonům.

Klíčová slova

Tým, teambuilding, prožitkové učení, styly učení, sociálně psychologický výcvik, sociální dovednosti.

Abstract

This paper emphasizes the role of the teambuilding in the effective functioning of the team. Teambuilding methods enable each member of the team to flourish some of its abilities or skills, and therefore to reach faster the common goals.

An important need in the social and health services is to merge the team, improve the relationship at the work place, and to teach the members of a team to communicate and cooperate. The teambuilding method helps to create a positive atmosphere at the work place, to improve mutual understanding and relations, and increase the motivation of the employees for better work results.

Key words

Team, teambuilding, experiential learning, learning styles, socio-psychological training, social skills.

Úvod

V současné době zažívá hnutí teambuilding vlnu zájmu. Firmy se tak snaží podpořit svoji efektivitu. Existuje několik důvodů jak vysvětlit tento zájem. Jedním z nich je fakt, že se v současnosti více pracuje a učí v týmech. Je to také proto, že týmy lépe dokážou využívat svůj organizační potenciál. To znamená, že je nutná větší funkční a integrovaná strategie napříč organizací. Řídící týmy na všech úrovních jsou nuceni pracovat společně, mimo jejich rozdělení funkcí a kompetencí. Zároveň se musí naučit pracovat s vyšším pocitem i úrovní důvěry. V této souvislosti se často mluví o teambuildingu, jako metodě, pomoci které je

možné vytvářet harmonické, efektivnější a produktivnější pracovní skupiny. Jak roste zájem firem o teambuilding, tak roste i množství lektorů, kteří teambuilding nabízejí. Ne vždy však jde o správné uchopení jeho podstaty a smyslu a je občas podtržen nevhodným výběrem aktivit.

Je tedy třeba dobře pochopit, co teambuilding je.

Teambuilding znamená vytváření a stmelování týmu, týmovou spolupráci. Je to metoda, v níž tým studuje vlastní proces spolupráce a vytváří klima, které podporuje a oceňuje příspěvky členů týmu. Maximálně se využívá kapacita všech členů, jejich energie, aby dosáhli vytýčených cílů.

Teambuilding je forma zážitkového vzdělávání. Přičemž získáváte poznatky z vlastního jednání, hledáním netradičních forem řešení. Podstatnou charakteristikou je společné řešení problému, překonávání překážek a dosahování cílů. Předností teambuildingu je využívání každodenní zkušenosti, kterou posléze využíváme v dalším řešení konkrétních situací. Využívá se netradiční, zcela jiný způsob vzdělávání. Jde o jakýsi „trénink“, při kterém mají zaměstnanci možnost se poznat v jiném světle, z jiného úhlu pohledu. Využívají se nejrůznější interaktivní metody, jakou jsou hry, řešení modelových situací i zábavné úkoly až legrace, a které jsou sice dobrodružné, ale řeší vážné cíle. Měly by být ukončeny kompetentní analýzou.

Aktivity jsou koncipovány tak, aby zefektivnily komunikaci celého pracovního týmu, zlepšily vztahy na pracovišti, spolupráci mezi zaměstnanci firmy a zlepšovat i týmový výkon.

Cílem teambuildingu je stmelit pracovní týmy, zlepšit vzájemné poznání i vztahy, naučit členy spolu komunikovat a spolupracovat, začlenit lépe jednotlivce do týmu, zlepšovat loajalitu členů týmu, fungovat efektivněji jako tým i vytvářet pozitivní atmosféru, zvyšovat motivaci zaměstnanců, naučit se lépe řešit krizové situace, zlepšovat schopnost vést lidi.

1 Formy teambuildingu

Nejčastěji se rozlišují: teamspiritový program, fun program a teambuildingový program v užším slova smyslu.

Teamspiritový program může posloužit jako vhodný stmelovací prostředek u začínajících skupin. Využívá aktivity spíše k odreagování – například bowling.

Fun je program zaměřený na netradiční zážitky a jsou často formou odměny pro zaměstnance. Realizují se spíše individuální formou (např. různé outdoorové aktivity apod.). Používá se především pro stmelení kolektivu a k podpoře loajality.

Teambuilding v užším slova smyslu je organizovaná akce s jasným cílem. Vyžadují se určité psychické a někdy i fyzické vlastnosti. Cílem je odstranění problémů, které tým má. Po každé hře následuje analýza, zpětná informace všech účastníků o tom, jak si vedli a co by se mělo v jejich jednání zlepšit.

Proč se mluví o teambuildingu? Proč uvažujeme o učení formou zážitkového vzdělávání? V čem spočívá? Jaké jsou výhody či nevýhody?

2 Tradiční učení versus učení prožitkem

Tradiční učení charakterizuje menší akceptace potřeby individuálních stylů učení. Obvykle je postavené na zapamatování si informací – shromažďuje fakta, pravidla a teorie. Učící je často pasivní. Méně vede k tvořivosti. Učení je individuální - není nutná spolupráce, jde o statické chápání situace (status quo), není zapotřebí mezilidská komunikace, nebere se do úvahy dynamika skupiny, nereflexuje soudržnost jednotlivce ve skupině.

V dospělosti pro určité situace je klasický způsob učení méně efektivní. Méně využívá možnosti praktického nácviku. Učitel je expert a účastníkům kurzu předává své vědomosti. Úlohou žáka je, aby poznatek pochopil, přijal, zapamatoval a dále jej využíval. Primární aktivita je na straně učitele, který sděluje, zatímco žák je často pasivní.

Kurt Lewin zformuloval v oblasti skupinové dynamiky tzv. model učení prožitkem (*experiential learning cycle*), jakožto teoretický model toho, jak se jedinec může efektivně učit z vlastní zkušenosti.¹ Podle něj je zkušenost nejlépe využívána i využita tehdy, když je nejprve reflektována skupinou, následně zobecněna a poté využita pro plánování dalších činností. Výsledek učení prožitkem je ovlivňován především sociálně-emoční situací, ve které se odehrává. Zážitek je základem a hnací silou učení. Je také důležité, že vlastní zážitky se budují aktivně.

Na Lewina, navázal v 70. letech David A. Kolb, který propracoval Lewinův model. Výsledkem byl model, který se běžně nazývá Kolbův model (cyklus) učení.²

Kolbův model učení

Kolbův model učení je označením pro model učení vycházejícího z vlastní zkušenosti (prožitku, zážitku), uplatňuje se tehdy, je-li cílem změna postojů, názorů jednotlivce či skupiny o neefektivnějším postupu řešení určitého úkolu. Tento model je charakteristický tím, že zážitek vzniká při aktivním řešení nejrůznějších úkolů či řešení reálných a modelových situací. Akceptuje u jednotlivců různé styly učení, jejich individuální potřeby, individuální motivaci. Jde o praktické hledání řešení ve skupině, kooperaci, vzájemné sdílení, dynamické řešení otázek i interkulturní rozdíly řešení i v řešení. Důraz je kladen na vzájemnou kooperaci učících se, získávání konkrétních zkušeností i aktivita jednotlivců v učící se skupině, vzájemné respektování individuálních rozdílů v hodnotách, dovednostech i postojích členů skupiny. V Kolbově modelu učení se využívá více zdrojů informací a zkušeností. Nezanedbatelnou předností je lepší zapamatovatelnost, viditelný proces řešení, okamžitá zpětná informace i řešení v konkrétní situaci. K efektivitě učení přispívá aktivní zapojení celého člověka (fyzicky i psychicky – zapojení všech smyslů, emocí i intelektu).

Ve svém modelu učení vychází Kolb z kombinace prožívání, konání, myšlení a vnímání. Tak Kolb vytváří čtyři styly učení, čímž vznikají tzv. studijní kvadranty. Kolb do prvního kvadrantu vřazuje jedince, kteří se učí z konkrétních zkušeností a pozorování. Druhý kvadrant tvoří jedinci, pro které je typický styl učení pozorováním a abstraktní konceptualizací. V třetím kvadrantu jsou lidé, kteří se učí abstraktní konceptualizací a experimentováním a do čtvrtého kvadrantu zařazuje jedince, kteří se učí z konkrétních zkušeností a experimentování. V rámci teambuildingových aktivit má každý možnost se uplatnit se svým stylem prožívání,

¹⁾ LEWIS, K. *A dynamic theory of personality: Selected papers*. London : McGraw-Hill, 1932. 286 s. ISBN sine.

²⁾ KOLB, D. A. *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Upper Saddle River (NJ) : Prentice Hall, 1984. 256 s. ISBN 0-13-295261-0.

konání, myšlení nebo vnímání. To znamená, že každý jednatel se může při plnění společných cílů realizovat v specifických situacích řešení problémů různým stylem učení (podle kombinace prožívání, konání, myšlení a vnímání), různým způsobem přístupu k řešení, různou aktivitou v týmu, různou kompetencí v jednotlivých fázích řešení i různou odolností v zátěžových situacích apod. Dochází tak ke zlepšování dovedností, také chování i jednání. Jedinci svou aktivitou vytváří dělnou atmosféru, která může zvyšovat motivaci pro lepší výkon.

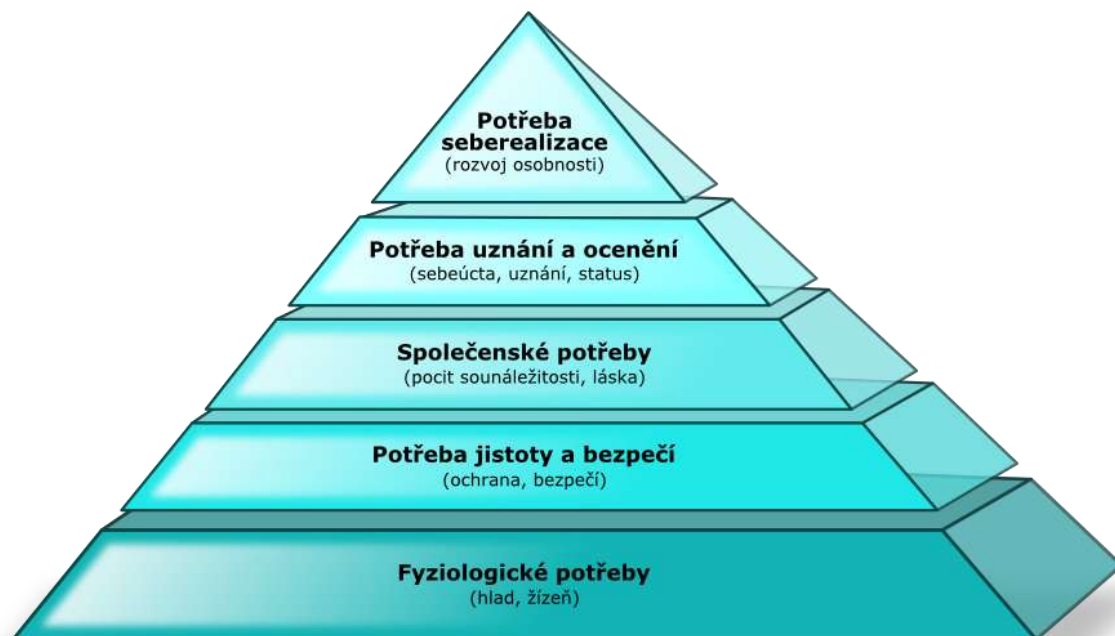
Kolbův model je široce využíván zejména v metodikách kladoucích důraz na rozvíjení dovedností, a proto je často využíván jako základní východisko pro organizaci teambuildingových programů.

Význam teambuildingu

To, jaká situace v rámci týmů ve zdravotních a sociálních službách je patrně ještě důležitější, než v jiných oblastech a odvětvích. V této sféře služeb, má to, jaké vztahy aktuálně panují mezi členy pracovních a odborných týmů přímý vliv na další osoby, které nejsou přímými členy týmu.

Naplnění společného cíle zdravotních týmů – uzdravení pacientů závisí mimo jiné i na tom, jak je skloubeno fungování jejích členů jako jedinečných osobností v rámci jednotného týmu. Podobná situace je i v jiných oblastech mající blízko k práci s lidmi (školství, poradenství apod.)

V obecné rovině lze říci, že členství v týmu, kde členové nepochybně tráví velkou část dne – života by mělo při nejmenším umožňovat svým členům uspokojovat potřeby, a to v tom smyslu, jak ji známe z Maslowovy pyramidy potřeb.

Syndrom vyhoření

Naplnění této pyramidy je pak výchozím bodem podávání maximálního pracovního výkonu, dobrých mezilidských vztahů v týmu, pochopení lidí i mimo tým a nastavení podmínek pro kooperaci, spolupráci, inovace apod.

Naopak neuspokojení či opomenutí některé z důležitých potřeb vede často ke vzniku mnoha nežádoucích či patologických jevů a to jak v pracovní skupině i v osobním životě jejich členů – každého konkrétního jedince: jedním z příkladů je v současnosti často zmiňovaný syndrom vyhoření.

Obecně se syndromem vyhoření (také syndrom vyhasnutí, vyhaslosti, vyprahlosti, angl. *burn-out*) označuje soubor okolností a příznaků v osobním a profesním životě jedince. Stručně jde pak o ztrátu profesionálního zájmu nebo osobního zaujetí.

Jedná se o psychický stav, prožitek lidově označovaný jako vyčerpání.

- Vyskytuje se zvláště u profesí obsahujících práci s lidmi nebo alespoň kontakt s lidmi a závislost na jejich hodnocení.
- Tvoří ho řada symptomů především v oblasti psychické, částečně i fyzické a sociální.
- Klíčovou složkou syndromu je emoční vyčerpání, kognitivní vyčerpání a „opotřebením“ a často i celková únava.
- Všechny hlavní složky syndromu vyhoření vycházejí z chronického stresu.

Nejpodstatnějším znakem je posledně zmiňovaný chronický stres vycházející z pracovní činnosti, který může být doprovázen další zátěží z osobního života, sociálního i fyzikálního okolí atd. Profese je charakteristická vysokými nároky na výkon, bez možnosti delší úlevy a závažnými následky v případě omylu. Výkon takové práce bývá spojen s velkou odpovědností a nasazením, někdy s pociťováním „poslání“ profese.

Vyhoření je tedy důsledek nerovnováhy mezi profesním očekáváním a profesní realitou, mezi ideály a skutečností.

V pozadí výše uvedeného můžeme vyčíst i jistou nespokojenost s pracovním prostředím, a vztahy na pracovišti.

Je tedy zřejmé, že je z mnoha důvodů důležité se situaci mezi lidmi v rámci všech týmů zabývat. A to ideálně od jejich vzniku po celou dobu fungování týmu.

Toto „ošetření lidské situace v týmu“ a její zabezpečení je jedním z klíčových úkolů každého vedoucího týmu.

Je fakt, že ne každý vedoucí týmu je automaticky ideálně vybaven a je i na jednom každém vedoucí týmu, jak pracuje na rozvoji toho, co lze označit jako sociální kompetence, tedy kompetence orientovat se v dynamice skupiny, znát jisté zákonitosti procesů ve skupině apod.

3 Využití teambuildingu

Jednou z cest je i metoda teambuildingu v rámci tzv. sociálně-psychologického výcviku, který formou cvičení, hravých a prožitkových aktivit rozvíjí to potřebné, pro vedení skupiny, tedy: sociální percepci, interakci, komunikaci, kooperaci a mnoho dalších komplexnějších sociálních dovedností – např. vyjednávání, řešení konfliktů, krizová intervence apod.

Iniciování aktivit vedoucích ke vzájemnému pochopení, sblížení, porozumění, sladění, naladění na společnou strunu celé skupiny může vyjít jak od vedení týmu, tak od jednotlivých členů.

V krizových situacích se doporučuje zapojit „trenéry z venku“ tedy z prostředí mimo skupinu. V jiných situacích např. při příchodu nového člena lze vycházet přirozeně z vlastních zdrojů. Je proto ideální, pokud jistý rejstřík metod a technik práce se skupinou má ve svém portfoliu každý vedoucí týmu.

Inspiraci pro takto pojatý teambuilding – každodenní intervence do života týmů lze dnes již nalézt v mnoha publikacích - je ovšem třeba poukázat na to, že funkční a účinný teambuilding je svého druhu „umění.“ Pokud nechávám jako vedoucí týmu tvorbu programu na jiných, (minimálně při výběru aktivit) je třeba spolupracovat a brát ohled na mnoho okolností např. složení týmu, vnitřní problémy apod. Jednou z příčin nezdaru mnohých teambuildingových aktivit, která nedělá dobré jméno celému snažení jako takovému, je otrocké přebírání aktivit ze zahraničí, které v našem kulturním kontextu „nefungují“ a působí spíše kontraproduktivně.

Literatura

- HERMOCHOVÁ, S. *Teambuilding*. Praha : Grada, 2006. 113 s. ISBN 80-247-1155-9.
- KOLB, D. A. *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Upper Saddle River (NJ) : Prentice Hall, 1984. 256 s. ISBN 0-13-295261-0.
- LEWIN, K. *A dynamic theory of personality: Selected papers*. London : McGraw-Hill, 1932. 286 s. ISBN sine.
- MOHAUPTOVÁ, E. *Teambuilding: cesta k efektivní spolupráci*. 2. vyd. Praha : Portál, 2009. 173s. ISBN 978-80-7367-641-4
- PAYNE, V. *Teambuilding workshop: trénink týmových dovedností*. Brno : Computer Press, 2007. 339 s. ISBN 978-80-251-1588-6.
- BAY, R. H. *Účinné vedení týmů*. Praha : Grada, 2000. 152 s. ISBN 80-247-9068-8.
- CLEGG B.; BIRCH, P. *Teamwork*. 2. vyd. Brno : CP Books, 2005. 97 s. ISBN 80-251-0546-6.

Doc. PhDr. Soňa Hermochová, CSc.

Vysoká škola aplikované psychologie, s.r.o.
Karlštejnská 19, 158 00 Praha 5
hermochs@cuni.cz

PhDr. Eva Drlíková, CSc.

Vysoká škola aplikované psychologie, s.r.o.
Karlštejnská 19, 158 00 Praha 5
edrlikova@gmail.com

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY STAROSTLIVOSTI A PRÍSTUPU K JEDINCOVI SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF CARE AND ACCESS TO AN INDIVIDUAL WITH HEALTH DISADVANTAGE

Peter Slovák

Abstrakt

Problémy, ktoré vo vzťahu k ľuďom so zdravotným znevýhodnením riešime v súčasnosti nie sú v samotnej podstate nové. Líši sa len historický kontext, spoločenská štruktúra a škála prostriedkov podporujúcich alebo zanedbávajúcich túto špecifickú sociálnu skupinu. Spoločným kritériom pre hodnotenie vzťahu spoločnosti k slabším a zdravotne znevýhodneným, je často vnímanie ich nedostatočností a v sťaženom prístupe k pracovnému a spoločenskému uplatneniu. Rovnako aj miera samostatnosti, sebestačnosti pri napĺňaní potrieb a aktívna účasť na živote v spoločnosti patria k dôležitým atribútom prirodzeného spôsobu života aj pre jedincov s určitou mierou zdravotného obmedzenia. Optimálny prístup majoritnej spoločnosti k nim znamená zachovanie prirodzenosti v interakcii s nimi. Dôležité je vyhnúť sa na jednej strane extrémnym prejavom ochrany a na druhej zas prípadne hostilnému správaniu. Konštruktívny prístup znamená zachovať psychohygienu vo vzťahu k ľuďom, ktorí si nežiadajú o ľútosť, ani o projektívne chápanie ich stavu, ale o empatickú podporu zvládania vlastných bariér.

Kľúčové slová

Zdravotné znevýhodnenie, psychologické aspekty, sociálna opora.

Abstract

Problems that in relation to people with disabilities now we are dealing are not inherently new. It differs only historical context, social structure and the variety of support means or neglectful this particular social group. A common criterion for evaluating the relationship of the underprivileged and medically disadvantaged, their perception is often inadequate and difficult access to the labor and social application. Similarly, autonomy, self-sufficiency in meeting the needs of and active participation in society are important attribute to the natural way of life for individuals with some health restrictions. Optimal access the majority of them means keeping nature in interacting with them. It is important to avoid, on the one hand, extreme protection and on the other again or hostile behavior. A constructive approach is to maintain mental hygiene in relation to people who do not ask for pity, or projective understanding of their condition, but the emphatic support for coping with their own barriers.

Keywords

Health disadvantage, psychological aspects, social support.

Úvod

Aké sú aktuálne tendencie postmodernej spoločnosti z hľadiska vnímania zdravotne znevýhodneného jedinca? *Vzťah spoločnosti k ľuďom s postihnutím zostáva aj napriek nespočetným humanizujúcim tendenciám v mnohých oblastiach protikladný.*¹ Neprirodzený akcent postoja možno pozorovať aj u tých, ktorí pracujú a pomáhajú osobám s postihnutím, obmedzením. Nevstupujú do vzťahu k týmto osobám ako rovnocenní partneri, ale s určitou subjektívnou nadradenosťou. Tá vychádza z vnútorného pocitu, že konajú niečo šľachetné, čo by mali iní oceniť. Zabúdajú na skutočnosť, že konajú len to čo je žiaduce, pretože rovnaký pomáhajúci akcent môžu v budúcnosti sami potrebovať. V samotnom verbálnom prejave, ktorý hovorí o telesnom alebo zdravotnom postihnutí, je kladený dôraz práve na termín postihnutie, ako ohraničenie, obmedzenie, symptóm alebo syndróm, ktorý určuje celý priebeh vzťahu a toto by sa malo zmeniť. Motivovať ľudí, aby k človeku s telesným postihnutím, pristupovali ako ku jedinečnej ľudskej jednotke a až potom registrovali jeho nedostatok. Práve toto je úloha pre pomáhajúce profesie, aby sa podieľali na zmene myslenia v tomto smere. Prípravou správneho nazerania na život so zdravotne znevýhodnenými u dospievajúcej generácie sa pripravuje zdravá spoločenská klíma do budúcnosti a zabraňuje sa priamej alebo nepriamej sociálnej izolácii jedincov so zdravotnými ohraničeniami. Musíme vstúpiť od začiatku, že vždy je tu možnosť voľby buď akceptácie a partnerského prijatia osôb so zdravotným znevýhodnením alebo existujú snahy vyčleniť im len určitý priestor starostlivosti a pomoci, čo v konečnom dôsledku môže byť stratou hlavne pre majoritnú spoločnosť.

1 Poznanie a prijatie odlišnosti

Psychologický aspekt utvárania obrazu odlišného tela je začiatkom nie vhodného vnímania tejto sociálnej skupiny. Vnímanie somatickej odlišnosti sa uskutočňuje podľa Novosada² v troch rovinách a síce:

- a) *v sociálnej rovine,*
- b) *v rovine profesionálneho pomáhanie,*
- c) *v osobnostnej rovine.*

Ak hovoríme o sociálnej rovine, myslíme tým na odchýlku od funkčnej a vzhľadovej normy, následnej reakcie okolia na človeka s telesnou alebo inou, viditeľnou odlišnosťou od normy. Často sa stretávame s nemiestnym rozrušením, fascináciou „monštrum“, neskrývanou zvedavosťou alebo pohoršeným odmietaním bežnej „viditeľnosti“ ľudí s postihnutím v každodennom živote. Tu vidíme psychologický koreň značne pokrivených postojov a predsudkov. V rovine profesionálneho pomáhanie v oblasti zdravotníctva alebo sociálnych služieb niekedy dochádza v prístupe pracovníkov k zvecneniu a depersonalizácii ľudského tela. Často sa vyjadrujú o odlišnom, dysfunkčnom tele, ako o veci, s ktorou je treba niečo urobiť, napr. ošetriť, vykúpať, obliecť, nakrmiť, prepraviť atď.. Popritom zabúdajú, že jedincovi dávajú nižšiu pridanú hodnotu. Pritom telesná stránka je súčasťou ľudskej bytosti, ktorá zároveň cíti,

¹) NOVOSAD, L. Tělesné postižení jako fenomén i životní realita. Praha : Portál, 2011, s. 68. ISBN 978-80-7367-873-9.

²) NOVOSAD, L. Tělesné postižení jako fenomén i životní realita. Praha : Portál, 2011, s. 85. ISBN 978-80-7367-873-9.

vníma a má právo na dôstojnosť a rešpekt. Osobnostná rovina rozvíja vzťah k vlastnému telu a identifikáciu s ním, vplyv telesnej schémy a sebauvedňovania, existenčné dopady odlišnosti na život človeka, reflexiu vlastného tela v reakciách a postojoch druhých apod. Tu možno pozorovať dve odlišnosti. A síce vzťah k vlastnému telu sa v mnohých ohľadoch líši pri osobách s vrodenným postihnutím a pri osobách so získaným postihnutím. Prijímanie vlastného tela býva neľahkou a individuálnou cestou a nie každý ju dokáže zvládnuť. Murphy³ vysvetľuje, že niektoré postihnutia rozrušujú intaktnú časť populácie viac ako iné. Existuje určitá hierarchia devalvácie, ktorá sa mení so závažnosťou a typom postihnutia. Na vrchole tejto hierarchie sú ľudia s deformáciou tváre alebo nápadným znetvorením tela. Ľudia napríklad na invalidnom vozíku sú niekde v strede tohto rebríčka. Hlavným kritériom je podľa nej miera odchýlky od štandardnej ľudskej podoby. Musíme si preto uvedomiť, že tu nastáva určitá diferenciacia medzi postojom a prístupom, ktorá vzniká aj pri starostlivosti o nich. Aj preto, že ľudia, ktorí priamo prichádzajú do kontaktu ako pomáhajúci si nevyhnutne musia všimnúť moment vyjadrenia citov ako konatívnej zložky ľudskej osobnosti. Preto ak hovoríme o psychologických aspektoch postojov a starostlivosti, je nutné sa venovať práve zvláštnej oblasti emocionálneho prežívania človeka so zdravotným znevýhodnením. On totiž často nasáva aj prijímanie okolia jeho obmedzení. Miera adaptácie na svoje znevýhodnenie sa priamo úmerne prejavuje v oblasti emocionálneho prežívania. Požár⁴ to objasňuje nasledovným spôsobom. Osoba so somatickým, mentálnym, či psychickým znevýhodnením sa prejavuje:

- a) oneskoreným a obtiažnym vytváraním citov,
- b) dominanciou citov viažucich sa na uspokojovanie primárnych potrieb,
- c) neadekvátnosťou citových reakcií vo vzťahu k podnetu ktorý ich vyvoláva,
- d) nedostatočnou racionálnou kontrolou citov,
- e) značnou impulzívnosťou citových reakcií a zníženou schopnosťou neprejsť navonok aktuálny citový stav.

Samozrejme berieme do úvahy individuálnosť zdravotného postihnutia, ako aj osobitosť prejavov individuality osobnosti každého jedinca. Nie všetky atribúty musia platiť zároveň a navyše iba pri somatickom znevýhodnení, práve zachovaná kvalita kognitívnych procesov môže spôsobovať rovnako aj sebaľútosť, hnev a agresivitu na iných a na samého seba. Otázka prečo som ja ohraničený, z akého dôvodu mám komplikovanejší život, môže vytvárať spätnú bariéru voči zdravým jedincom. Psychologický a zároveň sociálny aspekt zvládania vzťahu zdravá osoba verzus jedinec so zdravotným znevýhodnením znamená vyvíjať rôzne nenásilné, nie umelo produkované aktivity za účelom dosiahnutia, alebo znovu dosiahnutia integrity. Technicky povedané uplatniť kompenzácie vo viacerých smeroch. Mnohé sa môže uskutočňovať prostredníctvom kompenzačných mechanizmov, ktoré sú vlastné človeku v procese zvládania záťažovej situácie. K tomu sa pridávajú kompenzačné prostriedky. Ale samotné technické pomôcky, vytváranie náhradných programov funkcionovania, či ekonomické znevýhodnenie ešte nemusia splniť svoj účel. Kompenzácie vnímame ako doprovod jedinca, nie však riešenie. Spomínané kompenzačné mechanizmy chápeme ako tendencie postihnutého

---

³⁾ MURPHY, R. F. *Umlčené tělo*. Praha : Slon, 2001. 188 s. ISBN 80-85850-98-2.

⁴⁾ POŽÁR, L. *Základy psychologie lidí s postihnutím*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2007. 184 s. ISBN 978-80-8082-147-0.

jedinca podporiť v aktivizácii činností a postojov s cieľom dosiahnuť vyrovnanie výkonnosti funkcie či orgánu. Práve motivácia je chápaná ako dôležitý aspekt reálneho fungovania jedinca s ohraňovaním. I keď sa napríklad zo psychologického aspektu chápania mentálneho postihnutia osobitne zdôrazňuje znížená inteligencia, pozornosť sa venuje aj nedostatočnej sociálnej kompetencii.⁵ Čiže za každých okolností, odhliadnuc od druhu a typu zdravotného znevýhodnenia by malo byť prioritou viesť osobu k rozvinutým sociálnym kompetenciám, zručnostiam, ktoré ho budú začleňovať rovnocenne medzi väčšinovú spoločnosť. Teda nielen prostriedky zlepšia komunikáciu, adaptáciu, autonómiu, ale predovšetkým prirodzené vnímanie a chápanie problémov, prežívania a správania zo strany intaktnej časti populácie.

2 Čo je cieľom psychologického aspektu starostlivosti a prístupu k zdravotne znevýhodnenému jedincovi ?

Starostlivosť bez paternalistického prístupu. Integrácia bez obmedzenia. Zachovanie slobody v rozhodovaní ľuďom, ktorí sa nemohli rozhodnúť pri svojom zdravotnom postihnutí. Dávať šancu a vytvárať priestor pre rozvíjanie obojstrannej komunikácie, pomáhať nadobúdať základné sociálne zručnosti, ako aj zručnosti spojené s riešením problémových situácií. Naučiť ľudí s obmedzeniami plánovať a vytvárať projekty. Nie iba prijímať tie, ktoré im pripravila zdravá časť populácie. Sami najlepšie vedia čo potrebujú k vyššej kvalite života. Naučiť ich hľadať príčiny neúspechu a vedieť nájsť potrebné informácie nielen o sociálnych službách alebo kompenzačných pomôckach, ale predovšetkým o situáciách, ktoré dokážu ako ostatní riešiť bez cudzej pomoci.

Viesť s nimi dialóg o rozmanitých formách správania, ktoré si nevedia spontánne, prípadne exemplifikáciou osvojiť a tiež o intímnych sférach života. Popri tom aj o informáciách, dôležitých predpisoch a opatreniach, dotýkajúcich sa ich každodenného života.⁶ V tomto vidíme východisko zmeny myslenia zdravých voči znevýhodneným a naopak. Nesmieme zabudnúť, že rovnako dôležitým rozmerom psychologického a zároveň sociálneho prístupu je poznanie podstaty sociálnej opory u zdravotne znevýhodneného, ako aj úžitku prameniaceho z nej. Křivohlavý⁷ vysvetľuje, „že sociálna opora má v živote človeka svoj význam. Javí sa ako dôležitý moment v procese zvládania životných ťažkostí, zvlášť tam, kde človek ochorie, kde sa dostáva do určitej životnej krízy, kde bol postihnutý nehodou (úrazom), kde bol chodom udalostí hlboko sklamaný, kde stojí pred závažným rozhodnutím a pod. O sociálnej opore sa tak často hovorí aj ako o nárazníku a tlmíči nárazov, myslíme tým životných otrasov, t.j. v tomto prípade aj zdravotného znevýhodnenia. Jednoducho dešifrované úspech sociálnej opory, ktorú spoločnosť ponúka časti závisí aj od ochoty osoby s postihnutím požiadať o pomoc akýmkoľvek spôsobom, prípadne dať najavo svoju prosbu, žiadosť. Na strane zdravej časti populácie je zas okolnosť, či ju dokáže vidieť, počuť alebo či to vôbec chce. Rovnako záleží aj na správnej interpretácii signálov zo strany znevýhodnených. Naozaj možno povedať, že morálny aspekt sociálnej opory je práve ukrytý v spätnej väzbe. Ak sa tá podarí vytvoriť je tu šanca aktivizácie jedinca s obmedzeniami. Preto sociálny pracovník ako

⁵⁾ VAŠEK, Š. *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha : Vysoká škola Jana Amose Komenského, 2005. 142 s. ISBN 80-86723-13-5.

⁶⁾ MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha : Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

⁷⁾ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009, s. 98. ISBN 978-80-7367-568-4.

predstaviteľ pomáhajúcej profesie, má sprostredkovať tieto možnosti rozvoja pozitívnej interakcie s blízkym sociálnym prostredím a zároveň zabezpečiť aktívnu spoluúčasť pri tvorbe nových mechanizmov riešenia nezávládnutých vzťahov. „*Vyústením má byť postupné znižovanie podpory zo strany iných, aby stále viac pre seba robil sám klient. Tento cieľ je možné uplatňovať bez ohľadu na mieru postihnutia.*“⁸

V sociálnej legislatíve vo vzťahu k občanom so zdravotným postihnutím sa najviac zdôrazňuje antidiskriminačný prístup (prístup základnej rovnosti občan so zdravotným postihnutím má mať rovnaké možnosti ako človek bez zdravotného postihnutia) a koncept preferenčného zaobchádzania (alebo koncept kompenzácie znevýhodnení). Výhodiskom integrácie je v tomto prípade rešpektovanie princípu rovnosti. Znamená to, že každý človek by mal mať rovnakú príležitosť (teda nie automaticky rovnakú úroveň) realizovať svoje plány a predstavy o živote, vo vzťahu k ostatným by mal mať vytvorené porovnateľné podmienky na rozvoj vlastnej aktivity vedúcej k ich napĺňaniu. Nesmieme zabúdať, že sociálnu politiku uskutočňujú rozličné subjekty, ktoré za jej výkon nesú aj zodpovednosť. Ako uvádza Bednárík⁹ hlavným subjektom, ktorý do značnej miery určuje poňatie, obsah, ciele a úlohy sociálnej politiky v danom časovom období, je štát a jeho orgány (na Slovensku je to predovšetkým vláda, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, Vyššie územné celky, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny – odbory sociálnych vecí, Sociálna poisťovňa, poskytovatelia zdravotníckych služieb). Tu všade by sa mala objaviť nová filozofia vnímania osôb, ktorí majú obmedzenia, problémy s uplatnením sa v komunite, kde žijú. Máme síce normy, tabuľky, ktoré určujú ako technicky vieme uľahčiť život týmto ľuďom, ale bohužiaľ, stále nemáme vzťahy, nemáme ochotu prijímať ich ako partnerov, nie ako subjekty pomoci. Tento myšlienkový abstrakt nech je podporou výraznejšieho všimania si aj spomenutých psychologických aspektov prístupu a starostlivosti o klienta s určitým znevýhodnením.

Záver

Celá naša koncepcia psychologicky citlivého prístupu a starostlivosti o človeka so zdravotnými obmedzeniami sa orientuje na zvyšovanie kvality života, čo síce v konečnom dôsledku sa už v posledných rokoch dostáva do pozornosti mnohých humanitných a filozofických disciplín, ale stále chýba akýsi širšie uplatnenie v praxi. Širší spoločenský dialóg nevieme akceptovať v každodenných aktivitách a stretnutiach. Každé obdobie ľudského života, každý status, ktorý zastávame, rola, ktorú napĺňame má svoje osobitosti. Avšak pri postihnutí, zdravotnom handicape sú tieto osobitosti vizuálne výraznejšie, kričia. Intaktnú časť populácie musíme naučiť, že tieto problémové akcenty sú riešiteľné a prijateľné. A práve treba začať od ľudskej podpory kvality života. Zachovať kvalitu života znamená zabezpečiť to, aby sa viac nezužovali sociálne vzťahy na zdravých a znevýhodnených, aby sme si stále nebudovali dva odlišné svety, aj keď chceme tomu druhému svetu pomáhať. O ľútosť oni nestoja.

⁸⁾ I.c. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha : Portál, 2005, s. 114. ISBN 80-7367-002-X.

⁹⁾ In TOKÁROVÁ, A. A KOL. *Sociálna práca: Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. 3. vyd. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2007. 573 s. ISBN 978-80-969419-8-8.

Sme spolu, hoci každý z nás je pripojený ku svojim problémom, vlastnému prežívaniu a saturácii potrieb. Jeden od druhého sme akosi príliš vzdialení nemôžeme často prepojiť naše svety navzájom. Táto skutočnosť platí obzvlášť u osôb ohraničených nejakým problémom, dysfunkciou, nedostatkom. Majoritná populácia má pomáhať a zároveň čerpať zo vzťahu. Naša koncepcia predpokladá objektívne pomáhať kompenzáciami, legislatívou, odbúraním bariér a rovnako emocionálne odbúrať strach, obavy podporu, či vytvárať dialóg. Skutočná podpora, ktorú čakajú síce nie je ani príliš ďaleko, ale ani príliš blízko, aby porozumela ich objektívnym potrebám. Naším vystúpením sme sa snažili vytvoriť zdravú koncepciu prístupu a vzťahov k jedincom s rôznorodým druhom a stupňom postihnutia. Táto koncepcia musí byť ľudsky konštruktívna. To znamená postavená na vôli a sebaregulácii vlastného správania oboch zúčastnených strán.

Literatúra

- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. 280 s. ISBN 978-80-7367-568-4.
- MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha : Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MURPHY, R. F. *Umlčené tělo*. Praha : Slon, 2001. 188 s. ISBN 80-85850-98-2.
- NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. Praha: Portál, 2000. 159 s. ISBN 80-7178-197-5.
- NOVOSAD, L. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita*. Praha : Portál, 2011. 168 s. ISBN 978-80-7367-873-9.
- POŽÁR, L. *Základy psychologie lidí s postihnutím*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2007. 184 s. ISBN 978-80-8082-147-0.
- TOKÁROVÁ, A. A KOL. *Sociální práce: Kapitoly z dějin, teorie a metodiky sociální práce*. 3. vyd. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2007. 573 s. ISBN 978-80-969419-8-8.
- VÁŠEK, Š. *Základy speciální pedagogiky*. Praha : Vysoká škola Jana Amose Komenského, 2005. 142 s. ISBN 80-86723-13-5.

PhDr. Peter Slovák, PhD.

VŠ ZaSP sv. Alžbety, Bratislava

Nám 1. Mája, 810 00 Bratislava

Kontaktná adresa:

Podjavorinskej 29, 920 03 Hlohovec

E-mail: dr.slovak@gmail.com

KOMPETENCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI U STARŠÍ POPULACE

COMPETENCE OF FINANCIAL LITERACY OF OLDER POPULATION

Jaroslava Pavelková

Abstrakt

Téma je věnováno otázkám vzdělávání finanční gramotnosti u starších spoluobčanů (cílová skupina senioři). Neformálním přístupem bude řešeno, jak je možné implementovat základní znalosti a dovednosti o základní finanční gramotnosti do povědomí starších lidí (poskytnutí základního poučení o povaze osobních a rodinných financí, seznámení s jednoduchými metodami vytváření a řízení osobních a rodinných rozpočtů, s řešením nejčastějších situací, předcházení stavů insolvence, metodami jejich řešení apod.).

Klíčová slova

Vzdělávání, finanční gramotnost, starší populace, sociální práce

Abstract

The theme is dedicated to financial literacy education issues, fellow citizens of pensionable age (the target group of senior citizens). An informal approach is presented as it is possible to implement the basic knowledge and skills on the financial literacy to the awareness of older people (providing basic guidance on the nature of personal and family finances, familiarity with simple methods to create and manage personal and family budgets, with the resolution of the most common situations of insolvency prevention, methods of their solution, etc.).

Key words

Education, financial literacy, senior, social work

Úvod

Život na dluh se stal pro mnohé z nás běžnou součástí života. Podbízející se prodej nových finančních produktů (půjčky, úvěry aj.), umocněných reklamou, s posvěcením státu v podobě právních mezer v legislativě, vede k dramatickému zadlužování obyvatelstva. Půjčování peněz – zejména mimobankovními subjekty – je ziskový obchod, o jehož velikosti svědčí zvětšující se počet návrhů na osobní bankrot. Lidem chybí základní znalosti, dovednosti a hodnotové postoje k hospodaření s financemi, které jsou nezbytné k tomu, aby občan zabezpečil sebe i své blízké tzv. Finanční gramotnost.¹

Proti jednotlivci – finančně negramotnému občanovi – stojí profesionální skupiny, vybavené všemi moderními znalostmi marketingu, reklamy, psychologie atd., jež jsou spolu s právními specialisty a obrovskými finančními zdroji připraveny nezalého člověka zbavit nejen peněz, ale mnohdy i „střechy nad hlavou“.

---

¹) KOLEKTIV AUTORŮ *Slabikář finanční gramotnosti*. Praha : COFET, 2011. 448 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0.

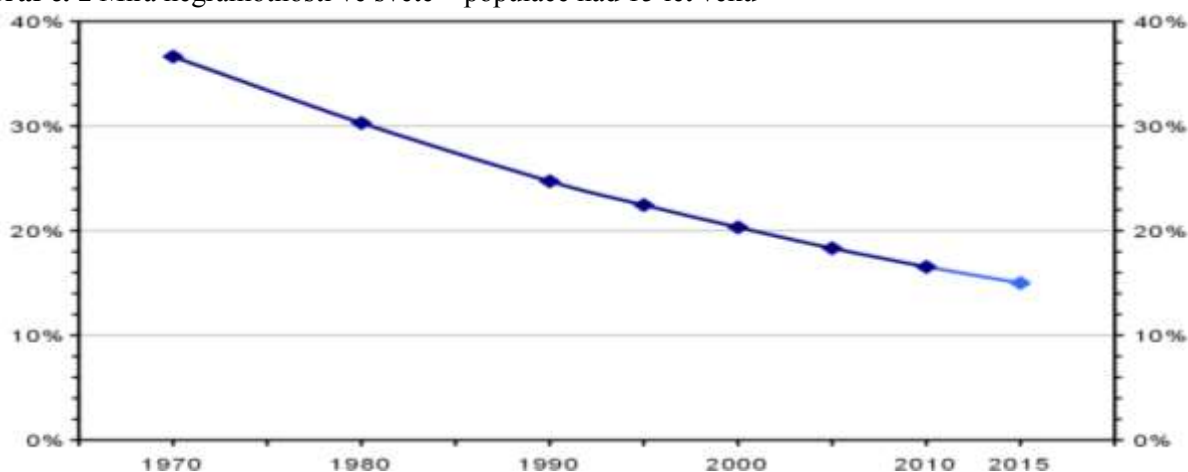
3 Gramotnost

Vše, co člověk umí a ovládá, používá k dalšímu učení a ovládnutí nových činností.² V moderní společnosti jedinec využívá schopnost nabytých znalostí a zkušeností, neboli gramotnost, k dosažení svých cílů.

Obecně gramotnost znamená schopnost číst a psát. Její součástí je i oblast politická, ekonomická, či sociální. Gramotnost se vyvíjí a mění spolu s kulturou a společností. Dnes je míra gramotnosti považována za důležitý ukazatel kulturní úrovně společnosti.

Institut pro statistiku při organizaci UNESCO³ pravidelně aktualizuje a rozšiřuje odhady gramotnosti pro více než 100 zemí světa, jakož i pro svět jako celek, pro jednotlivé kraje i skupiny zemí (např. E9), nejméně rozvinuté země, atd. Tyto odhady jsou k dispozici podle pohlaví a věkových skupin pro jednotlivé roky, od roku 1970 až do roku 2015. Odhady jsou v podstatě založeny na statistických údajích shromážděných během sčítání obyvatel v jednotlivých státech. Poskytují základní informace o počtu a procentech dospělých (15 let a starší) a mládeže (15 let až 24 let), kteří jsou gramotní a negramotní. V letech 1970 až 2005 klesla míra negramotnosti na světě o polovinu (viz graf č. 1).⁴

Graf č. 1 Míra negramotnosti ve světě – populace nad 15 let věku

Zdroj: UNESCO Institute for Statistics 2010

1 Funkční gramotnost

Zásluhou organizace UNESCO vznikají při získávání informací o úrovni gramotnosti nové pojmy.⁵ Hlavní z indikátorů úrovně společnosti je dnes považována míra funkční gramotnosti. Jak uvádí M. Dombrovská⁶ z Ústavu informačních studií a knihovnictví Karlovy Univerzity v Praze, lze funkční gramotnost definovat jako schopnost aktivně participovat na světě informací. Funkční gramotnost zahrnuje tedy nejen znalost čtení a psaní (a počítání), ale i schop-

²) ŠAMLOTOVÁ, A. *Finanční gramotnost u znevýhodněných jedinců*. Bakalářská práce. Praha : BIVŠ, 2013, s. 9. ISBN sine.

³) <http://www.unesco.org>.

⁴) <http://seminarky.cz/Funkcni-negramotnost-22662>.

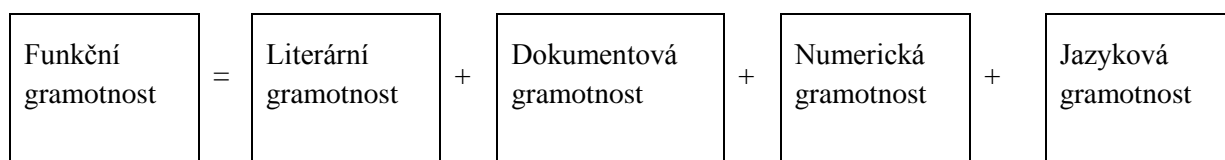
⁵) ŠAMLOTOVÁ, A. *Finanční gramotnost u znevýhodněných jedinců*. Bakalářská práce. Praha : BIVŠ, 2013, s. 10. ISBN sine.

⁶) DOMBROVSKÁ, M. *Informační gramotnost: funkční gramotnost v informační společnosti*. Diplomová práce. Praha : Ústav informačních studií UK, 2001. ISBN sine.

nost aktivně participovat na světě informací.⁷ Úroveň funkční gramotnosti se nemusí nutně krýt s dosaženým vzděláním. Vzdělávací proces nemusí funkční gramotnost podporovat, může také člověka zahltit množstvím zcela nepotřebné faktografie.

Pojem funkční gramotnost prošel neméně klikatým vývojem jako gramotnost samotná a i její definování v sobě obnášela nemalá rizika. Přestože se se snahou o její definování setkáváme již od 50. let minulého století, uspokojivá definice přichází až s organizací UNESCO. Navržená definice funkční gramotnosti, která by mohla být akceptovatelná i mezinárodně zní takto: „Funkčně gramotný člověk je takový, který může být zapojen do všech aktivit, v nichž je pro efektivní fungování v jeho skupině a komunitě vyžadována gramotnost, a také které mu umožňují pokračovat ve využívání čtení, psaní a počítání v zájmu jeho vlastního a komunitního rozvoje“. Tato definice je zásadní i tím, že zde poprvé bylo do gramotnosti zařazeno i počítání a byla přijata na 20. zasedání Valného shromáždění UNESCO v roce 1978. Funkční gramotnost přitom byla ještě v roce 1997 definována Mezinárodním výzkumem gramotnosti dospělých jako soubor numerické, dokumentové a literární gramotnosti.⁸ Důležitou součástí funkční gramotnosti v dnešní společnosti je také schopnost dorozumět se v cizím jazyce, a to především angličtině, která je v současné informační společnosti jazykem určujícím.

Funkční gramotnost lze znázornit rovnicí:

Zdroj: Šamlotová 2013

Literární gramotnost (*prose literacy*): představuje vědomosti a dovednosti potřebné k porozumění a využívání informací v souvislých textech jako jsou úvodníky novin, zprávy, komentáře a jiné podobné texty

Dokumentová gramotnost (*document literacy*): zahrnuje vědomosti a dovednosti potřebné pro vyhledávání a používání informací v různých typech nesouvislých nebo krátkých, ale bohatě strukturovaných textech, např. formulářích, jízdnicích řádech, mapách, nálepkách na výrobcích, pokynech, návodech, oznámeních, diagramech, schématech či reklamních prospektech

Numerická gramotnost (*numeracy*): reprezentují ji vědomosti a dovednosti potřebné na uskutečnění operací s číselnými údaji, které jsou v textu a v dokumentech, např. v tabulkách, grafech, účtech, bankovních formulářích, objednávkách zboží podle katalogu, oznámeních banky o úrocích z vkladu a podobně.

Jazyková gramotnost: je schopnost dorozumět se v cizím jazyce.⁹

Funkční gramotnost: je označení určitého způsobu chování, jmenovitě schopnost rozumět tištěným informacím a využívat je v každodenních činnostech, v osobním životě, v zaměstnání a v komunitě tomu, aby jednotlivec dosáhl svých cílů, rozvinul svoje znalosti a poten-

⁷⁾ LIDSKÉ ZDROJE V ČESKÉ REPUBLICE. Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání a Národní vzdělávací fond, 1999, s. 88. Dostupné na [www:<http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publikace/observator/cz/lidske_zdro-je.pdf](http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publikace/observator/cz/lidske_zdro-je.pdf), [2012-03-14].

⁸⁾ http://www.inflow.cz/informacni-gramotnost#_ftn6

⁹⁾ http://www.inflow.cz/informacni-gramotnost#_ftn6.

ciál.¹⁰ V zemích Evropské unie má téměř čtvrtina populace dobrou úroveň funkční gramotnosti; v České republice je to méně než desetina, přičemž mezi občany s nízkou úrovní funkční gramotnosti patří také 6 % vysokoškolsky vzdělaných osob, oproti 1 % v Evropské unii.¹¹

Finanční gramotnost: V dnešní moderní společnosti je obtížné orientovat se ve světě financí. Stejně jako znalost číst a psát se stala pro běžný život stále více nezbytná finanční.¹²

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen. Je schopen odpovědně spravovat osobní nebo rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace. Finanční gramotnost je specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti, která navíc zahrnuje např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, schopnost rozhodovat o výdajích apod. Nedílnou součástí finanční gramotnosti jsou také nezbytné makroekonomické aspekty a oblast daňová, a to zejména vzhledem k tomu, že se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců i domácností a má tedy významný vliv na peněžní toky v soukromých financích. Finanční gramotnost jako součást ekonomické gramotnosti formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti. S finanční gramotností se dále pojí zvláště gramotnost numerická (z hlediska gramotnosti finanční se to týká především využití matematického aparátu k řešení numerických úloh se vztahem k financím), gramotnost informační (jako schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu) a gramotnost právní (jako orientace v právním systému, přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o pomoc). Rozvoj těchto gramotností je současně prostředkem k vytváření a posilování ekonomického, právního a politického myšlení občanů.¹³

Finanční gramotnost jako správa osobních nebo rodinných financí zahrnuje tři složky: peněžní, cenovou a rozpočtovou. Peněžní gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.).¹⁴

3 Ekonomicko-sociálně znevýhodněné skupiny

Mnoho hledisek lidského života je ovlivňováno postavením člověka v socioekonomické hierarchii. Ekonomické rozdíly jsou mimo jiné vytvářeny tím, že skupiny, žijící v méně příznivých podmínkách přistupují rozdílně ke vzdělání, kvalitě bydlení, stravování, trávení volného času.

¹⁰⁾ <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/funkcni-gramotnost>.

¹¹⁾ *ČESKÉ VZDĚLÁNÍ A EVROPA*. Praha: Sdružení pro vzdělávací politiku, 1999, s. 35 Dostupné na WWW:<<http://www.inforum.cz/archiv/inforum2002/prednaska37.htm>.

¹²⁾ ŠAMLOTOVÁ, A. *Finanční gramotnost u znevýhodněných jedinců*. Bakalářská práce. Praha : BIVŠ, 2013, s. 12. IBSN sine.

¹³⁾ http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf.

¹⁴⁾ http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf.

Za znevýhodněné skupiny obyvatelstva můžeme považovat skupiny, které jsou vytěsněny mimo běžný život společnosti. Proces postupného oddělování jedinců či skupin od hlavního proudu společnosti lze chápat jako sociální vylučování (socioekonomický propad). K základním zdrojům společnosti patří zaměstnání, vzdělání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochrana. Proces, v jehož rámci je jedinci či celé skupině obyvatelstva znesnadněn či zcela zamezen přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti, lze označit termínem sociální vyloučení.¹⁵ K těmto skupinám patří:

- dlouhodobě nezaměstnaní,
- příslušníci etnických menšin,
- osoby se zdravotním postižením,
- osoby předlužené,
- migranti,
- osoby s nízkou kvalitací,
- osoby, pro které se stal život „na sociálních dávkách“ běžným životním stylem,
- osoby s různými druhy závislostí,
- děti, které žijí v ohrožených rodinách, tj. v rodinách nefunkčních, chudých, mnohopočetných, s nezaměstnanými rodiči a v rodinách, ve kterých dochází k násilí (tyto děti mají často nižší vzdělání, zhoršené zdraví a mají méně příležitostí a podnětů k tomu, aby se náležitě sociálně vyvíjely),
- osoby, které žijí ve znevýhodněných oblastech s vysokou nezaměstnaností, nízkou kvalitou bytového fondu, se špatnou dopravní obslužností apod.¹⁶
- osoby propuštěné z výkonu trestu,
- matky na mateřské dovolené,
- matky s malými dětmi,
- senioři.

Riziko sociálního vyloučení se zvyšuje u jedince, u něhož dochází ke kumulaci výše uvedených znevýhodnění, např. jedinec dlouhodobě nezaměstnaný, s nízkou kvalitací, žijící ve znevýhodněné oblasti. Finanční problémy s následným předlužením akcelerují jeho vylučování z běžného života společnosti na její okraj s velmi obtížným návratem zpět.¹⁷

Sociálním vyloučením jsou ohroženy ty skupiny obyvatel, které mají oslabenou vazbu minimálně k jedné ze tří ucelených integračních rovin.¹⁸ Na základě průzkumu o rozsahu a průběhu sociálního vyloučení v Evropě se prokázalo, že v české společnosti jsou ohroženy sociálním vyloučením tytéž skupiny obyvatelstva jako v celé Evropě: etnické menšiny, zdravotně postižení, migranti, izolovaní jedinci. Etnická příslušnost a obecně rasa jsou v evropské populaci významným rysem struktury chudoby a nerovnosti. Chudoba je mezi příslušníky etnických skupin četnější než

¹⁵) SCHAVEL, M. ET AL. *Sociálna prevencia*. Liptovský Ján : Prohu, 2012. ISBN 978-80-89535-06-4.

¹⁶) VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. aktualizované vydání. Praha : Cofet, 2011. 416 s. ISBN: 978-80-9043-96-1-0.

¹⁷) VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. aktualizované vydání. Praha : Cofet, 2011. 416 s. ISBN: 978-80-9043-96-1-0.

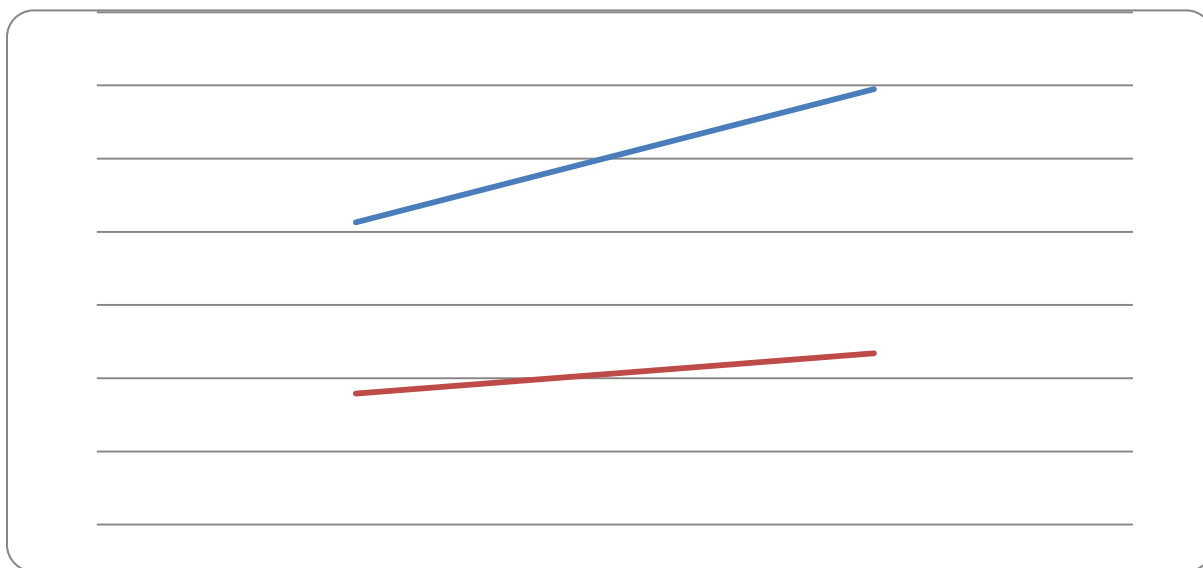
¹⁸) MÁTEL, A.; SCHAVEL, M. ET AL. *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 267 s. ISBN 978-80-8132-009-5.

mezi majoritní populací. Neprojevuje se jen jako nejistota zaměstnání a nízký příjem, respektive nezaměstnanost. Má povahu širších nevýhod: snížených životních šancí a zúžené kvality života, nerovnosti v přístupu k lékařské péči, ke vzdělání aj.¹⁹

Problematické soužití v dnešním světě, narušení lidských vztahů v návaznosti na ztrátu zaměstnání může v krajním případě vyústit i v jednu z dalších životních komplikací – ztrátu domova. Rodina je „sociální zařízení, jehož primárním účelem je vytvářet soukromý prostor stíněný proti nepřehlednému a vířícímu světu veřejnému“. Pokud se k nezaměstnanosti navíc přidruží i ztráta výše zmíněného domácího zázemí a absence rodinných a přátelských vztahů, jedinec se ocitá v potenciálním nebezpečí dostat se do extrémního vyloučení – stát se členem sociální minority – bezdomovcem, osoba bez přístřeší, osoba v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, bez možnosti zázemí, kam by se uchýlil.²⁰

4 Starší populace

V kontextu dnešního komplikovaného světa, v kterém je pro dospělou populaci složité se vůbec vyznat, se nejvíce zaskočenou jeví starší generace občanů – seniorů. Demokracie a nově vzniklý pocit svobody, ve skutečnosti život pod tlakem konzumní společnosti, s sebou přináší naléhavé krize v osobním životě, kdy právě pro tuto věkovou kategorii je obtížné – v důsledku snížení schopností – vlastními silami zvládnout svoji životní situaci. Podle Hany Janečkové²¹ bývá starý člověk charakterizován svou příslušností k věkové skupině definované dosažením 60, resp. 65 let. Je spojován se sociálním statutem důchodce; je považován za

Graf č. 2 – Stárnutí české populace

Zdroj: ČSÚ 2012

neaktivního či neproduktivního a předpokládány jsou i zdravotní charakteristiky spojené s involucí – ztrátou funkčních schopností, morbiditou a postupnou ztrátou soběstačnosti. Zajímavé výsledky přináší i realizované průzkumy, které uvádějí, že pro teenagery jsou starci

¹⁹⁾ MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s. ISBN 80-85850-61-3.

²⁰⁾ HRADECKÝ, I. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*. Praha : Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha : Portál, 1999. 444 s. ISBN 80-7178-214-9.

²¹⁾ In MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální práce v praxi : specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha : Portál 2005, s. 163. ISBN 80-7367-002-X.

a stařeny všichni, komu bylo již třicet čtyři. Pro některé zaměstnavatele v současné době to jsou čtyřicátníci. Podle třicátníků začíná stáří v 65 letech, pro pětadesátníky v pětasedmdesáti. Ale oficiální datum, odkdy v životě lidí začíná období stáří, neexistuje; to platí stejně pro Českou republiku i svět.²² I podle lékařů je stáří individuální pojem a multifaktoriální jev, který závisí na zdravotním stavu, vzdělání, sociálním prostředí, životním stylu atd.,“ potvrzuje přední česká expertka na problematiku stárnutí Tamara Tošnerová.²³

Průměrný věk občana České republiky v roce 2011 byl 41,1 roku. Pro srovnání v roce 2002 to bylo 39,3 roku. Podíl obyvatel ve věku 65 představuje 15,5 % obyvatelstva, tedy 1 milion 700 tisíc osob a neustále roste. V roce 2050 by jejich počet měl překročit tři milióny. V roce 2002 žilo v ČR 413 tisíc lidí ve věku 65–69, v loňském roce už 595 tisíc. Občanů ve věku 80–84 let bylo v roce 2002 celkem 179 tisíc, loni 234 tisíc (viz Graf č. 2).

Neuváženým finančním výdajům a následků za ně jsou vystaveni lidé starší věkové kategorie. Právě důchodci bývají nejsnadnějším terčem nebankovních společností, které mohou využít jejich neznalosti a nezkušenosti s půjčkami. Díky složitým smlouvám jsou následně účtovány částky za vedení účtů, předčasné splacení půjček a mnohé další poplatky (nepřehledné systémy úroků a smluvních pokut), až uvalení exekuce na majetek.²⁴

Exekutorská komora zpracovala unikátní studii o počtu seniorů v exekuci (2012).²⁵ Z analýzy vyplývá, že exekuci čelí 45.241 starobních důchodců. Jedná se o 2 % z celkového počtu seniorů, jimž je vyplácena starobní penze. Seniori tak tvoří pouze 7,5 % z celkového počtu všech osob, proti nimž soudy nařídily exekuci. I když počet penzistů v exekuci v posledních třech letech roste, má Česko lepší průměr než sousední Slovensko, které s pěti a půl miliony obyvatel hlásí bezmála 36.000 důchodců v exekuci.²⁶ Většina seniorů, kteří čelí exekuci, si s sebou přinesla dluhové potíže z produktivního věku. Exekuce se nejčastěji v 76 % případů týkají čerstvých důchodců, tzn. lidí ve věku 60 až 63 let. Buď proti nim soudy nařídily exekuci již před penzí, nebo na samém začátku penze, nicméně v důsledku dluhů, jež vznikly v pracovním životě (např. při výkonu živnosti). Počet důchodců a lidí pobírajících nemocenskou, kteří jsou v exekuci, vloni výrazně vzrostl. K 1. lednu 2013 stát musel krátit dávky již 67 614 důchodcům (11 % proti roku 2011) a 3700 (23 %) nemocným uvedla Česká správa sociálního zabezpečení (nezabavitelná částka od 1. 1. 2013 činí podle příslušné právní úpravy 6064,66 koruny plus 1516,16 koruny na každou vyživovanou osobu).²⁷

Naopak příčiny exekucí vedených proti starším lidem jsou jiné. Tito lidé se stávají např. obětí předváděcích akcí, zájezdových nabídek, teleshoppingových reklam nebo neseriózních podomních prodejců či dealerů. Mnohdy také nemalou měrou dotují své potomky či vnoučata. Právě na tuto věkovou skupinu se nyní zaměřuje Exekutorská komora ČR. Domovům pro seniory nabízí praktická školení, v bezplatných poradnách přednostně objednává klienty starší 60 let.²⁸

²²⁾ <http://www.novinky.cz/domaci/280808-vek-kdy-je-clovek-uz-stary-oficialne-neexistuje-experti-mluvi-o-75-letech.html>

²³⁾ TOŠNEROVÁ, T. 2009 *Mezilidské vztahy v seniorském věku*. Ostrava : Computer Press, 2009, 240 s. ISBN 978-80-251-2104-7.

²⁴⁾ <http://www.koncimsdluhy.cz/oddluzeni-senioru>.

²⁵⁾ [http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/908-seniori-v-exekuci-13-11-2012?w=.](http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/908-seniori-v-exekuci-13-11-2012?w=)

²⁶⁾ <http://www.zijemenaplno.cz/Clanky/a1173-Tisice-senioru-jsou-zatizeny-exekuci-na-duchod.aspx>.

²⁷⁾ <http://www.duchodovareforma.cz/aktuality/seniori-v-exekuci/>.

²⁸⁾ [http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/908-seniori-v-exekuci-13-11-2012?w=.](http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/908-seniori-v-exekuci-13-11-2012?w=)

Závažným problémem pro seniory jsou úvěry, půjčky a nákupy na předváděcích akcích.²⁹ Spotřebitelské organizace proto seniory neustále varují, aby se nenechávali přemluvit k neuváženému nákupu drahého zboží, nebrali si nechtěné úvěry a zbytečně se nezadlužovali. Podle serveru Finanční noviny.cz již dříve sdružení Spotřebitel.net uvedlo, že největší nebezpečí pro starší lidi představují prodejní akce, kde prodejci návštěvníky přesvědčí k nákupu. Prodejci nacvičenými triky vyvíjejí psychologicky nátlak a manipulují s potenciálními kupci, vyvolávají zmatky, podávají jim alkohol a nechávají podepisovat předkupní smlouvy, které jsou ve skutečnosti kupní s vysokými cenami, a to vše profesionálně a rychle. Rovnou jim často poskytují i půjčky. O problém se konečně začala důsledněji zajímat i média (investigativní dokumentární film natočený Silvií Dymákovou v roce 2013 nazvaný „Šmejdi“ o nekalých praktikách na předváděcích akcích).

Používají i další nekalé praktiky. Senioři pak nedokáží vzniklé závazky plnit a dostávají se do složitých finančních situací. Další z nebezpečí, kterému jsou senioři vystaveni, jsou předražené telefonní linky (začínající číslicí 9), které lákají na poskytování půjček či spotřebitelských úvěrů. Minutová sazba je ukryta pod čtvrtou a pátou číslicí. Neboli pokud někdo telefonuje třeba na číslo 900 994 068, pak musí počítat s tím, že za minutu hovoru zaplatí 99 korun. Že případné sjednání půjčky není záležitostí dvou minut, je zřejmé. Tím spíše, že zisky firem poskytujících tímto způsobem úvěry, jsou často založeny víc na drahé telefonní lince než na případných úrocích z půjčky.³⁰

Do finančních nesnází, se může senior dostat i následkem gamblerství, které dnes ve společnosti představuje závažný sociálně-patologický jev.³¹ Jinou cestou do problémů je i neuvážené ručení, často v rodině, např. dětem.

Pomoc nabízí organizace *Člověk v tísní*, která se dlouhodobě zabývá otázkami tíživých životních situací, které vznikají v důsledku nedostatečných znalostí finančních produktů. Její zkoumání vedlo k závěru, že řada firem a jednotlivců nabízejících údajně „výhodné“ půjčky, ve skutečnosti dopředu spekuluje na to, že se jejich oběti nebudou moci efektivně bránit. Výsledkem její práce je „Index predátorského úvěrování“.³²

Rada seniorů od července 2006 zřídila bezplatnou právní poradnu v Domě odborových svazů v Praze 3, na náměstí W. Churchilla 2. Domovům pro seniory nabízí praktická školení, v bezplatných poradnách přednostně objednává klienty starší 60 let, centralizuje kontakty na další poradenská centra. Navíc disponuje právníkem, jehož specializací je spotřebitelské právo (zájemci, který si neví rady s právy a povinnostmi plynoucími např. ze smlouvy o koupi zboží, poskytují základní rady).³³

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách přinesl dlouho očekávané cílené aktivizace těchto skupin. Sociálně aktivizující služby pro seniory jsou upraveny v § 66 tohoto zákona; § 31 pro-

²⁹⁾ PAVELKOVÁ, J. Potřeba vzdělávání dětí a mládeže v oblasti finanční gramotnosti. In *Aspekty kvality života venované 15. výročí založení UCM v Trnave*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2012, s. 116-121. ISBN 978-80-8015-435-8.

³⁰⁾ http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/exekuce-senioru-prudce-rostou-kolik-jim-stat-musi-nechat_198620.html.

³¹⁾ PAVELKOVÁ, J. Potřeba vzdělávání dětí a mládeže v oblasti finanční gramotnosti. In *Aspekty kvality života venované 15. výročí založení UCM v Trnave*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2012, s. 116-121. ISBN 978-80-8015-435-8.

³²⁾ <http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=113&idArt=1633>.

³³⁾ <http://www.zijemenaplno.cz/Clanky/a1173-Tisice-senioru-jsou-zatizeny-exekuci-na- Duchod.aspx>.

váděcí vyhlášky k tomuto zákonu definuje sociálně aktivizující služby jako ambulantní, terénní i pobytové, poskytované osobám v důchodovém věku nebo osobám se zdravotním postižením ohroženým sociálním vyloučením (Oblast péče o zdravotně a společensky nedeficitní populaci formou sociální prevence a depistáže (stárnoucí a stará populace; Sociálně terapeutické činnosti – aktivity, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování jedince → vhodné k implementaci získávání informací finanční gramotnosti a jejich využití v praktickém životě; Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí – pomoc při komunikaci vedoucí k uplatňování práv, pomoc při vyřizování běžných záležitostí → možná využití získaných dovedností z finanční gramotnosti v běžných životních situacích; Nabízí se nenásilně implementovat znalostí a dovedností finanční gramotnosti do základních činností a úkonů do Sociálně aktivizujících služeb; Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím – zájmové, vzdělávací a volnočasové aktivity).

5 Prevence finanční zadluženosti – získávání kompetencí v oblasti finanční gramotnosti

Vzhledem k rychlému stárnutí české populace v nadcházejících dekadách se budoucí důchodci nebudou moci spoléhat pouze na státní zabezpečení, tak jako tomu bylo doposud.³⁴ Ostatní formy zabezpečení na stáří budou hrát čím dál větší roli. K tomu, aby si občané vybrali vhodný produkt či formu zajištění na stáří, je nezbytná základní znalost finanční problematiky, jako prevence propadu do státní sociální sítě.³⁵

Téměř tři čtvrtiny české populace jsou naprosto stabilně přesvědčeny, že by se o důchody lidí měl postarat stát, nikoli každý člověk sám o sebe. Naprostá většina lidí souhlasí s drobnými anebo do budoucna i se zásadnějšími změnami současného systému důchodového zabezpečení, zavedení nějakého úplně jiného systému však ztrácí podporu. Posiluje se solidarita, přibývá lidí, kteří schvalují zvýšení plateb sociálního pojištění. Snížení důchodů nebo prodloužení věku odchodu do důchodu jsou nadále tabu.

Citované výsledky pocházejí z výzkumu STEM provedeného na reprezentativním souboru obyvatel České republiky starších 18 let, který se uskutečnil ve dnech 31. října až 7. listopadu 2011. Respondenti byli vybíráni metodou kvótního výběru. Na otázky odpovídal rozsáhlý soubor 1257 respondentů. Názory našich občanů na to, zda by se na stáří měl finančně zabezpečit každý sám, anebo aby se o lidi postaral stát, se vůbec nemění. Skoro tři čtvrtiny lidí by ponechaly raději na státu, aby jim zajistil stáří svými příspěvky.³⁶

Mnoho aspektů lidského života je ovlivňováno postavením člověka v sociálním rozvrstvení. Socioekonomicky podmíněné rozdíly v úrovni zdravotního stavu a péči o něj jsou mimo jiné vytvářeny tím, že skupiny níže postavené v socioekonomické hierarchii žijí v méně příznivých podmínkách z hlediska přístupu ke vzdělání, kvality bydlení, stravování, trávení volného času, cestování, atd. V posledních letech se v psychologii zdraví věnuje značná pozornost vztahu mezi postavením člověka ve společenské hierarchii a jeho zdravotním stavu.

³⁴) PREUSS, K. Finanční gramotnost ve světle reform. In *Sociální a vzdělanostní souvislosti finanční gramotnosti*. Praha : BIVŠ, 2012, s. 13-20. ISBN 978-80-7265-224-2.

³⁵) http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf.

³⁶) <http://stem.cz/clanek/2288>.

6 Vzdělávání seniorů v oblasti socioekonomických kompetencí

Smyslem cílených aktivit je zvýšit šance starší populace získat a udržet si socioekonomické kompetence tedy finanční gramotnost a dalších sociálních dovedností.

Pokud se člověk dostane do tzv. dluhové pasti, tedy situace, kdy splácení jednoho či více úvěrů řeší za pomoci úvěru dalšího, nebo je na něj uvalena exekuce, stává se pro něj výhodnější snížit své legální příjmy, ze kterých je exekuce či úvěrová splátka vypočtena na minimum a přesunout svoji činnost do černé ekonomiky.

Pojem socioekonomické kompetence v sobě zahrnuje finanční gramotnost (tj. peněžní, informační a rozpočtovou gramotnost) a další měkké dovednosti (tj. komunikační a prezentační dovednosti, které vedou ke zvýšení uplatnění na trhu práce).

- Prevence finanční zadluženosti a sociálního vyloučení;
- Žádoucí je i spolupráce s médii se všemi jejich možnostmi.

Největší úlohu ovšem nese dobře připravený sociální pracovník, odborník v oboru sociální práce, který je navíc znalý problematiky finanční gramotnosti.

- Sociální poradenství nejen základní ale i odborné – řešení potřeb v konfliktu se společností, etika;
- Intervence, osaměle žijící důchodci;
- Prevence, vyhledávání osamělých seniorů;
- Duchovní a pastorační činnost.³⁷

Důležitá je implementace finanční gramotnosti do vzdělávání sociálních pracovníků a pomáhajících profesí pro možnou edukaci cílové skupiny starších spoluobčanů. Záměrem je neformální přístup implementace základních kompetencí o finančním předlužování do povědomí seniorů (poskytnutí základních informací o povaze osobních a rodinných financí pro seniory s jednoduchými metodami vytváření a řízení osobních a rodinných rozpočtů, s řešení nejčastějších situací, předcházení stavů insolvence a metodami jejich řešení – naučit je efektivnímu a nerizikovému ekonomickému chování).³⁸

Závěr

Znalost nakládání s penězi, odborně nazývaná finanční gramotnost, by měla patřit k základním znalostem a potřebám současného člověka. Bez ní je složité pohybovat v dnešní společnosti a finančně se zabezpečovat i do budoucna, tedy dosáhnout finanční nezávislosti. Je nutné, aby občané jako spotřebitelé svou roli na finančním trhu chápali aktivně, ať už znalostí svých spotřebitelských práv, či přístupem k využívání produktů a služeb. Cílem je, aby se občané rozhodovali efektivně – k tomu však vedle úplných, správných, transparentních a srovnatelných informací potřebují také adekvátní úroveň finanční gramotnosti.³⁹

³⁷) KOVAČOVÁ, M. Ukazovatele pripravenosti procesu deinštitucionalizácie v SR. In MÁTEL, A.; ROMAN, T.; JANECHOVÁ, L. (eds.) 2012. *Aplikovaná sociálna politika*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, s. 175. ISBN 978-80-8132-061-3.

³⁸) PAVELKOVÁ, J. Vzdělávání v otázkách finanční gramotnosti pro znevýhodněné občany. In *Sociálna a ekonomická integrácia a dezintegrácia v bezpečnosti jedinca a spoločnosti*. Trenčín : SpoSoIntE, 2011, s. 165-173. ISBN 978-80-89533-02-2.

³⁹) http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf

Otázka finanční gramotnosti populace představuje velkou výzvu. Jejich řešení lze rozdělit do dvou základních okruhů (na jedné straně je nezbytná úprava stávající legislativy, která by lépe chránila spotřebitele a na straně druhé je stejně nezbytné posílit úroveň finanční gramotnosti, již s ohledem na probíhající důchodovou reformu).⁴⁰

Důležitost vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti si uvědomuje řada subjektů, počínaje státními a veřejnými organizacemi, přes vysoké školy, až po organizace poskytující sociální služby. Jejich příspěvek je značný, přesto však nepostačuje enormní potřebě. Nadměrné zadlužení a neschopnost splácet dluhy trápí v době krize (2013) stále více lidí. Následná lavina exekucí se nevyhýbá ani seniorům, kterým je Česká správa sociálního zabezpečení nucena dluhy strhávat z důchodů.⁴¹ Prevence finanční zadluženosti a získávání kompetencí v oblasti finanční gramotnosti u starší populace spočívá v důsledném vzdělávání sociálních pracovníků, včetně pomáhajících profesí, a předávání nabytých informací přímo seniorům.

Literatura

- DOMBROVSKÁ, M. *Informační gramotnost: funkční gramotnost v informační společnosti*. Diplomová práce. Praha : Ústav informačních studií UK, 2001. ISBN sine.
- BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*. Praha : TRITON, 2012. 77 s. ISBN 978-80-7387-622-7.
- BRDÁROVÁ, P. *Nezaměstnanost jako následek globální ekonomické recese z pohledu trhu práce v České republice*. Bakalářská práce. Praha : BIVŠ, 2012. 105 s. ISBN sine.
- HESOVÁ, A.; ZELENKOVÁ, E. *Metodická příručka*. Praha : Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. ISBN 978-80-86856-76-6.
- HRADECKÝ, I. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*. Praha : Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.
- CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. 200 s. ISBN 80-244-1367-1.
- JANEČKOVÁ, H. 2005 Sociální práce se starými lidmi. Praha : Portál, 2005, 163-193. ISBN 80-7367-002-X. In MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální práce v praxi : specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha : Portál 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- KOLEKTIV AUTORŮ *Gramotnost ve vzdělávání*. Praha : VÚP, 2011. ISBN 978-80-87000-74-8.
- KOLEKTIV AUTORŮ *Slabikář finanční gramotnosti*. Praha : COFET, 2011. 448 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0.
- KOVAĽOVÁ, M. Ukazovatele pripravenosti procesu deinštitucionalizácie v SR. In MÁTEL, A.; ROMAN, T.; JANECHOVÁ, L. (eds.) 2012. *Aplikovaná sociálna politika*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, s. 171-179. ISBN 978-80-8132-061-3.
- LIDSKÉ ZDROJE V ČESKÉ REPUBLICE*. Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání a Národní vzdělávací fond, 1999, s. 88. Dostupné na [www:<http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publicace/observator/cz/lidske_zdroje.pdf](http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publicace/observator/cz/lidske_zdroje.pdf), [2012-03-14].

---

⁴⁰⁾ PREUSS, K. Finanční gramotnost ve světle reform. In *Sociální a vzdělávací souvislosti finanční gramotnosti*. Praha : BIVŠ, 2012, s. 14. ISBN 978-80-7265-224-2.

⁴¹⁾ <http://www.duchodovareforma.cz/aktuality/seniori-v-exekuci/>.

- MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MÁTEL, A.; SCHAVEL, M. ET AL. *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 267 s. ISBN 978-80-8132-009-5.
- MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální práce v praxi : specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha : Portál 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- PAVELKOVÁ, J. Vzdělávání v otázkách finanční gramotnosti pro znevýhodněné občany. In *Sociálna a ekonomická integrácia a dezintegrácia v bezpečnosti jedinca a spoločnosti*. Trenčín : SpoSoIntE, 2011, s. 165-173. ISBN 978-80-89533-02-2.
- PAVELKOVÁ, J. Finanční gramotnost a senioři. In *Aplikovaná sociálna práca*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011, s. 257-271. ISBN 978-80-8132-061-3.
- PAVELKOVÁ, J. Finanční gramotnost mládeže. In *Dynamics of Institutional Education in the Context of Training of Teachers Specialized in Science, Agriculture and Related Fields*. [CD-ROM]. Edícia Educo. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Fakulta prírodných vied, 2012. s. 114-120. ISBN 978-80-213-2279-0.
- PAVELKOVÁ, J. Vzdělávání seniorů v oblasti finanční gramotnosti. In *Zadlužení fenomén současnosti*. Praha : SVSES, 2012, s. 230-242. ISBN 978-80-86744-92-6.
- PAVELKOVÁ, J. Implementace finanční gramotnosti do vzdělávání v primárním a sekundárním školství. In *Sociální a vzdělanostní souvislosti finanční gramotnosti* [CD-ROM]. Praha: BIVŠ, 2012, s. 72-80. ISBN 978-80-7265-224-2.
- PAVELKOVÁ, J. Otázky kolem bezdomovců a žebráků v České republice. In *Znalosti pro tržní praxi: Význam znalostí v aktuální fázi ekonomického cyklu*. Olomouc : Societas Scientiarum Olomucensis II, 2012, s. 345-352. ISBN 978-80-87533-04-8.
- PAVELKOVÁ, J. Potřeba vzdělávání dětí a mládeže v oblasti finanční gramotnosti. In *Aspekty kvality života venované 15. výročiu založenia UCM v Trnave*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2012, s. 116-121. ISBN 978-80-8015-435-8.
- PAVELKOVÁ, J. Sociální a vzdělanostní souvislosti finanční gramotnosti. In *Socioekonomické a humanitní studie*, 2013, vol. 3, no. 1, p. 62-65. ISSN 1804-6800.
- PAVELKOVÁ, J.; PREUSS, K.; KNAIFL, O. Funkční a finanční gramotnost. In *Speciální pedagogika*, 2012, roč. 22, č. 2, s. 108-119. ISSN 1211-2720.
- PREUSS, K. Finanční gramotnost ve světle reforem. In *Sociální a vzdělanostní souvislosti finanční gramotnosti*. Praha : BIVŠ, 2012, s. 13-20. ISBN 978-80-7265-224-2.
- SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. Brno : Paido, 2006. 258 s. ISBN 80-7315-126-X.
- SCHAVEL, M. ET AL. *Sociálna prevencia*. Liptovský Ján : Prohu, 2012. ISBN 978-80-89535-06-4.
- SCHIFF, P.D. *Ekonomické bajky*. Vimperk : DOKOŘÁN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-7363-325-7.
- SIMMEL, G. *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. Praha : SLON, 1997. ISBN 80-86429-59-8.
- ŠAMLOTOVÁ, A. *Finanční gramotnost u znevýhodněných jedinců*. Bakalářská práce. Praha : BIVŠ, 2013. 75 s. ISBN sine.

TOŠNEROVÁ, T. 2009 *Mezilidské vztahy v seniorském věku*. Ostrava : Computer Press, 2009, 240 s. ISBN 978-80-251-2104-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha : Portál, 1999. 444 s. ISBN 80-7178-214-9.

VYBÍHAL, V. A KOL. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. aktualizované vydání. Praha : Cofet, 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0.

VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha : GRADA, 2001. 260 s. ISBN 80-247-0042-5.

<http://www.unesco.org> [2013-04-10].

<http://seminarky.cz/Funkcni-negramotnost-22662> [2013-03-15].

http://www.inflow.cz/informacni-gramotnost#_ftn6 [2013-04-05].

http://www.inflow.cz/informacni-gramotnost#_ftn6 [2013-05-12].

<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/funkcni-gramotnost> [2013-03-15].

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf [2013-01-11].

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf [2013-05-18].

<http://www.novinky.cz/domaci/280808-vek-kdy-je-clovek-uz-stary-oficialne-neexistuje-experti-mluvi-o-75-letech.html> [2013-06-13].

<http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/908-seniori-v-exekuci-13-11-2012?w=>

http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/exekuce-senioru-prudce-rostou-kolik-jim-stat-musi-nechat_198620.html. [2013-06-13].

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf [2013-06-13].

<http://www.zijemenaplno.cz/Clanky/a1173-Tisice-senioru-jsou-zatizeny-exekuci-na-duchod.aspx> [2013-06-10].

<http://www.zijemenaplno.cz/Clanky/a1173-Tisice-senioru-jsou-zatizeny-exekuci-na-duchod.aspx> [2013-06-10].

<http://stem.cz/clanek/2288> [2013-06-10].

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf [2013-06-09].

ČESKÉ VZDĚLÁNÍ A EVROPA. Praha: Sdružení pro vzdělávací politiku, 1999. Dostupné na WWW:<<http://www.inforum.cz/archiv/inforum2002/prednaska37.htm>, [2012-03-14].

<http://www.duchodovareforma.cz/aktuality/seniori-v-exekuci/>[2013-06-09].

<http://www.koncimsdluhy.cz/oddluzeni-senioru> [2013-06-09].

<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=113&idArt=1633> [2013-03-25].

Finanční noviny.cz

Spotřebitel.net

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.

Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave

Bučianska ul. 4/A

917 01 Trnava

Slovenská republika

E-mail: jaryk@post.cz

DIAGNOSTIKA V PRÁCI SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA, PROGNÓZE DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJE A SMĚŘOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB¹

DIAGNOSES IN SOCIAL WORKER PRACTICE AND PROGNOSSES OF DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT AND THE DIRECTION OF SOCIAL SERVICE

Marta Vaverčáková, Jana Keketiová

Abstrakt

Sociální pracovník, který ovládá činnosti, formy, postupy a metody sociální práce, informace správně hodnotí, efektivně vybírá alternativy řešení problému, určuje postupy vedoucí k jiným odborníkům, má k jedinci přiměřený vztah, usnadňuje mu podstatně zvládnání jeho problémů. Proto diagnostika patří mezi nenahraditelné předpoklady v rámci jeho odbornosti a profesionality a jeho osobnost, jako hlavní nástroj práce, je důležitým činitelem úspěšné intervence ve prospěch závislého jedince.

Klíčová slova

Diagnostikování, rozhovor, informace, sociální diagnóza, sociální terapie, rehabilitace.

Abstract

A social worker, who controls the activities, forms, procedures and methods of social work, evaluates correctly information, chooses effective solution to the problem, assessing the alternatives selected, determines the procedures leading to other experts, has a reasonable relationship to individual, makes it easier for him to cope with his problems substantially. Therefore, the diagnosis is one of the indispensable prerequisites for its expertise and professionalism, and his personality, as the main tool of work is an important factor for a successful intervention in favor of a reliant individual.

Key words

Diagnosis, interview, information, social diagnosis, social therapy, rehabilitation.

Úvod

Diagnostikovanie alebo diagnostika ako nástroj poznávania ľudí spočívajúci v získavaní kľúčových informácií, sa považuje za východisko práce sociálneho pracovníka.²

---

¹⁾ Príspevok bol realizovaný v rámci projektu MŠ SR VEGA 1/0957/11 „Evaluácia sociálnych služieb.“

²⁾ TOKÁROVÁ, A. ET AL. *Sociálna práca*. 1. vyd. Prešov: Akcent Print, 2003. 573 s. ISBN 80-968367-5-7.

1 Diagnostika

Diagnostiku možno realizovať prostredníctvom činností ako je rozhovor, pozorovanie správania v prirodzenom prostredí, v modelovej situácii, testovanie priebehu problému, poradenstvo, psychoterapia, terapia, rehabilitácia a pod. Môžeme využívať aj dotazníkové šetrenie, nepriame projektívne metódy, rôzne štandardizované testy, analýza materiálov, rôznych dokumentov, činnostná diagnostika a diagnostika pomocou vecí, ktorými je klient obklopený, jeho seba pozorovanie, záznamové schémy a záznamy údajov.

Výsledkom diagnostiky je získanie hodnoverných a komplexných informácií na stanovenie diagnózy, tvorbu anamnézy, predstavy klienta o svojej situácii, jej vývoja, definovanie možností riešenia a stanovenie cieľov intervencie.

Obsahová stránka základných informácií, ktoré sociálny pracovník získava o klientovi, zahŕňa identifikačné údaje, dôvod k sociálnej práci, rodinné pozadie, sociálne pozadie, telesný stav, intelekt, dosiahnuté vzdelanie, emocionálne správanie, schopnosť riešiť problémy, ekonomická situácia, bývanie, stravovanie. Informácie majú byť objektívne, prehľadné, spracované v logickom súhrne a s ohľadom na dodržiavanie zásady ochrany osobnosti proti ich zneužitiu. Priebežne písanie správy zachytáva dynamiku zmien. Prirodzené sociálne prostredie klienta je vhodné na rozhovor, ktorý tak môže byť dostatočne obsažný, nakoľko z dynamiky rodinných vzťahov sa dajú získať rôzne informácie o typickom správaní a vyvodiť závery na intervenciu.³

Diagnostika je aj základnou bázou na realizáciu poradenstva pre hendikepovaných, kde sa stanovuje druh a stupeň postihnutia, miera narušenia sociálnych väzieb osobnosti so sociálnym prostredím v dôsledku postihu a jej dopad na postihnutého. Využíva sa pri práci s ľuďmi s poruchami sociálnej adaptácie, kde sa rozlišujú poruchy správania a narušenie. V gerontológii ide o zisťovanie stavu psychických funkcií seniorov, určovanie psycho-patologických znakov, organických porúch, emocionálnej reaktivity, záujmovej sféry s ohľadom na integráciu a pod.⁴

Význam informácií spočíva aj v hodnotení účinnosti intervencie, poskytovaní informácií pre orgány vykonávajúce rozhodnutie, pre štatistiku, ale i na prevzatie prípadu iným sociálnym pracovníkom vyučovanie študentov, budúcich sociálnych pracovníkov v praxi, na intervencie u iných inštitúcií a orgánov, pri profesionálnej sebaobrane sociálneho pracovníka.

Sociálna diagnóza je zhrňujúca deskriptívna informácia o sociálnej situácii klienta alebo sociálnej skupiny, alebo širších spoločností, je podkladom na ozrejenie príčin vzniku sociálnej situácie a stavu. Je základným východiskom pre činnosť sociálneho pracovníka pri riešení aktuálnej alebo recidivujúcej sociálnej situácie predmetných objektov (klient, skupina, širšie spoločstvo) a je určujúcim vstupom pri metodologickej indikácii foriem a prostriedkov sociálnych opatrení a mala by mať v konečnom dôsledku určujúci charakter pre tvorbu sociálnej politiky.⁵

³⁾ KUFFOVÁ, J. *Adaptácia klientov v zariadení sociálnej starostlivosti*. DP. Bratislava :VŠ ZaSP, 2009. ISBN sine.

⁴⁾ TOKÁROVÁ, A. ET AL. *Sociálna práca*. 1. vyd. Prešov: Akcent Print, 2003. 573 s. ISBN 80-968367-5-7.

⁵⁾ KOZOŇ, A. *Klinická supervízia v integračnom procese socializácie*. In KOZOŇ, A.; HEJDIŠ, M. ET AL. *Sociálna a ekonomická integrácia a dezintegrácia v bezpečnosti jedinca a spoločnosti*. Trenčín: SpoSoIntE, 2011. 67-70. ISBN 978-80-8533-02-2.

Sociálna diagnóza, ako výsledok sociálnej diagnostiky, obsahuje komplexné informácie o probléme a jeho nositeľovi, záverečné hodnotenie, príčiny a následky problému možnosti riešenia. Ako mapovanie príčin problému z pohľadu sociálneho pracovníka ale aj odkázaného klienta, tvorí východisko pre sociálnu terapiu.⁶

Klient, ktorý prichádza do nového prostredia, môže to byť aj prechod z jedného zariadenia do druhého, nemusí vždy efektívne komunikovať. Neoddeliteľnou súčasťou práce sociálneho pracovníka je pochopiť jeho životnú cestu a postoj k novej životnej situácii v ktorej sa nachádza a vzájomne ich porovnať. Celý tento pohľad nám môže napovedať, ako klient zvládne požiadavku adaptácie na nové prostredie a koľko úsilia a energie chce vydať na úspešnú integráciu.

Rozhovor a pozorovanie patria k ďalším diagnostickým metódam. Rozhovor ako špecifická technika sprevádzajúca väčšinu kontaktov s klientom, je základnou metódou diagnostiky a intervencie. Závisí od jeho cieľa, schopností sociálneho pracovníka viesť rozhovor, pracovať s otázkami, pochopiť subjektívnu interpretáciu problému klienta, od jeho poradenských zručností, empatie a citlivosti na negatívne zážitky či chyby človeka. Rozhovorom sa má dosiahnuť to čo klient nie len potrebuje, ale aj čo je schopný a ochotný prijať.⁷

Pozorovanie ako zachytávanie vonkajšieho správania je neoddeliteľnou súčasťou procesu diagnostikovania, kde ide o zámerné a koncentrované sledovanie jedinca. Získavajú sa ním informácie o prejavoch jeho správania, vystupovania, názoroch, vzťahoch s okolím, k materiálnym veciam, vonkajšie prejavy pri prežívaní náročnej situácie. Dôležité je hlavne u klientov s rôznymi druhmi ochorení, postihnutia, kde sa nedá opierať o verbálne prejavy.

Počas pozorovania si sociálny pracovník všimá i celkovú komunikáciu, rečový prejav, rôzne bloky vo vyjadrovaní, neprirodzené polohy, ktorými klient dáva najavo svoju nepohodu, vonkajší vzhľad, zmeny spôsobené postihom či zdravotným stavom. Získané informácie zo zúčastneného i nezúčastneného pozorovania dotvárajú obraz o klientovi a jeho sociálnej situácii, čím majú diagnostickú výpovednú hodnotu a pomáhajú pri adaptácii.⁸

2 Sociálna terapia a rehabilitácia

Sociálna terapia a rehabilitácia je súbor odborných postupov a opatrení, ktoré sú zamerané na obnovovanie a upevňovanie sociálnych vzťahov v živote každého človeka. Sociálna terapia napomáha obnoviť porušenú rovnováhu medzi klientom a prostredím, pretože psychické a emočné poruchy sa chápu ako poruchy adaptácie klienta na sociálne podmienky. Jej východiskom v sociálnej práci je socioterapia ako ovplyvňovanie sociálneho správania klienta ale i zásahov v jeho prostredí. Ide o psycho-sociálnu intervenciu orientovanú na obnovenie, posilnenie a terapiu sociálnych vzťahov.⁹

Rehabilitácia predstavuje proces nového nadobúdania biologických, psychických funkcií, ďalej podporu, rozvoj adaptácie a integrácie pri vstupe do nového sociálneho prostredia. Systém koncepcie ucelenej rehabilitácie vymedzuje liečebnú rehabilitáciu zameranú na lieče-

⁶⁾ MATOUŠEK, O. ET AL. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁷⁾ MATOUŠEK, O. ET AL. *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

⁸⁾ Gabura, J; Pružinská, J. *Poradenský proces*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 147 s. ISBN 80-85850-10-9.

⁹⁾ MÁTEL, A.; OLÁH, M.; SCHAVEL, M. *Vybrané kapitoly z metod sociální práce I*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 214 s. ISBN 978-80-8132-027-9.

nie a odstraňovanie defektov, porúch organizmu prostredníctvom operačnej a medikamentózne nápravy. Ďalej psychologickú rehabilitáciu, orientujúcu sa na zvládnutie psychickej krízy spojenej so zmenou zdravotného stavu, sebahodnotenia, životných zmien, využívajúcu prostriedky individuálnej a skupinovej psychoterapie a nácviku sociálnych spôsobilostí. Pedagogická rehabilitácia využíva reedukáciu, kompenzáciu a vzdelávacie programy. Úzko s ňou súvisí aj pracovná rehabilitácia spojená s pracovným uplatnením. Voľnočasová rehabilitácia je orientovaná na záujmové, športové, kultúrne činnosti a sebazvedľávanie. Sociálna rehabilitácia je orientovaná na oblasť materiálneho zabezpečenia, legislatívnej ochrany, sociálnych služieb, socializácie, integrácie, nezávislosti, na uplatnenie osobnostného potenciálu a samostatnosti.

Cieľom sociálnej rehabilitácie v zariadení sociálnych služieb je v čo najväčšej možnej miere, vychádzajúc z predpokladov a možností klientov, prostredníctvom týchto rôznych činností, zabezpečiť im plnohodnotný život, adaptovať, socializovať a integrovať ich do tohto sociálneho prostredia.¹⁰

3 Východiská sociálnej práce

Východiskom sociálnej práce je v neposlednom rade práca so vzťahom a dôverou. Všetky aktivity realizované v ovzduší dôvery vytvárajú pocit bezpečia a istoty, čo je aj jednou z ciest k primeranej adaptácii, integrácii a spokojnému pobytu klienta v zariadení sociálnych služieb. Ďalej chceme upriamiť pozornosť na prognózu demografického vývoja, na základe ktorej môžeme predpokladať potrebu ďalšieho vývoja a smerovania sociálnych služieb pre starších občanov.

Na Slovensku, ale i v rámci Európy je demografický vývoj nepriaznivý, čo má vplyv nielen na postavenie starších ľudí, ale na spoločenskú, verejnú ale aj ekonomickú situáciu krajín. Demografický vývoj v Slovenskej republike je charakterizovaný postupným spomaľovaním reprodukcie obyvateľstva (výsledkom je zhoršenie reprodukčných zmien a vekového zloženia obyvateľstva) a pokračuje procesom starnutia (dôkazom je zvýšenie priemerného veku oboch pohlaví populácie). Slovenská republika sa vývojom svojich demografických ukazovateľov približuje úrovni vyspelých štátov Európskej únie. Zvlášť zjavný je tento proces v období posledných 20 rokov. Demografický vývoj bol odrazom zmien, ktoré sa uskutočnili a ďalej uskutočňujú v období ekonomickej, sociálnej a politickej transformácie spoločnosti. Ústup od štátneho paternalizmu, s väčším dôrazom na autonómnosť rodiny, obmedzovanie dávok a podporných mechanizmov pre rodiny s deťmi majú za súčasného rastu životných nákladov dosah na populačnú klímu a reálne reprodukčné správanie obyvateľov. Za najväčšiu a zároveň najrizikovejšiu dôsledok súčasného populačného vývoja možno označiť zmeny vo vekovej štruktúre obyvateľstva, čo znamená jej starnutie. Na Slovensku je starnutie obyvateľstva dôsledkom predovšetkým znižovania pôrodnosti a až v druhom rade dôsledkom predlžovania ľudského života. Ide o proces, ktorý je v najbližších desaťročiach možné len zmierniť, ale nie zastaviť. V najbližšom období sa neočakávajú na Slovensku vážnejšie zmeny v počte obyvateľov a toto konštatovanie platí aj pre väčšinu okresov.

---

¹⁰⁾ MATOUŠEK, O. ET AL. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

Hlavnými črtami vývoja obyvateľstva v SR v prvej polovici 21. Storočia bude teda znižovanie prírastku obyvateľstva a starnutie. Intenzita týchto procesov bude bezprostredne závisieť od vývoja plodnosti, úmrtnosti a migrácie, avšak nepriamo ich budú ovplyvňovať aj ďalšie demografické faktory ako aj faktory spoločenské, politické, ekonomické, kultúrne a mnohé ďalšie. Proces starnutia obyvateľstva sa bude v najbližších desaťročiach zrýchľovať. Je to dôsledok poklesu počtu narodených a predlžovania ľudského života. Je to proces, ktorý je v horizonte tejto projekcie nezvratný. Starnutie obyvateľstva je najzávažnejším dôsledkom súčasného demografického vývoja. Očakávaný demografický vývoj prinesie so sebou mnoho závažných zmien. Spoločnosť sa musí pripraviť na zvyšovanie podielu starších ľudí a zvýšené napätie v medzigeneračných vzťahoch.

Záver

Demografická prognóza nie je predpoveďou budúcnosti, ale prezentáciou budúceho vývoja, ktorý môže nastať za určitých predpokladov. Samozrejme, že jednotlivé varianty budú ohodnotené určitou pravdepodobnosťou, ktorá je odvodená od pravdepodobnosti vstupných predpokladov prognózy. Všetky predpoklady vychádzajú zo súčasného stavu poznania. U demografických procesov však nemožno vylúčiť ani veľmi neočakávané zmeny, ktoré sa nedostanú do predpokladov prognózy. Dobrým príkladom je súčasný vývoj, ktorý určite nikto pred päťdesiatimi rokmi neočakával a ani neprognozoval.

Literatúra

- GABURA, J.; PRUŽINSKÁ, J. *Poradenský proces*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 147 s. ISBN 80-85850-10-9.
- KOZOŇ, A. Klinická supervízia v integračnom procese socializácie. In KOZOŇ, A.; HEJDIŠ, M. ET AL. *Sociálna a ekonomická integrácia a dezintegrácia v bezpečnosti jedinca a spoločnosti*. Trenčín: SpoSoIntE, 2011. 67-70. ISBN 978-80-8533-02-2.
- KUFFOVÁ, J. *Adaptácia klientov v zariadení sociálnej starostlivosti*. Dizertačná práca. Bratislava : VŠ ZaSP, 2009. ISBN sine.
- MÁTEL, A.; OLÁH, M.; SCHAVEL, M. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce I*. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011. 214 s. ISBN 978-80-8132-027-9.
- MATOUŠEK, O. ET AL. *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. ET AL. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- TOKÁROVÁ, A. ET AL. *Sociálna práca*. Prešov: Akcent Print, 2003. 573 s. ISBN 80-968367-5-7.
- ZAŤKO P. *Kvalita poskytovania sociálnej starostlivosti seniorom*. Dizertačná práca. Trnava : FZaSP TU, 2013. ISBN sine.

doc. PhDr. Marta Vaverčáková, PhD. MPH

Trnavská univerzita v Trnave
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Univerzitné nám.č.1

917 43 Trnava, Slovensko
e-mail: marta.vavercakova@gmail.com

doc. PhDr. Jana Keketiová, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Univerzitné nám.č.1
917 43 Trnava, Slovensko
e-mail: jana.keketiova@gmail.com

DOBROVOLNÍCKA ČINNOSŤ AKO RELEVANTNÁ SÚČIAST ODBORNEJ PRÍPRAVY VYSOKOŠKOLSKÝCH ŠTUDENTOV FAKULTY SOCIÁLNYCH VIED UCM V TRNAVE

VOLUNTEER ACTIVITIES AS A PART OF STUDENTS TRAINING ON THE FACULTY
OF SOCIAL SCIENCES OF UCM AT TRNAVA

Silvia Dončevová

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na dobrovoľnícku činnosť ako dôležitú súčasť praktickej prípravy vysokoškolských študentov so študijným zameraním v oblasti sociálne služby, ale nielen v tomto odbore. Dobrovoľnícka činnosť môže plnohodnotne suplovať nedostatok príležitostí vykonávať študijnú prax v sociálnych odboroch. Nedostatok takýchto príležitostí je realita súčasného štúdia sociálnych vied na Slovensku, preto chceme študentom ponúknuť možnosť vyskúšať si teóriu v praxi, naučiť sa organizovať a riadiť nielen seba, ale aj procesy spojené s výkonom budúceho povolania, a v neposlednom rade formovať osobnosť mladých ľudí posilňovaním sociálnych kompetencií a sociálnej komunikácie.

Kľúčové slová

Dobrovoľníctvo, dobrovoľnícka činnosť, sociálne služby, sociálna starostlivosť.

Abstract

Study focuses on volunteering as an important part of the practical training of university students with study focusing on social services, but not in this field. Volunteering can fully substitute the lack of opportunity to carry out a study in social practice fields. The lack of such opportunities is the reality of the present study social sciences in Slovakia, so we want to offer students the opportunity to try out the theory in practice, learn how to organize and manage not only themselves but also the processes associated with the performance of the future occupation, and finally form the character of young people by strengthening social skills and social communication.

Key words

Volunteering, volunteering, social services, social care.

Úvod

Dobrovoľníctvo je solidárnou súčasťou nášho života a pre mnohých sa stáva životným štýlom. Dobrovoľnícke aktivity ponúkajú všetkým vekovým kategóriám príležitosť využiť svoje schopnosti a vedomosti, tvorivé nápady a dobrú vôľu v prospech tých, ktorí to potrebujú. Tieto atribúty tvoria filozofiu pripravovaného Centra dobrovoľníctva a celoživotného vzdelávania na Fakulte sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Našou snahou je,

aby sa dobrovoľníctvo stalo prirodzenou súčasťou života a odbornej prípravy mladých ľudí, ale aj jedným zo spôsobov ich sebarealizácie.

1 Dobrovoľníctvo a dobrovoľnícka činnosť

Dobrovoľníctvo má dlhoročnú tradíciu a je nositeľom kultúrnych hodnôt danej spoločnosti. Je silne ovplyvnené históriou, politikou, kultúrou a náboženstvom regiónu, v ktorom sa rozvíja. V priebehu vývoja si spoločnosť vytvárala rôzne formy solidarity. Ich počiatky predstavovala výpomoc v rámci rodiny a najbližšom okolí, neskôr historické a vývojové aspekty súviseli najmä s formovaním organizácií občianskeho sektora ako priestorom pre uplatnenie dobrovoľníkov. Ich formovanie na našom území súvisí predovšetkým s činnosťou cirkví a formovaním meštianstva až do začiatku obdobia komunizmu v 20. storočí, kedy boli takmer všetky dobrovoľnícke organizácie a spolky zrušené, čím sa narušila kontinuita rozvoja občianskych spoločností a vývoja neziskových organizácií. Až po roku 1989 prichádza k ich opätovnému budovaniu a rozvoju dobrovoľníctva na našom území. Vtedy sa začala tvoriť občianska spoločnosť, pre ktorú je typické presadzovanie svojich záujmov aj voči záujmom štátu. Niektoré organizácie sa pretransformovali na neziskové organizácie a vznikali úplne nové mimovládne organizácie s cieľom obhajovať záujmy rôznych skupín obyvateľstva. V tomto období bol zaznamenaný rozvoj nezávislých združení v oblasti ekológie, ľudských práv, humanitárnej činnosti, športu, sociálnej oblasti a v mnohých iných oblastiach. Dobrovoľníctvo postupne nadobúdalo svoj pôvodný charakter *dobrovoľnej nezištnej pomoci potrebným*. Táto myšlienka tvorí podstatu filozofie študijného odboru Sociálne služby a zároveň je to myšlienka, ktorú sa snažíme vstúpiť našim študentom, pretože bez nej nie je možné vykonávať túto profesiu zodpovedne a kvalitne.

Čo sa týka pojmu *dobrovoľníctvo*, terminológia nie je doteraz celkom jednoznačná. Wilson¹ uvádza, že „dobrovoľníctvo je akákoľvek aktivita, pri ktorej je čas venovaný bez nároku na odmenu v prospech inej osoby, skupiny alebo záležitosti“. Súčasne nazerá na dobrovoľníctvo ako na jeden z druhov pomáhajúceho správania sa, ktoré so sebou nesie väčší záväzok než spontánne ponúknutá pomoc, ale je chudobnejšie čo sa týka možností ako starostlivosť venovaná rodine a priateľom. Definujú ďalšie termíny súvisiace s dobrovoľníctvom.² Je to najmä *dobročinnosť*, ktorá je podľa nich považovaná za jednu z občianskych cností a vychádza z náboženskej kultúry, zvlášť z židovskej a neskôr kresťanskej morálky. Pojem dobrovoľníctvo obsahuje dve kvality: dobro a vôľa. V Analýze dobrovoľníctva na Slovensku sa uvádza,³ že v posledných rokoch sa vo väčšine krajín uplatňuje vymedzenie dobrovoľníctva na základe troch charakteristík, ktoré boli vypracované expertnou pracovnou skupinou reprezentujúcou dobrovoľníctvo vo všetkých regiónoch sveta na stretnutí 29. a 30. novembra 1999 v New Yorku organizovanom medzinárodnou organizáciou The United Volunteers:

---

¹) WILSON, J. Volunteering. In *Annual Review of Sociology*, 2000, č. 26, s. 215. ISSN 0360-0572.

²) TOŠNER, J.; SOZANSKÁ, O. *Dobrovoľníci a metodika práce s nimi v organizáciách*. Praha : Portál, 2002. 149 s. ISBN 80-7178-514-8.

³) BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A.; MARČEK, E.; MRAČKOVÁ, A. *Analýza dobrovoľníctva na Slovensku*. [on-line]. Dostupné na: http://www.dobrovolnictvo.sk/_subory/PDCS_Analyza_dobrovolnictva_SK.pdf, s. 5 [citované 2013-03-18].

- dobrovoľníctvo je aktivita, ktorá *nie je vykonávaná primárne pre finančný zisk*, i keď dobrovoľnícke aktivity môžu zahŕňať náhradu nákladov spojených s ich výkonom, prípadne symbolickú odmenu;
- dobrovoľnícke aktivity sú vykonávané dobrovoľne, *na základe individuálnej, slobodnej vôle*, hoci sú medzi ne zahŕňané aj rôzne školské aktivity komunitných servisov a služieb, ktoré niekedy požadujú od študentov, aby sa zapájali do dobrovoľných činností;
- dobrovoľnícke aktivity *prinášajú profit inému človeku ako dobrovoľníkovi alebo sú prospešné spoločnosti vo všeobecnosti*.

Zvýraznené aspekty dobrovoľníckej práce považujeme za súčasť filozofie sociálnej starostlivosti a sociálnej pomoci, činností, ktoré tvoria základňu študijného odboru sociálne služby. Je nevyhnutné, aby budúci pracovníci v tejto sfére už počas štúdia interiorizovali tieto aspekty ako trvalú súčasť svojich profesionálnych kompetencií. Ako inak, ak nie v praktickej činnosti, v teréne? Dobrovoľníctvo ponúka širokú škálu príležitostí v rôznych oblastiach, predostiera neohraničené možnosti realizácie a formovania sociálnych kompetencií pre rôznorodé osobnosti študentov a ich rôznorodé záujmy. Vytvoriť dobrovoľnícke centrum, ktoré by poskytlo zázemie a potrebné podmienky, je potom povinnosťou každého akademického prostredia, ktoré chce vychovávať dobrých a kvalitných pracovníkov v sociálnej oblasti.

Dobrovoľnícke centrum je organizácia, ktorá sa venuje podpore, propagácii a servisu pre organizácie a dobrovoľníkov. „Ich poslaním je podporovať rozvoj dobrovoľníctva a jeho prostredníctvom budovať občiansku spoločnosť a zvyšovať kvalitu života.“⁴ Dobrovoľnícke centrá na Slovensku plnia viaceré funkcie:

- *Propagačná, osvetová funkcia* – zameraná na propagáciu myšlienky dobrovoľníctva a šírenie informácií o ňom prostredníctvom seminárov, prezentácií, workshopov a diskusií o dobrovoľníctve.
- *Vzdelávacia funkcia* – dobrovoľnícke centrá sa sústreďujú najmä na oblasť manažmentu dobrovoľníctva, realizujú akreditované kurzy pre koordinátorov dobrovoľníckych programov a ďalšie školenia a semináre. Niektoré dobrovoľnícke centrá už realizujú aj supervíziu ako metódu vzdelávania a zvyšovania kvality dobrovoľníckych programov.
- *Vedenie databázy organizácií a databázy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok* a ich vzájomné prepájanie. Pravidelne sa obnovujú a slúžia najmä ako nástroj šírenia informácií a sprostredkovania dobrovoľníckych príležitostí.
- *Sieťovanie organizácií v regiónoch* – dobrovoľnícke centrá sa venujú najmä podpore rozvoja vnútrosektorovej (v rámci tretieho sektora) a medzisektorovej spolupráce v oblasti dobrovoľníctva.
- *Sprostredkovanie dobrovoľníckych príležitostí v konkrétnych organizáciách* a realizovanie náborov zameraných na získavanie dobrovoľníkov pre organizácie a ich aktivity.
- *Konzultačná funkcia pre organizácie*, napr. pri príprave projektov.
- *Zviditeľňovanie spoločenskej hodnoty dobrovoľníctva* prostredníctvom spoločenských podujatí zameraných na oceňovanie dobrovoľníkov v jednotlivých regiónoch.

⁴) BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A. A KOL. *Dobrovoľníctvo – keď pomoc baví a zábava pomáha*. [on-line]. Bratislava : Úrad vlády Slovenskej republiky. 2011, s. 42. Dostupné na: http://www.dobrovolnictvo.sk/_subory/dobrov-A5-preview-1.pdf., [citované 2013-03-18].

- *Výskumná činnosť.*⁵

Centrum dobrovoľníctva tak môžeme považovať za širokospektrálne pracovisko, ktoré pokrýva všetky potreby budúcich odborníkov a profesionálov na sociálne problémy spoločnosti. Naše *Centrum dobrovoľníctva a celoživotného vzdelávania* (ďalej len CDCV) je dlhodobou a starostlivo plánovanou univerzitnou inštitúciou, ktorá chce naplňať všetky spomínané funkcie. Jej prioritnou adresnou skupinou je vysokoškolská mládež, ale aktivity centra budú môcť využívať aj iné vekové kategórie, obzvlášť seniori. Dobrovoľník totiž nie je osoba, limitovaná vekom. Dobrovoľník (latinsky *voluntarius* – ochotný, naklonený; anglicky *volunteer* – dobrovoľník) má viacero charakteristík. Schavel a Čišecký ho charakterizujú ako človeka, „ktorý ponúka organizácii svoje vedomosti, schopnosti, zručnosti a skúsenosti za dohodnutých podmienok a nie je za túto činnosť finančne odmenený formou platu“.⁶ Podľa Tošnera a Sozanskej je to „človek, ktorý bez nároku na finančnú odmenu poskytuje svoj čas, svoju energiu, vedomosti a zručnosti v prospech ostatných ľudí či spoločnosti.“⁷ Je to človek, ktorý neváha obetovať časť svojho voľného času pre vyplnenie prázdneho času druhých (napr. detí alebo chorých) alebo zaistenie aktivity, ktorú by inak nemal kto organizovať. Najmä pre mladú, ešte sa formujúcu generáciu je dôležité teraz zodpovedne pristúpiť k interiorizácii výnimočných vlastností, ktoré sa dajú „naučit“ iba v praktickej činnosti v práci s inými: tolerancii, empatii, odosobneniu, obetavosti, nezištnosti.

Dobrovoľníctvo je dôležitý prostriedok seberealizácie a rozvoja *mladého človeka*. Mladosť vo všeobecnosti predstavuje osobitnú, samostatnú fázu života, ktorá podľa Ondrejkooviča potrebuje „spoločensky chránený, ale slobodný priestor“, ktorý zbavuje mládež úloh a starostí života dospelých a je vyhradený na učenie a prípravu na ďalší život.⁸ Preto je nevyhnutné počas tejto fázy zabezpečiť slobodný priestor a možnosti pre úspešný rast, nadobudnutie vzdelávania a kvalifikácie. Dobrovoľníctvo mladých ľudí sa v posledných rokoch stáva v európskom i slovenskom priestore jedným z pilierov mládežníckej politiky. Ponúka mladému človeku možnosť niečo dokázať, prejaviť svoju tvorivosť, realizovať svoje nápady, zažiť úspech. Vytvára priestor pre špecifický zážitok so samým sebou v pomoci iným, čím sa formuje zodpovednosť, samostatnosť a identita mladého človeka. Aj Brozmanová-Gregorová zastáva názor, že „skupinou s osobitým potenciálom medzi dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi sú mladí ľudia. Pre nich predstavuje dobrovoľnícka činnosť nielen možnosť seberealizácie a nezištnej pomoci iným ľuďom, ale môže byť aj zdrojom ich osobného rozvoja, nových skúseností, kontaktov, informácií a vedomostí umožňujúcich ich prechod do sveta dospelých.“⁹ Prostredníctvom dobrovoľníctva možno podporovať aktívne zapojenie mladých ľudí do spoločnosti. Ak sú mladí ľudia dobre informovaní o dobrovoľníctve a získajú pri dobro-

⁵) BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A. A KOL. *Dobrovoľníctvo – keď pomoc baví a zábava pomáha*. [on-line]. Bratislava : Úrad vlády Slovenskej republiky. 2011, s. 43-44. Dostupné na: http://www.dobrovolnictvo.sk/_subory/dobrov-A5-preview-1.pdf, [citované 2013-03-18].

⁶) I.c. SCHAVAL, M.; ČIŠECKÝ, F. *Sociálna prevencia I*. Trnava : Vydavateľstvo TŠ pre Spoločnosť pre podporu vedy a vzdelávania na FZaSP TU, 2005, s. 48. ISBN 80-968952-5-7.

⁷) TOŠNER, J.; SOZANSKÁ, O. *Dobrovoľníci a metodika práce s nimi v organizáciách*. Praha : Portál, 2002, s. 35. ISBN 80-7178-514-8.

⁸) Viz <https://www.iuventa.sk/files/documents/publik%C3%A1cie/mladeznicka%20politika%20v%20sr/98-Sprava%20o%20pol%20mladeze.pdf>, s. 53. [cit. 2013-03-16].

⁹) BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A. Dobrovoľníctvo ako prostriedok rozvoja mladého človeka. [on-line]. In *ZOOM-M Zaostrené na mladých*, 2008, roč. 4, s. 11. ISSN 1336-4340. Dostupné na: http://archiv.mladeze.sk/buxus/docs/upload_priloha/ZoomM_4_2008.pdf, [citované 2013-03-18].

voľníckej činnosti pozitívne skúsenosti, budú takéto činnosti počas svojho života pravdepodobne ďalej vykonávať a inšpirovať ďalších mladých ľudí k tomu, aby ich v tom nasledovali.¹⁰ Pri mládežníckom dobrovoľníctve je nevyhnutný rast odbornej kompetencie koordinátorov dobrovoľníkov alebo pracovníkov s mládežou, ktorí akceptujú potreby a záujmy mladých ľudí a vytvárajú im priestor pre ich vlastnú aktivitu, zážitok potrebnosti, rozvoj tvorivosti, získavanie žiaducich životných skúseností a napomáhajú tak osobnostnému rozvoju mládeže.

Dobrovoľnícke aktivity v centrách dobrovoľníctva predstavujú koncepciu *Service learning* ako vyučovaciu a učebnú stratégiu, ktorá integruje zmysluplnú dobrovoľnícku skúsenosť so vzdelávaním a reflexiou. Jej výhody sú v rozvoji konkrétnych vedomostí a zručností potrebných ako pre bežný život, tak i pre trh práce, rozvoj osobnosti ľudí, ktorí sa do týchto činností zapájajú. Prínos dobrovoľníckej práce pre študentov je v tom, že:

- študent počas vykonávania dobrovoľníckych aktivít získava podrobnejšiu predstavu o pomoci rôznorodým cieľovým skupinám a práci v danej organizácii; predstavuje príležitosť získať nové zručnosti a rozvinúť schopnosti dôležité pre výkon ich budúceho povolania; poskytuje študentom priestor pre porovnanie teórie a praxe; výhodou je samotná motivácia študenta k dobrovoľníckej práci;
- umožňuje študentom dlhodobjší kontakt a väčší priestor na samostatnú prácu so znevýhodneným človekom; prostredníctvom vykonávania dobrovoľníckych aktivít si študenti budujú vzťah k svojej budúcej profesii;
- sprostredkováva intenzívnejší kontakt s potenciálnym zamestnávateľom – viacerí študenti, pracujúci v organizáciách ako dobrovoľníci, si v nich po skončení školy nájdu svoje profesionálne uplatnenie.¹¹

2 Potreby praxe študentov sociálnych služieb a poradenstva

Podľa Šormovej a Klégrovej sa dobrovoľníkom môže stať každý zrelý a spôsobilý človek, ktorý je ochotný venovať svoj čas a kompetencie. Vlastnosti, ktoré určite dobrovoľníkovi v jeho činnosti pomôžu, sú otvorenosť, flexibilita, schopnosť spolupracovať, vnímavosť, zodpovednosť, tolerancia, nezištnosť.¹² Tošner a Sozanská považujú za charakteristické znaky dobrovoľníka spontánnosť a neformálnosť.¹³ Hoci dobrovoľník nedostáva za svoj výkon finančnú odmenu, môže získať neoceniteľné skúsenosti a zručnosti, spoznať prostredníctvom dobrovoľníctva nových ľudí, získať dobrý pocit zo zmysluplného trávenia voľného času, z pomoci ostatným. Dobrovoľník by v organizáciách svojou činnosťou nemal nahrádzať prácu profesionálov a nemal by vykonávať prácu, ktorú nechce robiť nikto iný. Preto je pre dobrovoľníka (rovnako ako pre každého, kto sa realizuje v sociálnej sfére) veľmi dôležité

¹⁰⁾ Evropský rok dobrovoľníctva 2011 viz http://ec.europa.eu/news/employment/110106_cs.htm, [citované 2013-03-12].

¹¹⁾ GREGOROVÁ, A.; VAVRINČIKOVÁ, L. Dobrovoľnícka kampaň na Pedagogickej fakulte UMB v číslach. In *Dobrovoľníctvo v meste Banská Bystrica*. Banská Bystrica: PF UMB, 2003. 13 – 17. ISBN 80-8055-750-0.

¹²⁾ ŠORMOVÁ, L.; KLÉGROVÁ, A. *Dobrovoľníctví*. [on-line] Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 11-12. ISBN 80-86991-68-7. Dostupné na: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/dobrovolnictvi.pdf>, [citované 2013-03-18].

¹³⁾ TOŠNER, J.; SOZANSKÁ, O. *Dobrovoľníci a metodika práce s nimi v organizáciách*. Praha : Portál, 2002, s. 35. ISBN 80-7178-514-8.

naučiť sa byť asertívny. Pre potreby mladých šudí je tiež dôležitý aspekt efektívneho a zmysluplného využitia voľného času, čo je komodita, s ktorou CDCV počíta a považuje ju za dôležitý výchovný a prevýchovný moment.

Osobitná pozornosť je na Slovensku venovaná rozvoju dobrovoľníctva v rámci vysokých škôl pripravujúcich sociálnych pracovníkov a pracovníčky, a odborníkov a odborníčky iných pomáhajúcich profesií. Dobrovoľníctvo v tomto kontexte sleduje okrem prospechu pre prijímateľa aj *vzdelávacie ciele súvisiace s prípravou budúcich pomáhajúcich profesionálov a profesionálok*. Tento cieľ sledujeme aj my v rámci CDCV, a to prípravu na praktické uplatnenie našich budúcich absolventov, študentov študijných odborov Sociálne služby a poradenstvo a Verejná politika a verejná správa. Tento fakt je pre nás mimoriadne dôležitý, pretože možností „praxovať“ je málo a bez kontinuálneho využitia v praxi nemajú teoretické poznatky, nadobudnuté na prednáškach, veľký význam.

Absolvent študijného odboru Sociálne služby a poradenstvo by mal byť osobnosťou so špecifickým sociálno-právnym vzdelaním, orientovaným na poznanie cieľových skupín, vyžadujúcich základné sociálne poradenstvo. Mal by mať rozvinuté komunikačné a interpersonálne zručnosti, potrebné pre pomáhajúcu profesiu. Nadobudnuté akademické vzdelanie by mal vedieť využiť v práci s cieľovou skupinou ako sociálno-právny poradca na úrovni prvého kontaktu a zabezpečiť tak nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných potrieb fyzických osôb. Mal by vedieť zachovať, obnoviť alebo rozvíjať schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a podporovať jej začlenenie do spoločnosti.¹⁴ Cieľom študijného programu Sociálne služby a poradenstvo je pripraviť poslucháčov pre prax takým spôsobom, aby dokázali na primeranej úrovni aplikovať vedomosti z jednotlivých odborných disciplín v oblasti sociálnych služieb a poradenstva vo všetkých typoch subjektov v zriaďovateľskej pôsobnosti samospráv vyšších územných celkov, samospráv miest a obcí, subjektov súkromnoprávneho charakteru a subjektov neziskového sektora.¹⁵ Absolvent musí ovládať teóriu a prax sociálnych služieb a poradenstva, teóriu sociálnej politiky, úlohy štátnej správy, samosprávnych orgánov, neštátnych a neziskových organizácií v sociálnej oblasti. Budúci absolvent potrebuje primeranú jazykovú výbavu na to, aby sa dokázal odborne uplatniť vo viacerých oblastiach života spoločnosti, ktoré sa dotýkajú zlepšovania kvality sociálneho života obyvateľstva, teda aj v subjektoch štátnej správy, samosprávy, a inštitúcií spadajúcich pod vymedzenie sociálnej správy (tamtiež).

Čo sa týka teoretickej základne, absolvent:

- má elementárne poznatky zo spoločenských vied – filozofie, sociológie, pedagogiky, psychológie a právnych disciplín,
- chápe rôznorodosť a komplexnosť príčin konkrétnych sociálnych problémov a dokáže ich interpretovať v politicko-kultúrnych a ekonomicko-právnych súvislostiach,
- má vedomosti v oblasti práce s klientom v konkrétnej sociálnej skupine.
V rámci praktických zručností
- má základné kompetencie sociálneho pracovníka a poradcu,

¹⁴⁾ Zákon o sociálnych službách č.448/2008 Z.z., podľa §2 ods. 1.

¹⁵⁾ Bližšie pozri <http://www.portalvs.sk/sk/studijny-program/socialne-sluzby-a-poradenstvo-vo-verejnej-sprave0>.

- dokáže diagnostikovať sociálne problémy a riešiť krízovú sociálnu situáciu fyzickej osoby a rodiny,¹⁶
- dokáže interpretovať správanie a postoje, komunikovať v krízových životných situáciách, utvárať vzťahy, rozvíjať spoluprácu a zastupovať záujmy iných.

Tieto však môže nadobudnúť jedine v praktickej činnosti, v „teréne“. Uplatnenie absolventa je mnohvrstevné: sociálno-právny poradca (úrad práce sociálnych vecí a rodiny, komerčná sféra, tretí sektor...), sociálny kurátor (odborníci sociálnych vecí a rodiny v orgánoch samosprávy – poradenstvo pri výchove detí a odporúčania súdom pri rozhodnutí o ďalšej výchove detí...), špecializovaný personálny poradca (úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, personálne agentúry...), ergoterapeut (edukačné a reedukačné zariadenia, domovy sociálnych služieb...), pracovník na strednom stupni riadenia (ústavy a zariadenia sociálnych služieb, detské domovy, domovy dôchodcov, inštitúcie azylového typu).

3 Konvergencie sociálnej starostlivosti a filozofie dobrovoľníctva

Sociálna starostlivosť je fenomén, ktorý zahŕňa spôsoby a postupy uspokojovania potrieb jednotlivca. Ide o interdisciplinárnu aktivitu, ktorá predpokladá starostlivosť o výchovu a vzdelávanie, zdravotnú starostlivosť, bývanie, vytvorenie životných a pracovných podmienok, zabezpečenie fyzického aj duševného zdravia jednotlivca. Či už je sociálna starostlivosť zameraná na klienta alebo na prostredie, na strane pomáhajúceho vyžaduje schopnosť poskytnúť podporu, profesionálnu vybavenosť, dôveru, profesionálne kompetencie, ktoré sú na výkon sociálnej starostlivosti nevyhnutné. Je pre ňu charakteristické, že postavenie toho, kto podporu dáva, musí byť dominantné, ale zároveň zaangažované a empatické. Klientom je naopak jedinec, ktorý je ohrozený štruktúrou spoločnosti, následne marginalizovaný a tým sa znižuje kvalita jeho života. Ide o jedinca, ktorý z nejakého dôvodu nedokáže vyhovieť požiadavkám spoločnosti, preto potrebuje podporu pri hľadaní vhodného „miesta“ vo svojom živote na uspokojivú existenciu. Sociálna starostlivosť je teda širší pojem, ako sociálna pomoc, tá sa týka konkrétneho riešenia problémových situácií. Obe činnosti ale vyžadujú vyrovnaného, odborne zdatného jedinca, ktorého životným poslaním je zabudnúť na vlastné problémy a vedieť nezištne pomôcť svojmu blížnemu. K tomu je nevyhnutná odborná prax s vysokou mierou intenzity v oblasti formovania profesionálnych sociálnych kompetencií.

Úroveň konfrontácie teórie a praktickej činnosti v sociálnej oblasti by sa mala naplňovať prostredníctvom, ako inak, odbornej a špecializovanej praxe. Na potrebnosť zvýznamnenia praxe vo vzdelávaní v sociálnej oblasti poukazujú viacerí autori, napríklad Š. Striženec,¹⁷ podľa ktorého má praktická príprava za úlohu pripraviť študentov na vykonávanie širokého spektra činností, ktoré vyžaduje konkrétna prax. Prax v kontexte programovej skladby disciplín nemôže vystupovať len ako jej formálna súčasť, musí sa stať nevyhnutnosťou v kontinuite spájania teórie s praxou. V súčasnosti sa praktická príprava študentov zabezpečuje viacerými formami, ako sú exkurzie, priebežné a súvislé praxe, rotačné praxe, zážitkové pobyty v roli klienta atď. Viac ako inokedy sa v rámci realizácie praxe uplatňuje práve dobrovoľnícka činnosť. Dobrovoľníctvo študentov v sociálnej oblasti možno považovať za príklad dobrej praxe, po splnení určitých podmienok aj za špecifickú formu ich praktickej prípravy, ktorá sa

¹⁶⁾ Zákon o sociálnych službách č.448/2008 Z.z., podľa §2 ods. 1.

¹⁷⁾ STRIŽENEC, Š. *Úvod do sociálnej práce*. 2. vyd. Trnava : AD, 1999. 197 s. ISBN 80-968294-6-7.

v rôznej podobe a miere realizuje na viacerých slovenských i zahraničných vysokých školách. Na základe komparácie prác viacerých autorov, napríklad Brozmanovej-Gregorovej, Matulayovej môžeme konštatovať, že vhodnejšou možnosťou je uznanie dobrovoľníckej práce študentov ako náhrady za inú formu praxe, pričom rozsah môže závisieť od charakteru a dĺžky vykonávaných dobrovoľníckych činností i charakteristik a cieľov konkrétnej formy povinnej praxe. Nemožno do študentov vyžadovať účasť na dobrovoľníckej činnosti v rámci absolvovania praxe, pretože by to bolo proti samotným princípom dobrovoľníctva.¹⁸

Záver

Dobrovoľnícka činnosť môže byť skutočnou príležitosťou pre rozvoj, či už v zlepšení špeciálnych zručností a profesionálnych kvalifikácií, alebo poskytnutí šance pre osobný rast a rozvoj. Prostredníctvom dobrovoľníckej práce sa môžu naplniť úplne iné potreby ako tie, ktoré sú naplnené v bežnom zamestnaní. Človek môže pri vykonávaní činnosti skutočne potrebnej pre spoločnosť uprednostniť osobné hodnoty, akými sú úprimné vzťahy s ostatnými ľudskými bytosťami. Dobrovoľnícka činnosť dáva ľuďom príležitosť opustiť rutinu, urobiť niečo výnimočné, niečo za hranicou ich osobných svetov. Toto sú často skutočné motivačné faktory. V role dobrovoľníka môže človek rozvíjať schopnosti, ktoré využije v budúcom platenom zamestnaní, lákadlo široko používané v západných demokraciách, a takisto sa rozvíjať ako individuálna osobnosť.

Aby bola dobrovoľnícka činnosť študentov UCM v budúcnosti organizovanejšia a zmysluplnejšia, je potrebné zintenzívniť informovanosť o možnostiach dobrovoľníckych aktivít smerom k študentom. *Cieľom univerzity je aktívne podporovať dobrovoľníctvo aj vytvorením centra dobrovoľníctva*, ktoré by zabezpečovalo servis dobrovoľníckej práce, viedlo by databázu záujemcov o dobrovoľnícku prácu a databázu organizácií s potrebou dobrovoľníkov, zabezpečovalo prepojenie a kontakt medzi nimi. Cieľom univerzity prostredníctvom CDCV je získať študentov pre dobrovoľnícku prácu, viesť ich k využívaniu dobrovoľnej práce, rozvíjať užšiu spoluprácu UCM s organizáciami s potrebou dobrovoľníctva na území mesta a jeho okolia a tým zvýšiť prestíž univerzity a jej zviditeľnenie.

Literatúra

- BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A. Dobrovoľníctvo ako prostriedok rozvoja mladého človeka. [online]. In *ZOOM-M Zaostrené na mladých*, 2008, roč. 4, s. 11. ISSN 1336-4340. Dostupné na: http://archiv.mladeze.sk/buxus/docs/upload_priloha/ZoomM_4_2008.pdf, [citované 2013-03-18].
- BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A. A KOL. *Dobrovoľníctvo – keď pomoc baví a zábava pomáha*. [on-line]. Bratislava : Úrad vlády Slovenskej republiky. 2011. 51 s. Dostupné na: http://www.dobrovolnictvo.sk/_subory/dobrov-A5-preview-1.pdf, [citované 2013-03-18].

---

¹⁸⁾ BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A. Dobrovoľníctvo ako prostriedok rozvoja mladého človeka. [on-line]. In *ZOOM-M Zaostrené na mladých*, 2008, roč. 4, s. 11. ISSN 1336-4340. Dostupné na: http://archiv.mladeze.sk/buxus/docs/upload_priloha/ZoomM_4_2008.pdf, [citované 2013-03-18]. Matulayová, T. in MATULAYOVÁ, T. (ed.) Fenomén dobrovoľníctva v sociálnych službách. Zborník príspevkov. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2011. 107 s. ISBN 978-80-970485-5-6.

- BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A.; MARČEK, E.; MRAČKOVÁ, A. *Analýza dobrovoľníctva na Slovensku*. [online]. Dostupné na: http://www.dobrovolnictvo.sk/_subory/PDCS_Analyza_dobrovolnictva_SK.pdf, [citované 2013-03-18].
- GREGOROVÁ, A.; VAVRINČIKOVÁ, L. Dobrovoľnícka kampaň na Pedagogickej fakulte UMB v číslach. In *Dobrovoľníctvo v meste Banská Bystrica*. Banská Bystrica: PF UMB, 2003. 13 – 17. ISBN 80-8055-750-0.
- MATULAYOVÁ, T. (ed.) Fenomén dobrovoľníctva v sociálnych službách. Zborník príspevkov. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2011. 107 s. ISBN 978-80-970485-5-6.
- SCHAVEL, M.; ČIŠECKÝ, F. *Sociálna prevencia I*. Trnava : Vydavateľstvo TŠ pre Spoločnosť pre podporu vedy a vzdelávania na FZaSP TU, 2005. 120 s. ISBN 80-968952-5-7.
- STRIŽENEC, Š. *Úvod do sociálnej práce*. 2. vyd. Trnava : AD, 1999. 197 s. ISBN 80-968294-6-7.
- ŠORMOVÁ, L.; KLÉGROVÁ, A. *Dobrovoľníctví*. [online] Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 24 s. ISBN 80-86991-68-7. Dostupné na: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/dobrovolnictvi.pdf>, [citované 2013-03-18].
- TOŠNER, J.; SOZANSKÁ, O. *Dobrovoľníci a metodika práce s nimi v organizáciách*. Praha : Portál, 2002. 149 s. ISBN 80-7178-514-8.
- WILSON, J. Volunteering. In *Annual Review of Sociology*, 2000, č. 26, s. 215. ISSN 0360-0572.
- http://ec.europa.eu/news/employment/110106_cs.htm, [citované 2013-03-12].
- <https://www.iuventa.sk/files/documents/publik%C3%A1cie/mladeznicka%20politika%20v%20sr/98-Sprava%20o%20pol%20mladeze.pdf>, s.55 [cit. 2013-03-16].
- <http://www.portalvs.sk/sk/studijny-program/socialne-sluzby-a-poradenstvo-vo-verejnej-sprave0> [cit. 2013-03-27].
- Zákon o sociálnych službách č.448/2008 Z.z.

Mgr. Silvia Dončevová, PhD.

Fakulta sociálnych vied
Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Bučianska 4/a
917 00Trnava
E mail: silvia.donceva@gmail.com

POSTOJE ŠTUDENTOV SOCIÁLNEJ PRÁCE VOČI CHUDOBNÝM

THE ATTITUDE OF SOCIAL WORK STUDENTS TOWARDS THE POOR

Peter Vansač, Radoslav Michel'

Abstrakt

V našom príspevku sa zaoberáme postojom študentov sociálnej práce voči chudobným. V minulosti viacerí autori, ako sú Clark, Krumer-Nevo a Lev-Wiesel a iní, skúmali, ako vidia príčiny chudoby študenti sociálnej práce.¹ Vychádzajúc z prieskumov týchto uvedených autorov sme skúmali, aké postoje voči chudobným majú študenti sociálnej práce, ktorí študujú v Ústave sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove. Pre náš prieskum sme si zvolili 6 hypotéz a dve výskumné otázky. Prieskumu sa zúčastnilo 120 študentov denného a externého štúdia v odbore sociálna práca. Výsledky prieskumu majú budúcim sociálnym pracovníkom napomôcť objektívnejšie vnímať chudobu.

Kľúčové slová

Chudoba, postoje, skúsenosť, sociálna práca, študenti.

Abstract

In this contribution we deal with the attitude of social work students toward the poor. In the past, several authors, such as Clark, Krumer-Nevo & Lev-Wiesel, and others) looked at how social work students see the causes of poverty.¹ Based on these surveys of these authors we have examined attitudes toward the poor of social work students who are studying at the Institute of Social Sciences and Health bl. P. P. Gojdič in Presov. For our research we have chosen six hypotheses and two research questions. 120 students attending full-time and part-time students in the field of social work have participated in the survey. The survey results should help the future social worker objectively perceive the poverty.

Key words

Poverty, attitudes, experience, social work, students.

ÚVOD

V našom výskume sa zameriavame na zisťovanie postojov voči chudobným u študentov sociálnej práce. Taktiež chceme zistiť aké faktory ovplyvňujú postoj študentov voči chudobe. Študenti sociálnej práce sú špecifickou skupinou hlavne z toho dôvodu, že sa predpokladá, že vo svojej budúcej profesii budú pracovať aj s chudobnými ľuďmi a snažiť sa o zlepšenie ich životnej situácie. Zaujímá nás tiež, či súvisia postoje voči chudobným s tým, aké faktory

---

¹) CLARK, S. Social Work Students' Perceptions of Poverty. In *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 2007, 16 (1/2), 149 – 166. doi:10.1300/J137v16n01_10. ISSN 1091-1359; KRUMER-NEVO, M.; LEV-WIESEL, R. Attitudes of social work students toward clients with basic needs. In *Journal of Social Work Education*, 2005, 41, 545-556. ISSN 0261-5479.

považuje človek za príčiny chudoby. Chceme tiež zistiť, či existuje súvis postojov so socioekonomickým statusom študentov, so vzdelaním a zamestnaneckým statusom ich rodičov a príčinami chudoby. Zaujímajú nás tiež rozdiely medzi mužmi a ženami v týchto postojoch.

1 Štúdie a faktory súvisiace s postojmi voči chudobným

Postoje študentov sociálnej práce voči chudobným - štúdie

Viacero rôznych autorov² sa zaoberalo tým, ako vidia chudobných, chudobu a jej príčiny študenti sociálnej práce, pre ktorých je práca s touto skupinou ľudí súčasťou ich budúcej profesie. Študenti tohto odboru sa často môžu s chudobnými stretnúť už počas praxe v priebehu štúdia. V dôsledku toho sa od nich prirodzene očakáva, že prejavia veľké pochopenie pre chudobných ľudí.

Podľa Clarka väčšina študentov začínajúcich štúdium sociálnej práce (88%) súhlasí, že na odstránenie chudoby sú potrebné spoločenské zmeny a teda za príčiny chudoby pokladali práve štrukturálne (externé) faktory. Toto presvedčenie zostalo silné aj na konci ich štúdia. Clark tiež naznačuje, že študijný program sociálna práca môže mať vplyv na zníženie stereotypov ohľadom chudobných.³

Faktory súvisiace s postojmi voči chudobným a vnímaním príčin chudoby

V súvislosti s postojmi voči chudobným a príčinami chudoby sa skúmalo viacero faktorov. Najdôležitejšie faktory, ktoré preukázateľne súvisia s postojmi voči chudobným a príčinami chudoby sú nasledujúce:

- vek,
- pohlavie,
- socioekonomický status,
- individuálna skúsenosť.

Vek

Prvým faktorom, ktorý súvisí s tým ako jednotlivci vnímajú chudobu a chudobných je ich vek. V niekoľkých štúdiách sa preukázalo, že starší respondenti pripisujú chudobu viac externým príčinám a menej interným príčinám ako mladší respondenti.⁴ Nasseret a ostatní uvá-

---

²) CLARK, S. Social Work Students' Perceptions of Poverty. In *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 2007, 16 (1/2), 149 – 166. doi:10.1300/J137v16n01_10. ISSN 1091-1359; KRUMER-NEVO, M.; LEV-WIESEL, R. Attitudes of social work students toward clients with basic needs. In *Journal of Social Work Education*, 2005, 41, 545-556. ISSN 0261-5479; LJUBOTINA, O. D.; LJUBOTINA, D. Attributions of poverty among social work and non-social work students in Croatia. In *Croatian medical journal*, 2007;48(5):741-749. ISSN 1332-8166; PERRY, R. Who wants to work with the homeless? In *Journal of Social Work Education*, 2003, 39, 321-341. ISSN 0261-5479; SCHWARTZ, S.; ROBINSON, M. Attitudes toward poverty during undergraduate education. In *Journal of Social Work Education*, 1991, 27 (3), 290-297. ISSN 0261-5479; SUN, A. P. Perceptions among social work and non-social work students concerning causes of poverty. In *Journal of Social Work Education*, 2001, 37 (1), 161 – 173. ISSN 0261-5479.

³) CLARK, S. Social Work Students' Perceptions of Poverty. In *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 2007, 16 (1/2), 149 – 166. doi:10.1300/J137v16n01_10. ISSN 1091-1359.

⁴) COZZARELLI, C.; WILKINSON, A. V.; TAGLER, M. J. Attitudes Toward the Poor and Attributions for Poverty. In *Journal of Social Issues*, 2001, 57(2), 207-227. ISSN 1540-4560; NASSER, R.; SINGHAL, S.; ABOUCHEDID, K. Causal Attributions for Poverty among Indian Youth. In *Current Research in Social Psychology*, 2005, 11(1): 1-

dzajú, že pravdepodobne starší študenti, ktorí strávili viac rokov na univerzite boli vystavení viacerým reálnym životným skúsenostiam.⁵ Vidí prínos týchto skúsenosti v tom, že študentom pomohli „hlboko uvažovať o príčinách chudoby a byť empatickejší k pochopeniu podmienok chudobných.“⁶ Naopak, mladší študenti, ktorí ešte nepracovali a nemajú toľko skúseností so systémom, môžu veriť, že úsilie a tvrdá práca budú odmenené spravodlivo a v dôsledku toho sa prikloní k interným faktorom. Avšak, v jednej zo štúdií kde boli respondentmi práve študenti sociálnej práce sa zistilo, že vek študentov nemal vplyv na ich ochotu pracovať s chudobnými.⁷

Pohlavie

Ďalším faktorom, ktorý zrejme taktiež súvisí s atribúciou príčin chudoby je pohlavie. Bolo preukázané, že pohlavie jednotlivcov súvisí s vytváraním externých príčin chudoby.⁸ Konkrétne môžeme povedať, že ženy sú zvyčajne naklonené za príčiny chudoby považovať to, čo sa nachádza mimo kontrolu jednotlivca, teda externé príčiny, viac ako muži.⁹ Interné resp. individualistické príčiny nevnímajú ako natoľko dôležité. Muži však práve naopak považujú za dôležité viac individualistické príčiny.¹⁰ Norcia a ostatný zistili významné rozdiely z hľadiska pohlavia týkajúce sa fatalistickej dimenzie. Ženy boli viac naklonené fatalistickým príčinám ako muži.¹¹ Na druhej strane, existuje aj štúdia, kde sa rozdiely z hľadiska pohlavia pri posudzovaní príčin chudoby nepreukázali.¹² (Wollie, 2009).

Čo sa týka samotných postojov voči chudobným, Bullock uvádza, že „ženy mali viac pozitívnejšie postoje voči poberateľom sociálnych dávok ako muži.“¹³ Oproti tomu muži pripisovali chudobu viac interným príčinám ako ženy a pokladali chudobných za viac nečestných resp. lenivých. Muži taktiež verili viac ako ženy tomu, že sociálna závislosť chudobných je trvalá.

---

13. ISSN 1088-7423; SUN, A. P. Perceptions among social work and non-social work students concerning causes of poverty. In *Journal of Social Work Education*, 2001, 37 (1), 161 – 173. ISSN 0261-5479.

⁵) NASSER, R.; SINGHAL, S.; ABOUCHEDID, K. Causal Attributions for Poverty among Indian Youth. In *Current Research in Social Psychology*, 2005, 11(1): 1-13. ISSN 1088-7423.

⁶) I.c. NASSER, R.; SINGHAL, S.; ABOUCHEDID, K. Causal Attributions for Poverty among Indian Youth. In *Current Research in Social Psychology*, 2005, 11(1): s.9. ISSN 1088-7423.

⁷) PERRY, R. Who wants to work with the homeless? In *Journal of Social Work Education*, 2003, 39, 321-341. ISSN 0261-5479.

⁸) HUNT, M. O. The individual, society or both? A comparison of Black, Latino, and White beliefs about the causes of poverty. In *Social Forces*, 1996, 75, 293–322. ISSN 0037-7732; NORCIA, M.; CASTELLANI, A.; RISSOTTO, A. The process of causal attribution of poverty. In *Oida international journal of sustainable development*, 2010, 1, 85- 97. ISSN 1923-6654; SUN, A. P. Perceptions among social work and non-social work students concerning causes of poverty. In *Journal of Social Work Education*, 2001, 37 (1), 161 – 173. ISSN 0261-5479.

⁹) HUNT, M. O. The individual, society or both? A comparison of Black, Latino, and White beliefs about the causes of poverty. In *Social Forces*, 1996, 75, 293–322. ISSN 0037-7732.

¹⁰) SUN, A. P. Perceptions among social work and non-social work students concerning causes of poverty. In *Journal of Social Work Education*, 2001, 37 (1), 161 – 173. ISSN 0261-5479.

¹¹) NORCIA, M.; CASTELLANI, A.; RISSOTTO, A. The process of causal attribution of poverty. In *Oida international journal of sustainable development*, 2010, 1, 85- 97. ISSN 1923-6654.

¹²) WOLLIE, CH. W. Causal attributions for poverty among youths in Bahir Dar, Amhararegion, Ethiopia. In *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 2009, 3(3), 251-272. ISSN 1933-5377.

¹³) I.c. BULLOCK, H. E. Attributions for poverty: A Comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. In *Journal of Applied Social Psychology*, 1999, 29(10), s. 2070. ISSN 0021-9029.

Boli viac naklonení považovať sociálny systém za nelegitímny a boli za limitovanie sociálnych benefitov pre chudobných.¹⁴

Socioekonomický status

Socioekonomický status zahŕňa premenné, ktoré charakterizujú postavenie ľudí, rodín alebo domácností s ohľadom na ich schopnosť vytvárať alebo konzumovať spoločnosťou cenené statky. Hauser a Warren uvádzajú, že „socioekonomický status môže byť indikovaný dosiahnutým vzdelaním, zamestnaneckým postavením, sociálnou triedou, príjmom (alebo chudobou) bohatstvom alebo hmotným majetkom.“¹⁵

Vo všeobecnosti sa možno prikloniť k tvrdeniu Bullocka, že „sociálna trieda súvisí s tým ako je chudoba pochopená a vysvetľovaná a to najmä vo vzťahu k štrukturálnym príčinám.“¹⁶ Príslušníci strednej alebo vyššej vrstvy majú tendenciu vysvetľovať si chudobu viac prostredníctvom individualistických príčin ako prostredníctvom štrukturálnych.¹⁷ Naopak, príslušníci nižšej vrstvy a zároveň osoby majúce nižší príjem si chudobu vysvetľujú najmä prostredníctvom štrukturálnych príčin viac ako príslušníci strednej triedy.¹⁸

U mladých ľudí – študentov, z ktorých väčšina ešte nemá vlastný príjem či zamestnanie bola skúmaná súvislosť medzi socioekonomickým statusom rodičov resp. socioekonomickým statusom rodiny, postojmi voči chudobným a atribúciou príčin chudoby vo viacerých štúdiách.¹⁹ Nasser a ostatní skúmali socioekonomický status rodičov respondentov (skombinovali zamestnanecký status oboch rodičov a vzdelanie oboch rodičov) v súvislosti s vnímaním príčin chudoby, avšak nezistili žiadne odlišnosti vzhľadom na socioekonomický status rodičov.²⁰ O niečo neskôr sa Nasser zameriava okrem vzdelania a zamestnania rodičov respondentov aj na ich príjem a na subjektívne ohodnotenie sociálnej triedy (vysoká, stredná, nízka). Zistil, že ani subjektívne zaradenie do tried nepredikuje atribúciu príčin chudoby.²¹

Tí študenti sociálnej práce, ktorí mali nižšie socioekonomické zázemie prejavili väčšiu túžbu pracovať s chudobnými ako študenti zo strednej vrstvy. Zároveň študenti z vyššej vrstvy

---

¹⁴) BULLOCK, H. E. Attributions for poverty: A Comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. In *Journal of Applied Social Psychology*, 1999, 29(10). 2059-2082. ISSN 0021-9029.

¹⁵) Hauser a Warren podľa KREIDL, M.; HOŠKOVÁ, L. Strategie mčření socioekonomického statusu a zdraví v sociologických publikacích. In *Data a výzkum: SDA info*, 2009 2(2), 131-154. ISSN 1802-8152.

¹⁶) I.c. BULLOCK, H. E. Attributions for poverty: A Comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. In *Journal of Applied Social Psychology*, 1999, 29(10), s.2072. ISSN 0021-9029.

¹⁷) HUNT, M. O. The individual, society or both? A comparison of Black, Latino, and White beliefs about the causes of poverty. In *Social Forces*, 1996, 75, 293-322. ISSN 0037-7732.

¹⁸) BULLOCK, H. E. Attributions for poverty: A Comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. In *Journal of Applied Social Psychology*, 1999, 29(10). 2059-2082. ISSN 0021-9029.

¹⁹) CLARK, S. Social Work Students' Perceptions of Poverty. In *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 2007, 16 (1/2), 149 – 166. doi:10.1300/J137v16n01_10. ISSN 1091-1359; NASSER, R.; SINGHAL, S.; ABOUCHEDID, K. Causal Attributions for Poverty among Indian Youth. In *Current Research in Social Psychology*, 2005, 11(1): 1-13. ISSN 1088-7423; PERRY, R. Who wants to work with the homeless? In *Journal of Social Work Education*, 2003, 39, 321-341. ISSN 0261-5479; WOLLIE, CH. W. Causal attributions for poverty among youths in Bahir Dar, Amhararegion, Ethiopia. In *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 2009, 3(3), 251-272. ISSN 1933-5377.

²⁰) NASSER, R.; SINGHAL, S.; ABOUCHEDID, K. Causal Attributions for Poverty among Indian Youth. In *Current Research in Social Psychology*, 2005, 11(1): 1-13. ISSN 1088-7423.

²¹) NASSER, R. N. Does Subjective Class Predict the Causal Attribution for Poverty? In *Journal of Social Sciences*, 2007, 3(4), 197-201. ISSN 1549-3652.

prejavili menšiu túžbu pracovať s chudobnými ako študenti zo strednej vrstvy.²² Podľa Clarka študenti, ktorých rodiny patrili do nižšej socioekonomickej vrstvy, viac podporovali tvrdenia, že zdroje by mali byť rozdelené najmä medzi chudobných, aby sa odstránila chudoba, zatiaľ čo študenti z vyššieho socioekonomického prostredia boli pre rovnomerné rozdelenie zdrojov medzi všetky sociálne skupiny, nie len pre chudobných.²³

Wollie uvádza, že vzdelanie rodičov respondentov ako aj ich zamestnanecký status a príjem má súvis len so štrukturálnou dimenziou chudoby. Konštatuje, že prekvapivo žiaden signifikantný efekt socioekonomického statusu rodičov nebol preukázaný čo sa týka ostatných dimenzií chudoby s výnimkou už spomenutého príjmu rodičov. Respondenti, ktorých rodičia mali vyššie príjmy si vysvetľovali chudobu viac prostredníctvom štrukturálnych príčin ako ostatní respondenti, ktorých rodičia mali nižšie príjmy.²⁴

Individuálna skúsenosť

Ďalším dôležitým faktorom, ktorý súvisí s postojmi voči chudobným je individuálna skúsenosť jednotlivca s chudobnými. Perry vo svojej štúdií skúmal postoje študentov sociálnej práce k chudobným a k bezdomovcom. Zameril sa na ich predchádzajúce skúsenosti z oblasti sociálnej práce.²⁵ Postoje voči chudobným skúmal v súvislosti s dĺžkou ich štúdia a tým aj prácou v teréne. Študenti, ktorí získali praktickú skúsenosť práve pri práci s chudobnými a s bezdomovcami preukázali vyšší záujem o prácu s týmito skupinami klientov, ako tí, ktorí s nimi nemali skúsenosť. Rehner a ostatný, ktorí porovnávali sociálnych pracovníkov vzhľadom na ich dosiahnuté vzdelanie a počet odpracovaných rokov zistili, že tí ktorí mali praktické skúsenosti s chudobnými mali voči nim pozitívnejšie postoje. Zistili taktiež, že tí sociálnipracovníci, ktorí v určitom období svojho života boli sami odkázaní na sociálnu podporu mali pozitívnejšie postoje voči chudobným.²⁶

2 Cieľ a metódy výskumu

Cieľom nášho výskumu je zistiť, aké postoje majú študenti sociálnej práce voči chudobným a ako tieto postoje súvisia s príčinami chudoby. Zaujímá nás aj demografické a socioekonomické znaky v súvislosti s ich postojmi a atribúciou príčin chudoby.

Výskumné hypotézy

Na základe štúdií²⁷ sme si stanovili tieto hypotézy:

---

²²⁾ PERRY, R. Who wants to work with the homeless? In *Journal of Social Work Education*, 2003, 39, 321-341. ISSN 0261-5479.

²³⁾ CLARK, S. Social Work Students' Perceptions of Poverty. In *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 2007, 16 (1/2), 149 – 166. doi:10.1300/J137v16n01_10. ISSN 1091-1359.

²⁴⁾ WOLLIE, CH. W. Causal attributions for poverty among youths in Bahir Dar, Amhararegion, Ethiopia. In *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 2009, 3(3), 251-272. ISSN 1933-5377.

²⁵⁾ PERRY, R. Who wants to work with the homeless? In *Journal of Social Work Education*, 2003, 39, 321-341. ISSN 0261-5479.

²⁶⁾ REHNER, T.; ISHEE, J.; SALLOUM, M.; VELASQUES, D. Mississippi social workers' attitudes toward poverty and the poor. *Journal of Social Work Education*, 1997, 33(1), 131-142. ISSN 0261-5479.

²⁷⁾ BULLOCK, H. E. Attributions for poverty: A Comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. In *Journal of Applied Social Psychology*, 1999, 29(10), 2059-2082. ISSN 0021-9029. COZZARELLI, C.; WILKINSON, A. V.; TAGLER, M. J. Attitudes Toward the Poor and Attributions for Poverty. In *Journal of Social Issues*, 2001, 57(2), 207-227. ISSN 1540-4560. DAVIES IGE, K. Consequences Of Poverty Attribution For Urban Slum Dwellers In Lagos, Nigeria. In *International Journal of Social Science Tomorrow*. 2012,

Výskumná hypotéza č. 1: Predpokladáme, že medzi postojmi voči chudobným a internými príčinami chudoby je negatívny vzťah.

Výskumná hypotéza č. 2: Predpokladáme, že medzi postojmi voči chudobným a externými príčinami chudoby je pozitívny vzťah.

Populácia a výberový súbor

Zamerali sme na skúmanie vysokoškolských študentov navštevujúcich Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove. Keďže pre náš výskum sme chceli získať práve študentov odboru sociálna práca, výber bol zámerný.

Zber dát sa konal v decembri minulého roku. Účasť študentov na výskume bola anonymná a dobrovoľná. Dotazníky boli rozdane počas vyučovania za prítomnosti vyučujúceho. Celkový počet študentov, ktorým sme distribuovali dotazníky bol 120, po vylúčení všetkých nekompletne vyplnených dotazníkov nám zostalo celkom 107 úplne a správne vyplnených dotazníkov.

Vo výberovom súbore prevažovali študenti denného štúdia (79,4 %). Najväčšie zastúpenie vo vzorke mali študenti tretieho ročníka (52,3 %) a druhého ročníka (29,0 %) bakalárskeho štúdia. Vo vzorke bolo zastúpených 64 žien (59,8 %) a 43 mužov (40,2 %). Priemerný vek respondentov bol 22,28 rokov (SD = 2,03), pričom najnižší vek bol 20 rokov a najvyšší vek 28 rokov.

3 VÝSLEDKY VÝSKUMU

Výskumná hypotéza č. 1

Predpokladáme, že medzi postojmi voči chudobným a internými príčinami chudoby je negatívny vzťah.

Priemerná hodnota postojov voči chudobným (Tabuľka č. 1) bola $M = 102,08$ ($SD = 13,81$), pričom najnižšie dosiahnuté skóre bolo 57 a najvyššie dosiahnuté skóre 144. Distribúcia premennej je normálna. Priemerná hodnota vo faktore *Interné príčiny* bola $M = 4,25$ ($SD = 0,92$).

Tabuľka č. 1 – Postoje voči chudobným a Interné príčiny

Zdroj: autor

	Postoje voči chudobným	Interné príčiny
Priemer	102,08	4,25
Medián	102,00	4,33
Štandardná odchýlka	13,81	0,92
Minimum	57,00	1,67
Maximum	144,00	6,17

Vol. 1 No. 1, 1-15. ISSN 2277-6168. HUNT, M. O. The individual, society or both? A comparison of Black, Latino, and White beliefs about the causes of poverty. In *Social Forces*, 1996, 75, 293–322. ISSN 0037-7732. NASSER, R.; SINGHAL, S.; ABOUCHEDID, K. Causal Attributions for Poverty among Indian Youth. In *Current Research in Social Psychology*, 2005, 11(1): 1-13. ISSN 1088-7423. PERRY, R. Who wants to work with the homeless? In *Journal of Social Work Education*, 2003, 39, 321-341. ISSN 0261-5479. REHNER, T.; ISHEE, J.; SALLOUM, M.; VELASQUES, D. Mississippi social workers' attitudes toward poverty and the poor. *Journal of Social Work Education*, 1997, 33(1), 131-142. ISSN 0261-5479.

Prvú hypotézu sme overovali korelačnou analýzou. Korelovali sme skóre postojov voči chudobným a skóre dosiahnuté vo faktore Interné príčiny. Testovali sme na hladine významnosti $\alpha = 0,05$. V Tabuľke č. 2 vidíme, že medzi internými príčinami a postojmi voči chudobným je záporný vzťah. Hodnota Pearsonovho koeficientu je $-0,305$ a $p = 0,001$. Môžeme konštatovať, že hypotéza sa potvrdila. Záporný vzťah medzi postojmi voči chudobným a internými príčinami existuje a je štatisticky významný.

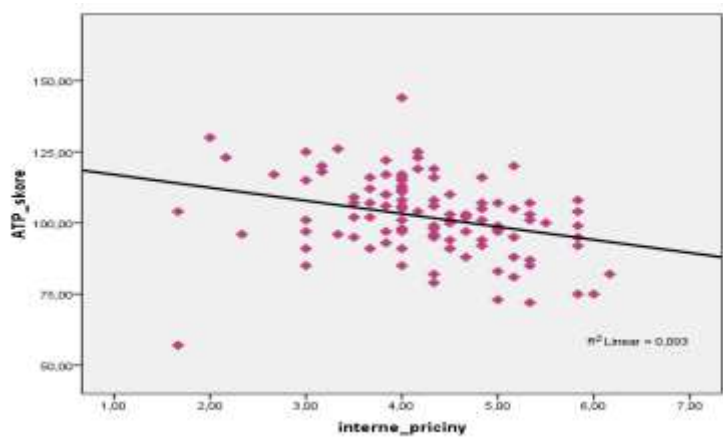
Tabuľka č. 2 – Korelácia medzi skóre v postojoch voči chudobným a skóre v Interných príčinách Zdroj: autor

Premenné	Postoje voči chudobným		
	Pearsonov korelačný koeficient	Štatistická významnosť	N – počet prípadov
Interné príčiny	-0,305**	0,001	107

**Korelácia je signifikantná na hladine významnosti $\alpha = 0,01$

Záporný vzťah medzi týmito dvomi premennými naznačuje aj **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**

Graf č. 1 – Korelácia medzi skóre v postojoch voči chudobným a internými príčinami Zdroj: autor

Výskumná hypotéza č. 2

Predpokladáme, že medzi postojmi voči chudobným a externými príčinami chudoby je pozitívny vzťah.

Priemerná hodnota vo faktore Externé príčiny bola $M = 4,37$ ($SD = 1,03$), čo je len nepatrne viac ako priemerná hodnota Interných príčin. Rozloženie distribúcie tejto premennej je taktiež normálne (vid' Tabuľka č. 3).

Tabuľka č. 3 – Postoje voči chudobným a externé príčiny Zdroj: autor

	Postoje voči chudobným	Externé príčiny
Priemer	102,08	4,37
Medián	102,00	4,42
Štandardná odchýlka	13,81	1,03
Minimum	57,00	1,14

Maximum	144,00	6,43
----------------	--------	------

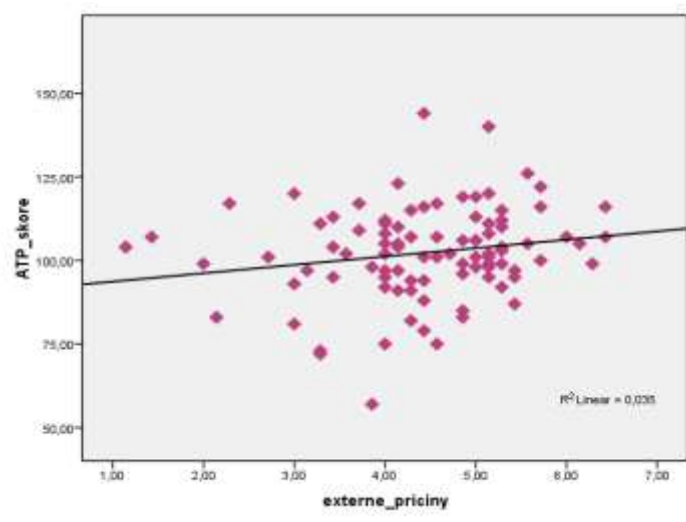
Aj druhú výskumnú hypotézu sme overovali korelačnou analýzou a Pearsonovým (súčinným) koeficientom. Testovali sme na hladine významnosti $\alpha = 0,05$. Hodnota korelačného koeficientu je 0,187 pričom $p = 0,036$. Medzi skóre v postojoch voči chudobným a skóre v Externých príčinách je kladný vzťah a je štatisticky významný. Výsledky sú prehľadne znázornené v Tabuľke č. 4. Vzťah medzi týmito premennými je graficky naznačený v Grafe č. 2.

Tabuľka č. 1 – Korelácia medzi skóre v postojoch voči chudobným a skóre v externých príčinách Zdroj: autor

Premenné	Postoje voči chudobným		
	Pearsonov korelačný koeficient	Štatistická významnosť	N – počet prípadov
Externé príčiny	0,187*	0,036	107

*Korelácia je signifikantná na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

Graf č. 2 – Korelácia medzi skóre v postojoch voči chudobným a externými príčinami Zdroj: autor

4 Diskusia

Interpretácia výsledkov

Cieľom nášho výskumu bolo zistiť, aké postoje voči chudobným majú študenti sociálnej práce a aké faktory podľa nich spôsobujú chudobu. Zisťovali sme tiež, či ich vnímanie príčin chudoby súvisí s ich postojmi voči chudobným. Zaoberali sme týmito otázkami aj v súvislosti so socioekonomickými charakteristikami respondentov a ich rodičov, konkrétne v súvislosti so vzdelaním, zamestnaním a životnou úrovňou. Zisťovali sme tiež rozdiely v postojoch voči chudobným z hľadiska pohlavia respondentov a z hľadiska ich osobnej skúsenosti s chudobnými.

V prvej hypotéze sme overovali, či existuje vzťah medzi postojmi respondentov voči chudobným a tým, aké faktory (interné alebo externé) považujú za príčiny chudoby. Tak ako vo

viacerých predchádzajúcich výskumoch,²⁸ aj v našom výskume sa potvrdilo že medzi postojmi a príčinami chudoby je súvislosť. V prvej hypotéze sme overili, že medzi internými príčinami a postojmi je negatívny vzťah. Znamená to, že respondenti, ktorí chudobu pripisovali viac interným príčinám ako externým mali voči chudobným negatívnejšie postoje. Naša prvá hypotéza sa teda potvrdila.

V druhej hypotéze sme naopak overovali vzťah medzi externými príčinami a postojmi voči chudobným. Zistili sme medzi nimi pozitívny vzťah, môžeme preto povedať, že respondenti, ktorí za príčiny chudoby pokladajú skôr externé faktory majú voči chudobným pozitívnejšie postoje. Potvrdila sa teda aj druhá naša hypotéza.

Oba zistenia sú v súlade s výsledkami vyššie spomenutých predchádzajúcich výskumov. Ľudia, ktorí si myslia, že chudobu spôsobujú faktory ako lenivosť chudobných, nedostatok úsilia či morálny úpadok k nim prechovávajú negatívnejšie postoje. Negatívnejšie postoje voči chudobným teda súvisia s pohľadom na chudobu ako na osobné zlyhanie jednotlivca, ktorý si za svoju nešťastnú situáciu nesie zodpovednosť. Naopak, jednotlivci, ktorí príčiny chudoby vidia najmä v externých faktoroch ako je zlyhanie štátu, nedostatok pracovných miest a nízke mzdy majú voči chudobným pozitívnejšie postoje. Vidieť problém hlavne na strane štátu, systému či iných vonkajších vplyvov úzko súvisí s pozitívnejším postojom voči chudobným ako tvrdí mnoho výskumných štúdií, ktoré sa zaoberajú chudobou.

Limity výskumu

Keďže sme skúmali študentov žijúcich na východnom Slovensku, je možné, že do ich predstavy chudobných sa premietli aj predstavitelia rómskej menšiny, ktorí na východnom Slovensku žijú vo väčšom počte ako inde. Nepochybne má s nimi mnoho z našich respondentov osobné skúsenosti, ktoré môžu súvisieť s ich postojmi voči chudobným a voči poberateľom sociálnych dávok. Výsledky výskumu teda zaiste nemožno zovšeobecňovať na študentov sociálnej práce študujúcich po celom Slovensku a je možné, že by sme získali odlišné výsledky keby sme skúmali študentov navštevujúcich Vysokú školu zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave.

Dôsledky vyplývajúce z výsledkov

Výsledky výskumu by možno mohli slúžiť ako spätná väzba pre študentov sociálnej práce a ich pedagógov, aby si lepšie uvedomili aké postoje majú voči chudobným a aké rôzne príčiny chudoby existujú. Taktiež by výsledky z výskumu mohli slúžiť ako podklad na zmapovanie postojov budúcej generácie sociálnych pracovníkov voči chudobným.

Záver

V našom výskume sme sa zamerali na skúmanie postojov študentov sociálnej práce voči chudobným. V súvislosti s týmito postojmi sme skúmali aj to, čo podľa študentov spôsobuje

---

²⁸) BULLOCK, H. E. Attributions for poverty: A Comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. In *Journal of Applied Social Psychology*, 1999, 29(10). 2059-2082. ISSN 0021-9029. COZZARELLI, C.; WILKINSON, A. V.; TAGLER, M. J. Attitudes Toward the Poor and Attributions for Poverty. In *Journal of Social Issues*, 2001, 57(2), 207-227. ISSN 1540-4560. LANDMANE, D.; RENGE, V. Attributions for Poverty, Attitudes Toward the Poor and Identification with the Poor Among Social Workers and Poor People. In *Baltic Journal of Psychology*, 2010, Vol. 11, No. 1, 2, 37-50. ISSN 1407-768X.

chudobu. Sústredili sme sa hlavne na skúmanie dvoch druhov príčin chudoby a to interných (chudoba ako dôsledok zlyhania jednotlivca) a externých (chudoba ako dôsledok zlyhania spoločnosti). Chceli sme overiť, či naozaj platí, že tí jednotlivci, ktorí pripisujú chudobu interným faktorom majú voči chudobným negatívnejší postoj a opačne. Tento vzťah medzi postojmi voči chudobným a atribúciou príčin chudoby sa aj v našom výskume potvrdil. Zaujímali nás aj rozdiely v postojoch a príčinách chudoby z hľadiska pohlavia a vzťah postojov k socioekonomickým charakteristikám študentov, resp. ich rodičov keďže ide o študentov zväčša bakalárskeho štúdia, ktorí zatiaľ nemajú vlastný príjem ani zamestnanie.

Literatúra

- BULLOCK, H. E. Attributions for poverty: A Comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. In *Journal of Applied Social Psychology*, 1999, 29(10). 2059-2082. ISSN 0021-9029.
- CLARK, S. Social Work Students' Perceptions of Poverty. In *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 2007, 16 (1/2), 149 – 166. doi:10.1300/J137v16n01_10. ISSN 1091-1359.
- COZZARELLI, C.; WILKINSON, A. V.; TAGLER, M. J. Attitudes Toward the Poor and Attributions for Poverty. In *Journal of Social Issues*, 2001, 57(2), 207-227. ISSN 1540-4560.
- DAVIES IGE, K. Consequences Of Poverty Attribution For Urban Slum Dwellers In Lagos, Nigeria. In *International Journal of Social Science Tomorrow*. 2012, Vol. 1 No. 1, 1-15. ISSN 2277-6168.
- HUNT, M. O. The individual, society or both? A comparison of Black, Latino, and White beliefs about the causes of poverty. In *Social Forces*, 1996, 75, 293–322. ISSN 0037-7732.
- KREIDL, M.; HOŠKOVÁ, L. Strategie měření socioekonomického statusu a zdraví v sociologických publikacích. In *Data a výzkum: SDA info*, 2009 2(2), 131-154. ISSN 1802-8152.
- KRUMER-NEVO, M.; LEV-WIESEL, R. Attitudes of social work students toward clients with basic needs. In *Journal of Social Work Education*, 2005, 41, 545-556. ISSN 0261-5479.
- LANDMANE, D.; REŇGE, V. Attributions for Poverty, Attitudes Toward the Poor and Identification with the Poor Among Social Workers and Poor People. In *Baltic Journal of Psychology*, 2010, Vol. 11, No. 1, 2, 37-50. ISSN 1407-768X.
- LJUBOTINA, O. D.; LJUBOTINA, D. Attributions of poverty among social work and non-social work students in Croatia. In *Croatian medical journal*, 2007;48(5):741-749. ISSN 1332-8166.
- NASSER, R. N. Does Subjective Class Predict the Causal Attribution for Poverty? In *Journal of Social Sciences*, 2007, 3(4), 197-201. ISSN 1549-3652.
- NASSER, R.; SINGHAL, S.; ABOUCHEDID, K. Causal Attributions for Poverty among Indian Youth. In *Current Research in Social Psychology*, 2005, 11(1): 1-13. ISSN 1088-7423.
- NORCIA, M.; CASTELLANI, A.; RISSOTTO, A. The process of causal attribution of poverty. In *Oida international journal of sustainable development*, 2010, 1, 85- 97. ISSN 1923-6654.
- PERRY, R. Who wants to work with the homeless? In *Journal of Social Work Education*, 2003, 39, 321-341. ISSN 0261-5479.
- REHNER, T.; ISHEE, J.; SALLOUM, M.; VELASQUES, D. Mississippi social workers' attitudes toward poverty and the poor. *Journal of Social Work Education*, 1997, 33(1), 131-142. ISSN 0261-5479.
- SCHWARTZ, S.; ROBINSON, M. Attitudes toward poverty during undergraduate education. In *Journal of Social Work Education*, 1991, 27 (3), 290-297. ISSN 0261-5479.
- STRAPCOVÁ, K. Percepcia nerovností a príčin chudoby na Slovensku. In *Sociológia*, 2005, 37, č. 5, 419 – 448. ISSN 0049-1225.

SUN, A. P. Perceptions among social work and non-social work students concerning causes of poverty. In *Journal of Social Work Education*, 2001, 37 (1), 161 – 173. ISSN 0261-5479.
WOLLIE, CH. W. Causal attributions for poverty among youths in Bahir Dar, Amhararegion, Ethiopia. In *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 2009, 3(3), 251-272. ISSN 1933-5377.

ThDr. Peter Vansač, PhD.

Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove,
Jilemnického č. 1/A,
080 01 Prešov
Slovenská republika
pvansac@sinet.sk

PhDr. Radoslav Michel'

Ústav Kráľovnej Pokoja z Medžugorja
Štefaniková 64, P.O.Box 16
085 01 Bardejov
Slovenská republika
e-mail: michel.rado@centrum.sk

KRITICKÉ FAKTORY SOCIÁLNĚ – EKONOMICKÉHO ZABEZPEČENÍ FYZICKÝCH OSOB S ÚVĚREM

CRUCIAL FACTORS IN SOCIAL – ECONOMIC PROVISION OF SOCIAL WELFARE
FOR PHYSICAL ENTITIES WITH CREDIT

David Mareš

Abstrakt

Osoby s úvěrem jsou ohroženy vzhledem k nezbytnosti splátky úvěru a zajištění úvěru zástavou, která jim poskytuje životní zajištění a úsporu jejich výdajů. V případě ztráty zástavy se tak dostávají do hlubších sociálně – ekonomických problémů.

Klíčová slova

Sociálně – ekonomické problémy, nezbytné výdaje, zbytné výdaje, úvěr, riziko.

Abstract

Physical entities having a credit are threatened by the necessary to pay credit back and, at the same time, by the risk of losing the pledge, which provides their living existence and savings their expenditures. In case of losing the pledge they fall into deeper social – economic problems.

Key words

Social – economic problems, mandatory expenditures, non – mandatory expenditures, credit, risk.

Úvod

Článek se zabývá problematikou sociálně – ekonomického zabezpečení fyzických osob s úvěrem. Dále analyzuje kritické faktory pro fyzické osoby s úvěrem. Článek se zabývá metodikou určenou pro finanční gramotnost obyvatel a metodikou výpočtu pro možné měsíční zadlužení osob. Vzhledem k rozsáhlosti tématu se již článek nezabývá problematikou účelu půjčky či problematikou půjčovatele, která je však neméně důležitým faktorem.

1 Základní předpoklady pro sociálně – ekonomické zabezpečení osob s úvěrem

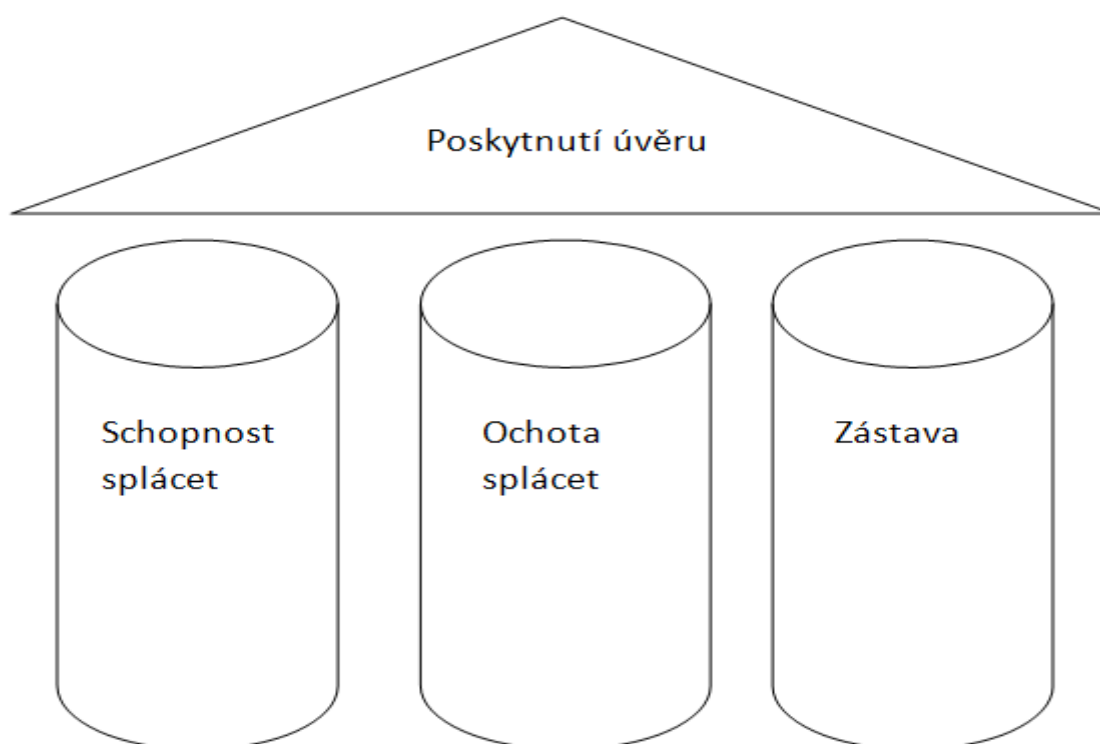
Na níže uvedeném obrázku si stanovíme rozdílnost pohledu z hlediska možného poskytovatele úvěru a z hlediska fyzické osoby jako možného příjemce úvěru.

Poskytovatel úvěru	Fyzická osoba	
historie fyzické osoby		
současnost fyzické osoby	současnost fyzické osoby	zbytné výdaje nezbytné výdaje
budoucnost fyzické osoby	budoucnost fyzické osoby	zbytné výdaje nezbytné výdaje

Obrázek 1 – Pohled poskytovatele úvěru a fyzické osoby na úvěr

Zdroj: vlastní zpracování

Za historii fyzické osoby se považuje schopnost splácet úvěr(y) v minulosti či záznam(y) v registrech dlužníků či historický vývoj příjmů a výdajů. Za současnost fyzické osoby se považují současné příjmy a výdaje a za budoucnost fyzické osoby (perspektiva udržitelnosti zaměstnání, budoucí příjmy a výdaje a jejich proměnlivost). Jak z hlediska poskytovatele úvěru, tak i z hlediska fyzické osoby by mělo jít o bezprostřední analýzu zbytných a nezbytných výdajů a příjmů. Z hlediska poskytovatel úvěru by mělo jít hlavně o tři základní pilíře – viz Obrázek 2 níže.

Obrázek 2 – Základní pilíře při rozhodování o úvěru.

Zdroj: vlastní zpracování

Schopnost splácet se analyzuje na základě příjmů a výdajů (minulost, přítomnost, budoucnost – příjmů a výdajů) ochota splácet se analyzuje například na základě průzkumu v registrech. Nicméně je třeba upozornit, že u některých druhů úvěrů se v určitých úvěrových společnostech jako faktor nezkoumá schopnost splácet či ochota splácet, ale jde především o zástavu, podle které se potenciální poskytovatel úvěru rozhoduje, zda úvěr poskytne – tento proces je

často zmiňován s tzv. *loan sharking*. To je skutečnost kdy se může úvěr stát takovou přítěží, že žadatel o úvěr ztrácí především zástavu.

2 Analýza zbytných a nezbytných výdajů a jejich proměnlivost v čase

Analýza zbytných a nezbytných výdajů a jejich proměnlivosti v čase se opírá např. „o výpočet čistých měsíčních příjmů žadatele resp. jeho rodiny, která se nemusí skládat pouze z čistého příjmu ze zaměstnání, ale i z vedlejší činnosti a další výdělečné činnosti. Další součástí výpočtu je kalkulace měsíčních výdajů žadatele resp. jeho rodiny, která však nesmí být nižší než zákonem stanovené životní minimum. Průměrné měsíční výdaje žadatele, resp. jeho rodiny jsou definovány např. (nájemné za bydlení, inkaso, výdaje na obživu, výdaje na ošacení, zdravotní výdaje a další).“¹

Měsíční příjmy a vydání žadatele, resp. jeho rodiny	Kč
Celkové čisté měsíční příjmy žadatele, resp. jeho rodiny	+
Celkové měsíční životní náklady žadatele, resp. jeho rodiny	-
Použitelné měsíční příjmy žadatele, resp. jeho rodiny	

Tabulka 1 – Použitelné měsíční příjmy žadatele, resp. jeho rodiny Zdroj: Jirásek a kol. 1996

Pokud výše uvedené využijeme, pak z ročenky ČSÚ dostaneme následující tabulku spotřeby domácností

	2008	2009	2010	2011
A. Spotřební vydání (Kč)	112 256	115 309	116 244	117 882
v tom (%):				
1. Potraviny a nealkoholické nápoje	20,1	19,3	19,3	19,1
2. Alkoholické nápoje, tabák	2,7	2,8	2,8	2,9
3. Odívání a obuv	5,2	5,0	5,0	4,8
4. Bydlení, voda, energie, paliva	19,9	21,4	21,7	22,4
z toho:				
nájemné z bytu	4,4	4,9	5,4	5,6
elektrická a tepelná energie, plyn, paliva	11,0	12,0	11,9	12,1
5. Bytové vybavení, zařízení domácnosti, opravy	6,8	6,7	6,2	6,2
6. Zdraví	2,7	2,7	2,7	2,7
7. Doprava	11,1	10,5	10,7	10,9
z toho:				
provoz osobních dopravních prostředků	6,0	5,8	6,3	6,6
8. Pošty a telekomunikace	4,7	4,6	4,6	4,5

¹) I.c. JIRÁSEK, F. A KOL. *Základy bankovníctví*. Praha : BIVŠ, 1996. ISBN 80-7265-052-1.

	2008	2009	2010	2011
9. Rekreace a kultura	10,5	10,3	10,2	9,8
10. Vzdělávání	0,6	0,6	0,7	0,6
11. Stravování a ubytování	5,2	5,2	5,0	5,1
12. Ostatní zboží a služby	10,6	10,9	11,1	11,0
z toho:				
osobní péče	3,0	3,0	3,0	3,0
pojištění	5,9	6,2	6,4	6,3

Tabulka 2 – Spotřeba domácnosti SRÚ průměry na 1 člena domácnosti ročně

Zdroj: ČSÚ²

Na základě výše uvedené tabulky můžeme analyzovat - vybrat tzv. nezbytné statky, kterým se osoby s úvěrem nemohou vyhnout.

Vydání	2008	2009	2010	2011
Upravené spotřební měsíční vydání pro osoby s minimální mzdou (Kč)	5 397,496	5 544,33	5 589,049	5 677,969
v tom				
1. Potraviny a nealkoholické nápoje	1 880,28	1 854,5	1 869,26	1 876,28
2. Odívání a obuv	486,4	480,45	484,35	471,528
3. Bydlení, voda, energie, paliva	1 861,5	2 056,34	2 102,079	2 200,464
4. Zdraví	252,576	259,44	261,54	265,23
5. Doprava neosobními dopravními prostředky	477,08	451,6	426,22	422,41
6. Pošty a telekomunikace	439,66	442,0	445,6	442,0575

Tabulka 3 – Upravená spotřeba domácnosti SRÚ průměry na 1 člena domácnosti Zdroj: vlastní zpracování³

Vzhledem k výše uvedené tabulce můžeme hodnotit trend spotřebních vydání, který je rostoucí jak u tzv. nezbytných statků – mandatorních výdajů tak i u celkových spotřebních vydání viz níže.

3 Zbytné a nezbytné výdaje v rozpočtu fyzické osoby

Na níže uvedené tabulce provedeme analýzu vývoje možného měsíčního zadlužení osob s minimální mzdou, a to pouze mandatorními výdaji.

	2008	2009	2010	2011
Minimální mzda	8 000	8 000	8 000	8000
Čistá mzda ⁴	7 000	7 120	7 120	7 120
Mandatorní výdaje (Kč) viz tabulka výše	5 397,496	5 544,33	5 589,049	5677,969

²⁾ <http://www.czso.cz/ročenka> 2009,2010,2011,2012, [cit.10-05-2013].

³⁾ Zjednodušený model na základě <http://www.czso.cz/ročenka> 2009,2010,2011,2012, [cit.10-05-2013].

⁴⁾ Výpočet založen na základě http://kalkulacky.idnes.cz/cr_kalkulator-ciste-mzdy-2012.php, [cit.10-05-2013].

	2008	2009	2010	2011
Možné měsíční zadlužení osob s minimální mzdou mající pouze mandatorní výdaje	1 602,504	1 575,67	1 530,951	1 442,031

Tabulka 4 – Možné měsíční zadlužení osob s minimální mzdou, majících pouze mandatorní výdaje v letech 2008, 2009, 2010, 2011
Zdroj: vlastní zpracování⁵

Výše uvedená tabulka ukazuje klesající trend v možnosti zadlužování osob s minimální mzdou a tudíž jejich ohrožení v případě pohybu splátky například v důsledku růstu úrokových sazeb či růstu DPH či jiných neočekávaných výdajů.

A nyní je třeba analyzovat dopady mandatorních výdajů na průměrnou hrubou mzdu.

	2008	2009	2010	2011
Průměrná hrubá mzda ⁶	22 592	23 344	23 864	24 436
Čistá mzda ⁷	17 260	18 150	18 508	18 797
Mandatorní výdaje (Kč) ⁸	5 397,496	5 544,33	5 589,049	5 677,969
Možné měsíční zadlužení osob s průměrnou mzdou a s pouze mandatorními výdaji	11 862,5	12 605,67	12 918,95	13 119,03

Tabulka 5 – Možné měsíční zadlužení osob s průměrnou mzdou s pouze mandatorními výdaji v letech 2008, 2009, 2010, 2011
Zdroj: vlastní zpracování⁹

U výše uvedené tabulky můžeme vidět, že možné zadlužení osob s průměrnou mzdou (s pouze mandatorními výdaji) je rostoucí a to hlavně díky rostoucí průměrné mzdě.

	2008	2009	2010	2011
Průměrná hrubá mzda ¹⁰	22 592	23 344	23 864	24 436
Čistá mzda ¹¹	17 260	18 150	18 508	18 797
Vydání a spotřeba domácností – spotřební vydání (průměr na 1 člena domácnosti) ¹²	9 354,6	9 609,08	9 687	9 823,5
Možné měsíční zadlužení osob s průměrnou mzdou a s celkovými spotřebními výdaj (mandatorní – nemandatorní)	7 905,4	8 540,92	8 821	8 973,5

Tabulka 4 – Možné měsíční zadlužení osob s průměrnou mzdou s celkovými (mandatorní + nemandatorní) výdaji v letech 2008, 2009, 2010, 2011
Zdroj: vlastní zpracování¹³

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že přes růst spotřebních vydání (mandatorních + nemandatorních) dochází díky růstu průměrné hrubé mzdy k růstu možné úvěrové angažovanosti. Kdybychom daný model aplikovali na minimální mzdu uvedenou výše, došli bychom k zá-

⁵⁾ Zjednodušený model na základě <http://www.finance.cz/makrodata-eu/trh-prace/statistiky/mzda/>, [cit.10-05-2013]; http://kalkulacky.idnes.cz/cr_kalkulator-ciste-mzdy-2012.php, [cit.10-05-2013].

⁶⁾ <http://www.finance.cz/makrodata-eu/trh-prace/statistiky/mzda/>, [cit.10-05-2013].

⁷⁾ Výpočet založen na základě http://kalkulacky.idnes.cz/cr_kalkulator-ciste-mzdy-2012.php, [cit.10-05-2013].

⁸⁾ Viz tabulka výše.

⁹⁾ Zjednodušený model na základě uvedených zdrojů.

¹⁰⁾ <http://www.finance.cz/makrodata-eu/trh-prace/statistiky/mzda/>, [cit.10-05-2013].

¹¹⁾ Výpočet založen na základě http://kalkulacky.idnes.cz/cr_kalkulator-ciste-mzdy-2012.php, [cit.10-05-2013].

¹²⁾ Přepočteny na měsíc dle dat z <http://www.czso.cz/rocnka> 2009, 2010, 2011, 2012 [cit.10-05-2013].

¹³⁾ Zjednodušený model na základě uvedených zdrojů.

porným hodnotám a k závěru, že osoby s minimální mzdou si nemohou dovolit v případě čerpání úvěru vydávat prostředky na nemandatorní výdaje.

Závěr

Z výše uvedeného textu vyplývá, že nejvíce ohroženou skupinou jsou osoby s minimální mzdou a že i přes růst mandatorních vydání a nemandatorních vydání roste možné měsíční zadlužení u osob s průměrnou mzdou a to na základě růstu průměrné mzdy v letech 2008, 2009, 2010 a 2011. Dále se došlo k závěru, k jaké minimální výši lze danou osobu zadlužit s ohledem na mandatornost či nemandatornost výdajů či k celku spotřebních vydání.

Literatura

JIRÁSEK, F. A KOL. *Základy bankovníctví*. Praha : BIVŠ, 1996. ISBN 80-7265-052-1.
<http://www.czso.cz/rocenka> 2009, 2010, 2011, 2012 [cit.10-05-2013].
<http://www.finance.cz/makrodata-eu/trh-prace/statistiky/mzda/> [cit.10-05-2013].
http://kalkulacky.idnes.cz/cr_kalkulator-ciste-mzdy-2012.php [cit.10-05-2013].

Ing. David Mareš, Ph.D., M.B.A.

Bankovní institut vysoká škola, a.s.
Nárožní 2600/9
158 00 Praha 5
Česká republika
E-mail: dmares@bivs.cz

MIGRÁCIA ZA PRÁCOU ZO SLOVENSKA AKO OPATROVATEĽ/OPATROVATEĽKA SENIOROV V RAKÚSKU

JOB MIGRATION FROM SLOVAKIA IN THE POSITION OF A SENIOR NURSE IN
AUSTRIA

Silvia Kozoňová

Abstrakt

V našom príspevku sa zaoberáme vplyvom ekonomiky na migráciu za prácou zo Slovenska do Rakúska ako opatrovateľ/opatrovateľka seniorov. Táto migrácia má svoj vývin na trhu práce v Rakúsku najskôr po “nežnej” revolúcii ako “ilegálnej činnosti” až po súčasný stav, keď je táto práca v Rakúsku od roku 2008 oficiálnym zamestnaním. V našom výskume nás zaujíma hlavne súčasný stav. Pomocou dotazníka a interview sme zisťovali vplyv ekonomiky na voľbu tohto povolania, vzdelanosť a spokojnosť s týmto zamestnaním a následne dopad tejto migrácie na rodinu.

Kľúčové pojmy

Ekonomika, migrácia, nezamestnanosť, opatrovanie, práca, seniori.

Abstract

Our paper deals with economics influence with reference to job migration from Slovakia to Austria in the role of senior nurse. This migration has its own development in the labor market in Austria with the beginning after the “Velvet revolution” being an illegal activity that time to current state when this kind of job is considered being an official one in Austria. Our research is focused on current state. We have been looking into the influence of economics with reference to this career choice, education and satisfaction with the stated job and consequently its influence towards the family. The research has been made via the form of questionnaire and interview.

Key words

Economics, migration, unemployment, nursing, career, seniors.

1 Migrácia za prácou ako opatrovateľ/ka v Rakúsku

Postavenie práce opatrovateľa/ opatrovateľky seniorov v domácnosti, tzv. 24- hodinovej starostlivosti v Rakúsku – od decembra 1989 do 30. júna 2008

Každý zdravý človek túži byť šťastným a mať radosť zo sebarealizácie a z vykonávania činnosti, ktorá je prospešná nielen jemu, ale aj jeho najbližším.

Po nežnej revolúcii vznikla možnosť odísť za prácou do zahraničia, čo lákalo hlavne ľudí, ktorí si chceli vyskúšať niečo nové. Motívom okrem dobrodružstva z poznávania inej kultúry boli hlavne ekonomické dôvody.

V oblasti opatrovania v domácnosti si často zdravotné sestry zo Slovenska v rámci dovolenky „vyskúšali“ prácu opatrovateliek seniorov v domácnosti, tzv. 24-hodinovú starostlivosť. Potom buď zostali na pôvodnom pracovnom mieste alebo nostrifikovali a našli si oficiálnu prácu v Rakúsku buď nemocnici alebo v Domove pre seniorov, ktorá je samozrejme omnoho lepšie finančne ohodnotená.

Druhou veľkou skupinou migrantov za prácou zo Slovenska boli nezamestnaní, ktorí nemohli nájsť pracovné uplatnenie na Slovensku. Keďže v tej dobe nebolo potrebné preukazovať potrebné vzdelanie v tejto oblasti, tak to bolo zaujímavé aj pre nezamestnaných, ktorí mali vzdelanie z inej oblasti, popr. nemali žiadne odborné vzdelanie.

Postavenie práce opatrovateľa/ opatrovatelky seniorov v domácnosti, tzv. 24- hodinovej starostlivosti v Rakúsku – od 1. júla 2008 do dnes

Vplyv ekonomiky je práve v tejto oblasti zreteľný. V Rakúsku táto práca za tak nízky plat nie je príťažlivá pre domácich, pretože ich podpora v nezamestnanosti dosahuje výšku za vykonávanie tejto práce v domácnosti. Rovnako aj pracovné podmienky so stratou vlastného súkromia na obdobie zvyčajne dvoch týždňov nepridávajú na atraktivite pre občanov Rakúska.

Keďže práve pracovné sily z bývalých socialistických krajín boli a sú ochotné pracovať za nižšiu mzdu, sankčné opatrenia proti vykonávaniu tejto práce na čierno sa neuplatnili a hlavne domáce pracovné sily neboli ochotné za túto sumu pracovať, tak došlo k legalizácii tejto práce v Rakúsku.

„Od 1. júla 2008 vznikla v Rakúsku možnosť zahlásenia si voľnej živnosti „Opatrovanie osôb“ na zakladateľskom servise hospodárskej komory, príp. v niektorých spolkových krajinách na príslušnom magistráte alebo okresnom hajtmanstve. Na založenie živnosti stačí iba doklad totožnosti, podpísaný prihlasovací lístok na ubytovanie „*Meldezettel*“ a výpis z registra trestov nie starší ako 3 mesiace. Živnosť je možné vykonávať hneď od prihlásenia živnosti.“¹

Je veľmi zaujímavé, že si pri zakladaní tejto živnosti nie je potrebný doklad o vzdelaní.

Opatrovateľ/ opatrovatelka sa potom automaticky stáva členom hospodárskej komory aj s povinnosťami platby na sociálne poistenie a na finančný úrad. V prvých troch rokoch sú príspevky nižšie, iba 1.129,32. Ak opatrovateľ pokračuje v práci, tak po troch rokoch prichádza k doplatku, ak bol príjem vyšší než 6.453,36 EUR ročne, čo je 537,78 mesačne.

Veľakrát sú potom opatrovatelia zaskočení, ak sa včas neinformovali a neodložili si peniaze bokom na tento doplatok alebo si sledujú, aby neprekročili hranicu, kedy by doplácali dodatočne. Je preto prospešné sa informovať na Obchodnej komore vo Viedni.

---

¹) http://portal.wko.at/wk/format_detail.wk?StID=377055&AngID=1 zalozenie zivnosti, [cit. 2013-04-08].

Obchodná komora poskytuje na svojej webovej stránke z tejto oblasti aj v slovenskom jazyku všetky potrebné informácie pre opatrovateľov v Prospekte – opatrovanie osôb:²

„Príspevky na zdravotné a penzijné poistenie (hodnoty roku 2012).

Ak sa ako opatrovník osôb prvýkrát osamostatníte a predtým ste neboli poistený GSVG, platia v **prvých troch rokoch** Vašej samostatnej zárobkovej činnosti nižšie vymeriavacie základy, ktoré vedú k úsporám na príspevkoch. Tým sa prispieva k Vašej finančnej situácii, pri novom založení živnosti je tým (nepriamo) podporované zakladanie firiem.

Príspevok na penzijné poistenie je v prvých troch kalendárnych rokoch znížený na 1.129,32 Euro ročne (tzn. 94,11 Euro mesačne) (predbežne). K **domeraniu** (doplatku) dôjde, ak zisky dosiahnuté v daných rokoch boli podľa výmeru k dani z príjmu vyššie než 6.453,36 Euro ročne (tzn. 537,78 Euro mesačne).

Príspevok na zdravotné poistenie je v prvých troch kalendárnych rokoch znížený na 493,68 Euro ročne (tzn. 41,14 Euro mesačne) (predbežne). V treťom kalendárnom roku dôjde k domeraniu, ak zisky tretieho roku boli vyššie než 6.453,36 Euro ročne (tzn. 537,78 Euro mesačne). Príspevok na úrazové poistenie závisí od zisku a je 99,00 Euro/rok alebo 8,25 euro mesačne.

Penzijné poistenie (PP) kalendárny rok. Príspevky 1., 2. a 3. kalendárny rok: Príspevok na penzijné poistenie predbežne € 94,11 mesačne. Ak príjmy podliehajúce poisteniu presahujú € 537,78 mesačne, dôjde k dodatočnému zaťaženiu: dodatočné zaťaženie vyplynie z rozdielu 17,50 % príjmov podliehajúcich poisteniu mínus predbežne zaplatené príspevky.

Zdravotné poistenie (ZP) kalendárny rok. Príspevky 1. a 2. kalendárny rok. Pevná čiastka € 41,14 mesačne, ktorá nie je ani pri vyšších príjmoch domeriavaná.

3. kalendárny rok. Príspevok na zdravotné poistenie predbežne € 41,14 mesačne.

Ak príjmy podliehajúce poisteniu presahujú € 537,78 mesačne, dôjde k dodatočnému zaťaženiu: dodatočné zaťaženie vyplynie z rozdielu 7,65 % príjmov podliehajúcich poisteniu mínus predbežne zaplatené príspevky.

Samozrejme, že sa táto práca zarátava do dôchodku, čo je veľkou výhodou oproti predchádzajúcemu stavu práce na čierno.

Ak chce opatrovateľ poberať dôchodok v Rakúsku, tak musí okrem iných podmienok spĺňať podmienku odpracovaných 15 rokov na území Rakúska.

Ak sa však chce budúci opatrovateľ zamestnať prostredníctvom slovenskej alebo rakúskej agentúry, tu už je požadované vzdelanie na úrovni rakúskeho štandardu pre *Heimhilfe*, čo je vzdelanie pre výpomoc v domácnosti.

Preto po legalizácii tohto povolania v Rakúsku ako „Opatrovanie osôb“ si agentúry na Slovensku, ktoré predtým sprostredkovali túto prácu, rozšírili svoju činnosť o potrebné vzdelávanie v tejto oblasti. Agentúry *BM Work Agency* z Trenčína a *VaV* z Prešova poskytujú akreditované vzdelávanie Ministerstvom školstva SR pre opatrovateľov/ opatrovateľky seniorov vo forme kurzu: Opatrovateľský kurz a potom ešte aj kurzy Nemeckého jazyka pre opatrovateľky. Tým sa zabezpečuje vyššia kvalita práce v opatrovaní seniorov v Rakúsku. Toto

²⁾ http://portal.wko.at/wk/format_liste.wk?dstid=9429&parid=23269&ttid=11&opennavid=52644, [cit2013-04-08].

vzdelanie je uznané len pre opatrovanie v domácnosti. Ak chce opatrovateľ/ opatrovateľka pracovať v Domove pre seniorov, tak musí absolvovať ďalšie vzdelávanie v Rakúsku.

Práca, tzv. 24- hodinová starostlivosť o seniorov v domácnosti je veľmi náročná. Okrem iného je v nej strata súkromia. Opatrovateľ/ opatrovateľka je stále v práci, pretože je k dispozícii 24 hodín denne zvyčajne v 2- týždenných turnusoch. V priebehu dňa má oficiálne 2 hodiny pauzu, čo sa často krát nedodržia. Vždy to však závisí od dohody s opatrovaným a s jeho rodinou.

Nevýhoda straty súkromia môže byť aj výhodou, pretože si opatrovateľ nemusí hľadať ubytovanie (ubytovanie je bezplatné) a rovnako je v jeho ohodnotení zahrnutá bezplatná strava počas celého turnusu.

2 Vplyv ekonomiky na Slovensku na migráciu za prácou ako opatrovateľ/ka seniorov v Rakúsku

Miera nezamestnanosti v medzinárodnom porovnaní v rokoch 2011, 2012 a v súčasnosti

Podľa údajov AMS – Úradu práce Rakúska je miera nezamestnanosti v medzinárodnom porovnaní z dňa 02.04.2013 takáto:

Krajina	2011	2012	Január 2013	Február 2013
Rakúsko	4,2	4,3	4,8	4,8
Belgicko	7,2	7,6	8,2	8,1
Bulharsko	11,3	12,3	12,5	12,5
Cyprus	7,9	11,9	13,7	14,0
Česko	6,7	7,0	7,1	7,2
Nemecko	5,9	5,5	5,4	5,4
Dánsko	7,6	7,5	7,4	7,4
Estónsko	12,5	10,2	9,9	:
Španielsko	21,7	25,0	26,2	26,3
EU15	9,7	10,6	11,1	11,1
EU27	9,7	10,5	10,8	10,9
Fínsko	7,8	7,7	8,1	8,1
Francúzsko	9,6	10,2	10,7	10,8
Grécko	17,7	24,3	:	:
Chorvátsko	13,5	15,9	18,4	18,7

Krajina	2011	2012	Január 2013	Február 2013
Maďarsko	10,9	10,9	11,2	:
Írsko	14,7	14,7	14,2	14,2
Taliansko	8,4	10,7	11,7	11,6
Japonsko	4,6	4,3	4,2	:
Litva	15,3	13,3	13,3	13,1
Luxembursko	4,8	5,1	5,4	5,5
Lotyšsko	16,2	14,9	:	:
Malta	6,5	6,4	6,7	6,6
Nizozemsko	4,4	5,3	6,0	6,2
Nórsko	3,3	3,2	:	:
Poľsko	9,7	10,1	10,6	10,6
Portugalsko	12,9	15,9	17,5	17,5
Rumunsko	7,4	7,0	6,6	6,7
Švédsko	7,8	8,0	8,0	8,2
Slovinsko	8,2	8,9	9,6	9,7
Slovensko	13,6	14,0	14,6	14,6
Anglicko	8,0	7,9	:	:
USA	8,9	8,1	7,9	7,7

Tabuľka 1 – Miera nezamestnanosti v medzinárodnom porovnaní³ Zdroj: Eurostat

Miera nezamestnanosti na Slovensku a v Rakúsku v rokoch 2011, 2012 a v súčasnosti

Pri porovnaní miery nezamestnanosti Rakúska a Slovenska vidíme, že Rakúsko má momentálne najnižšiu mieru nezamestnanosti podľa európskych kritérií za rok je to 2011- 4,2%, za rok 2012- 4,3% a momentálne za február 2013 je to 4,8%.

Slovensko malo v roku 2011- 13,6 % nezamestnaných, v roku 2012 - 14,0 % a v súčasnosti je to za február 2013 - 14,6 %, čo zodpovedá piatemu miestu odspodu v miere nezamestnanosti. Horšiu mieru nezamestnanosti ako Slovensko má momentálne iba Portugalsko, Chorvátsko, Grécko a Španielsko.

³) <http://www.nachrichten.at/nachrichten/wirtschaft/Arbeitslosigkeit-im-Februar-um-6-2-Prozent-gestiegen-mehr-als-400-000-Arbeitslose;art15,1074337>, [cit. 2013-04-05].

3 Výsledky výskumu „Dopady migrácie za prácou ako opatrovateľ/ka seniorov v Rakúsku na rodinný život“

Vplyv ekonomiky na migráciu za prácou ako opatrovateľ/ka seniorov v Rakúsku je veľmi závažným – relevantným dôvodom výberu tohto povolania.

V našom výskume sme pomocou dotazníka spojený s interview mali možnosť osobne zistiť informácie od 100 respondentov. Tento výskum bol uskutočnený v časovom období od novembra 2011 do marca 2013. Respondenti sú občania Slovenskej republiky vo veku od 20 do 65 rokov, z toho 85 žien a 15 mužov.

Zistili sme, že ekonomický dôvod bol okrem iných vplyvov, hlavným dôvodom odchodu zo Slovenska za prácou do Rakúska. To uvádzajú všetci respondenti.

45 % respondentov chce zotrvať dlhodobo v tomto povolaní, pretože je to v ich momentálnej situácii nevyhnutné, aby pokračovali v tejto práci, aby uživilí seba a svoje rodiny. Napriek náročnosti tohto povolania sa až 80 % respondentov vyslovilo, žeby si zopakovali túto skúsenosť, že neľutujú svoje rozhodnutie.

Dokonca pre 30 % respondentov to skončilo rozhodnutím natrvalo sa usadiť v Rakúsku. 25 % si našlo uplatnenie v inom zamestnaní v Rakúsku a presídlili sa spolu aj so svojimi partnermi a deťmi zo Slovenska do Rakúska alebo si našlo nového partnera v Rakúsku.

Najvyššie percento pracujúcich v tejto oblasti v našom výskume je práve z Košického kraja – 25 % a z Prešovského kraja – 20 %, čo korešponduje aj s najvyššími hodnotami miery nezamestnanosti na Slovensku.

Podľa SITA – Slovenskej tlačovej agentúry: „Na celkovom počte nezamestnaných v SR sa v najväčšej miere podieľali kraje východného Slovenska (Košický 19 % a Prešovský 18,6 %).“⁴

Vďaka vysokej nezamestnanosti a veľmi závažnej ťažkosti nájsť si novú prácu, stala sa možnosť pracovať ako opatrovateľ seniorov v domácnosti zaujímavou prácou pre mužov zo Slovenska. V našom výskume bolo 15 % mužov, pracujúcich v tejto oblasti napriek tomu, že majú sťažené podmienky pri hľadaní práce ako opatrovatelia práve skrz svoje pohlavie – v tejto oblasti si uprednostňované ženy.

Vďaka odchodu žien zo Slovenska za prácou do Rakúska vznikajú nové modely rodinného života, čo je tiež cieľom ďalšej analýzy výsledkov nášho výskumu.

Záver

Napriek veľkej náročnosti vykonávania povolania opatrovateľ/ka seniorov v domácnosti v tzv. 24- hodinovej starostlivosti v Rakúsku a momentálne aj finančného ohodnotenia, ktoré po legalizácii tejto práce a zmene ekonomickej situácie v oboch krajinách nastali, je to stále vyhľadávaná možnosť legálnej práce pre občanov Slovenska v Rakúsku.

Literatúra

http://www.ams.at/ueber_ams/14169_27785.html, [cit. 2013-04-11].

<http://www.bundessozialamt.gv.at/basb/Pflege/Pflegegeld>, [cit. 2013-03-03].

---

⁴) <http://www.svkon-line.sk/miera-nezamestnanosti-v-sr-vlani-stupla/>, [cit. 2013-03-18].

<http://www.ines.sk/stranka/1826-Vyvoj-nezamestnanosti-mladych-ludi-na-Slovensku.html>, [cit. 2013-03-14].
http://www.pflegedaheim.at/cms/pflege/faq_thema.html?chanel=CH1780, [cit. 2013-04-08].
http://portal.wko.at/wk/format_detail.wk?StID=377055&AngID=1 zalozenie zivnosti, [cit. 2013-04-08].
http://portal.wko.at/wk/format_liste.wk?dstid=9429&parid=23269&ttid=11&opennavid=52644, [cit2013-04-08].
<http://www.nachrichten.at/nachrichten/wirtschaft/Arbeitslosigkeit-im-Februar-um-6-2-Prozent-gestiegen-mehr-als-400-000-Arbeitslose;art15,1074337>, [cit. 2013-04-05].
<http://www.svkonline.sk/miera-nezamestnanosti-v-sr-vlani-stupla/>, [cit. 2013-03-18].

Mgr. SilviaKozoňová

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Bratislava
Slovenská republika
E-mail: skozon@centrum.sk

JE VYTVORENIE JEDNEJ ZDRAVOTNEJ POISŤOVNE NA SLOVENSKU SPRÁVNYM KROKOM?

IS THE CREATION OF ONLY ONE HEALTH INSURER IN SLOVAKIA RIGHT DECISION?

Mgr. Martin Švikruha

Abstrakt

Predkladaný príspevok sa zaoberá pripravovanou reformou súčasnej slovenskej vlády v oblasti zdravotníctva a predkladá dôvody, ktoré podporujú tento vládny zámer. Zároveň však aj predostiera negatíva súvisiace s týmto krokom. Cieľom príspevku nie je zhodnotiť zámer vlády Róberta Fica zaviesť v podmienkach Slovenskej republiky unitárny systém zdravotného poistenia, ale rozprúdiť o tomto závažnom počine vecnú, odbornú a nielen politickú diskusiu.

Kľúčové slová

Zdravotná starostlivosť, zisk, systém zdravotného poistenia, zdravotné poisťovne.

Abstract

This conference paper is concerning with the prepared reform of current Slovak government in the area of health care. It neither introduces reasons which support this aim of government but also define negatives sides associated with this step. The aim of the conference paper is not appraisal of intention of Robert Fico's government who wanted to introduce unitary system of health insurance in Slovak republic but spread objective, professional and not only a political debate.

Key words

Health care, profit, health insurance system, health insurance companies.

Úvod

V tomto období prešiel už viac ako jeden rok od momentu, kedy na Slovensku začala svoju činnosť jednofarebná vláda, zostavená stranou Smer – SD. V dôsledku toho je dnes aktuálnou témou v našich končinách bilancovanie doterajšieho pôsobenia vlády Róberta Fica. Najmä opozičné strany sú v tomto smere mimoriadne aktívne, aj napriek tomu, že väčšina z nich má problémy sama so sebou a o jej pôsobení ako konštruktívnej a alternatívnej opozície nemôže byť vôbec reč. Pri bilancovaní súčasnej slovenskej vlády sa najčastejšie spomínajú témy dotýkajúce sa momentálne najakútnejšieho celosvetového problému, teda nielen slovenského, a to nezamestnanosti. V tejto súvislosti sa hodnotia opatrenia vlády Róberta Fica a ich dopad na spomínanú nezamestnanosť. Popri tom, sa však nezabúda ani na ďalšie oblasti, akými sú napríklad školstvo alebo zdravotníctvo, kde by postupne malo dôjsť k viacerým zmenám. Práve oblasť zdravotníctva a jedna z najkontroverzejších reforiem vlády Róberta Fica, zavedenie jednej zdravotnej poisťovne bude predmetom rozpravy v nasledujúcich riadkoch.

1 Súčasný stav systému zdravotného poistenia na Slovensku

Problematika zdravotnej starostlivosti je zakotvená v základnom zákone nášho štátu, v Ústave SR v článku 40, kde stojí: „Každý má právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.“¹ Terajšie uplatňovanie bezplatnej zdravotnej starostlivosti na náklady zdravotného poistenia možno označiť ako solidárne. Každá fyzická osoba spĺňajúca zákonom určené podmienky je prispievateľom do prostriedkov vyčlenených na zdravotné poistenie. Neberie sa pritom ohľad na to, či bude niekedy potrebovať pomoc od zdravotníkov. To znamená, že určitá časť prispievateľov do zdravotného poistenia, ktorá nemá zdravotné ťažkosti prispieva do systému zdravotného poistenia v domnení, že nikdy nemusí dostať predplatené plnenie na ochranu vlastného zdravia. Solidarita teda spočíva v tom, že každý má svoj podiel na nákladoch zdravotnej starostlivosti s nádejou, že v prípade potreby aj jemu samotnému bude poskytnutá zdravotná starostlivosť a to aj za viac finančných prostriedkov, ako sám odovzdal do zdravotného poistenia. Z právneho hľadiska možno tento princíp definovať tak, že „každá fyzická osoba, ktorá vkladá svoje finančné prostriedky do systému zdravotného poistenia, je veriteľom tohto systému.“²

V súčasnosti sa na území Slovenskej republiky uplatňuje pluralitný systém zdravotného poistenia, umožňujúci pôsobenie viacerých zdravotných poisťovní. Tento systém bol zavedený v Slovenskej republike 1. januára 1995, kedy na základe zákona č. 273/1994 Z. z. vznikla Všeobecná zdravotná poisťovňa, ako nástupnícka organizácia Národnej poisťovne Správy Fondu zdravotného poistenia. Postupne bolo od roku 1995 vytvorených 14 zdravotných poisťovní, z ktorých väčšina zanikla zlúčením s inou zdravotnou poisťovňou. V prípade dvoch zdravotných poisťovní došlo k zanechaniu vysokých neuhradených záväzkov voči poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti.³ Momentálne pôsobia na Slovensku tri zdravotné poisťovne, z ktorých je jedna štátna: Všeobecná zdravotná poisťovňa, a.s. a ostatné dve sú súkromné: Dôvera zdravotná poisťovňa, a.s. a Union zdravotná poisťovňa, a.s. Najsilnejšie postavenie na trhu má Všeobecná zdravotná poisťovňa, ktorá poskytuje poistenie okolo 65 % poistencov.

Od roku 2005 môžu zdravotné poisťovne vytvárať zisk, pričom táto skutočnosť bola podrobená kritike a zmenám zo strany už prvej Ficovej vlády. Ako je uvedené v materiáli Vlády SR, odvolávajú sa na výsledky analýzy publikácie „Competition between payers in the base health care system“,⁴ len v troch krajinách z 29 analyzovaných krajín je možné vytvárať zisk z verejného zdravotného poistenia, pričom jednou z týchto krajín je spolu so Švajčiarskom

¹) I.c. DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky: Listina základných práv a slobôd s úvodným komentárom*. Úplné znenie zákonov, stav k 1. novembru 2012. 8. vyd. Šamorín : Heuréka, 2012. s. 33. ISBN 80-89122-74-5.

²) DRGONEC, J. *Dostupnosť základných práv v zdravotníctve, časť II.* [on-line] Dostupné na: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=480&caller_site=17&caller_category=3&PHPSESSID=235a173be553f593c25e5d8672d6b4fd, [cit. 2013-04-10].

³) *Zámer zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike*. 17. rokovanie vlády SR, 25.7.2012: Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 383 z 25. júla 2012 k návrhu zámeru zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike na základe materiálu č. 35483/2012 zo dňa 19. júla 2012. [on-line] Dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-146514?prefixFile=m_, [cit. 2013-04-10].

⁴) WIĘCKOWSKA, B. *Competition between payers in the base health care system*. Warsaw : Ernst & Young Polska, 2010. [on-line] Dostupné na: [http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.nsf/resources/Healthcare_Competition.pdf/\\$FILE/Healthcare_Competition.pdf](http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.nsf/resources/Healthcare_Competition.pdf/$FILE/Healthcare_Competition.pdf), [cit. 2013-04-11].

a Holandskom aj Slovensko.⁵ Na Slovensku môžu zdravotné poisťovne dosahovať zisk od roku 2005. Ako už bolo vyššie uvedené, v období prvej vlády Róberta Fica došlo k istým obmedzeniam na základe právnej novelizácie. Zákonom č. 530/2007 Z. z., ktorý upravil zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach a dohľade nad zdravotnou starostlivosťou s účinnosťou odo dňa 1. januára 2008 vyplynula povinnosť pre zdravotné poisťovne aplikovať zisk z ich hospodárenia výhradne na nákup zdravotnej starostlivosti. Táto novelizácia však bola na základe rozhodnutia Ústavného súdu SR v rozpore s Ústavou SR a tak došlo k úprave, ktorá povoľuje zdravotným poisťovniam zisk, ktorý však musia použiť na tvorbu rezervného fondu až do výšky 20 % splateného základného majetku a povinnej tvorby technických rezerv na kompenzáciu plánovanej zdravotnej starostlivosti pre poistencov umiestnených v čakacích registroch. Ďalšou úpravou týkajúcou sa zisku zdravotných spoločností, bola novela zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov, ktorou bolo v roku 2008 zavedené oslobodenie zisku z verejného zdravotného poistenia od dane z príjmu.⁶ Jedna z hlavných argumentácií predstaviteľov vlády SR v prospech zavedenia jednej zdravotnej poisťovne sa dotýka práve zisku súkromných zdravotných poisťovní, keď poukazuje na zisk súkromných zdravotných poisťovní vo výške viac ako pol miliardy eur v období rokov 2006 až 2011. Na druhej strane na prevádzku týchto zdravotných poisťovní bolo vynaložených okolo 350 miliónov eur. Odporcovia zavedenia jednej zdravotnej poisťovne, vychádzajúc z analýzy spoločností INEKO a Transparency International argumentujú, že zo strany súkromných zdravotných poisťovní nie je problém s reguláciou zisku zdravotných poisťovní, prebiehajúcej vo dvoch rovinách. Či už ide o povinné zužitkovanie zisku zdravotných poisťovní na tvorbu rezervného fondu alebo pri povinnej produkcii technických rezerv na zabezpečenie plánovanej zdravotnej starostlivosti pre poistencov čakajúcich na určitý zákrok. Súkromné zdravotné poisťovne teda nemajú problém pri vytváraní technických rezerv, čo však podľa nich neplatí pre štátnu Všeobecnú zdravotnú poisťovňu. Navyše, začiatkom júla 2012 bol zavedený nový prerozdeľovací mechanizmus, ktorým sa upravilo prerozdeľovanie zdrojov medzi zdravotnými poisťovňami, čím boli do vtedajšie kritéria pre prerozdeľovanie zdrojov doplnené o ukazovatele prítomnosti chronických chorôb. Zavedením tohto kritéria sa dospelo do stavu, kedy sa chronicky chorý pacient stáva zaujímavým pre poisťovne s vyššou efektivitou.⁷ Zrušením konkurencie medzi zdravotnými poisťovňami a zavedením len jednej sa však docieli stav, kedy už nebude súboj o chronicky chorého pacienta nutný, na čom v konečnom dôsledku stratí len pacient, ktorému nebudú ponúkané dodatočné benefity.

2 Unitárny alebo pluralitný systém zdravotného poistenia?

V Európe máme prítomné rôzne systémy financovania zdravotníctva a platenia za zdravotnú starostlivosť, pričom z pohľadu konkurencie ide o dva typy systémov, o unitárny systém a pluralitný systém, ktoré sú doplnené o faktor možnosti dosahovania zisku. Unitárny systém

⁵) *Zlúčené zdravotných poisťovní: odborníci sú za aj proti.* (27. 09. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/248211-zlucenie-zdravotnych-poistovni-odbornici-su-za-aj-proti/>, [cit. 2013-04-10].

⁶) *Unitárny systém zdravotného poistenia.* Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO. 07/2012 [on-line] Dostupné na: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2012/07/4324-unitarny-system-zdravotneho-poistenia>, [cit. 2013-04-11].

⁷) *Ministerstvo zdravotníctva prezentovalo päť výhrad voči systému viacerých zdravotných poisťovní. Povedzme si ako je to v skutočnosti.* Združenie zdravotných poisťovní Slovenskej republiky (ZZP SR). [on-line] Dostupné na: <http://www.zzp-sr.sk/pat-mytov-ministerstva>, [cit. 2013-04-13].

je možné charakterizovať „nemožnosťou poistencov vybrať si poisťovňu a neziskovosťou (všetky zdroje okrem nákladov na prevádzku sú použité na zdravotnú starostlivosť)“.⁸ Oproti tomu pluralitný systém využívajúci viacero zdravotných poisťovní sa delí na systémy, v ktorých „pluralita vzniká z dôvodu objektívneho (napríklad teritoriálne rozdelenie) alebo subjektívneho (napríklad podľa profesií) rozdelenia poistného kmeňa, no tieto systémy naďalej majú prísne neziskový charakter. Nakoniec existujú krajiny s pluralitným systémom zdravotného poistenia, ktoré umožňujú výber zdravotnej poisťovne. Aj v týchto prípadoch si niektoré zachovávajú svoj neziskový charakter.“⁹ Vláda SR považuje za prioritu zriadiť jednu zdravotnú poisťovňu, keď okrem iného sa odvoláva na skutočnosť, že v Európe má pluralitný systém zdravotného poistenia menšie zastúpenie ako unitárny, ktorý považuje za viac efektívny. Ako už bolo spomenuté, viac zdravotných poisťovní pôsobí celkovo v trinástich európskych krajinách, pričom v troch z nich je možné tvoriť zisk (Slovensko, Švajčiarsko a Holandsko) a v ostatných nie je možné vytvárať zisk. V ďalších šesnástich krajinách kam patrí aj Veľká Británia, Švédsko či Dánsko sa uplatňuje systém s jednou zdravotnou poisťovňou bez možnosti tvorby zisku.¹⁰ Hoci sa predstavitelia vlády SR odvolávajú na lepšiu skúsenosť európskych krajín s unitárnym modelom zdravotnej poisťovne, analytici zaoberajúci sa touto tematikou dospeli k záveru, že nie je podstatné či sa v krajine uplatňuje unitárny systém, teda jedna poisťovňa zabezpečujúca zdravotnú starostlivosť alebo viacero zdravotných poisťovní, ale rozhodujúce je nastavenie daného systému. Z daných skutočností je zrejmé, že nie je možné mechanicky určiť model, ktorý bude najvýhodnejší pre tú ktorú krajinu, pretože každá krajina je determinovaná inými faktormi ovplyvňujúcimi celkovú efektívnosť a kvalitu zdravotnej starostlivosti.

Na Slovensku majú súkromné zdravotné poisťovne takmer 1,8 milióna poistencov, čo tvorí približne jednu tretinu z celkového počtu takmer 5 miliónov poistencov a nie je to nezanedbateľné číslo. Keďže je badateľný záujem o výber zdravotnej poisťovne, treba zohľadniť aj názor občanov na tak citlivú tému, ktorou problematika zdravotnej starostlivosti nepochybne je. Po zverejnení zámeru vládnych predstaviteľov, vytvorenia jednej zdravotnej poisťovne sa vzniesla k tomuto kroku vlna kritiky, najmä z radov opozície a tiež predstaviteľov Stredoeurópskeho inštitútu pre zdravotnú politiku – *Health Policy Institute* (HPI). Tí zareagovali na vládny plán predložením pripomienky proti zavedeniu jednej zdravotnej poisťovne na ministerstvo zdravotníctva. Dôležité je tiež dodať, že pod túto pripomienku sa podpísalo v priebehu jedného týždňa viac ako 10 000 ľudí.¹¹ Zároveň tiež agentúra TNS Slovakia uskutočnila na

---

⁸) *Zámer zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike*. 17. rokovanie vlády SR, 25.7.2012: Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 383 z 25. júla 2012 k návrhu zámeru zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike na základe materiálu č. 35483/2012 zo dňa 19. júla 2012. [on-line] Dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-146514?prefixFile=m_, [cit. 2013-04-10].

⁹) *Zámer zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike*. 17. rokovanie vlády SR, 25.7.2012: Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 383 z 25. júla 2012 k návrhu zámeru zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike na základe materiálu č. 35483/2012 zo dňa 19. júla 2012. [on-line] Dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-146514?prefixFile=m_, [cit. 2013-04-10].

¹⁰) *Ministerstvo zdravotníctva prezentovalo päť výhrad voči systému viacerých zdravotných poisťovní. Povedzme si ako je to v skutočnosti*. Združenie zdravotných poisťovní Slovenskej republiky (ZZP SR). [on-line] Dostupné na: <http://www.zzp-sr.sk/pat-mytov-ministerstva>, [cit. 2013-04-13].

¹¹) *Proti jednej zdravotnej poisťovni je 10 tisíc ľudí*. (08. 10. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://ekonomika.sme.sk/c/6560678/proti-jednej-zdravotnej-poistovni-je-10-tisic-ludi.html>, [cit. 2013-04-12].

jeseň roku 2012 prieskum verejnej mienky na vzorke 1000 respondentov, ktorého cieľom bolo zistiť názor verejnosti na potenciálne zrušenie súkromných zdravotných poisťovní na Slovensku. Na otázku: „Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s tvrdením, aby poistenec mal mať možnosť voľby zdravotnej poisťovne?“, odpovedalo celkovo súhlasne až 81% respondentov, z čoho silný súhlas vyjadrilo 57%.¹² Z toho vyplýva, že verejnosť má záujem ponechať si možnosť výberu zdravotnej poisťovne. V tejto súvislosti by bolo na mieste, keby vláda dala možnosť vyjadriť sa občanom k tejto závažnej otázke prostredníctvom priamej demokracie, teda formou referenda, kde by sa občania vyjadrili, či majú záujem o vytvorenie monopolu v oblasti zdravotných poisťovní. V tomto smere by pre našu krajinu mohlo byť inšpiráciou Švajčiarsko so svojou referendumovou demokraciou, keďže v podobnej situácii sa ocitlo v minulosti. V referende zaoberajúcom sa prechodom od pluralitného k unitárnemu systému zdravotného poistenia sa 11. marca 2007 71 % Švajčiarov vyslovilo proti tomuto kroku.¹³ Samozrejme problematika uplatnenia priamej demokracie ako takej je veľmi obsiahla a nie je ju možné z dôvodu rozsahu príspevku hlbšie priblížiť, avšak stojí prinajmenšom za zamyslenie či by občania v otázkach celospoločenského záujmu nemali mať právo vyjadriť svoj názor.

3 Úmysel zavedenia jednej zdravotnej poisťovne v SR

Vláda SR sa krátko po svojom nástupe vyjadrila, že je nutné transformovať zdravotný systém na Slovensku z pluralitného na unitárny systém. Kroky v tejto oblasti začala podnikat' 25. júla 2012 uznesením č. 383, kedy schválila zámer zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike, ktorého uskutočnenie je plánované v priebehu roka 2014.¹⁴ V tomto dokumente vláda uviedla dôvody prečo sa odhodlala k vytvoreniu jednej zdravotnej poisťovne. Jedným z hlavných vládnych argumentov je neefektívnosť súčasného systému zdravotného poistenia čo sa odráža v nenaplnení očakávaného zlepšenia zdravotnej starostlivosti, k čomu malo dôjsť po zavedení pluralitného systému. Neúčinnosť súčasného systému zdravotného poistenia odôvodňuje vláda duplicitou aktivít a procesov, ktoré majú za následok znásobenie nákladov na organizáciu a správu u poplatníkov a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti.¹⁵ Ďalšie príčiny vedúce k unitarizácii systému zdravotnej starostlivosti boli už uvedené v predošlej časti, pričom ide o odvolávanie sa na väčšinu európskych krajín využívajúcich unitárny systém zdravotnej starostlivosti a vysoké zisky zdravotných poisťovní na poistnom trhu, ktoré odčerpávajú časť prostriedkov na zdravotnú starostlivosť. Práve problém zisku zdravotných poisťovní je už dlhšiu dobu podrobovaný kritike, keďže je neprípustné aby si z povinných platieb vyplývajúcich zo zákona vyberali akcionári zisk aj napriek

¹²⁾ *Zisťovanie názorov na rušenie súkromných zdravotných poisťovní*. Prieskum verejnej mienky. TNS Slovakia – September 2012. [on-line] Dostupné na: http://tlacovespravy.files.wordpress.com/2012/09/ts_prezentacia_tns_prieskum_poistovne.pdf, [cit. 2013-13-04].

¹³⁾ *Ministerstvo zdravotníctva prezentovalo päť výhrad voči systému viacerých zdravotných poisťovní. Povedzme si ako je to v skutočnosti*. Združenie zdravotných poisťovní Slovenskej republiky (ZZP SR). [on-line] Dostupné na: <http://www.zzp-sr.sk/pat-mytov-ministerstva>, [cit. 2013-04-13].

¹⁴⁾ *Unitárny systém zdravotného poistenia*. Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO. 07/2012 [on-line] Dostupné na: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2012/07/4324-unitarny-system-zdravotneho-poistenia>, [cit. 2013-04-11].

¹⁵⁾ *Unitárny systém zdravotného poistenia*. Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO. 07/2012 [on-line] Dostupné na: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2012/07/4324-unitarny-system-zdravotneho-poistenia>, [cit. 2013-04-11].

tomu, že systém je dlhodobo z finančného hľadiska nedostatočne pokrytý. Zároveň je veľmi obmedzená dostupnosť maximálnej zdravotnej starostlivosti, doplatky na lieky sa neustále zvyšujú a napokon čakacie listiny na odkladnú zdravotnú starostlivosť sú preplnené. Za daného, nie moc priaznivého stavu nie je na mieste, aby súkromní akcionári poberali zisk. Proti pluralite zdravotných poisťovní tiež hovorí fakt, že zrušením súkromných zdravotných poisťovní a ponechaním si len jednej štátnej zdravotnej poisťovne by došlo k zníženiu nákladov a teda k úspore, keďže je zbytočné aby mala každá poisťovňa vo všetkých okresoch vlastné pobočky a ušetrené administratívne prostriedky z plátov úradníkov či z prevádzky budov by sa mohli použiť efektívnejšie na zlepšenie zdravotnej starostlivosti, tým, že by sa spätne dostali do zdravotného systému. Toto tvrdenie len podporuje vyhlásenie štátneho tajomníka rezortu zdravotníctva Viliama Čisláka, ktorý sa vyjadril: „Čaká nás úloha kvalitne pripraviť zavedenie unitárneho systému. Počas 5 rokov vytvorili súkromné zdravotné poisťovne zisk viac ako 0,5 mld. eur. Toto sú peniaze, ktoré zaplatili občania z vlastných peňaženiek a nakoniec skončili v súkromných spoločnostiach. Vláda SR jednoznačne trvá na vytvorení zdravotnej poisťovne tak, aby všetky prostriedky z verejného zdravotného poistenia išli presne tam, kam majú, teda naspäť do systému k pacientovi.“¹⁶ Vláda tiež argumentuje, že už ubehlo dostatočné obdobie, odkedy je v našich podmienkach zavedený pluralitný systém zdravotného poistenia, pričom sa očakávalo, že sa budú finančné prostriedky využívať omnoho efektívnejšie a zároveň poskytovanie zdravotnej starostlivosti bude dosahovať výraznú kvalitu. Spomenuté ciele však neboli naplnené, keďže tento systém s viacerými poisťovňami nepriniesol výraznejší vzostup zdravotnej starostlivosti a preto nastal čas, kedy ma dôjsť k zmene tohto systému od čoho si vláda sľubuje zlepšenie kvality poskytovania zdravotnej starostlivosti. Premiér Fico sa na margo terajšieho systému vyjadril: „Celkovo nás činnosť súkromných poisťovní vyšla v týchto rokoch na 900 mil. eur bez akéhokoľvek vplyvu na zvýšenie kvality zdravotníctva.“¹⁷ Zástancovia pluralitného modelu však argumentujú tým, že keby nejstvovali súkromné zdravotné poisťovne, z trhu zdravotného poistenia by sa vytratila rôznorodosť a inovácie, ktoré sa postupne pokúšajú uplatniť práve súkromné poisťovne.¹⁸

Vláda svoj zámer zavedenia unitárneho systému chce docieľiť tromi možnými spôsobmi, keďže je jasné, že súkromné poisťovne s týmto krokom nebudú súhlasiť. Prvým spôsobom je dohoda o správe zdravotných poisťovní. V tomto prípade by štát prevzal správu vlastníctva súkromných zdravotných poisťovní Union a Dôvera. Akcionári by v dôsledku toho dostávali od štátu finančnú odplatu v presne určenej výške a zvyšný hospodársky výsledok po odpočte vyplatenia akcionárom by išiel späť do zdravotného poistenia. Zároveň však treba dodať, že realizácia tohto spôsobu je otázna vzhľadom na to, že tento model nie je ešte v slovenskom právnom poriadku ukotvený. Alternatívnym krokom by mohla byť dohoda o odkúpení akcií súkromných zdravotných poisťovní alebo vymedzených aktív. Táto možnosť je presadzovaná vládou najviac, pretože v tomto prípade sú riziká najviac minimalizované v porovnaní s ostat-

---

¹⁶) *Zmena systému zdravotného poistenia z pluralitného na unitárny.* (31. 12. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://www.slovakradio.sk/spravy/Zmena-systemu-zdravotneho-poistenia-z-pluralitneho-na-unitarny?l=1&i=54628&p=1>, [cit. 2013-04-13].

¹⁷) *Vláda schválila projekt jednej zdravotnej poisťovne.* (31. 10. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://www.webnoviny.sk/ekonomika/vlada-bude-rozhodovat-o-jednej-zdravot/568362-clanok.html#>, [cit. 2013-04-13].

¹⁸) *Ministerstvo zdravotníctva prezentovalo päť výhrad voči systému viacerých zdravotných poisťovní. Povedzme si ako je to v skutočnosti.* Združenie zdravotných poisťovní Slovenskej republiky (ZZP SR). [on-line] Dostupné na: <http://www.zzp-sr.sk/pat-mytov-ministerstva>, [cit. 2013-04-13].

nými dvomi možnosťami.¹⁹ Poslednou možnosťou je proces vyvlastnenia, ktorý však nesie najväčšie riziká. Vyvlastnenie je krajným prípadom a dotknúť by sa malo „(1) majetkovej účasti akcionárov v súkromných zdravotných poisťovniach, (2) špecifických aktív vlastnených súkromnými zdravotnými poisťovňami, alebo (3) len poisťného kmeňa zdravotných poisťovní.“²⁰ Problematika vyvlastnenia je rozobratá aj v Ústave SR, v článku 20 v odseku 4, kde stojí: „vyvlastnenie alebo nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné iba v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za primeranú náhradu.“²¹ V prípade vyvlastnenia je nutné schválenie zákona o vyvlastnení, prostredníctvom ktorého sa určí tiež vyvlastňovací orgán a nemenej dôležitá je tiež existencia verejného záujmu, za ktorý vláda považuje vytvorenie funkčného a efektívneho mechanizmu verejného zdravotného poistenia. Z daných faktov vyplýva, že vyvlastnenie by malo byť poslednou možnosťou, ktorou vláda pristúpi k zavedeniu unitárneho systému zdravotného poistenia, o čom svedčia aj premiérové vyjadrenia, keď povedal: „*Chceme na Slovensku jednu zdravotnú poisťovňu. Pokiaľ sa nedohodneme s vlastníkmi dvoch súkromných spoločností, bude použitý legitímny a ústavný postup, ktorý sa nazýva vyvlastnenie*“.²² Zároveň dodáva, že pokiaľ bude nutné pristúpiť k tomuto kroku využijú sa prostriedky z predaja štátneho majetku. Predseda vlády Róbert Fico si však uvedomuje možné negatívne dôsledky tohto kroku či už zo strany príslušných vnútorných alebo nadnárodných orgánov a preto kladie veľký dôraz na ústavnosť tohto procesu. Subjektom, ktorý bude zastupovať štát v tomto celom procese zmien bude buď Všeobecná zdravotná poisťovňa alebo osobitná Spoločnosť pre zavedenie unitárneho systému verejného zdravotného poistenia, ktorá by bola vytvorená len pri príležitosti vzniku jednej poisťovne.

Ako už bolo naznačené, vládny zámer vytvorenia unitárneho systému zdravotného poistenia bol podrobený ostrej kritike najmä zo strany opozície, ale aj viacerých organizácii ako Health Policy Inštitu (HPI) či Združenia zdravotných poisťovní (ZZP). Predstavitelia opozície sa zhodujú spolu s vládou na tom, že efektivita slovenského zdravotníctva nie je dobrá, avšak zároveň dodávajú, že jedna zdravotná poisťovňa tento problém nevyrieši. Predstaviteľ opozičnej strany SDKÚ-DS Viliam Novotný sa vyjadril, že: „Diagnóza je v poriadku, no liek je zlý.“²³ Ako hlavný argument používajú kritici fakt, že občania by mali mať možnosť vybrať si, v ktorej poisťovni chcú byť poistení a poukazujú na to, že až takmer 2 000 ľudí je poistených v súkromných zdravotných poisťovniach. Zároveň vyvracajú vládne tvrdenie, že konkurenčný trh neponúka žiadnu zmenu oproti štátnej zdravotnej poisťovni, čo však nie je pravda, keďže na operácie čaká v prepočte k množstvu poistencov vo VŠZP 5-krát viac poistencov

¹⁹) Zámer zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike. 17. rokovanie vlády SR, 25.7.2012: Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 383 z 25. júla 2012 k návrhu zámeru zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike na základe materiálu č. 35483/2012 zo dňa 19. júla 2012. [on-line] Dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-146514?prefixFile=m_, [cit. 2013-04-10].

²⁰) Unitárny systém zdravotného poistenia. Bulletin Čarnogorský ULC PRO BONO. 07/2012 [on-line] Dostupné na: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2012/07/4324-unitarny-system-zdravotneho-poistenia>, [cit. 2013-04-11].

²¹) DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky: Listina základných práv a slobôd s úvodným komentárom*. Úplné znenie zákonov, stav k 1. novembru 2012. 8. vyd. Šamorín : Heuréka, 2012. 75 s. ISBN 80-89122-74-5.

²²) *Vláda schválila projekt jednej zdravotnej poisťovne*. (31. 10. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://www.webnoviny.sk/ekonomika/vlada-bude-rozhodovat-o-jednej-zdravot/568362-clanok.html#>, [cit. 2013-04-13].

²³) *Názor poslancu V. Novotného*. (04. 11. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://www.zzz.sk/?clanok=13320>, [cit. 2013-04-11].

ako v Dôvere a až 11-krát viac poistencov ako v zdravotnej poisťovni Union. Monopol bude čakacie doby iba predlžovať, pretože iba v konkurenčnom prostredí je možné porovnávať dĺžku čakania a zároveň vytvárať tlak na jednotlivé poisťovne.²⁴ Ďalším problémom, ktorý vyvstáva z unitárneho systému je ten, že monopol bude určovať zmluvné podmienky, čím môže vzniknúť priestor pre diskrimináciu poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a tiež pre korupciu. Môže tiež nastať stav, kedy jediná zdravotná poisťovňa bude ponúkať rovnaké služby bez ohľadu na potreby jednotlivých pacientov.²⁵ Oponenti tiež argumentujú, že svojim spôsobom zachovaním pluralitného systému štát ušetrí viac peňazí, keďže poisťovne svojou kontrolnou činnosťou dozerajú na opodstatnenosť úkonov lekárov alebo nemocníc, pričom v tejto činnosti sú súkromné poisťovne omnoho viac efektívnejšie ako štátna poisťovňa. Odhalenie neoprávnených fakturácií má za následok, že peniaze ostávajú v systéme. Na záver si dovoľím uviesť názor odborníka z *Health Policy Inštitu* (HPI) Petra Pažitného: „Unitárny zdravotný systém sme tu už mali. Lieky sa pašovali zo Švajčiarska a o tom, či pacienta so zlyhávajúcimi obličkami pošlú na dialýzu alebo ho nechajú zomrieť, rozhodovali lekári v tzv. komisiách smrti. Centrálne riadené štátne zdravotníctvo? Ďakujem, neprosím si.“²⁶

Záver

Jednou z priorít vlády Slovenskej republiky je vytvorenie unitárneho systému zdravotnej starostlivosti. Tento krok vlády sa však stretol s kritikou zo strany opozície, či rôznych organizácií a najmä súkromných zdravotných poisťovní, ktorých sa toto opatrenie najviac dotýka a ktoré sa vyjadrili, že pokiaľ vláda uskutoční tento zámer, podajú sťažnosť na súdne orgány, či už vnútroštátne alebo na úrovni Európskej únie. Pochopiteľne ide o kontroverzný krok, ktorý vníma rôznorodo aj verejnosť. Zavedenie jednej zdravotnej poisťovne má určité výhody a taktiež nevýhody. Vzhľadom na to, že súčasný stav zdravotnej starostlivosti na Slovensku je nedostatočný, čo možno badať nielen na štrajkoch lekárov či zdravotných sestier, ale aj na celkovom stave zdravotníctva v našej krajine. Keďže doterajší pluralitný systém nepriniesol očakávané zlepšenie zdravotnej starostlivosti, je na mieste uvažovať o zmene, ktorá by mohla byť štartovacím mechanizmom k zefektívneniu zdravotnej starostlivosti. Výhodou systému jednej zdravotnej poisťovne môže byť efektívnejšie presadzovanie rozhodnutí v rámci celého sektora, či nižšie administratívne zaťaženie pre poskytovateľov a platiteľov zdravotného poistenia a v neposlednom rade použitie väčšieho množstva financií získaného vďaka zníženiu nákladov súvisiacich so znížením počtu zdravotných poisťovní na minimum. Na druhej strane tento krok tiež prináša určité negatíva, ktorými môže byť zväčšenie politického vplyvu na chod a fungovanie zdravotnej poisťovne. Monopol v oblasti zdravotného poistenia však prináša nižšiu efektívnosť, nižšiu mieru inovácii ale najmä absenciu možnosti demokratickej voľby tej správnej poisťovne, pre toho ktorého poistenca. Vzhľadom na to, že v oblasti zdravotnej starostlivosti nejestvuje všeobecne platná zhoda, ako úspešne spravovať zdravotnícky

---

²⁴⁾ 3 dôvody pre viac zdravotných poisťovní n Slovensku. (10. 09. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://www.webnoviny.sk/slovensko/3-dovody-pre-viac-zdravotnych-poistov/540336-cla-nok.html>, [cit. 2013-04-13].

²⁵⁾ Hromadná pripomienka k projektu zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v SR. (03. 10. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://www.changenet.sk/?section=kampane&x=683078>, [cit. 2013-04-13].

²⁶⁾ 3 dôvody pre viac zdravotných poisťovní n Slovensku. (10. 09. 2012.) [on-line] Dostupné na: <http://www.webnoviny.sk/slovensko/3-dovody-pre-viac-zdravotnych-poistov/540336-cla-nok.html>, [cit. 2013-04-13].

systém, nie je možné zaujať jednoznačné stanovisko k zámeru vlády Slovenskej republiky, zavedenia unitárneho systému zdravotnej poisťovne.

Literatúra

3 dôvody pre viac zdravotných poisťovní n Slovensku. (10. 09. 2012.) [online] Dostupné na: <http://www.webnoviny.sk/slovensko/3-dovody-pre-viac-zdravotnych-poistov/540336-clanok.html>, [cit. 2013-04-13].

DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky: Listina základných práv a slobôd s úvodným komentárom.* Úplné znenie zákonov, stav k 1. novembru 2012. 8. vyd. Šamorín : Heuréka, 2012. 75 s. ISBN 80-89122-74-5.

DRGONEC, J. *Dostupnosť základných práv v zdravotníctve, časť II.* [online] Dostupné na: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=480&caller_site=17&caller_category=3&PHPSESSID=235a173be553f593c25e5d8672d6b4fd, [cit. 2013-04-10].

GAJDOŠOVÁ, Z. *Projekt zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike.* Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 383 z 25. júla 2012 k návrhu zámeru zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike. (12.10.2012) [online] Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=5517&docEID=270771&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1>, [cit. 2013-04-10].

Hromadná pripomienka k projektu zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v SR. (03. 10. 2012.) [online] Dostupné na: <http://www.changenet.sk/?section=kampane&x=683078>, [cit. 2013-04-13].

<http://www.zzz.sk/?clanok=13320>, [cit. 2013-04-11].

Ministerstvo zdravotníctva prezentovalo päť výhrad voči systému viacerých zdravotných poisťovní. Povedzme si ako je to v skutočnosti. Združenie zdravotných poisťovní Slovenskej republiky (ZZP SR). [online] Dostupné na: <http://www.zzp-sr.sk/pat-myto-vm-inisterstva>, [cit. 2013-04-13].

Proti jednej zdravotnej poisťovni je 10 tisíc ľudí. (08. 10. 2012.) [online] Dostupné na: <http://ekonomika.sme.sk/c/6560678/proti-jednej-zdravotnej-poistovni-je-10-tisic-ludi.html>, [cit. 2013-04-12].

Unitárny systém zdravotného poistenia. Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO. 07/2012 [online] Dostupné na: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2012/07/4324-unitarny-system-zdravotneho-poistenia>, [cit. 2013-04-11].

Vláda schválila projekt jednej zdravotnej poisťovne. (31. 10. 2012.) [online] Dostupné na: <http://www.webnoviny.sk/ekonomika/vlada-bude-rozhodovat-o-jednej-zdravot/568362-clanok.html#>, [cit. 2013-04-13].

WIĘCKOWSKA, B. *Competition between payers in the base health care system.* Warsaw : Ernst & Young Polska, 2010. [online] Dostupné na: [http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.nsf/resources/Healthcare_Competition.pdf/\\$FILE/Healthcare_Competition.pdf](http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.nsf/resources/Healthcare_Competition.pdf/$FILE/Healthcare_Competition.pdf), [cit. 2013-04-11].

Zámer zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia v Slovenskej republike. 17. rokovanie vlády SR, 25.7.2012: Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 383 z 25. júla 2012 k návrhu zámeru zavedenia unitárneho systému verejného zdravotného poistenia

v Slovenskej republike na základe materiálu č. 35483/2012 zo dňa 19. júla 2012. [online] Dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-146514?prefixFile=m_, [cit. 2013-04-10].

Zisťovanie názorov na rušenie súkromných zdravotných poisťovní. Prieskum verejnej mienky. TNS Slovakia – September 2012. [online] Dostupné na: http://tlacovespravy.files.wordpress.com/2012/09/ts_prezentacia_tns_prieskum_poistovne.pdf, [cit. 2013-13-04].

Zlúčene zdravotných poisťovní: odborníci sú za aj proti. (27. 09. 2012.) [online] Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/248211-zlucenie-zdravotnych-poistovni-odbornici-su-za-aj-proti/>, [cit. 2013-04-10].

Zmena systému zdravotného poistenia z pluralitného na unitárny. (31. 12. 2012.) [online] Dostupné na: <http://www.slovakradio.sk/spravy/Zmena-systemu-zdravotneho-poistenia-z-pluralitneho-na-unitarny?l=1&i=54628&p=1>, [cit. 2013-04-13].

Mgr. Martin Švikruha

Fakulta sociálnych vied UCM Trnava

E-mail: martin.svikruha@gmail.com

EKONOMIKA A ŘÍZENÍ VE ZDRAVOTNÍCH A SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Sborník z mezinárodní vědecké konference

Editoři: Karel Preuss, Jaroslava Pavelková

Vydavatel: Vysoká škola aplikované psychologie, s.r.o.

Vydání: první

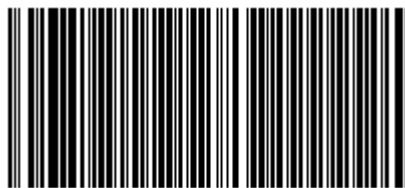
CD-ROM

Počet kusů: 200

Místo vydání: Praha

Rok vydání: 2013

ISBN 978-80-87871-00-3

978-80-87871-00-3